GALSWORTHY

Forsyte Saga

VARA TÎRZIE A UNUI FORSYTE
INCĂTUŞAŢI DE LEGE

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

JOHN GALSWORTHY

Forsyte Saga – Vara târzie a unui Forsyte Încătuşaţi de lege

Cuprins

FORSYTE SAGA
THE FORSYTE SAGA, 1906-1921

INTERLUDIU

VARA TÂRZIE A UNUI FORSYTE

„Prea scurt răgaz răstimpul verii are”
Shakespeare

I

În primul an al ultimului deceniu din veacul al nouăsprezecelea, în cea din urmă zi a lunii mai, pe la şase seara, bătrânul Jolyon şedea sub stejarul din faţa terasei casei sale din Robin Hill. Aştepta să-l ciupească ţânţarii pentru a se despărţi de această strălucitoare după-amiază. Mâna lui slabă, brună, cu vine albastre proeminente, ţinea o ţigară de foi aproape terminată între degetele subţiri, cu unghii lungi – păstrase obiceiul de a le purta lungi, ascuţite şi lustruite ca odinioară, pe la începutul domniei reginei Victoria, când era atât de distins să nu te atingi de nimic, nici chiar cu vârful degetelor. Fruntea boltită, mustaţa mare, albă, obrajii supţi şi bărbia-i lungă, slabă erau adumbrite de o pălărie de Panama veche, cafenie, care-l apăra de razele soarelui ce apunea.

Ţinuta lui – şedea picior peste picior – dovedea seninătate şi un fel de eleganţă firească pentru un bătrân care, în fiece dimineaţă, îşi parfuma batista de mătase cu apă de colonie. La picioarele lui era întins un câine flocos, bălţat alb şi cafeniu, corcitură de Pomeranian – câinele Balthazar; antipatia, de la început, dintre el şi bătrânul Jolyon se transformase, de-a lungul anilor, în prietenie. Lângă fotoliul său se afla un leagăn, iar în leagăn şedea una din păpuşile lui Holly – „Alice Proasta” – cu trunchiul căzut peste picioare şi cu nenorocitu-i nas ascuns într-o fustă neagră. Stăpâna ei n-a iubit-o niciodată, de aceea îi era indiferent cum stătea. La marginea terasei pietruite începea pajiştea ce se aşternea peste dealul care cobora chiar din dreptul stejarului şi se întindea până la un câmp de ferigă; apoi se desfăşurau semănăturile, până la marginea lacului, iar dincolo de ele era crângul. Priveliştea era „frumoasă, remarcabilă”, după cum spusese Swithin Forsyte privind-o, cu cinci ani în urmă, când venise în trăsură cu Irene să viziteze casa. Bătrânul Jolyon auzise despre acesta ispravă a fratelui său, căci plimbarea aceea ajunsese celebră la *„Bursa*

Forsyte”. Swithin! Bietul băiat plecase dintre cei vii, murise în luna noiembrie a anului trecut, în vârsta de abia şaptezeci şi nouă de ani. Cu acel prilej s-a reînnoit îndoiala membrilor neamului Forsyte, care credeau că vor trăi veşnic – îndoială care apăruse pentru prima oară la moartea mătuşii Ann. Murise! Şi n-au mai rămas decât Jolyon, James, Roger, Nicholas, Timothy, Julia, Hester şi Susan! Iar bătrânul Jolyon se gândea: „Optzeci şi cinci! Nu-i simt... numai când mă apucă durerea aceea”.

Îşi scruta memoria. Nu-şi mai simţise vârsta de vreo trei ani de zile, de când a cumpărat casa care-i purtase atâta ghinion nepotului său Soames şi se mutase aici la Robin Hill. Parcă în fiecare primăvară întinerea de când trăia la ţară cu fiul său şi cu nepoţii: June şi cei doi nepoţei din a doua căsătorie, Jolly şi Holly. Aici, departe de larma Londrei şi de croncăneala de la *„Bursa Forsyte”*, fără Consilii de Administraţie, într-o atmosferă încântătoare, viaţa nu era muncă, ci jucărie, deşi era tot timpul ocupat cu desăvârşirea şi înfrumuseţarea casei şi a celor douăzeci de acri din jurul ei, precum şi cu satisfacerea capriciilor lui Holly şi Jolly. Toate necazurile şi amărăciunile strânse în inima lui de-a lungul acelei lungi şi tragice întâmplări cu June, cu Soames şi soţia lui, Irene, şi cu sărmanul tânăr Bosinney, s-au risipit. Chiar şi June s-a scuturat, în cele din urmă, de melancolia ei, dovadă această călătorie în Spania pe care o face împreună cu tatăl ei şi cu mama ei vitregă. După plecarea lor, casa a fost cuprinsă de o pace cu totul deosebită; senină dar pustie, căci ducea dorul fiului său. În ultima vreme Jo era pentru el o adevărată mângâiere şi bucurie; bun băiat! Femeile însă, chiar şi cele mai bune, îţi calcă uneori puţin pe nervi, fireşte, fac excepţie acelea pe care le admiri.

În depărtare cânta cucul; pe primul ulm de pe câmp uguia un porumbel sălbatic, şi ce frumos crescuseră margaretele şi piciorul cocoşului după ultima coasă! Vântul bătea dinspre sud-vest: ce aer

încântător, plin de sevă! îşi dădu pălăria pe ceafă, pentru ca soarele să-i cadă pe obraji şi pe bărbie. Nici el nu ştia de ce, dar astăzi simţea nevoia să fie cineva lângă el, dorea să privească o faţă frumoasă. Oamenii se poartă cu bătrânii de parcă ei n-ar mai avea nici o dorinţă. Şi, cu filozofia – atât de puţin potrivită cu aceea a unui Forsyte – care de multă vreme pusese stăpânire pe sufletul său, gândi: „Pe om nimic nu-l îndestulează niciodată! Chiar când e cu un picior în groapă e în stare să mai dorească ceva!" Aici – departe de îndatoririle pe care i le impuneau afacerile – nepoţii, florile, pomii, păsările de pe moşioara lui, fără a mai vorbi despre soare, lună şi stele, toate îi spuneau ziua şi noaptea. „Deschide-te, Sesam". Şi Sesam s-a deschis, poate că nu ştia nici el cât anume se deschisese. Fusese totdeauna sensibil la ceea ce oamenii de azi numesc pur şi simplu „natură"; acum încerca însă un sentiment aproape religios, cu toate că nu-şi pierduse obiceiul de a numi un apus de soare „apus de soare", o privelişte „privelişte", orişicât de profund l-ar fi emoţionat ele. Dar, de la o vreme încoace, când privea natura, simţea o durere în suflet, în fiecare din aceste zile liniştite, senine, din ce în ce mai lungi, hoinărea, ţinând-o de mână pe Holly; înaintea lor mergea câinele Balthazar, căutând cu îndârjire ceva ce nu găsea niciodată; urmărea cum se deschid trandafirii, cum mijesc fructele pe pomi, cum razele soarelui luminează frunzele de stejar şi lăstarii din crâng, urmărea cum se desfac şi strălucesc frunzele de nufăr şi grâul argintiu, abia încolţit, de pe singurul său teren arabil; asculta cântecul graurilor şi al ciocârliilor, asculta cum rumegau vacile de rasă Alderney, mişcând încet cozile cu smoc de păr în vârf. Şi în fiecare din aceste zile frumoase, dragostea lui adevărată pentru toate acestea îl înjunghia în suflet... Poate că, în adâncul lui, simţea că nu mai are multă vreme pentru a se bucura de ele. Ideea că într-o bună zi, poate peste mai puţin de zece ani, poate peste mai puţin de cinci, i se va lua toata

această lume, înainte ca el să-şi fi consumat puterea de a o iubi, i se părea o nedreptate din partea naturii, nedreptate care îi întuneca orizontul. Chiar dacă după viaţa aceasta ar veni ceva, nu va fi ceea ce doreşte el. Nu va fi Robin Hill, cu flori, păsări şi feţe frumoase, care, chiar şi acum, sunt prea puţine în jurul lui! Pe măsură ce treceau anii, aversiunea lui pentru artificialitate crescuse; tradiţionalismul său fanatic, de pe când avea şaizeci de ani şi purta favoriţi, din pură extravaganţă, dispăruse. Acum nu mai preţuia decât trei lucruri: frumuseţea, o purtare loială şi simţul de proprietate. Dar, cea mai importantă era, totuşi, frumuseţea. Se interesase întotdeauna de fel de fel de lucruri, ba chiar şi azi, putea citi încă *The Times*, dar în orice moment era gata să-l lase din mână dacă auzea o mierlă cântând. Parcă, totuşi, purtarea loială şi proprietatea îl mai oboseau; mierlele şi apusul de soare nu-l osteneau niciodată, dar, în schimb, grija că nu se poate sătura de ele îi trezea un sentiment neplăcut. În strălucirea liniştită a serii ce se lăsa, privind floricelele aurii şi albe de pe pajişte, îi veni un gând: vremea aceasta de seară semăna cu muzica din *Orfeu*, operă pe care o auzise de curând la Covent Garden. Frumoasă operă, nu ca aceea a lui Meyerbeer, nici chiar ca a lui Mozart, dar, în felul ei, poate chiar mai drăguţă. Avea ceva clasic, ceva din epoca de aur, pur şi melodios, iar Ravogli cântă „aproape tot atât de bine ca acelea de odinioară" – şi aceasta era cea mai mare laudă pe care o putea el acorda. Dorul fierbinte pe care-l simţea Orfeu pentru frumuseţea pe care o pierduse, pentru iubirea lui care coborâse la Hades, aşa după cum pleacă frumuseţea şi iubirea din viaţă, acelaşi dor care răsuna şi vibra în muzica aceea frumoasă plutea şi în frumuseţea rătăcitoare a lumii. Şi, fără să vrea, bătrânul Jolyon lovi cu vârful ghetei sale cu elastic şi talpă de plută coastele câinelui Balthazar, trezi animalul din somn şi îl făcu să-şi caute puricii. Căci, deşi se presupunea că nu-i are, nimic nu-l putea convinge de acest fapt. După ce isprăvi, frecă locul pe care-l scărpinase de pulpa

stăpânului său şi se întinse din nou pe jos, cu botul peste căputa ghetei care îl supărase. Şi deodată, în mintea bătrânului Jolyon se trezi o amintire, o faţă pe care o văzuse acum trei săptămâni la operă: Irene, soţia distinsului său nepot Soames, „Proprietarul"! Cu toate că n-o mai întâlnise din ziua „reuniunii" care avusese loc în vechea lui reşedinţă de la Stanhope Gate – când sărbătorise nefericita logodnă a nepoatei sale, June, cu tânărul Bosinney – o recunoscuse imediat, căci întotdeauna o admirase. Era o făptură foarte frumoasă. Auzise că după moartea tânărului Bosinney, a cărui amantă devenise în mod atât de condamnabil, îl părăsise pe Soames. Numai Dumnezeu ştie ce-o fi devenit de atunci. Abia când i-a văzut obrazul – din profil – în rândul din faţă, şi-a adus aminte, pentru prima dată în aceşti trei ani, că Irene mai este încă în viaţă. Nimeni n-a mai pomenit de ea. Totuşi Jo îi spusese odată ceva, ceva ce-l indignase din cale-afară de tare. Pare-se că băiatul aflase de la George Forsyte – care-l văzuse pe Bosinney în ceaţa din ziua în care fusese călcat de omnibuz – ceva ce explica deznădejdea tânărului arhitect, un act săvârşit de Soames faţă de soţia sa, un act josnic. De altfel Jo a văzut-o în acea după-amiază, după ce se răspândise vestea, a zărit-o doar o clipă, dar descrierea pe care i-a făcut-o bătrânului Jolyon a rămas neştearsă în amintirea lui: „sălbatică şi pierdută". Iar a doua zi dimineaţă, June s-a dus la ea – şi-a înfrânt sentimentele şi s-a dus acolo – dar servitoarea, plângând, i-a povestit că stăpâna ei ieşise pe furiş noaptea din casă şi dispăruse. În orice caz, tragică poveste! Un lucru era cert: Soames n-a mai reuşit niciodată să o stăpânească pe Irene. Acum el locuia la Brighton, venea în fiecare zi la Londra şi se întorcea înapoi cu trenul. Soartă bine meritată pentru un bogătaş! Căci dacă bătrânul Jolyon prindea necaz pe cineva – aşa cum prinsese pe nepotul său – nu-i mai trecea niciodată. Încă şi acum mai ţinea minte sentimentul de uşurare cu care primise vestea dispariţiei lui Irene. Prea era

greu de suportat gândul că trăia prizonieră în casa aceea în care fusese silită să se întoarcă, atunci când o văzuse Jo; dar se întorsese doar pentru o clipă, cum se întoarce un animal rănit la vizuina lui. Citise şi ea afişul de pe stradă: *Moartea tragică a unui arhitect.* În seara aceea, la operă, faţa ei l-a emoţionat pe bătrânul Jolyon – era mai frumoasă decât o ţinea el minte, dar semăna cu o mască în dosul căreia se petrecea ceva. Era încă o femeie tânără, să fi avut vreo douăzeci şi opt de ani. Oh, da! Se prea poate să aibă acum un alt iubit. Dar la acest gând revoltător – o femeie măritată nu trebuie să iubească niciodată, chiar şi o dată fusese prea mult – ridică piciorul şi trase cu căputa drept în capul câinelui Balthazar. Animalul, deştept, se ridică şi se uită drept în faţa bătrânului Jolyon, parcă l-ar fi întrebat: „plimbare?”; iar bătrânul Jolyon îi răspunse:

— Hai să mergem, flăcău bătrân!

Ca de obicei, străbătând constelaţii de piciorul cocoşului şi margarete, intrară în plantaţia de ferigă. Această parte a parcului, cu vegetaţie abia mijindă, a fost intenţionat săpată mai jos decât nivelul pajiştii, pentru ca mai târziu, când feriga va creşte, să ajungă la acelaşi nivel cu ea, dând astfel impresia de variaţie, atât de importantă în horticultură. Câinelui Balthazar îi plăceau mult stâncile şi pământul, căci, uneori, găsea pe-acolo câte o cârtiţă. Bătrânul Jolyon ţinea în mod deosebit să treacă pe aici, deşi plantaţia nu era încă frumoasă, dar ştia că într-o bună zi va fi, şi se gândea: „Trebuie să-l chem aici pe Varr ca să-şi dea părerea, el e mai priceput decât Beech”. Căci plantele, ca şi casele sau metehnele oamenilor, cer să fie îngrijite de cei mai buni specialişti. Printre ferigi erau mulţi melci, şi când trecea pe acolo cu nepoţii săi, le arăta câte unul, spunându-le povestea micului băiat care întrebase: „Mamă, prunele au picioruşe?” „Nu, puişor”. „Atunci să ştii c-am înghiţit un melc mare”. Iar când copiii săreau în sus şi-l strângeau de mână, gândindu-se la melcul mare care cobora pe beregata

micului băiat, bunicul clipea din ochi. După ce ieşi din plantaţia de ferigă, deschise portiţa gardului de nuiele şi păşi pe cea dintâi pajişte, o suprafaţă mare, ce semăna cu un parc, din care se despărţise, printr-un zid de cărămidă, o grădină de zarzavat. Bătrânul Jolyon o ocoli, căci azi nu era dispus s-o viziteze, şi coborî dealul spre iaz. Balthazar, care ştia că pe acolo se află unul sau doi şobolani de apă, mergea înainte sărind, cu umbletul unui câine ce îmbătrâneşte şi care face în fiecare zi aceeaşi plimbare. Ajuns la marginea apei, bătrânul Jolyon se opri, căci se mai deschisese încă un nufăr; mâine i-l va arăta lui Holly, dacă până atunci scumpa micuţă se va vindeca de deranjamentul de stomac pe care l-a avut din pricina unei roşii mâncate la micul dejun – micile ei măruntaie erau foarte delicate. Acum, că Jolly plecase la şcoală – era în clasa întâi – Holly era cu el aproape toată ziua, de aceea astăzi îi lipsea foarte mult. Apoi, mai simţea şi durerea aceea care în ultima vreme îl cam supăra: un mic junghi în partea stângă. Se întoarse şi privi în sus, pe deal. Într-adevăr, sărmanul tânăr Bosinney a realizat ceva cu totul deosebit prin casa aceasta; ar fi ajuns departe dacă ar mai fi trăit! Oare pe unde o fi el acum? Poate că spiritul lui mai este încă pe aici, prin preajma ultimei sale lucrări şi a tragicei sale iubiri. Sau poate că spiritul lui Bosinney s-a topit în infinit? Cine poate şti? Câinele îşi murdărise picioarele cu noroi! Porni spre crâng. Acolo erau cele mai frumoase zambile, cunoştea el un loc în care nu bătea soarele şi unde ele înfloreau ca nişte mici pete de cer, căzute jos printre pomi. Trecu pe lângă gardurile vacilor şi coteţele de găini şi merse pe o potecă îngustă în desişul de lăstari, pentru a ajunge la unul din acele locuri pline cu zambile. Balthazar, care mergea din nou înainte, scoase un mârâit uşor. Bătrânul Jolyon îl atinse cu piciorul, dar câinele rămase nemişcat, tocmai într-un loc strâmt, care închidea poteca; pe mijlocul spatelui său flocos, părul i se ridică în sus. Fie din pricina mârâitului şi a părului care se zbârlise pe spinarea

câinelui, fie din pricina senzaţiei pe care o are omul când umblă singur prin pădure, bătrânul Jolyon simţi un fior pe şira spinării. Aici poteca ocolea un buştean bătrân, acoperit cu muşchi; pe el şedea o femeie. Era cu faţa întoarsă, iar el abia avu vreme să gândească: „N-avea voie să vină aici, trebuie să pun o tablă cu *Intrarea oprită”*, şi ea îşi îndreptă faţa către el... Doamne, Dumnezeule! Era chiar aceea pe care o văzuse la operă, chiar femeia la care se gândise adineauri! În clipa aceea nu mai văzu nimic desluşit în jurul său – stranie senzaţie, parcă ar fi fost un spirit – poate că era doar efectul razelor soarelui care cădeau pieziş pe fusta ei gri-mov! Apoi ea se ridică în picioare şi se opri zâmbind, cu capul puţin aplecat într-o parte. Bătrânul Jolyon gândi: „Ah, cât e de frumoasă!” Nu rostiră nici un cuvânt şi bătrânul, cu vădită admiraţie, pricepu motivul tăcerii ei. Nu încăpea îndoială că o aduseseră aici amintirile şi nu avea de gând să încerce a se scuza prin explicaţii banale.

— Bagă de seamă să nu-ţi atingă câinele rochia, are picioarele ude. Vino mai aproape!

Dar câinele Balthazar merse către musafir, care întinse mâna şi îl mângâie pe cap. Bătrânul Jolyon îi zise:

— Deunăzi te-am văzut la operă, dumneata nu m-ai observat?

— Ba da, v-am văzut.

Răspunsul ei avea o nuanţă de compliment, ca şi cum ar fi însemnat: „Vă închipuiţi că puteţi trece neobservat”?

— Sunt plecaţi cu toţii în Spania, continuă el brusc. Sunt singur aici şi m-am dus cu trăsura la operă. Ravogli cântă frumos. Ai văzut grajdurile vacilor?

În situaţia aceasta atât de plină de mister şi cu emoţii atât de ciudate, instinctul îl mână spre acest petic de proprietate, iar Irene îl urmă. Trupul ei se legăna uşor, cu eleganţa celor mai graţioase franţuzoaice; rochia ei avea reflexe de *gris-perle.* Zări două sau trei fire argintii în părul ei de culoarea

chihlimbarului, care contrasta neobişnuit cu ochii negri şi pielea albă. O privire bruscă, aruncată peste umăr din ochii ei catifelaţi, îl tulbură. Părea că vine de departe şi din străfunduri, ca dintr-o altă lume, sau în orice caz de la o fiinţă care nu mai trăieşte chiar pe pământ. O întrebă mecanic:

— Unde locuieşti acum?

— Am un mic apartament în Chelsea.

Nu voia să ştie cu ce se ocupă, nu voia să ştie nimic, totuşi îi scăpă întrebarea indiscretă:

— Singură?

Ea dădu din cap. Bătrânul Jolyon primi răspunsul cu uşurare. Şi îi trecu prin minte că numai dintr-un capriciu al sorţii nu este ea stăpâna acestui crâng şi nu îi arată ea lui – ca vizitator – grajdurile.

— Toate sunt de rasă Alderney, mârâi el: vacile astea dau laptele cel mai bun. Priveşte-o pe asta, ce frumos animal. Hoo, Myrtle!

Vaca, roşiatică, cu ochii blânzi şi negri ca ai lui Irene, stătea absolut liniştită, căci fusese mulsă mai adineauri. Îi privea din colţul ochilor ei lucioşi, blânzi, cinici, iar din buzele ei cenuşii curgeau pe paie încet firişoare subţiri de bale. În lumina slabă din grajdul răcoros plutea miros de fân, vanilie şi amoniac. Bătrânul Jolyon zise:

— Trebuie să vii sus să iei masa cu mine. Trăsura mea te va duce apoi acasă.

Simţi că în sufletul ei se dă o luptă; era firesc să se lupte cu Amintirile. Dar el simţea nevoia să stea lângă ea, o faţă atât de drăgălaşă, un trup atât de încântător, o frumuseţe! Fusese toată după-amiaza singur. Probabil că ochii lui trădau melancolie, căci ea îi răspunse:

— Mulţumesc, unchiule Jolyon. Cu plăcere.

El îşi frecă mâinile şi zise:

— Straşnic! Hai să mergem sus!

Şi porniră peste câmp, cu câinele Balthazar în frunte. Razele soarelui cădeau acum aproape orizontal pe feţele lor, iar Jolyon văzu nu numai firele de argint din păr, ci şi mici dunguliţe, destul de adânci, pe obrazul ei, tocmai suficiente pentru a-i

pecetlui frumuseţea de medalie – semnul distinctiv al omului care nu-şi împarte viaţa cu alţii. „Am s-o conduc peste terasă”, gândi el, „n-am s-o primesc ca pe-un musafir de rând”.

— Şi cu ce te ocupi toată ziua?

— Dau lecţii de muzică, şi în afară de asta mai am şi alte preocupări.

— Muncă! zise bătrânul Jolyon, ridicând păpuşa din leagăn şi netezindu-i fusta neagră. Nu-i aşa că nu există ceva mai frumos? Eu acum nu mai lucrez. Am îmbătrânit. Şi ce alte preocupări mai ai?

— Încerc să ajut femeile căzute în nenorocire.

Bătrânul Jolyon nu prea înţelegea.

— Căzute în nenorocire? repetă.

Apoi se cutremură la gândul că ea voia să spună exact ce ar fi înţeles şi el prin aceste cuvinte. Ajută adică pe Magdalenele Londrei! Ce preocupare îngrozitoare şi sinistră! Dar curiozitatea fiind mai mare decât reticenţa lui naturală, întrebă:

— Cum adică? Ce faci pentru ele?

— Nu prea mare lucru. N-am bani de prisos. Nu le pot da decât simpatie şi câteodată mâncare.

Fără să vrea, bătrânul Jolyon duse mâna la portofel. Apoi o întrebă grăbit:

— Şi cum ajungi la ele?

— Mă duc la spital.

— Spital! Pfu-u-u!

— Ceea ce mă doare mai mult este că aproape toate au fost odată frumoase!

Bătrânul Jolyon netezi păpuşa.

— Frumuseţe! strigă el. O, da! Tristă ocupaţie! şi porni spre casă.

Prin uşa cu geamlâc, cu rulourile pe jumătate lăsate, trecu întâi el, apoi o pofti în camera în care, de obicei, studia ziarul *The Times* şi paginile unei reviste de agricultură, cu ilustraţii enorme, reprezentând sfeclă şi alte asemenea lucruri, material bogat pentru picturile lui Holly.

— Peste o jumătate de oră luăm masa. Poate vrei să te speli pe mâini. Am să te conduc în camera lui June.

O văzu privind ager în jurul ei; s-o fi gândind poate la schimbările care s-au produs aici de când fusese ea ultima oara în această casă, cu bărbatul ei, sau cu iubitul ei, sau poate cu amândoi, cine ar fi putut spune? Tot trecutul era învăluit în întuneric şi el dorea să rămână aşa. Dar ce schimbări! Şi când ajunse în hol, spuse:

— Fiul meu Jo este pictor, după cum ştii, el are mult gust. Fireşte că nu se potriveşte cu al meu, dar l-am lăsat să facă cum a vrut.

Ea stătea nemişcată, cu privirile rătăcind prin hol şi prin sala de muzică, transformate acum într-o singură piesă, sub marele luminator. Vizitatoarea îi făcu bătrânului Jolyon o impresie stranie. Oare încerca să evoce pe cineva din umbra acestei încăperi scăldată toată în *gris-perle* şi argint? El ar fi preferat culori mai vii şi mai solide, tonuri aurii. Dar Jo avea gusturi franţuzeşti şi de aceea coloritul încăperii era umbrit, întrerupt doar ici şi colo de o mică rază albastră sau roşie, şi îţi dădea impresia că totul e învăluit în fumul ţigaretelor pe care le fuma mereu băiatul lui. Nu era tocmai ceea ce visase el! El ar fi atârnat pe pereţi acele multiple capodopere de natură moartă, în rame aurite, pe care le cumpărase pe vremea când se preţuia cantitatea. Dar unde erau tablourile lui? Vândute pe nimica! Căci acel ceva, care îl deosebea de ceilalţi membri ai familiei Forsyte, l-a făcut să ţină pas cu vremea, ferindu-l să se lupte pentru a le păstra. Dar în biroul lui mai avea încă tabloul intitulat *Bărci pescăreşti olandeze în apusul soarelui.*

Încet, căci îl durea într-o parte, porni împreună cu ea sus pe scări.

— Toate acestea sunt camerele de baie şi alte dependinţe. Le-am îmbrăcat complet în faianţă. Camerele copiilor sunt una lângă alta. Aceasta este a lui Jo şi a soţiei lui. Odăile comunică între ele. Dar cred că-ţi mai aduci aminte.

Irene dădu din cap. Trecură mai departe, pe galerie, şi intrară într-o încăpere mare, cu un pat îngust şi multe ferestre.

— Aceasta este a mea, zise el.

Pereţii erau acoperiţi cu fotografiile copiilor şi cu schiţe în acuarelă. Apoi adăugă, cu oarecare timiditate:

— Sunt făcute de Jo. Priveliştea e minunată. Când e vreme senină, poţi vedea tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom.

Soarele apusese în spatele casei şi peste privelişte se aşternuse o ceaţă de lumină, emanaţia acelei zile lungi şi însorite. Se vedeau abia câteva case, dar câmpurile şi pomii străluceau aievea, până departe, în vale.

— Regiunea se schimbă, zise el brusc, dar totuşi va rămâne pe loc şi după ce noi nu vom mai fi. Uită-te numai la sturzii aceia: dimineaţa, cântecul păsărilor este atât de dulce! Mă bucur c-am scăpat de Londra.

Obrazul ei era aproape lipit de fereastră şi tristeţea din expresia ei îl izbi. „Cum aş vrea s-o fac fericită! se gândi el. Frumoasă fată, dar atât de tristă”! Şi ridicând ulciorul cu apă caldă, ieşi pe coridor.

— Aceasta e camera lui June, zise, deschizând uşa de alături şi puse ulciorul jos; cred că vei găsi acolo tot ce-ţi trebuie.

Şi după ce închise uşa, se întoarse în odaia lui. În timp ce-şi peria părul cu periile lui mari, cu mâner de abanos, şi îşi ştergea fruntea cu apă de colonie, căzu pe gânduri. Femeia aceasta venise într-un mod cu totul straniu; un fel de fantomă misterioasă, chiar romantică, venită parcă pentru a împlini dorinţa lui de-a avea pe cineva lângă el, de a vedea o faţă frumoasă... Oricum ar fi fost, i se părea că fusese trimisă pentru a-i potoli dorul. Şi, stând în faţa oglinzii, îşi îndreptă trupul care se ţinea încă destul de drept, trecu cu peria peste mustaţa lui mare, albă, îşi şterse sprâncenele cu apă de colonie şi sună.

— Am uitat să spun că o doamnă va lua masa la noi. Bucătăreasa trebuie să pregătească ceva mai deosebit, apoi trebuie să-i spui lui Beacon să

pregătească landoul şi doi cai pentru ora zece şi jumătate, spre a o conduce în oraş chiar în această seară. Domnişoara Holly a adormit?

Servitoarea răspunse că nu crede. Bătrânul Jolyon trecu pe galerie, se furişă în vârful picioarelor spre odaia copiilor şi deschise uşa ale cărei ţâţâni poruncise să fie întotdeauna unse perfect, pentru a se putea strecura seara la ei fără a fi auzit.

Dar Holly adormise şi era culcată ca o Madonă în miniatură, în genul acelora pe care pictorii de odinioară nu le puteau deosebi de Venus, după ce isprăveau tabloul. Genele lungi, negre, îi umbreau obrajii. Pe faţa ei citeai pace desăvârşită, probabil că micul ei stomac era în ordine. Şi bătrânul Jolyon, stând în camera aproape întunecată, o privi cu adoraţie. Feţişoara ei era atât de fermecătoare şi atât de solemnă şi dulce! Capacitatea lui bine cunoscută de a trăi prin cei tineri era mai mult decât satisfăcută. Ei reprezentau pentru el viaţa lui viitoare, poate că era singura viaţă de dincolo de mormânt pe care păgânismul lui sănătos o admitea. Această mică făptură avea toată viaţa înaintea ei, iar în vinele-i subţiri curgea sângele lui, o parte din sângele lui. Era mica lui tovarăşă pe care o va face fericită cât îi va sta în putinţă, pentru ca să nu cunoască altceva decât iubire. Inima i se umplu de fericire şi ieşi, străduindu-se să nu-i scârţâie ghetele de lac. Ajuns pe coridor, îl cuprinse un gând nesăbuit: „Ce-ar fi dacă şi ea ar ajunge în starea despre care îi vorbise Irene? Femei, care toate au fost odată fetiţe mici ca şi aceasta ce doarme alături!... Trebuie să-i dau un cec; nu pot suporta nici măcar să mă gândesc la ele”, îşi zise. N-a suportat niciodată să se gândească la acele sărmane femei declasate: imaginea lor rănea prea mult rafinamentul pur din miezul fiinţei lui, ascuns sub straturile aşternute de simţul de proprietate. Da, rănea în mod dureros ceea ce era cel mai profund înrădăcinat în sufletul său: iubirea de frumos care făcea şi acum să-i tresară inima la gândul că va

petrece o seară în societatea unei femei frumoase. Coborî, trecând prin uşile cu arcuri, spre partea din spatele casei. Acolo, în pivniţă, avea un vin scump, preţuit la cel puţin două lire sterline sticla, un *Steinberg Cabinet*, mai bun decât orice *Johannisberg* care a trecut vreodată prin gâtlejul unui om. Un vin cu un buchet desăvârşit, dulce ca o piersică, adevărat nectar! Scoase o sticlă şi, mânuind-o ca pe un nou-născut, o ridică în faţa ochilor pentru a o privi la lumină. Sticla, de culoare caldă, cu gâtul subţire, învăluită în haina ei de praf, îi produse o adâncă plăcere. Trecuseră trei ani de când le mutase aici, de la oraş, şi vinul avusese vreme să se aşeze; trebuia să fie în stare perfectă! Cumpărase sticlele acestea de treizeci şi cinci de ani. Slavă Domnului, mai avea încă cerul gurii în bună stare, şi îşi cucerise dreptul de a bea un vin bun. Ea va şti să-l preţuiască: nu există nici urmă de aciditate în toate cele douăsprezece sticle. Şterse sticla, trase dopul cu mâinile lui, puse nasul la capul sticlei, îi inhală parfumul şi se întoarse în sala de muzică.

Irene stătea lângă pian; îşi scosese pălăria şi eşarfa de dantelă, astfel încât i se putea vedea părul, de culoarea aurului, şi paloarea gâtului. Văzând-o în faţa pianului de lemn de trandafir, în rochia ei gri, bătrânul Jolyon avu senzaţia că se află în faţa unui tablou frumos.

Îi oferi braţul şi porniră cu solemnitate. Încăperea era atât de mare, încât douăzeci şi patru de persoane puteau mânca într-însa comod. Acum însă nu era aşternută decât o mică masă rotundă. Bătrânul Jolyon, simţindu-se singur la masa aceea mare de sufragerie, care îl întrista, dispusese să fie scoasă şi înlocuită cu una mică, până la întoarcerea fiului său. Aici avea el obiceiul să mănânce singur, întovărăşit doar de două *Madone* ale lui Rafael, în reproduceri foarte bune. În aceste zile frumoase de vară, ora de masă era singurul ceas mohorât din toată ziua. Cum niciodată nu fusese mâncăcios, ca grasul acela de Swithin, sau ca Sylvanus Heythorp,

sau Antony Thornworthy – prietenii lui de pe vremuri – masa luată de unul singur, sub privirile celor două Madone, era o ocupaţie prea tristă, de aceea trecea repede peste ea, pentru a ajunge la cafea şi ţigară, care îi dădeau mai multă bucurie. Dar astă-seară era cu totul altceva! Ochii lui clipeau când o priveau, de cealaltă parte a mesei. Vorbi despre Italia şi Elveţia, povestindu-i despre călătoriile lui, şi alte întâmplări pe care nu le mai putea istorisi fiului sau nepoatei sale, căci ei le cunoşteau. Un auditor proaspăt era de mare preţ pentru el; de altfel niciodată n-a ajuns ca acei bătrâni care bat neîncetat câmpii amintirilor. Cum oamenii nesimţiţi îl oboseau întotdeauna, se ferea, instinctiv, să-i obosească pe alţii şi, curtenitor din fire, era deosebit de atent când stătea cu o femeie frumoasă. I-ar fi plăcut să afle ceva despre ea, dar, cu toate că murmura şi zâmbea părând că ascultă cu plăcere tot ceea ce îi povestea, bătrânul Jolyon o simţea învăluită într-o misterioasă izolare, care constituia jumătate din farmecul ei. Niciodată nu putuse suferi femeile care dau din umeri şi îşi dau ochii peste cap, vorbind în neştire; nici pe acelea cu gură rea, care pronunţa mereu sentinţe şi pretind că sunt atotştiutoare. El aprecia o singură calitate la o femeie: farmecul; şi cu cât era mai liniştită, cu atât îi plăcea mai mult. Iar aceasta avea farmec, iar vraja ei era dulce ca soarele de după-amiază de pe dealurile şi văile din Italia, care îi plăcuseră atât de mult. Apoi senzaţia că şi Irene trăia singură, izolată, îl făcea să se simtă şi mai aproape de ea, să găsească în ea o fiinţă a cărei societate o dorea în mod cu totul neobişnuit. Când un bărbat este foarte bătrân şi nu mai aleargă în cursa vieţii, îi place să fie ferit de rivalitatea tinereţii, căci încă ar vrea să fie primul în inima frumuseţii. Astfel, sorbind vinul de Rin, urmărea buzele ei şi se simţea aproape tânăr. Dar şi câinele Balthazar şedea culcat, urmărind buzele ei, însă în inima lui simţea un dispreţ profund când conversaţia lor se oprea şi se auzea clinchetul

paharelor verzui, pline cu un lichid auriu, pe care el nu-l putea suferi.

Când se întoarseră în sala de muzică, începuse să se întunece de-a binelea. Şi, cu ţigara în gură, bătrânul Jolyon zise:

— Cântă-mi ceva din Chopin.

După ţigările pe care le fumează şi după compozitorii care le plac, poţi cunoaşte structura sufletească a oamenilor. Bătrânul Jolyon nu fuma ţigări tari şi nu suporta muzica lui Wagner. Lui îi plăceau Beethoven şi Mozart, Haendel, Gluck şi Schumann, iar din anumite motive tainice, îi plăceau şi operele lui Meyerbeer. Dar în ultimii ani fusese sedus de Chopin, întocmai cum, în pictură, îl cucerise Botticelli. Îşi dădea bine seama că, cedând acestor gusturi, se abate de la idealurile epocii de aur. Poezia acestor doi artişti nu era ca aceea a lui Milton, Byron şi Tennyson; ca a lui Rafael şi Titian; ca a lui Mozart şi Beethoven. Ascunsă în dosul unui văl, poezia lor nu te izbea în faţă, ci degetele ei îţi alunecau între coaste şi acolo se mişcau, se încolăceau şi-ţi topeau inima. Şi, cu toate că niciodată n-a fost convins că aceste senzaţii sunt sănătoase, nu-i păsa deloc atâta vreme cât putea privi picturile unuia şi asculta muzica celuilalt.

Irene se aşeză la pian, sub lampa electrică cu abajur *gris-perle*, iar bătrânul Jolyon, picior peste picior, trăgând încet din ţigara de foi, se aşeză într-un fotoliu din care o putea privi. Irene întârzie câteva momente cu mâinile pe clape, gândindu-se, desigur, la ce anume să-i cânte, apoi începu. În sufletul bătrânului Jolyon se născu o bucurie tristă, care nu semăna cu nimic pe lume. Încetul cu încetul fu cuprins de visare, întreruptă doar de mişcarea mâinii lui pentru a scoate ţigara din gură, la intervale foarte lungi, şi a o pune din nou la loc. Irene era aproape de el, vinul de Rin era în el, ca şi mireasma tutunului; dar tot acolo mai era şi o lume scăldată în soare, care fusese învăluită, pe nesimţite, în lumina lunii, lacuri cu cocostârci şi cu copaci ce păreau albăstrii deasupra apei, şi trandafirii roşii-

vişinii, şi câmpuri cu levănţică pe care păşteau vaci albe ca laptele şi – în umbră – o femeie cu ochii negri şi gâtul alb, zâmbind cu braţele deschise: iar prin aerul care parcă era numai muzică, o stea căzu şi se opri în cornul unei vaci. Deschise ochii. Splendidă bucată; cânta bine, tuşeu de înger! Apoi îi închise din nou. Se simţea miraculos de trist şi fericit, aşa cum se simte omul când stă sub un tei în plină floare. Nu voia să mai retrăiască o dată propria lui viaţă, dorea numai să stea pe loc, să se încălzească la zâmbetul acestei femei şi să soarbă parfumul ei. Brusc, îşi trase mâna: câinele Balthazar se ridicase şi o lingea.

— Splendid! zise. Mai cântă-mi tot din Chopin!

Ea începu să cânte din nou. De data aceasta îl izbi asemănarea dintre ea şi „Chopin”. Mlădierea pe care o văzuse în mersul ei se simţea şi în interpretarea ei; iar *Nocturna* pe care o alesese se potrivea cu întunecimea suavă a ochilor ei şi cu lumina reflectată de părul ei, care era ca razele de aur ale lunii. Era, într-adevăr, fermecătoare, dar nici ea, nici muzica aceea nu avea nimic din Dalila. O spirală albastră, lungă, se înălţă din ţigara lui şi se risipi. „Aşa ne stingem şi noi! cugetă el. Şi frumuseţea se mistuie! Oare nu mai rămâne nimic?”

Irene se opri din nou.

— Doreşti ceva de Gluck? El avea obiceiul să compună într-o grădină însorită, cu o sticlă de vin de Rin alături de el.

— Da, da! Cântă-mi ceva din *Orfeu.*

În jurul lui se iviră iar câmpuri cu flori de aur şi argint, forme albe ce se legănau încoace şi încolo. Peste tot era vară. Valuri-valuri se revărsau în sufletul său dulceaţa şi regretele. Căzu puţin scrum din ţigară, şi scoţând batista de mătase pentru a-l scutura, simţi miros de tutun şi apă de colonie. „Oh! gândi el, vară târzie – asta-i tot!” Apoi zise:

— Nu mi-ai cântat *Che faro!*

Ea nu răspunse, nici nu se mişcă. Bătrânul Jolyon simţi ceva – o tulburare stranie. Deodată

văzu cum se ridică de la pian şi întoarce capul. Îl cuprinseră remuşcările. Ce neghiobie săvârşise! Desigur că şi ea, ca şi Orfeu, căuta pe cel pierdut în acest loc al amintirilor! Şi, tulburat până în adâncul sufletului, se sculă din fotoliu. Ea se dusese la fereastra cea mare, în celălalt capăt al sălii. Uşurel, o urmă. Braţele ei erau încrucişate peste piept, obrazul îi era alb ca varul. Foarte emoţionat, îi zise:

— Vino, vino, iubita mea!

Vorbele îi scăpaseră fără să vrea, căci erau acelea pe care i le spunea lui Holly când o durea ceva; dar de data aceasta avură un efect dezastruos. Ea desfăcu mâinile, îşi îngropa faţa în palme şi izbucni în plâns.

Ochii bătrânului Jolyon – adânciţi în orbite de bătrâneţe – se aţintiră asupra ei. Se vedea că e ruşinată peste măsură pentru că-şi pierduse cumpătul, ceea ce nu se potrivea cu fiinţa ei atât de stăpânită şi liniştită. Se vedea că nu i se mai întâmplase niciodată să izbucnească aşa în faţa unei alte fiinţe.

— Haide, haide! şopti el, şi, întinzând reverenţios mâna, o atinse.

Ea se întoarse, îşi luă mâinile de pe obraz şi le puse pe pieptul lui. Bătrânul Jolyon stătea nemişcat, ţinând o mână slabă pe umărul ei. Ce bine i-ar face dacă şi-ar descărca odată sufletul! Iar câinele Balthazar, zăpăcit, se ridică pentru a-i studia mai îndeaproape.

Fereastra era încă deschisă, perdelele nu fuseseră trase, ultimele raze de lumină de afară se amestecau, timid, cu acelea ale lămpii ce ardea înăuntru. Venea un miros de iarbă cosită de curând. Cu înţelepciunea pe care i-o dăduse viaţa lui lungă, bătrânul Jolyon nu spuse nici o vorbă. Cu timpul, chiar şi durerea îşi leapădă amarul; numai timpul vindecă tristeţea – timpul care vede cum trec toate, cum o emoţie ia locul alteia; timpul aşterne linişte peste toate. Apoi îi veniră în minte vorbele: „După cum cerbul suspină după şuvoaie reci”... Dar pentru el nu mai însemnau nimic. Apoi, simţind miros de

violete, îşi dădu seama că Irene îşi usucă lacrimile. Ridică bărbia, îşi lipi mustaţa de fruntea ei şi simţi cum întregul ei trup e cuprins de un freamăt şi tremură asemenea unui pom care-şi scutură stropii de ploaie. Îşi lipi buzele de mâna lui, ca şi cum ar fi spus: „Acum a trecut totul! Iartă-mă!”

Sărutarea pe care i-o dădu îl linişti în mod ciudat pe bătrânul Jolyon; o conduse înapoi la locul de unde plecase atât de tulburată. Iar câinele Balthazar, care se ţinea după ei, depuse la picioarele lor osul unuia din cotletele pe care le mâncaseră.

Pentru a şterge cât mai bine amintirea celor petrecute, nu putu născoci ceva mai bun decât porţelanurile. Astfel o conduse încet de la un dulap la altul scoţând de-a rândul piese de porţelan de Dresda, Lowestoft şi Chelsea. Cu mâinile lui slabe, pline de vine, cu pielea cam pistruiată, atât de îmbătrânite, le întorcea pe toate feţele.

— Asta am cumpărat-o la Jobson, m-a costat treizeci de lire. E foarte veche... Câinele ăsta îşi lasă oasele peste tot!... Pe cana asta de marinar am pus mâna la licitaţie când distinsa puşlama, Marchizul, a ajuns cu cuţitul la os. Dar tu nu-ţi mai aduci aminte. Iată o piesă frumoasă din Chelsea. Ia spune-mi, ce crezi că este?

Simţea că, având atâta gust, ea se interesa cu adevărat de aceste lucruri şi asta îl uşura. De altfel, ştia că nimic nu odihneşte mai bine nervii decât o piesă de porţelan.

În sfârşit, când se auzi zgomotul roţilor de la trăsură, îi zise:

— Trebuie să mai vii; trebuie să vii la dejun, atunci am să ţi le pot arăta pe toate la lumina zilei şi ai s-o vezi şi pe scumpa mea nepoţică – e adorabilă micuţa... Câinele ăsta pare să te fi îndrăgit!

Într-adevăr, Balthazar, simţind că Irene se ridicase pentru plecare, îşi freca spinarea de piciorul ei. Apoi Jolyon, ieşind cu ea prin portic, îi zise:

— Într-un ceas şi un sfert vei fi acasă. Primeşte, te rog, aceasta pentru „protejatele” tale; şi

îi strecură în mână un cec de cincizeci de lire. Văzu cum ochii ei se luminară şi o auzi şoptind:

— Oh! Unchiule Jolyon!...

Un fior de bucurie străbătu întreaga lui fiinţă. Banii aceştia însemnau un mic ajutor pentru una sau două făpturi necăjite, dar poate că, datorită lor, Irene va mai veni. Îşi vârî mâna prin fereastra cupeului şi i-o strânse încă o dată pe a ei. Trăsura porni. El se opri în loc, privind luna şi umbra pomilor, şi gândi: „Ce noapte dulce! Ea...”!

II

Două zile de ploaie şi apoi vara blândă şi însorită se arătă din nou. Bătrânul Jolyon se plimba şi povestea cu Holly. La început se simţise mai înalt şi plin de vigoare proaspătă; apoi nu-şi mai găsi locul. Aproape în fiecare după-amiază intrau în crâng şi mergeau până la buturugă, unde bătrânul Jolyon îşi zicea: „Uite că nu-i aici! Fireşte că nu-i aici!” Apoi se simţea mai puţin înalt, şi abia îşi trăgea picioarele urcând dealul spre casă, cu mâna pe coastele din stânga. Din când în când, în cugetul său se năştea gândul: „Oare să fi fost aici, sau am visat?”, şi stătea cu privirile rătăcite în gol, în timp ce câinele Balthazar căsca ochii la el. Desigur, nu va mai veni! Scrisorile care-i soseau din Spania le deschidea cu mai puţină emoţie. Ei nu se vor întoarce până în luna iulie; şi oricât de ciudat ar părea, simţea că le suportă bine lipsa. În fiecare zi, la masa de seară, îşi încorda ochii şi privea spre locul în care şezuse ea. Dar nu era acolo; şi privirile lui rătăceau mai departe, în gol.

În a şaptea după-amiază se gândi: „Trebuie să merg în oraş să-mi cumpăr nişte ghete”. Porunci lui Beacon să înhame caii şi plecă. Trecând, dinspre Putney spre Hyde Park, gândi: „Aş putea foarte bine trece prin Chelsea, să-i fac o vizită”! Şi prin fereastra cupeului, strigă vizitiului:

— Du-mă la adresa la care ai condus-o pe doamna aceea deunăzi seara.

Acesta întoarse către el obrazul lui lat, roşu, şi cu buzele ude îi răspunse:

— Doamna în gri, domnule?

— Da, doamna în gri.

Despre ce alte doamne mai putea fi vorba?! Ce cap sec. Trăsura se opri în faţa unui mic bloc cu trei etaje, în care erau apartamente închiriate.

Casa era aşezată destul de aproape de râu. Cu un ochi de cunoscător, bătrânul Jolyon văzu că erau case pentru care se plătea o chirie mică. „Cred că o costă cam 60 de lire pe an”, gândi el. Intră şi-şi

aruncă ochii pe tabelul locatarilor. Numele de „Forsyte” nu se găsea nicăieri, dar în dreptul apartamentului C, de la etajul I, scria: „Doamna Irene Heron”. Ah! îşi luase din nou numele ei de fată! Asta îi făcu oarecum plăcere. Urcă încet scările, simţind o durere uşoară într-o parte. Se opri o clipă în loc înainte de a suna, ca să se odihnească un pic şi să-şi potolească emoţia. Probabil că nu era acasă! Şi-apoi, el trebuia să se ducă să-şi cumpere ghete! îl năpădiră gânduri negre. Ce să facă cu ele la vârsta lui? N-o să apuce să le uzeze nici pe toate acelea pe care le are.

— Doamna e-acasă?

— Da, domnule.

— Anunţă-l pe domnul Jolyon Forsyte.

— Da, domnule, poftiţi înăuntru.

Bătrânul Jolyon se lăsă condus de o fată foarte tânără, care probabil n-avea mai mult de şaisprezece ani; intră într-un salon mic ale cărui ferestre aveau storurile trase. Se afla aici un pian din acelea care se găsesc de obicei într-o vilă, iar în rest camera nu prea avea mare lucru, în afară de un parfum vag şi... bun-gust. Bătrânul Jolyon stătea în mijlocul camerei, cu ţilindrul în mână, şi-şi spunea: „Cred c-o duce foarte prost”. În oglinda de deasupra căminului îşi revăzu reflectat propriul chip. Un chip de om bătrân. Auzi un foşnet şi se întoarse. Irene se afla atât de aproape încât bătrânul Jolyon era cât p-aci să-i atingă fruntea cu mustaţa, tocmai pe sub firele de argint din părul ei.

— Am venit în oraş şi m-am gândit să trec pe la dumneata, să te întreb cum ai sosit acasă în seara aceea.

Şi, văzând că-i zâmbeşte, se simţi deodată uşurat. Poate că, într-adevăr, se bucură că-l vede.

— Vrei să-ţi pui pălăria şi să vii să faci cu mine o plimbare în parc?

Dar în timp ce ea se dusese să-şi pună pălăria, bătrânul Jolyon se încruntă. Parcul! James şi Emily! Doamna Nicholas sau vreun alt membru al distinsei lui familii ar putea fi pe acolo, fudulindu-se în sus şi

în jos. Şi, după aceea, s-ar porni pe o cleveteală şi le-ar umbla limba ca o moară de vânt, că l-au văzut împreună cu ea. Mai bine nu! El nu voia să reînvie la *„Bursa Forsyte”* ecourile trecutului. Scutură un fir de păr alb de pe reverul redingotei lui închise până în gât. Îşi netezi cu mâna obrajii, mustăţile şi bărbia pătrată. Simţea că sub umerii obrajilor i se săpaseră nişte gropi adânci. În ultima vreme nu prea mâncase mult, ar fi bine să ceară şi el un tonic de la secătura aceea care a îngrijit-o pe Holly. Dar Irene se întoarse şi, când se suiră în trăsură, îi zise:

— N-ar fi mai bine să ne ducem în Kensington Gardens şi să ne aşezăm acolo pe-o bancă? Şi adăugă clipind: Acolo nu se fuduleşte nimeni în sus şi-n jos, ca şi cum ea ar fi pătruns gândurile lui ascunse.

Coborâră din trăsură, intrară în frumosul parc şi se îndreptară agale către apă.

— După cum văd, ţi-ai reluat numele de fată. Nu-mi pare rău.

Ea îşi strecură braţul pe sub al lui:

— Unchiule Jolyon, oare June m-a iertat?

El răspunse blând:

— O, da, da, desigur, de ce nu?

— Dar dumneata m-ai iertat?

— Eu? Eu te-am iertat de îndată ce-am văzut cum stau lucrurile.

Şi se prea poate c-o iertase. El, instinctiv, ierta întotdeauna greşelile oamenilor frumoşi. Irene răsuflă adânc.

— N-am regretat niciodată, n-am putut. Unchiule Jolyon, dumneata ai iubit vreodată mult de tot?

La această întrebare bizară, bătrânul Jolyon deschise ochii mari şi privi înaintea lui. Să fi iubit el oare cu adevărat? Nu-şi amintea. Dar ar fi vrut să i-o spună tinerei femei care-şi rezema mâna pe braţul lui, şi a cărei viaţă fusese, într-un fel, frântă de tragicul ei amor. Şi se gândi: „Dacă te-aş fi întâlnit când eram tânăr, poate că şi eu, şi eu, mi-aş fi

pierdut minţile”. Şi îl cuprinse dorinţa de a evada în generalităţi.

— Iubirea e un lucru ciudat, zise, adeseori e fatală. Grecii, nu-i aşa?, au făcut din iubire o zeiţă; şi pot să-ţi spun că au avut dreptate, dar pe atunci ei trăiau într-o epocă de aur.

— Phil îi adora.

Phil! Cuvântul acesta îl cutremură, căci deodată, cu capacitatea lui de a pătrunde dedesubturile lucrurilor, înţelese de ce era atât de caldă cu el. Dorea să vorbească despre iubitul ei. Fie! Dacă aceasta îi face plăcere! Şi zise:

— Ah! îmi închipui că avea talent la sculptură.

— Da. Iubea echilibrul şi simetria. Iubea pe greci pentru că se dăruiseră cu tot sufletul artei.

Echilibrul! Dacă-şi aducea bine aminte, tânărul acela nu avea deloc echilibru; iar în ceea ce priveşte simetria – era destul de bine făcut, nu încape îndoială; dar avea ochii atât de ciudaţi şi umerii obrajilor atât de proeminenţi! – Simetrie?

— Şi dumneata eşti din epoca de aur, unchiule Jolyon.

Bătrânul Jolyon întoarse privirea către ea. Oare îşi bătea joc de el? Nu, ochii ei erau atât de suavi şi catifelaţi! îi făcea oare un compliment? Dar ce interes avea? Doar nu se putea aştepta la nimic din partea unui flăcău bătrân ca el.

— Asta era părerea lui Phil despre dumneata. Adeseori îmi spunea: „Dar nu-i pot spune niciodată că-l admir”.

Ah! Din nou aceeaşi temă. Iubitul ei mort; dorinţa ei de a vorbi despre el! O strânse de braţ, jumătate supărat pe acele amintiri, jumătate recunoscător, căci îşi dădea seama că ele constituiau legătura strânsă între ea şi el.

— Era un tânăr foarte talentat, mârâi el. E cald; de câteva zile nu mai suport căldura. Hai să ne aşezăm.

Ocupară două scaune sub un castan ale cărui frunze late îi apărau de strălucirea liniştită a soarelui de după-amiază. Era o plăcere să stea aici, s-o

privească şi să simtă că Irene e bucuroasă că e împreună cu el. Şi dorinţa de a o face şi mai bucuroasă, pe cât îi stătea în putinţă, îl îndemna să continue.

— Îmi închipui că ţie ţi s-a dezvăluit aşa cum eu nu l-am cunoscut niciodată. Ţie ţi-a dat tot ce a avut mai bun. Ideile lui despre artă erau puţin cam noi pentru mine; înghiţi cuvântul „moderne”.

— Da, dar întotdeauna spunea că dumneata ai un adevărat simţ al frumosului.

Bătrânul Jolyon gândi: „Pe dracu, spunea!”, dar răspunse clipind din ochi:

— O fi spus! Căci altfel n-aş sta aici cu tine.

Iar ea, când zâmbea din ochi aşa ca acum, era fermecătoare!

— El era de părere că dumneata ai o inimă care nu îmbătrâneşte niciodată. Phil era un bun cunoscător de oameni.

Bătrânul Jolyon nu se lăsă sedus de aceste complimente exprimate în trecut, care veneau din dorinţa ei de a vorbi despre iubitul ei mort; nu, deloc; totuşi, îi făcea mare plăcere să le asculte, căci Irene era o desfătare pentru ochii şi pentru inima lui care, într-adevăr! n-a îmbătrânit niciodată. Să nu fi îmbătrânit oare pentru că el n-a iubit niciodată cu desperare şi şi-a păstrat întotdeauna, spre deosebire de ea şi iubitul ei, echilibrul şi simţul pentru simetrie? Da! El are şi acum, la optzeci şi cinci de ani, puterea de a admira frumuseţea! Şi gândi: „Dacă aş fi pictor sau sculptor! Dar sunt un flăcău bătrân! Grâul se coace numai când bate soarele”.

O pereche cu braţele înlănţuite trecu pe iarba din faţa lor, tocmai la marginea umbrei aruncate de castanul sub care şedeau. Razele soarelui luminară cu cruzime feţele lor tinere, palide, neîngrijite, aspre. Deodată bătrânul Jolyon zise:

— Urâţi mai suntem noi, oamenii! Mă miră când văd cum iubirea învinge şi asta!

— Iubirea trece peste orişice!

— Aşa cred oamenii tineri, mârâi el.

— Iubirea nu cunoaşte vârste, nu are margini şi n-are moarte.

Obrazul palid îi strălucea, pieptul i se înălţa şi cobora, ochii ei erau mari, negri şi suavi, semăna cu Venus trezită la viaţă! Dar acest elan produsese imediat reacţia cuvenită şi, clipind, Jolyon îi zise:

— Aşa este! Dacă ar avea margini, nu ne-am fi născut; căci, zău, multe avem de pătimit din pricina ei!

Apoi îşi scoase ţilindrul din cap şi îl şterse cu manşeta. Pălăria aceea mare şi incomodă îi încingea fruntea; în zilele din urmă simţise adeseori un val de sânge năvălindu-i în cap; nu mai avea circulaţia de odinioară.

Ea şedea tot cu privirile rătăcite şi deodată murmură:

— E destul de ciudat că *eu mai sunt* în viaţă.

Atunci el îşi reaminti cuvintele lui Jo: „Sălbatică şi pierdută".

— Ah, da! Fiul meu te-a zărit o clipă în ziua aceea.

— Era fiul dumitale? Am auzit o voce în vestibul; pentru o secundă am crezut că era Phil.

Bătrânul Jolyon văzu că buzele ei tremurau. Îşi apăsă mâna peste ele, apoi o lăsă în jos şi continuă, liniştit:

— În noaptea aceea m-am dus pe malul Tamisei o femeie m-a oprit, trăgându-mă de rochie. Mi-a vorbit despre ea. Când omul află cât suferă alţii, se ruşinează.

— Una din *acelea?*

Ea dădu din cap. Iar el se cutremură de oroare, de oroarea care cuprinde pe un om care n-a cunoscut lupta cu deznădejdea Şi, aproape fără să vrea, mârâi:

— Vrei să-mi povesteşti şi mie?

— Îmi era indiferent dacă trăiesc sau mor. Când ajungi într-o asemenea stare, soarta nu mai doreşte să te ucidă. Femeia aceea s-a ocupat de mine vreme de trei zile, nu s-a mişcat de lângă mine

nici un moment. Eu nu aveam bani. Iată pentru ce fac acum eu, la rândul meu, tot ce pot pentru ele.

Dar bătrânul Jolyon gândea: „N-avea bani!” Există oare destin mai amarnic? în sărăcie erau învăluite toate celelalte necazuri.

— Ce bine era dacă veneai la mine! De ce n-ai venit?

Irene nu răspunse.

— Probabil pentru că numele meu era Forsyte. Sau, poate, din pricina lui June? Dar acum, cum te descurci?

Fără să vrea îi măsură din ochi trupul. Te pomeneşti că şi acum era... Şi totuşi nu era slabă, nu, într-adevăr!

— Oh! Cu venitul meu de cincizeci de lire pe an, am tot ce-mi trebuie.

Răspunsul acesta nu-l linişti; nu mai avea încredere. Şi Soames! Dar simţul lui de dreptate l-a oprit să-şi condamne nepotul. Desigur că Irene ar fi preferat să moară decât să primească un ban *de la el.* Cu toate că pare atât de dulce, undeva în fiinţa ei trebuie să fie tărie, forţă şi fidelitate. Dar ce i-o fi venit tânărului Bosinney să se lase călcat de omnibuz şi s-o părăsească aşa, fără nici un ajutor?!

— De acum încolo, trebuie să vii la mine ori de câte ori ai nevoie de ceva, altfel mă supăr foc. Îşi puse pălăria-ţilindru şi se ridică. Hai să luăm un ceai. Am spus leneşului aceluia de vizitiu să tragă undeva cu caii, să-i lase să se odihnească un ceas şi apoi să vină să mă ia de la locuinţa dumitale. Acum o să luăm o birjă; eu nu mai pot umbla pe jos ca pe vremuri.

Plimbarea aceea până la marginea parcului Kensington îi făcu o deosebită plăcere; sunetul glasului ei, strălucirea ochilor frumuseţea delicată a unui trup fermecător ce se mlădia alături de el... Ceaiul pe care l-au luat la „Ruffel” în High Street a fost o desfătare, şi plecă de acolo cu o cutie mare de bomboane de ciocolată pe care o legăna pe degetul lui cel mic. Întoarcerea la Chelsea, cu ţigara fumată în birjă, a fost o bucurie. Irene i-a făgăduit că va

veni la el duminica viitoare şi îi va cânta din nou la pian. Îndată s-a gândit că va culege garoafe roşii şi primii trandafiri pentru a-i oferi când va pleca înapoi în oraş. Era o bucurie pentru el să-i facă puţină plăcere şi ei, dacă un flăcău bătrân ca el mai poate *face* o plăcere!

Când sosiră la Irene acasă, trăsura lui îl aştepta. „Asta seamănă cu vizitiul meu, când am nevoie de el, vine totdeauna prea târziu!" Bătrânul Jolyon intră un moment pentru a-şi lua rămas-bun. Micul vestibul întunecos al apartamentului ei mirosea neplăcut a paciuli, şi pe o bancă lipită de perete – de altfel singura mobilă – văzu şezând o femeie. O auzi pe Irene spunând încetişor:

— Iartă-mă numai un minut.

După ce închise uşa micului salon, el întrebă:

— Una din protejatele dumitale?

— Da; acum, graţie dumitale, pot s-o ajut.

Oprit în picioare, Jolyon privea fix şi îşi mângâia bărbia aceea a cărei fermitate speriase atâta lume pe vremuri. Gândul că acum ea este în contact nemijlocit cu această lume proscrisă îl mâhnea şi-l înspăimânta. Ce putea face Irene pentru ele? Nimic. Cel mult se murdăreşte şi intră în bucluc. Apoi zise:

— Bagă de seamă, draga mea! Lumea interpretează totul cât se poate mai rău.

— Ştiu.

Zâmbetul ei liniştit îl dezarma.

— Atunci, pe duminică, mârâi el. La revedere.

Ea îi întinse obrazul ca s-o sărute.

— La revedere, îi spuse încă o dată, şi ai grijă de dumneata. Ieşi fără a se uita la femeia de pe bancă.

Se întoarse acasă pe drumul care trece prin Hammerswith, pentru a se opri la un negustor pe care-l cunoştea, şi comandă pentru ea două duzini din cel mai bun vin de Burgundia, care să-i fie trimis la domiciliu. Poate că şi ea simte nevoia să ia câteodată un întăritor! Abia când ajunse în Richmond Park îşi aduse aminte că venise în oraş

pentru a-şi comanda o pereche de ghete şi se miră c-a putut avea o idee atât de nesăbuită.

III

Micile fantome ale trecutului, care năvălesc în viaţa unui om bătrân, niciodată nu şi-au arătat mai puţin chipul decât în aceste şaptezeci de ceasuri câte mai erau până duminică. În locul lor a apărut duhul viitorului, purtând pe buze vraja necunoscutului. Acum bătrânul Jolyon nu mai era neliniştit, nu se mai ducea la buturugă, deoarece ştia că ea *va veni la masă.* O masă este ceva minunat prin faptul că este un lucru foarte cert, care înlătură toate îndoielile din lume, căci nimeni nu renunţă la mesele cotidiene decât din motive care depăşesc voinţa lui. Adeseori se juca cu Holly pe pajişte, o învăţa *cricket*, căci se apropia vacanţa şi trebuia să fie pregătită pentru a juca în partidă cu Jolly. Căci ea nu era o Forsyte, dar Jolly era, şi cei din neamul Forsyte trag vârtos în minge până la vârsta de optzeci şi cinci de ani, când abia se resemnează. Câinele Balthazar era, bineînţeles, de faţă şi se culca cu burta pe minge ori de câte ori putea, iar băiatul care strângea mingile alerga de i se făcea faţa ca o lună plină la vremea secerişului. Şi pentru că timpul de aşteptare se scurta, fiecare zi i se părea mai lungă şi mai fericită decât cea din ajun. Vineri seara luă o pilulă pentru ficat, căci îl durea cam tare într-o parte; cu toate că durerea era tocmai în partea opusă ficatului, el nu cunoştea leac mai bun. Dacă cineva i-ar fi spus că şi-a creat emoţii noi în viaţă şi că aceste emoţii nu-i făceau bine, ar fi avut de întâmpinat privirile pătrunzătoare şi cam sfidătoare ale ochilor săi cenuşii ca oţelul, adânciţi în orbite, care păreau a zice: „Eu ştiu mai bine decât oricine ce am de făcut!” Şi, într-adevăr, aşa a fost întotdeauna şi aşa va fi şi de aici încolo.

Duminică dimineaţa, pe când Holly era cu guvernanta la biserică, el vizită straturile de căpşuni. Acolo, însoţit de câinele Balthazar, examină îndeaproape plantele şi reuşi să găsească, în cele din urmă, cam două duzini de căpşune coapte. Nu-i făcea bine să se aplece, de aceea

fruntea i se înroşi şi-i veni ameţeală. După ce aşeză căpşunele, într-o farfurie pe masa din sufragerie, se spălă pe mâini şi-şi şterse fruntea cu apă de colonie. În faţa oglinzii, băgă de seamă că slăbise. Ce „tras prin inel” fusese el în tinereţe! E frumos să fii zvelt – el n-a putut suferi niciodată oamenii graşi – dar parcă obrajii îi erau prea scofâlciţi! Ea va sosi cu trenul de douăsprezece şi jumătate şi va veni pe şosea până la ferma lui Gage, de acolo va intra în crâng şi apoi va urca dealul. După ce intră în camera lui June pentru a vedea dacă este apă caldă, porni întru întâmpinarea ei, foarte agale, căci îi bătea inima. Aerul adia miresme dulci, ciocârliile cântau şi tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom se vedea desluşit. Splendidă zi! Desigur că aşa fusese şi ziua aceea în care Soames – cu şase ani în urmă – îl adusese acolo pe tânărul Bosinney pentru a alege locul înainte de-a începe să clădească. După cum îi spusese adeseori June, Bosinney a fost acela care a stabilit locul exact în care avea să ridice casa. În zilele din urmă se gândise mult la acest tânăr, parcă spiritul lui s-ar fi aflat, într-adevăr, în preajma ultimei lui lucrări, sperând, poate, s-o vadă pe Irene. Bosinney, singurul bărbat care posedase inima ei, căruia îi dăruise, cu atâta încântare, întreaga ei fiinţă! Fireşte că, la vârsta lui, omul nu-şi mai poate închipui asemenea lucruri, totuşi gândul acesta îi trezi o stranie şi vagă durere, parcă ar fi fost fantoma unei gelozii impersonale; dar, în acelaşi timp, încercă şi un sentiment mai generos, mila pentru o iubire care s-a stins atât de curând. Da, da! înainte de a intra în pădurice se uită la ceas: era abia douăsprezece şi un sfert, mai avea de aşteptat douăzeci şi cinci de minute! Dar, cotind pe potecă, o văzu şezând pe buturugă, tocmai pe locul în care o întâlnise prima oară. Îşi dădu atunci seama că venise cu un tren mai de dimineaţă şi că de cel puţin două ore şedea acolo, singură, pierduse deci două ceasuri în care ar fi putut sta cu ea! Ce amintire o leagă atât de mult de

această buturugă? Pe obraz i se puteau citi toate gândurile, căci Irene zise imediat:

— Iartă-mă, unchiule Jolyon; aici, în locul acesta, mi-am dat seama pentru prima oară.

— Bine, bine; locul te aşteaptă ori de câte ori doreşti să vii. Arăţi puţin cam „londonez”; dai prea multe lecţii.

Îl supăra gândul că era silită să dea lecţii. Lecţii la o grămadă de fete tinere care, cu degetele lor groase, ciocănesc gamele pe pian!

— Şi unde dai lecţii? întrebă.

— Majoritatea în familii evreieşti, din fericire.

Bătrânul Jolyon deschise ochii mari. Pentru toţi cei din neamul Forsyte, evreii treceau drept oameni ciudaţi şi suspecţi.

— Ei iubesc muzica şi sunt foarte amabili.

— Aşa se cuvine să fie! Zău!

Îi luă braţul, la urcuş îl cam supăra încă într-o parte şi zise:

— Ai mai văzut vreodată ceva atât de frumos ca aceste flori? Uite, aşa cum le vezi au înflorit peste noapte.

Ochii ei păreau că zboară peste câmp, aşa cum zboară albinele după flori şi miere.

— Doream să le vezi şi tu, de aceea nu i-am lăsat să dea drumul vacilor la păscut în locul acesta.

Apoi, aducându-şi aminte că ea venise aici pentru a vorbi despre Bosinney, ridică mâna arătându-i ceasul de pe turnul ce se ridica deasupra grajdurilor.

— Cred că *el* nu mi-ar fi îngăduit să pun ceasul acela; după câte-mi amintesc, el n-avea noţiunea timpului.

Dar Irene îl strânse de braţ şi vorbi mai departe despre flori. Bătrânul Jolyon îşi dete seama că o face ca el să nu simtă că venise aici pentru a vorbi despre iubitul ei mort.

— Cea mai aleasă floare pe care ţi-o pot arăta, îi zise cu un fel de triumf, este mica mea nepoţică. Acum trebuie să se întoarcă de la biserică. Are ceva ce mă face să mă gândesc la tine!

Nu i se păru deloc curios să se exprime astfel, în loc de-a spune: „Ai ceva ce mă face să mă gândesc la ea”.

— Dar iat-o!

De sub stejar, Holly venea spre ei în goană, urmată de aproape de guvernantă, o franţuzoaică bătrânicioasă, care îşi distrusese stomacul cu douăzeci şi doi de ani în urmă, pe vremea asedierii Strasbourgului. La vreo doisprezece paşi de ei, fetiţa se opri pentru a-l mângâia pe Balthazar, ca şi cum numai pentru asta ar fi alergat ea aşa. Bătrânul Jolyon, care ştia ce se petrece în capul ei, zise:

— Uite, scumpa mea, aceasta este doamna cu rochie gri de care ţi-am vorbit.

Holly se ridică şi se uită la ei. Îi privi clipind din ochi; Irene zâmbea, iar Holly, care la început o scrutase cu gravitate, zâmbi timid. Copilul acesta avea simţul frumosului, ştia pe cine are în faţă! Când le văzu sărutându-se, inima lui se umplu de bucurie.

— Doamna Heron, *Mam'zelle* Beauce. A fost frumoasă predica, *Mam'zelle?*

Acum, că nu mai avea mult de trăit, singura parte din liturghie care-l mai interesa era predica, deoarece avea legătură cu viaţa. *Mam'zelle* Beauce întinse nişte degete de păianjen îmbrăcate într-o mănuşă neagră de piele de căprioară. Ea fusese în serviciul celor mai distinse familii, şi ochii ei, cam trişti în faţa gălbuie, păreau a întreba: „Eşti bine c-r-r-r-escută”? Căci ori de câte ori Holly sau Jolly făceau ceva ce nu era pe placul ei, lucru care se întâmpla destul de des, le spunea: „Copiii Taylor nu făceau niciodată una ca asta, erau atât de bine c-r-r-r-escuţi”. Jolly îi ura pe copiii Taylor; Holly era grozav de mirată cum de nu poate ajunge şi ea ca ei. Bătrânul Jolyon o socotea *Mam'zelle* Beauce „o mică făptură ciudată şi uscată”.

Masa fu foarte reuşită; ciupercile pe care le culesese chiar el din pivniţa de ciuperci, căpşunele alese de el şi încă o sticlă de *Steinberg Cabinet* îl umplură de-o anumită spiritualitate aromată, dându-

i convingerea că a doua zi va avea puţină eczemă. După masă se aşezară sub stejar şi băură cafea turcească. Nu-i păru deloc rău când *Mademoiselle* Beauce se retrase, pentru a-şi scrie, ca în fiecare duminică, scrisoarea către sora ei, al cărei viitor fusese pus în primejdie de un ac pe care-l înghiţise mai demult. Acest eveniment era povestit în fiecare zi copiilor, pentru a-i învăţa să mănânce încet şi să mestece bine pentru a digera bucatele. La picioarele băncii, pe o pătură, se jucau Holly şi câinele Balthazar, sâcâindu-se reciproc. Iar bătrânul Jolyon, picior peste picior, la umbră, îşi gusta cu desfătare ţigara, privind-o pe Irene care şedea în leagăn. Era o silueta uşoară, gri, ce se legăna încet, cu buzele întredeschise, cu ochi negri şi suavi sub pleoapele puţin lăsate, pe care, ici şi colo, juca o pată de soare. Părea mulţumită; desigur, vizita aceasta i-a făcut bine! Egoismul vârstei nu-l prinsese încă în ghearele lui, căci încă mai găsea plăcere în plăcerile altora şi înţelegea că, deşi ceea ce dorea el era foarte important, nu era chiar totul.

— E linişte aici, îi zise; nu trebuie să mai vii dacă găseşti că e plictisitor. Dar pentru mine e o plăcere să te privesc. În afară de faţa ta, singura care-mi face plăcere e aceea a scumpei mele Holly.

Din zâmbetul ei, bătrânul Jolyon pricepu că lui Irene îi plăcea încă să fie admirată, şi asta îl linişti.

— Să ştii că nu sunt vorbe goale; n-am spus niciodată unei femei c-o admir fără să fi fost adevărat. De fapt, nici nu ştiu dacă am spus vreunei femei c-o admir, în afară de soţia mea, iar şi asta a fost demult de tot; de altfel, nevestele sunt atât de ciudate!

Tăcu, apoi deodată continuă:

— Avea obiceiul să-mi ceară să-i spun asta mult mai des decât o simţeam, dar n-aveam ce-i face.

Pe faţa lui Irene apăru o tulburare neobişnuită şi, speriat că poate a spus un lucru dureros pentru ea, continuă repede:

— Când scumpa mea Holly se va căsători, nădăjduiesc că îşi va găsi un bărbat care să înţeleagă sensibilitatea femeilor. Atunci eu n-am să mai fiu; dar în căsătorie sunt cam multe lucruri alandala şi tare n-aş vrea să se lovească de ele. Şi, când îşi dădu seama că în loc să dreagă lucrurile le stricase şi mai rău, adăugă: Câinele acesta te va zgâria.

Urmă un răstimp de tăcere. La ce s-o fi gândind această frumoasă creatură a cărei viaţă era distrusă: care terminase cu dragostea şi care era, totuşi, făcută pentru iubire? Poate că într-o bună zi, când el nu va mai fi în viaţă, îşi va găsi un alt bărbat, nu atât de zănatic ca tânărul acela care s-a lăsat călcat de omnibuz. Ah! dar bărbatul ei?

— Soames nu te supără niciodată? întrebă.

Ea dădu din cap. Şi brusc, faţa i se crispă. Căci, cu toată dulceaţa, avea în ea ceva de neînduplecat. Şi prin mintea lui trecu o licărire de lumină şi se gândi la aversiunea sexuală care nu cunoaşte îndurare. Gândirea lui se formase în mentalitatea de a începutul epocii victoriene – era mult mai veche decât cea actuală – şi nu se gândise niciodată la lucruri atât de primitive.

— Asta mă linişteşte, îi zise. Azi se vede tribuna cea mare. Vrei să facem o plimbare?

O conduse prin grădina de flori şi fructe, pe lângă ale cărei ziduri exterioare se înşirau, în plin soare, piersici şi nectarine; prin grajduri, vie, în pivniţa unde se cultivau ciuperci, printre straturile de sparanghel, în grădina de trandafiri, în chioşc – bal se duse chiar şi în grădina de zarzavat pentru a-i arăta mazărea verde, cu boabe mărunte, pe care Holly le scotea cu atâta plăcere din păstăi, iar apoi le culegea, cu limba, din palma ei arsă de soare. Îi arătă multe lucruri frumoase, în timp ce Holly şi câinele Balthazar se jucau înaintea lor, sau veneau din când în când lângă ei pentru a nu fi trecuţi cu vederea. Aceasta a fost una din cele mai fericite după-amiezi ale vieţii lui, dar era cam obosit, de aceea a fost bucuros când s-a putut aşeza în sala de muzică, unde Irene i-a servit ceaiul. Venise în vizită

o mică prietenă intimă a lui Holly, o copiliţă blondă, cu părul tuns scurt, băieţeşte. Cele două fetiţe se jucau prin casă, pe sub scări, pe scări şi jos, în galerie. Bătrânul Jolyon o rugă din nou să-i cânte ceva din Chopin. Ea îi cântă studii, mazurci, valsuri, până când cele două fetiţe se apropiară, încet-încet, se aşezară la capătul pianului – un cap brun şi altul blond, aplecate înainte, în ascultare. Bătrânul Jolyon le urmărea.

— Dansaţi ceva amândouă?

Sfioase, cu paşi greşiţi, începură. În ritmul valsului săltau, se învârteau, serioase, dar nu prea îndemânatice, ocolind de câteva ori fotoliul său. El le privea, şi faţa celei care cânta se întorcea zâmbind către micile dansatoare, iar el gândi: „Unul din cele mai frumoase tablouri pe care le-am văzut vreodată”. O voce zise:

— Holly-i-i! *Mais enfin! Qu'est-ce que tu fais là? Danser, le dimanche! Viens donc!*[1]

Dar fetiţele se refugiară lângă bătrânul Jolyon, ştiind că el le va salva, şi se uitară în ochii lui, în care se citea desluşit că „fusese prins”.

— Cu cât e mai bună ziua, cu atât e mai bună fapta, *Mam'zelle!* Eu sunt de vină. Haide, puişorilor, duceţi-vă repede la ceai.

Şi după ce plecară, urmate de câinele Balthazar, care nu scăpa nici o masă, se uită clipind la Irene şi zise:

— Ei, asta este! Spune şi tu dacă nu sunt dulci! Ai şi tu fetiţe atât de mici printre elevii tăi?

— Da, trei. Două dintre ele sunt foarte drăguţe.

— Frumoase?

— Drăgălaşe!

Bătrânul Jolyon oftă; el nu se putea sătura de copiii mici.

— Scumpa mea Holly adoră muzica: într-o bună zi va deveni pianistă. Vrei să fii drăguţă şi s-o asculţi cum cântă, şi apoi să-mi spui părerea ta?

— Fireşte că vreau.

— Probabil că n-ai vrea să...

Dar nu mai rosti cuvintele „să-i dai lecţii”. Ideea că ea dădea lecţii îi era neplăcută; dar dacă ar fi acceptat, ar fi putut-o vedea în mod regulat. Ea se ridică de la pian şi veni spre fotoliul lui:

— Aş face-o cu mare plăcere, dar ce mă fac cu June? Când se întorc?

Bătrânul Jolyon îşi încreţi fruntea.

— Nu vin înainte de mijlocul lunii viitoare. Dar ce importanţă are?

— Ai spus că June m-a iertat, dar nu va uita niciodată, unchiule Jolyon.

Uitare! *Trebuie* să uite, dacă doreşte el. Dar, drept răspuns, Irene dădu din cap.

— Ştii bine că nu poate; omul nu uită niciodată! Mereu trecutul acela blestemat! Şi puţin supărat, dar hotărât, spuse:

— Bine, vom vedea.

Îi vorbi un ceas, sau poate şi mai mult despre copii şi nenumărate alte fleacuri, până când sosi trăsura pentru a o duce acasă. După ce plecă, se întoarse în fotoliul său, şi netezindu-şi obrajii şi bărbia, visă la ziua care-a trecut.

În aceeaşi seară, după masă, se duse în biroul său şi luă o coală de hârtie. Câteva clipe stătu pe loc, fără să scrie, apoi se ridică şi se apropie de tabloul intitulat *Bărci pescăreşti olandeze în apusul soarelui.*

Nu se gândea la pictura aceea, ci la viaţa lui. Hotărâse să-i lase şi ei ceva prin testament, căci nimeni şi nimic pe lume nu răscolise atât de adânc liniştea gândurilor şi amintirilor lui. Astfel îi va lăsa şi ei o parte din bogăţia lui, din aspiraţiile, acţiunile, însuşirile, înfăptuirile lui – adică tot ceea ce realizase această bogăţie. Îi va lăsa, de asemenea, o parte din tot ceea ce el nu gustase în viaţă, pentru că şi-o trăise după principii sănătoase şi înţelepte. Ah! Ce pierduse oare? „Bărcile pescăreşti olandeze” nu-i dădură răspuns. Se duse până la uşa de sticlă, dădu la o parte perdelele şi o deschise. Se stârnise vânt, şi una din frunzele de stejar din anul trecut, uscată, care scăpase de mătura grădinarului, se târa cu un

foşnet uşor, de-a lungul terasei pietruite. Se însera. În afară de acest zgomot delicat, domnea o linişte adâncă; dinspre heliotrop venea un miros plăcut, fusese udat mai adineauri. Un liliac trecu în zbor. O pasăre îşi cânta ultimele triluri. Tocmai deasupra stejarului apăru cea dintâi stea. Faust, la operă, şi-a vândut sufletul pentru câţiva ani de tinereţe. Nebună idee! Asemenea târguri nu se pot face, şi asta era *o adevărată tragedie!* Omul nu se poate reînnoi nici pentru iubire, nici pentru viaţă şi nici pentru altceva. Lui nu-i mai rămăsese decât să se bucure de frumuseţe de la distanţă, atât cât va mai putea, şi apoi să-i lase ceva prin testament. Dar cât? Atmosfera de libertate şi pace din această noapte la ţară nu era nimerită pentru a face socoteli, de aceea se întoarse în birou şi se duse spre cămin. Pe el erau aşezate câteva statui de bronz la care ţinea el cel mai mult: Cleopatra cu şarpele la piept; Socrate; un ogar care se juca cu puii lui; un bărbat puternic care ţinea câţiva cai în frâu. „Acestea rămân”, cugetă el, şi o durere adâncă îi străpunse inima. Acestea aveau o mie de ani de viaţă în faţa lor!

„Cât să-i lase lui Irene?” În orice caz, atâta cât să-i ajungă pentru a nu îmbătrâni înainte de vreme, pentru a se feri cât se poate mai mult de brazdele de pe obraz şi firele cenuşii care i-ar mânji părul strălucitor. El poate va mai trăi cinci ani. Atunci ea va fi bine trecută de treizeci. „Cât?” În vinele ei nu curgea nici o picătură de sânge de-al lui! Fidel principiului pe care îl avusese în viaţă, de patruzeci de ani încoace, şi poate şi mai mult, adică de când s-a căsătorit şi a întemeiat acea aşezare misterioasă, familia, în mintea lui apăru ideea: „Nici o picătură de sânge străin nu are dreptul la nimic!” Deci, acest gând era un lux din partea lui, o extravaganţă, un răsfăţ pornit din fantezia unui om bătrân, una din prostiile pe care le fac bătrânii când cad în mintea copiilor. Adevăratul lui viitor îl reprezentau cei de un sânge cu el, şi în ei va trăi el mai departe după ce va muri. Se întoarse de la bronzuri şi se opri pentru a privi fotoliul său vechi de piele, în care a fumat

atâtea sute de ţigări. Şi, deodată, i se păru c-o vede şezând acolo, îmbrăcată în gri, parfumată, dulce plină de graţie, cu ochii negri îndreptaţi către el. Ei, aş! Nici nu-i păsa de el; ea nu se gândea decât la iubitul ei pe care l-a pierdut. Dar, cu sau fără voia ei, Irene intrase în viaţa lui frumuseţea şi graţia ei îi dăruiau bucurie. Nimeni nu are dreptul s-o poftească la el şi s-o roage să-i cânte la pian în timp ce-o privea, fără a da ceva în schimb. În lumea aceasta plăcerea se plăteşte. „Dar cât?” În definitiv, el avea destul; fiul său şi cei trei nepoţi ai săi nu vor simţi lipsa unei frânturi din averea lui. El a agonisit singur aproape fiecare *penny;* deci, poate să lase cât pofteşte, are dreptul să-şi permită această mică plăcere. Se întoarse la birou. „Am s-o fac”, gândi el. „Lasă-i să creadă ce-o vrea. Am s-o fac!” Şi se aşeză.

„Cât?” Zece mii, douăzeci de mii – cât? Măcar dac-ar putea cumpăra cu banii aceştia un an, chiar şi numai o lună de tinereţe. Şi, înfiorat de acest gând, scrise iute:

Dragă Herring,

Te rog întocmeşte un codicil la testamentul meu, care să aibă următorul cuprins: «Las nepoatei mele Irene Forsyte, născută Heron, nume pe care-l poartă actualmente, cincisprezece mii de lire sterline libere de orice taxă de moştenire»

Al dumitale,

Jolyon Forsyte

După ce închise şi pecetlui plicul, se întoarse la fereastră şi răsuflă adânc. Era întuneric, dar pe cer străluceau multe stele.

IV

Noaptea, la ora două şi jumătate, se trezi din somn; ştia din lunga lui experienţă că această oră intensifică până la panică toate gândurile negre. Dar tot experienţa îl învăţase că, la ora obişnuită – opt dimineaţa – deşteptarea îi va arăta că panica aceea fusese nebunie. Gândul care luase proporţii nemăsurate în noaptea aceea fusese că, dacă se îmbolnăveşte – lucru verosimil la vârsta lui – n-o va mai putea vedea. De aici nu mai era decât un pas până la gândul că n-o va mai putea vedea nici după ce se vor întoarce din Spania fiul său şi June. Cum ar putea justifica el dorinţa de a sta în preajma unei femei care a furat – la ore atât de mici omul nu-şi mai prea măsoară cuvintele – logodnicul lui June? Logodnicul acela era mort; însă June era o făptură mică şi încăpăţânată; nu era rea la suflet, dar încăpăţânată ca un catâr şi – într-adevăr! – era o fiinţă care nu uită! Către mijlocul lunii următoare ei se vor întoarce. Avea abia cinci săptămâni pentru a se bucura de această nouă preocupare care îi umplea zilele ce le mai avea de trăit, întunericul nopţii îl făcu să vadă foarte desluşit că sentimentul său era absurd. Admiraţie pentru frumuseţe – dorinţa arzătoare de a privi pe aceea ce-i desfăta ochii, la vârsta lui, ce nebunie! Şi totuşi, nu găsea alt argument pentru a-i cere lui June să îndure răscolirea unor amintiri atât de dureroase; şi cum să facă pe fiul său şi pe soţia fiului său să nu-l socotească foarte bizar? Nu-i mai rămânea decât să se furişeze din când în când la Londra, lucru istovitor pentru el; şi apoi cea mai mică indispoziţie îl va împiedica să meargă acolo. Şedea culcat, cu ochii deschişi, strângând din dinţi la această perspectivă, zicându-şi că e un nebun bătrân, în timp ce inima îi bătea tare, ca apoi să i se pară că se opreşte şi nu mai bate deloc. Înainte de a readormi, prin crăpăturile jaluzelelor, văzu zorile, auzi păsările ciripind, cocoşii cântând şi întâmpină dimineaţa obosit, dar bine dispus. Mai erau cinci

săptămâni până să înceapă grijile; la vârsta lui, o eternitate! Dar panica din timpul nopţii lăsase urme: întărise voinţa unui om care făcuse întotdeauna tot ce-a vrut. O va vedea atât de des cât va dori! De ce să nu se ducă chiar el în oraş, la avocatul său pentru a face cu mâna lui codicilul la testament, în loc să dispună prin scrisoare? Poate că ei i-ar face plăcere să meargă la operă! Dar va merge cu trenul, căci nu vrea ca grăsanul acela de Beacon să râdă de el. Servitorii erau aşa de proşti; şi apoi, foarte probabil, cunoşteau toată povestea aceea a lui Irene cu Bosinney; servitorii ştiu totul, şi ceea ce nu ştiu bănuiesc. În aceeaşi dimineaţă îi scrise:

Scumpa mea Irene,
Mâine trebuie să vin în oraş. Dacă-ţi face plăcere să mergi la operă, vino să luăm masa împreună, liniştiţi...

Dar unde? Au trecut zeci de ani de când el nu mai mâncase la Londra în altă parte decât la clubul său sau într-o casa particulară. Ah, da! hotelul acela „şic” de lângă Covent Garden...

Lasă-mi o vorbă mâine dimineaţă la «Piemont Hotel», ca să ştiu dacă e cazul să te aştept acolo la ora 7 seara.

Al tău, cu tot dragul,
Jolyon Forsyte

O să priceapă că nu dorea decât să-i facă o mică plăcere; căci gândul că ea ar putea ghici cum tânjeşte după bucuria de a o vedea îi displăcea profund. Nu se prea cuvenea ca un om atât de bătrân să se abată într-atât de la stilul vieţii lui pentru a privi frumuseţea, mai ales la o femeie.

Călătoria din ziua următoare, deşi scurtă, apoi vizita la avocatul său îl obosiră. Era şi cald, aşa că, după ce se îmbrăcă pentru seară, se întinse pe canapeaua din camera lui de la hotel pentru a se

odihni puţin. Trebuie să fi avut un fel de leşin, căci după ce-şi reveni, avu o senzaţie foarte ciudată şi se sculă cu destulă greutate pentru a suna. Cum? Trecuse de ora şapte! Probabil ea îl aştepta şi el era încă aici. Dar, brusc, ameţeala îi reveni şi fu silit să se întindă din nou pe canapea. Auzi vocea servitoarei:

— Aţi sunat, domnule?

— Da, vino aici; n-o putea vedea desluşit, căci avea un nor în faţa ochilor. Nu mă simt bine, adu-mi nişte săruri de mirosit.

— Da, domnule, zise ea cu vocea speriată.

Bătrânul Jolyon făcu un efort.

— Nu pleca. Du-te până la nepoata mea, o doamnă care aşteaptă jos, în hol, o doamnă în gri. Spune-i că domnul Forsyte nu se simte bine – din pricina căldurii. Îi pare foarte rău; dacă nu va coborî la timp, este rugată să nu-l aştepte cu masa.

După ce fata plecă, ameţit, gândi: „De ce i-oi fi spus o doamnă în gri? Poate că e îmbrăcată altfel. Săruri de mirosit”! Cu toate că nu mai leşină, nu-şi dădu seama cum a ajuns Irene să stea lângă el, ţinându-i sărurile la nas şi împingându-i o pernă sub cap. O auzi spunând, speriată:

— Dragă unchiule Jolyon, ce s-a întâmplat?

Simţi, vag, apăsarea dulce a buzelor ei pe mâna lui; apoi inspiră adânc din săruri şi deodată le simţi tăria şi strănută.

— Ha! nu e nimic. Cum ai ajuns aici? Du-te, te rog, jos şi ia masa; biletele sunt pe masa de toaletă. Peste un minut am să-mi revin complet.

Simţi mâna ei rece pe frunte, mirosi parfum de violete, ezitând între plăcerea de a fi îngrijit de ea şi hotărârea de a se face bine.

— Uite! Eşti îmbrăcată în gri! îi zise. Ajută-mă să mă ridic.

Când se văzu în picioare, se scutură.

— Ce mi-o fi venit să leşin aşa?

Şi merse încet spre oglindă. Ce mutră cadaverică! Dar în spatele său, vocea lui Irene şopti:

— Nu trebuie să cobori, unchiule. Trebuie să te odihneşti.

— Da' de unde! Un pahar de şampanie mă va reface imediat. Nu se poate să scapi opera din pricina mea.

Dar călătoria de-a lungul coridorului fu penibilă. Ce covoare aveau ăştia în hotelurile acestea moderne, atât de groase, încât te poticneşti la fiece pas! În lift băgă de seamă că Irene era îngrijorată şi îi zise, încercând să zâmbească:

— Frumoasă gazdă, n-am ce zice!

Când liftul se opri, ea îl sprijini de scaun, căci altfel ar fi căzut. După supă şi un pahar de şampanie, se simţi mult mai bine şi începu să se bucure de această boală care o făcuse să se poarte atât de cald faţă de el.

— Mi-ar fi plăcut să fii fata mea, îi zise deodată; şi văzând zâmbetul din ochii ei, continuă: La vârsta ta nu trebuie să te îngropi în amintiri; ai parte de ele din belşug când ajungi la vârsta mea. Frumoasă rochie ai – îmi place linia ei.

— Mi-am făcut-o singură.

Ah! O femeie care ştie să-şi facă singură o rochie nu şi-a pierdut interesul pentru viaţă.

— Grâul se coace cât mai bate soarele, îi zise; şi bea, te rog, paharul acesta. Aş vrea să-ţi văd obrajii îmbujoraţi. Nu trebuie să ne irosim viaţa; n-are nici un rost. Astă-seară apare o nouă Margaretă; să sperăm că nu va fi grasă. Iar Mefisto – eu nu-mi pot închipui ceva mai îngrozitor decât un actor gras jucând rolul diavolului.

Dar, în cele din urmă, tot nu s-au dus la operă, căci, după ce s-au ridicat de la masă, îl apucară din nou ameţelile, iar ea insistă să stea liniştit şi să se culce devreme. Când s-a despărţit de ea, la intrarea hotelului, după ce plătise unui birjar s-o ducă la Chelsea, se mai aşeză o clipă pentru a se bucura de amintirea cuvintelor ei: „Eşti atât de bun cu mine, unchiule Jolyon!” Cum? Dar cine n-ar fi? I-ar fi plăcut să rămână în oraş încă o zi pentru a o duce la Grădina Zoologică, dar două zile petrecute cu el ar

plictisi-o, desigur, de moarte! Nu! Trebuia să aştepte până duminica următoare să-i dea lecţii lui Holly, numai pentru o lună. Şi atât şi tot e ceva. Mica *Mam'zelle* Beauce n-o să fie mulţumită, dar va trebui să înghită. Închise vechiul lui clac apăsându-l de piept şi se urcă în lift.

A doua zi dimineaţă luă o birjă şi porunci să-l ducă la gara Waterloo, luptându-se cu dorinţa de a spune: „Du-mă în Chelsea”. Dar prea avea mult bun-simţ. Şi apoi, în afară de aceasta, se simţea cam slăbit şi nu voia să rişte să-şi piardă din nou cunoştinţa ca în seara trecută, departe de casă. Mai era şi Holly care-l aştepta, pe el şi ceea ce era în geamantan pentru ea. Nu că scumpa lui ar fi fost interesată – doar era toată numai afecţiune! Apoi, cu cinismul cam amar al omului bătrân, se gândi o clipă dacă nu cumva şi Irene era atât de drăguţă cu el din vreun interes oarecare? Nu, nici ea nu făcea parte din acel soi de oameni. Dimpotrivă, biata făptură avea prea puţin simţ practic nu ştia cum să-şi ungă pâinea cu unt, n-avea simţ de proprietate. Şi, în afară de acestea, el nu suflase o vorbă despre acel codicil şi nici n-avea de gând s-o facă – ajunge zilei bucuria ei.

La gară îl aştepta trăsura cu Holly, care abia îl putea stăpâni pe câinele Balthazar, iar dezmierdările lor făcură din drumul până acasă o întoarcere triumfală. Restul acelei zile frumoase şi calde, ca şi cele ce-i urmară, a fost plin de pace şi mulţumire; se odihnea la umbră, în timp ce razele soarelui, ce zăboveau mult pe cer, revărsau aur peste pajişti şi flori. Dar joi seara, când luă masa singur, începu a număra ceasurile; mai erau şaizeci şi cinci până când va coborî în vale pentru a o întâlni din nou în micul crâng şi pentru a se întoarce peste câmp alături de ea. Se gândise să consulte un doctor pentru leşinul pe care-l avusese, dar era sigur că acesta va insista să stea liniştit, să nu aibă emoţii şi alte asemenea; iar el nu avea de gând să se lase legat de picioare, nu voia să i se vorbească de boală, chiar dacă ar fi suferit de ceva; nu era momentul să i

se vorbească despre asta, acum când în viaţa lui apăruse o nouă preocupare. De aceea, în scrisoarea către fiul său, avu grijă să nu pomenească despre ceea ce i se întâmplase. Căci aşa ceva i-ar face să se întoarcă imediat! Bătrânul Jolyon nu a avut timp să se întrebe dacă tăcerea lui se datora grijii de a nu tulbura plăcerea lor sau pentru a nu şi-o tulbura pe a lui.

În seara aceea era în birou; îşi isprăvise tocmai ţigara şi moţăia uşor, când auzi un foşnet de rochie şi simţi parfum de violete. Deschise ochii şi o văzu, îmbrăcată în gri, în picioare, lângă cămin, cu braţele deschise. Ceea ce era mai ciudat, însă, era că, deşi braţele acelea nu păreau a cuprinde ceva, erau totuşi îndoite în jurul gâtului unui om, iar capul ei era dat pe spate, buzele întredeschise şi ochii închişi. Ea dispăru de îndată, şi în locul ei rămase căminul cu statuetele lui de bronz. Dar bronzurile acelea şi căminul nu fuseseră acolo când o văzuse pe ea; nu fusese decât uşa căminului şi peretele! Se ridică, clătinându-se tulburat. „Trebuie să iau o doctorie”, gândi el; „se vede că nu mi-e bine”. Inima îi bătea prea iute, avea o senzaţie de apăsare în piept; se duse la fereastră şi o deschise pentru a răsufla. Undeva, în depărtare, lătra un câine; nu încape îndoială că era unul din câinii de la ferma lui Gage, dincolo de crâng. Era o noapte minunată, liniştită, dar întunecată. „Am aţipit”, se gândi; „asta e tot! Totuşi, pot jura că aveam ochii deschişi!” Drept răspuns, auzi un sunet ce semăna cu un suspin.

— Ce-i asta? spuse cu vocea aspră. Cine e aici?

Duse mâna în dreptul inimii pentru a-i mai potoli bătăile şi ieşi pe terasă. Ceva moale se strecură pe lângă picioarele lui. „Ş-ş-ş-t!” Era un pisoi mare, cenuşiu. Apoi gândi: „Tânărul Bosinney semăna cu un pisoi! El era acela pe care ea... pe care ea l-a... Şi acum e tot a lui!” Se duse până la marginea terasei şi privi în jos, în întuneric; abia putea vedea petele albe ale margaretelor, presărate pe pajiştea necosită. Azi aici, mâine pe cealaltă

lume. Apoi răsări luna, care vedea toată lumea, tineri şi bătrâni, vii şi morţi, şi nici nu-i păsa de ei! în curând vine şi rândul lui. Pentru o singură zi de tinereţe ar da tot ce-i mai rămăsese de trăit! Se întoarse din nou cu faţa spre casă. Privi ferestrele de la camerele copiilor. Scumpa lui mititică o fi adormit. „Sper că n-o va trezi din somn câinele acela!” gândi. Ce ne-o fi făcând să iubim, şi ce ne-o fi făcând să murim? Trebuie să mă duc la culcare!”

Şi, păşind pe pietrele de pe terasă, care în lumina lunii păreau cenuşii, se întoarse în casă.

V

Un bătrân trebuie să-şi petreacă zilele visând la vremurile frumoase de odinioară. O asemenea preocupare nu-i dă nici fierbinţeală şi nici emoţii, e ca soarele de iarnă cu raze palide. Carapacea bătrâneţii rezistă bine la valurile memoriei. Căci omul bătrân trebuie să fie neîncrezător faţă de prezent, iar de viitor trebuie să se păzească. Dacă stă la umbră deasă, poate privi soarele strălucitor, dar razele lui să nu-i atingă decât vârful ghetelor! Arşiţa soarelui de vară nu-i pentru el! Soarele de toamnă – de vară târzie! – e singurul de care se mai poate bucura. Trăind astfel, cu prudenţă, se va stinge uşor, încetişor, pe nesimţite; iar într-o bună zi, în zori, pe când toată lumea doarme, nerăbdătoarea Natură îl va strânge mai tare în braţe, îi va tăia răsuflarea, şi omul îşi va da sufletul. Iar pe piatra funerară se va scrie: „Mort în plină putere!” Da! Un Forsyte care-şi respectă principiile poate trăi chiar şi după moarte.

Bătrânul Jolyon admitea toate aceste teorii, dar, acum, în sufletul său ardea o flacără neforsyteiană. Căci, de când lumea şi pământul, stă scris: „Un Forsyte nu trebuie să iubească frumuseţea mai mult decât raţiunea şi nici plăcerea mai mult decât sănătatea”. ..Dar în ultima vreme zvâcnea ceva în fiinţa lui şi fiecare zvâcnet îi rodea carapacea vieţii, subţiind-o neîncetat. Mintea lui ageră era conştientă de bătăile inimii lui, dar în acelaşi timp ştia că nu le poate domoli. Ba chiar dacă ar fi putut, bătrânul Jolyon nu le-ar fi împiedicat. Şi totuşi, dacă cineva i-ar fi spus că trăieşte din capitalul fiinţei lui, l-ar fi doborât cu privirea. Nu, nu! Nu se cade să trăieşti din capital! Crezul unei vieţi trecute este mai puternic decât realităţile prezentului. Pentru bătrânul Jolyon a trăi din capital a fost şi era păcat de moarte, de aceea n-ar fi îngăduit nimănui să vorbească astfel cu el. Plăcerea e sănătoasă, iar frumuseţea îţi face bine s-o

privești; să trăiești din tinerețea celor tineri e bine – și făcea el oare altceva?

Cu metoda pe care o avusese toată viața, își organizase și acum timpul. În fiecare marți pleca cu trenul la oraș; Irene lua masa cu el și se duceau apoi la operă. În fiecare joi se ducea cu trăsura la oraș; vizitiul cel gras, împreună cu caii, trăgeau într-altă parte, el se întâlnea cu Irene în Kensington Gardens, iar după ce o conducea acasă, își lua trăsura și se întorcea acasă la timp, pentru cină. Inventase pretextul că în aceste două zile avea treabă la Londra. Miercurea și sâmbăta venea Irene pentru a da lecții de pian lui Holly. Cu cât plăcerea de a sta cu ea devenea mai mare, cu atât devenea mai atent la conveniențe și se purta ca un unchi prietenos. Într-adevăr, nici sentimentele lui nu depășeau această realitate – căci, oricum, era un om bătrân. Și totuși, dacă ea întârzia, era din cale-afară de îngrijorat. Dacă cumva nu venea, ceea ce s-a întâmplat de două ori, ochii săi se întristau ca aceia ai unui câine bătrân, și noaptea nu putea dormi.

Astfel a trecut o lună – o lună de vară pe câmpuri și în inima lui, cu arșița verii și cu osteneala ei. Cine ar fi crezut acum câteva săptămâni că bătrânul Jolyon va aștepta reîntoarcerea fiului său și a nepoatei sale cu un sentiment ce semăna cu spaima? Săptămânile acestea cu vreme minunată îi dăduseră o libertate încântătoare, redobândise acea independență de care se bucură un bărbat înainte de a întemeia o familie; și apoi mai era această nouă prietenie cu o ființă care nu-i cerea nimic, care îi rămăsese tot timpul cam necunoscută, vrăjindu-l prin misterul ei. Era ca și cum ar fi băut vin, el, care de atâta vreme băuse numai apă, încât aproape uitase tulburarea pe care vinul i-o produce în vine și amețeala pe care i-o dă în creier. Florile aveau culori mai vii, miresmele, muzica și razele soarelui aveau o valoare reală, nu erau deloc reminiscențe ale bucuriilor din trecut. Acum avea pentru ce să trăiască, ceva ce-l mâna neîncetat spre planuri de viitor. Trăia, dar nu privind

în urmă; iar deosebirea între aceste două stări era enormă la un om de vârsta lui. Plăcerile mâncării care, la un om cumpătat ca el, nu avuseseră niciodată rol important, îşi pierduseră orice valoare. Mânca puţin; nu ştia ce mănâncă; slăbea cu fiecare zi ce trecea şi părea din ce în ce mai ostenit. Devenise din nou „tras printr-un inel”; iar la acest trup slab, fruntea lui masivă, cu tâmplele scobite, îi dădea mai multă demnitate decât avusese el vreodată. Îşi dădea foarte bine seama că ar trebui să consulte un doctor, dar libertatea îi era prea dulce. El nu-şi putea permite să se răsfeţe cu accesele în timpul cărora abia putea respira şi cu durerea dintr-o parte, căci ar fi însemnat să plătească asta cu libertatea lui. Să se întoarcă la viaţa vegetativă pe care o dusese între revistele de agricultură cu fotografii de sfeclă în mărime naturală, înainte ca această nouă preocupare să fi apărut în viaţa lui – nu! Depăşi apoi şi raţia de ţigări îngăduită. Fumase întotdeauna două pe zi. Acum fuma trei şi uneori patru ţigări, aşa cum fumează omul când e plin de spirit creator. Dar adeseori se gândea: „Trebuie să renunţ la tutun şi la cafea; trebuie să renunţ la plecările în oraş”. Dar nu făcea nimic din toate acestea; nu exista nimeni în preajma lui care să fi avut autoritatea de a-i atrage atenţia, şi acesta era un privilegiu din cale-afară de mare. Poate că servitorii se mirau, dar – fireşte – rămâneau muţi. *Mam'zelle* Beauce era prea preocupată cu propria-i digestie şi prea „bine c-r-r-rescută” pentru a face vreo aluzie de ordin personal. Holly nu avea încă ochiul format pentru a percepe schimbarea din înfăţişarea bunicului ei, care era, pentru ea, o jucărie şi un zeu. Nu rămânea decât Irene care să-l roage să mănânce mai mult, să stea culcat în ceasurile calde ale zilei, să ia un tonic şi aşa mai departe. Dar nu-i spunea că tocmai ea e pricina slăbiciunii lui – căci omul nu vede dezastrul pe care-l produce el însuşi. Un om de optzeci şi cinci de ani nu are pasiuni, dar frumuseţea care face să răsară pasiunea lucrează după vechiul ei

meşteşug, până când moartea închide ochii care tânjesc după ea.

În prima zi din a doua săptămână a lunii iulie, primi o scrisoare de la fiul său din Paris, în care îl înştiinţa că sosesc cu toţii vineri. Acesta era un eveniment care, pentru el, fusese tot timpul mai real decât chiar moartea; dar, cu nepăsarea impresionantă pe care natura le-o dăruieşte celor bătrâni pentru ca să poată îndura totul până la sfârşit, bătrânul Jolyon a refuzat să-l realizeze cu adevărat. Acum însă nu mai avea încotro şi trebuia să facă ceva. Nu mai concepea viaţa fără această nouă preocupare, dar câteodată te izbeşti şi de lucruri pe care omul nu le poate concepe; şi cei din neamul Forsyte au avut necontenit prilejul să constate asta pe pielea lor. Şezând în vechiul său fotoliu de piele îndoi scrisoarea, în timp ce mesteca între buze capătul unei ţigări neaprinse. De mâine încolo, excursiile lui – de fiecare marţi – în oraş încetează. Poate că va mai putea pleca o dată pe săptămână, pretextând că are de lucru cu omul lui de afaceri. Dar chiar şi aceasta va depinde de starea sănătăţii lui, căci de acum înainte iarăşi vor începe să se ocupe cu toţii de el. Lecţiile! Lecţiile trebuie să continue! Ea va trebui să-şi înghită scrupulele, iar June trebuie să-şi pună sentimentele în buzunar. De altfel o mai făcuse o dată, a doua zi după moartea lui Bosinney; desigur că poate face din nou acum ceea ce făcuse atunci. Trecuseră patru ani de când suferise acea jignire; nu-i creştinesc să ţii minte dureri atât de vechi. June avea o voinţă puternică, dar a lui era şi mai puternică, deoarece lui îi fugea pământul de sub picioare. Irene era blândă şi nu încape îndoială că va face aceasta pentru el; mai degrabă îşi va înfrânge reticenţele ei explicabile, decât să-l facă pe el să sufere! Lecţiile trebuie să meargă înainte şi, dacă aveau să continue, e salvat. În sfârşit, îşi aprinse ţigara şi începu să cugete cum anume le-ar putea prezenta faptele şi cum le-ar putea tălmăci această stranie intimitate; cum ar putea învălui şi acoperi, în faţa lor, adevărul pur, că

nu poate îngădui să i se răpească plăcerea de a privi frumuseţea. Ah! Holly! Holly era îndrăgostită de ea, lui Holly îi plăceau lecţiile cu ea. Ea îl va salva, scumpa lui micuţă! Şi la această idee fericită se însenină şi se minună c-a putut să-şi facă atâtea griji şi atâta spaimă. Nu trebuie să fie îngrijorat; întotdeauna după o asemenea stare se simţea cam slăbit, era o senzaţie curioasă, ca şi cum şi-ar simţi trupul numai pe jumătate.

În seara aceea, după masă, i-au revenit ameţelile, dar n-a leşinat. N-a vrut să sune, pentru că ştia că ar începe de îndată agitaţia în jurul său şi s-ar pune, eventual, în discuţie plecarea lui de mâine. De ce oare când omul îmbătrâneşte, toată lumea din jurul lui ţese o conspiraţie pentru a-i mărgini libertatea? Şi numai pentru a-l mai ţine în viaţă câtăva vreme! Dar cu un asemenea preţ nu o dorea. Numai câinele Balthazar l-a văzut revenindu-şi singur din această ameţeală; el îşi urmărea îngrijorat stăpânul care se dusese la dulap pentru a bea un pahar de *brandy*, în loc să-i fi dat lui un biscuit. În sfârşit, când se simţi în stare să urce, cu greu, scările, bătrânul Jolyon se duse la culcare. Şi, cu toate că a doua zi dimineaţa se simţi cam slăbit, ideea că va petrece seara cu ea îl învioră şi îi dădu putere. Întotdeauna îi făcea plăcere să-i ofere o masă bună: bănuia că nu mănâncă destul când e singură; iar la operă, când vedea cum ochii i se luminează şi strălucesc, cum pe buzele ei apare, fără să vrea, un zâmbet!... Ea nu avea prea multe plăceri, şi astăzi e ultima seară în care îi poate oferi o distracţie. Dar în timp ce-şi pregătea trusa, se surprinse că dorea să scape de osteneala de a-şi schimba hainele pentru seară şi de sforţarea de a-i vorbi despre întoarcerea lui June.

În seara aceea, la operă, se reprezenta *Carmen*, şi abia în ultimul antract îi spuse Jolyon vestea; o amânase în mod instinctiv până în ultimul moment. Ea o primi în linişte, ciudat; de fapt nici nu şi-a putut da seama cum o primise, căci muzica aceea capricioasă reîncepu, impunându-le tăcere. Faţa ei

era acoperită de o mască, masca aceea în dosul căreia se petreceau atâtea lucruri pe care el nu le putea vedea. Îi trebuia timp, desigur, pentru a se gândi la vestea pe care i-o dăduse! N-avea de gând s-o zorească, deoarece tot va veni mâine după amiază la lecţie şi atunci, după ce se va fi obişnuit cu ideea, va vedea el ce gândeşte. În birjă au vorbit numai despre *Carmen;* el văzuse odinioară şi reprezentaţii mai bune, dar nici aceasta nu fusese rea. Când i-a strâns mâna pentru a-i spune noapte bună, ea se aplecă şi îl sărută pe frunte.

— Rămas bun, dragă unchiule Jolyon, ai fost atât de bun cu mine!

— Pe mâine, zise el. Noapte bună! Somn uşor!

Ea îi răspunse în şoaptă:

— Somn uşor!

Şi din fereastra cupeului care pleca, o văzu cum întoarce capul după el şi cum ridică mâna în semn de despărţire.

Găsi cu greu camera. Nu-i dădeau niciodată aceeaşi cameră şi cu greu se putea obişnui cu aceste camere „nou-nouţe", cu mobile noi şi cu covoare gri-verzui presărate cu trandafiri stacojii. Nu putea dormi şi blestemata aceea de *Habanera* îi suna mereu în cap. Nu ştia destul franţuzeşte pentru a pricepe cuvintele cântecului, dar îi cunoştea sensul, dacă avea vreun sens ceva ţigănesc – sălbatic şi greu de tălmăcit. Da, *există* în viaţa ceva care-ţi răstoarnă toată prevederea şi toate planurile, ceva ce face pe bărbaţi şi pe femei să cadă în cursă. Şi stătea aşa, culcat cu ochii săi adânciţi în orbite privind în bezna în care se legăna acel ceva greu de tălmăcit! Crezi că eşti stăpânul vieţii tale, dar iată că-ţi scapă, şi acel ceva te prinde de ceafă, te împingi încoace şi încolo, pentru ca după aceea, de cele mai multe ori să stoarcă viaţa din tine! Aşa o fi cu stelele, n-ar fi de mirare să le ia şi pe ele, să le frece una cu nasul de cealaltă, apoi să le arunce, una într-o parte, alta în alta; căci viaţa nu se satură niciodată de farsele ei. În învălmăşeala acestui oraş trăiesc cinci milioane de oameni şi toţi sunt la discreţia acestei

forţe vitale, ca o grămadă de boabe de mazăre mărunte şi uscate care sar încoace şi încolo pe masă, dacă dai cu pumnul în ea. El însă nu va mai sări multă vreme; ce bine are să-i prindă un somn bun şi lung!

Ce cald era aici sus! Ce gălăgie! Fruntea îi ardea: ea-l sărutase tocmai în locul unde-l durea întotdeauna; chiar acolo ca şi cum ar fi cunoscut locul exact şi ar fi vrut să-i şteargă toată durerea prin sărutarea ei. Dar în loc s-o şteargă, buzele ei lăsaseră o pată de nelinişte dureroasă. Niciodată nu-i vorbise cu asemenea voce până acum, niciodată nu făcuse gestul acela de despărţire şi nici nu întorsese capul după trăsura cu care pleca el. Se ridică din pat şi trase perdelele la o parte; camera lui dădea spre Tamisa. Aerul nu era prea proaspăt, dar acea apă lată, care curgea liniştită, veşnică, îl domoli. „Cel mai important este”, cugetă el, „să nu devin pentru nimeni o povară. Am să mă gândesc la scumpa mea mititică şi am să mă culc.” Dar trecu multă vreme până când căldura şi zgomotul acelei nopţi londoneze se stinseră în scurtul somn al dimineţii de vară. Iar bătrânul Jolyon abia aţipi puţin.

A doua zi, când ajunse acasă, se duse în grădina de flori şi, cu ajutorul lui Holly, care ştia să se poarte cu gingăşie faţă de flori, adună un buchet mare de garoafe. Îi spusese că erau pentru „doamna în gri” – căci aşa îi ziceau când vorbeau între ei. Le aşeză într-un vas din biroul lui, căci acolo avea de gând să discute cu Irene – chiar în momentul sosirii ei – problema June şi lecţiile de pian din viitor. Parfumul şi culorile florilor îl vor ajuta. După masă se culcă, deoarece se simţea foarte ostenit, iar trăsura nu va sosi cu ea de la gară înainte de ora patru. Dar pe măsură ce se apropia ceasul, deveni din ce în ce mai neliniştit şi se duse în odaia de lucru a copiilor, de unde putea vedea şoseaua. Jaluzelele erau lăsate. Holly şi *Mademoiselle* Beauce erau şi ele acolo, adăpostindu-se de arşiţa înăbuşitoare a acestei zile de iulie şi ocupându-se de viermii de mătase. Bătrânul Jolyon avea o antipatie

firească împotriva acestor făpturi metodice, găsea că seamănă cu elefanţii în ceea ce privea culoarea şi capetele; şi rodeau prea multe găuri în frunzele frumoase, verzi şi – după părerea lui – aveau un miros îngrozitor. Se aşeză liniştit lângă fereastră, pe o banchetă acoperită cu cint, de unde se vedea drumul şi unde putea lua şi puţin aer, iar câinele Balthazar – care în zilele calde preţuia cintul – sări lângă el. Peste pianină era o acoperitoare mov, decolorată, aproape gri, iar pe ea erau primele flori de levănţică, al căror parfum umplea încăperea. Cu toate că era răcoare, poate tocmai din pricina răcorii, pulsaţiile vieţii izbeau din plin simţurile sale care se stingeau. Fiecare rază de soare care străbătea prin crăpăturile jaluzelelor avea o strălucire supărătoare; câinele mirosea foarte tare; parfumul de levănţică era ameţitor; viermii aceia de mătase, ridicându-şi spatele verde-cenuşiu, i se păreau înspăimântător de vii; iar capul lui Holly – cu părul ei negru – aplecat asupra lor avea o strălucire splendidă, ca mătasea. Când omul e bătrân şi slab, viaţa e un lucru minunat, puternic şi dur; parcă îşi bate joc de tine cu nenumăratele ei forme de manifestare şi cu vitalitatea care pulsează în ea. Până în aceste câteva săptămâni nu simţise niciodată acea senzaţie ciudată, că o jumătate din fiinţa lui era purtată cu iuţeală de valurile vieţii, iar cealaltă stătea pe mal urmărind acea înaintare în care nu poate interveni. Numai când era şi Irene cu el îşi pierdea această dublă conştiinţă.

Holly întoarse capul, arătă cu micul său pumn ars de soare spre pian – căci nu era „bine c-r-r-rescut" să arăţi cu degetul spre pian – şi zise cu şiretenie:

— Uită-te la doamna în gri, bunicuţule; nu-i aşa că e frumoasă azi?

Inima bătrânului Jolyon zvâcni, şi pentru o secundă camera i se păru învăluită într-un nor; apoi se lumină, şi îi zise clipind:

— Cine a îmbrăcat-o?

— *Mam'zelle.*

— Holly! Nu vorbi prostii!

A naibii franţuzoaică! Nu i-a trecut încă necazul că nu-i mai dă ea lecţii de pian lui Holly. Dar n-are a face! Scumpa lui mititică era singura lor prietenă. Lecţiile erau lecţii. Şi nu va ceda pentru nimic în lume. Mângâie părul încins de pe capul lui Balthazar, şi o auzi pe Holly spunând:

— Nu-i aşa că după ce se întoarce mama nu se face nici o schimbare? Ştii că ei nu-i plac străinii.

Vorbele rostite de fetiţă l-au făcut parcă să simtă atmosfera aceea glacială de opoziţie pe care o va avea în preajma lui şi i-au dezvăluit toată ameninţarea iminentă la libertatea pe care abia şi-o găsise. Ah! Va trebui ori să se resemneze că este un om bătrân care depinde de grija şi dragostea altora, ori să lupte pentru a-şi menţine această nouă şi preţioasă prietenie; dar lupta îl obosea de moarte. Se uită la ceasul lui, bătrân şi subţire ca şi el; îl purta de cincizeci de ani. Trecuse de ora patru! Sărută pe Holly în creştet, trecu mai departe şi coborî în hol. Voia să pună mâna pe ea înainte de a urca la lecţie. La primul zgomot al roţilor ieşi în uşă şi văzu că trăsura e goală.

— Trenul a sosit, domnule, dar doamna n-a venit.

Bătrânul Jolyon îl măsură aspru de jos în sus, ca şi cum ochii lui ar fi vrut să alunge curiozitatea grăsanului aceluia, pentru a nu vedea amarnica dezamăgire pe care o simţea.

— Foarte bine, îi zise şi se întoarse în casă. Se duse în biroul său şi se aşeză, tremurând ca varga. Ce-o fi însemnând asta? Să fi pierdut trenul? Ştia el prea bine că nu acesta era motivul. „Rămas bun, dragă unchiule Jolyon!” De ce „rămas bun” şi nu „noapte bună”? Şi apoi mâna care făcea gesturile acelea! Şi sărutul ei! Ce înseamnă asta? Deodată îl cuprinseră spaima şi o enervare violentă. Se ridică şi începu să măsoare cu paşi mari covorul turcesc dintre fereastră şi perete. Adică, are de gând să-l părăsească! Era convins – şi nu se putea apăra. Un om bătrân care doreşte să privească frumuseţea! Era

ridicol! Vârsta îi închisese gura, îi paralizase puterea de luptă. El n-avea dreptul la căldură şi viaţă, el n-avea dreptul la nimic în afară de amintiri şi tristeţe. Nu putea să discute cu ea; căci chiar şi un om bătrân îşi are demnitatea lui. Nu se putea apăra! Fără a ţine seama de oboseală, păşi în sus şi-n jos vreme de un ceas, trecând pe lângă vasul cu garoafe pe care le culesese şi care, prin parfumul lor, îşi băteau parcă joc de el. Dintre toate lucrurile greu de suportat, cel mai greu e să-ţi simţi voinţa zdrobită, mai ales când ai fost un om care a făcut întotdeauna ceea ce a vrut. Natura l-a prins în mrejele ei, şi acum, ca un peşte nenorocit, se învârtea şi înota încoace şi încolo, izbindu-se de ochiurile plasei fără să găsească o gaură, o ieşire. La ora cinci i se aduse ceaiul şi o scrisoare. Pentru o clipă, nădejdea se trezi în sufletul lui. Tăie plicul cu cuţitul de unt şi citi:

Scumpul meu unchi Jolyon,

Îmi vine foarte greu să-ţi scriu ceva ce te-ar dezamăgi, dar ieri-seară am fost laşă pentru a ţi-o spune. Acum, că June se întoarce, simt că nu mai pot veni la voi pentru a-i da lecţii lui Holly. Anumite lucruri sunt prea profund înrădăcinate pentru a putea fi uitate. Pentru mine a fost o mare plăcere să te văd atât pe dumneata, cât şi pe Holly. Poate că am să te mai întâlnesc când vei veni în oraş, cu toate că sunt convinsă că nu-ţi face bine; văd că te oboseşti prea mult. Cred că trebuie să stai liniştit atâta vreme cât mai ţine căldura, şi acum, după ce se întorc fiul dumitale şi June, ai să fii atât de fericit!

Îţi mulţumesc mult, mult de tot, pentru cât ai fost de bun cu mine.

Cu tot dragul, a dumitale
Irene

Deci, aşa stau lucrurile! Nu-i făcea bine să aibă nici o plăcere şi nici să se bucure de ceea ce îi era cel mai scump; nu-i făcea bine să încerce a scăpa de

senzaţia că sfârşitul e inevitabil, că moartea se apropie cu paşi furişi, ce abia se aud. Nu-i făcea bine! Nici Irene nu văzuse că tocmai ea îi dădea o nouă preocupare în viaţă, că ea întruchipa toată frumuseţea pe care simţea c-o pierde încetul cu încetul!

Ceaiul se răci, ţigara rămase neaprinsă; şi el continua să străbată încăperea cu paşi mari în sus şi-n jos, zvârcolindu-se între demnitatea lui şi setea de viaţă. Nu putea îndura să fie stors de viaţă aşa, pe nesimţite, fără a spune măcar o vorbă, să trăiască aşa, cu voinţa în mâinile altora, încălcată de grija şi de dragostea lor apăsătoare. Nu, aşa ceva nu putea îndura! Voia să vadă ce efect va avea dacă îi va spune adevărul – adevărul că doreşte mai mult s-o vadă decât să trăiască tânjind. Se aşeză la biroul său vechi şi luă un toc. Dar nu putea scrie. Îl revolta să-şi pledeze cauza în felul acesta; s-o roage să vină ca să-şi încălzească ochii privind frumuseţea ei. Era ca şi cum ar mărturisi că a căzut în mintea copiilor. Nu putea face una ca asta. De aceea scrise următoarele:

Am sperat că nu vei îngădui ca amintirea rănilor din trecut să stea în calea plăcerii şi a beneficiului meu şi al micii mele nepoate. Dar oamenii bătrâni învaţă să renunţe la bucuriile lor; ei sunt siliţi s-o facă, trebuie să renunţe – mai devreme sau mai târziu – chiar şi la dorinţa de a trăi şi poate că, cu cât o fac mai devreme, cu atât e mai bine.

Cu tot dragul,
Jolyon Forsyte

„Amarnic”, gândi el, „dar n-am ce face. Sunt ostenit”. Pecetlui plicul şi-l introduse în cutie, pentru poşta de seară. Când îl auzi căzând, gândi: „Iată cum trece tot, tot ce speram!”

În seara aceea, după masa de care abia se atinse, după ţigara pe care o fuma numai pe jumătate, căci îi venea ameţeală, se urcă încet la etaj şi se duse pe furiş în dormitorul copiilor. Se aşeză pe banca de la fereastră. Lampa de pe masa de

noapte ardea şi putea vedea faţa lui Holly, cu o mână sub obraz. Un cărăbuş, apărut înainte de vreme, bâzâia în foiţa cu care acoperiseră gura căminului; iar în grajd, unul din cai dădea neîncetat din picioare. Să dormi aşa, ca un copil! întredeschise jaluzelele şi privi afară. Luna tocmai răsărea, era roşie ca sângele. Nu văzuse niciodată o lună atât de roşie. În ultimele licăriri ale soarelui de vară, pădurile şi câmpurile se aşterneau şi ele pentru somn. Iar frumuseţea, ca o fantomă, se plimba. „Am avut o viaţă lungă”, cugeta, „am avut aproape tot ce-a fost mai bun din toate lucrurile. Sunt un nerecunoscător; am avut parte de frumuseţe la vremea mea. Sărmanul Bosinney a spus că am avut simţul frumosului. Astă-seară se vede un chip de om în lună!” Trecu un fluture de noapte, apoi altul şi iarăşi altul. „Doamna în gri!” închise ochii. Îl cuprinse sentimentul că nu-i va mai deschide niciodată; adânci acest simţământ, se lăsă dus de el; apoi, cu un fior, se scutură şi-şi desfăcu pleoapele. Nu încape îndoială că se petrece ceva prost cu el, ceva foarte prost. Trebuie să cheme un doctor, aşa nu mai merge. Acum, nu mai avea importanţă! Jos, în crâng, trebuie să fi pătruns luna, aruncând umbre; iar acele umbre sunt singurele care nu dorm. Nu mai sunt păsări, flori sau insecte; se mişcă numai umbrele. „Doamna în gri!” Umbrele se caţără pe buturuga aceea şi şuşotesc între ele. Ea cu Bosinney? Ce idee smintită! Broaştele şi vietăţile mici şoptesc pe acolo! Ce tare ticăie ceasul aici în cameră! Acolo, afară, în lumina acelei luni roşii, totul era din altă lume. Dar şi aici, înăuntru, cu mica lumină a lămpii, cu ceasul care ticăie şi cu capotul guvernantei atârnat de colţul paravanului, înalt, ca silueta unei femei, era o altă lume. „Doamna în gri!” Deodată îl cuprinse un gând straniu: „Să fi existat oare? Să fi venit ea vreodată la el? Sau poate că nu era decât emanaţia iubirii lui nemărginite pentru frumuseţea de care trebuie să se despartă în curând? N-o fi numai o fantomă gri, cu reflexe de mov, cu ochii negri şi cu o coroană de păr ca

chihlimbarul, care umblă pe aici în lumina lunii şi în zorii zilei, la vremea când înfloresc zambilele? Ce era ea, cine era ea, o fi existat oare?” Se ridică şi stătu o clipă în picioare, strângând în mână pervazul ferestrei, pentru a redobândi o senzaţie reală; apoi porni în vârful picioarelor spre uşă. Se opri la capătul patului, iar Holly, ca şi cum şi-ar fi dat seama că privirile îi sunt aţintite asupra ei, se mişcă, oftă şi se ghemui mai strâns, parcă se apăra. Merse mai departe în vârful picioarelor şi ieşi din coridorul întunecat; ajunse în camera lui, se dezbrăcă şi se opri, în cămaşă de noapte, în faţa oglinzii. Ce momâie – cu gropi în tâmple şi cu picioare subţiri! Ochii săi priviră cu îndrăzneală chipul din oglindă, şi pe faţa lui apăru o expresie de mândrie. Toate se uniseră pentru a-l doborî, chiar şi imaginea lui din oglindă, dar el încă nu era dărâmat! Intră în pat şi rămase multă vreme culcat, fără a dormi, încercând să se resemneze, deşi ştia prea bine că frământarea şi dezamăgirea îi făceau foarte rău.

Dimineaţa se deşteptă atât de abătut şi fără putere, încât trimise după doctor. După ce acesta îl ascultă, făcu o mutră lungă cât braţul şi îi recomandă să stea în pat şi să nu mai fumeze. Aceasta nu era prea greu, n-avea pentru ce se scula din pat, şi când se simţea bolnav, tutunul îşi pierdea întotdeauna gustul. Petrecu toată dimineaţa zăcând moleşit, cu storurile lăsate, răsfoind ziarul *The Times*, fără a citi prea mult, câinele Balthazar stând întins lângă patul său. O dată cu prânzul, veni o telegramă cu următorul cuprins:

Primit scrisoarea; sosesc după-amiază; voi fi la dumneata la ora patru şi treizeci minute. *Irene*.

Vine! În sfârşit! Deci ea exista, iar el nu era părăsit! Vine la el! Un val de căldură îi trecu prin mădulare; obrajii şi fruntea îi erau fierbinţi. Bău supa, împinse la o parte tava şi rămase nemişcat în pat până când au strâns masa şi l-au lăsat singur; dar din când în când clipea mulţumit din ochi. Vine!

Inima îi bătea iute, apoi se oprea, parcă nu mai bătea deloc. La ora trei se sculă şi se îmbrăcă încetişor, fără a face zgomot. Holly şi *Mam'zelle* erau în odaia copiilor, iar servitorii, foarte probabil, îşi dormeau somnul de după amiază. Cu multă prudenţă deschise uşa şi coborî scările. Câinele Balthazar era singur, culcat pe jos, în hol; şi, urmat de el, bătrânul Jolyon trecu în birou şi de acolo ieşi afară, în dogoreala după-amiezii. Avea de gând să pornească la vale, pentru a o întâmpina în crâng, dar simţi deodată că în arşiţa aceea nu era în stare să facă atâta drum. De aceea se aşeză sub stejar, lângă leagăn, iar câinele Balthazar, care suferea şi el din pricina căldurii, se întinse alături. Şi rămase acolo, zâmbind. Ce desfătare, ce clipe fericite! Ce zumzet de insecte şi ce uguit de porumbei! Nu poate exista o zi de vară mai frumoasă ca asta! Splendid! Iar el era fericit – fericit ca un copil! Ea vine; nu l-a părăsit! Avea tot ce şi-a dorit în viaţă – numai de-ar putea răsufla mai bine şi de l-ar apăsa mai puţin – chiar în locul acesta! O va vedea ieşind din desişul de ferigă, venind spre el, mlădiindu-se uşor, o siluetă gri, cu reflexe mov, care trece printre margarete şi păpădii şi printre „soldaţii" pajiştii, floarea-soarelui cu coroanele ei înflorite. El va rămâne pe loc, iar ea va veni spre el, zicându-i: „Dragă unchiule Jolyon, îmi pare foarte rău!", şi se va aşeza în leagăn, iar el o va putea privi în timp ce-i va povesti că nu s-a simţit prea bine, dar că acum i-a trecut totul; iar câinele îi va linge mâna. Câinele ştia că stăpânul său o iubea; câinele ăsta era un câine bun.

Sub stejar era umbră deasă; soarele nu ajungea până acolo, dar restul lumii strălucea în razele lui, şi bătrânul Jolyon vedea, departe în zare, foarte departe, tribuna cea mare de la Epsom, precum şi vacile care păşteau trifoiul de pe câmp şi alungau muştele cu cozile. Simţea miros de tei şi levănţică. Ah, da! de aceea făceau albinele atâta zarvă. Erau emoţionate, agitate, întocmai cum era şi inima lui, emoţionată şi agitată. Erau adormite, da, erau

adormite şi se îmbătaseră de miere şi fericire; şi inima lui era adormită şi beată. Ca şi cum albinele mari şi albinele mici, ba chiar şi muştele, spuneau: vară, vară!

Ceasul de la grajd bătu patru; peste o jumătate de oră va fi aici. O să aţipească puţin, deoarece în ultima vreme dormise foarte puţin. Apoi va fi înviorat pentru a se bucura de ea, de tinereţea şi frumuseţea care va veni spre el peste pajiştea scăldată în soare: doamna în gri! Şi, rezemându-se de spătarul fotoliului său, închise ochii. Pe aripile unei adieri abia simţite, veni un fulg de scaiete care se prinse de mustaţa lui; era mai alb decât ea. El nu-l văzu, dar cum era prins de mustaţă, se mişca la fiecare răsuflare. Prin frunze pătrunse o rază de soare şi i se aşeză pe gheată. Un bărzăun se lăsă jos şi se plimbă pe fundul pălăriei lui de panama. Şi valul minunat al somnului aceluia uşor ajunse la capul de sub această pălărie, capul îi căzu înainte şi se sprijini pe piept. Şi zumzetul continua: vară, vară!

Ceasul de la grajd bătu ora patru şi jumătate. Câinele Balthazar se întinse şi ridică ochii către stăpânul lui. Fulgul de scaiete nu se mai mişca. Câinele îşi aşeză botul peste piciorul luminat de soare. Nici piciorul nu se mişcă. Câinele îşi retrase iute botul, se ridică şi urcă pe genunchii bătrânului Jolyon, se uită în faţa lui şi chelălăi; sări jos, se aşeză pe picioarele dinapoi şi-şi ţintui privirea în sus. Apoi, deodată, scoase un urlet, lung, lung de tot.

Dar fulgul de scaiete rămase nemişcat ca moartea, întocmai ca şi faţa bătrânului său stăpân.

Vară – vară – vară! Paşii fără sunet, peste iarbă!

ÎNCĂTUŞAŢI DE LEGE

„Şi două case mândre şi bogate,
. . . .
Străvechea ură-o vor preface-n moarte”.

Romeo şi Julieta

PARTEA ÎNTÂI
CAPITOLUL I

LA TIMOTHY

Instinctul de proprietate nu stă niciodată pe loc. În vremuri de înflorire ca şi în vremuri de bejenie, pe ger şi pe arşiţă, el urmează legile evoluţiei chiar şi în familia Forsyte, care credea că-l ţine pe loc pentru veşnicie. Întocmai cum calitatea cartofilor depinde de pământul în care sunt cultivaţi, nici acest instinct nu se poate despărţi de mediul lui înconjurător.

Când va veni vremea să se scrie istoria ultimelor două decade ale veacului al nouăsprezecelea din Anglia, istoricul va descrie evoluţia relativ rapidă de la un provincialism, satisfăcut de sine, la un imperialism şi mai satisfăcut de sine, dar mai puţin moderat; se va vedea, cu alte cuvinte, desfăşurarea „instinctului de proprietate" al naţiunii. Şi conformându-se acestei tendinţe, familia Forsyte a evoluat în acelaşi sens. Ea s-a dezvoltat nu numai în afară, ci şi în miezul ei.

Când, în anul 1895, Susan Hayman, singura căsătorită dintre surorile Forsyte, şi-a urmat soţul la o vârstă ridicol de mică, şaptezeci şi cinci de ani, şi a fost arsă la crematoriu, cei şase fraţi Forsyte din generaţia bătrână au fost destul de puţin tulburaţi. Apatia lor avea trei pricini. Mai întâi: înmormântarea aproape clandestină, în anul 1892, a bătrânului Jolyon la Robin Hill. Era primul din familia Forsyte care dezertase din cavoul familial din cimitirul Highgate. Această înmormântare care avusese loc abia la un an de la înmormântarea lui Swithin – care fusese săvârşită aşa cum se cuvine – provocase multe discuţii la *„Bursa Forsyte"*, în locuinţa lui Timothy Forsyte din Londra, Bayswater Road, unde se mai adunau şi acum, răspândind apoi cleveteala familială. Erau diferite păreri, de la tânguirile mătuşii Juley până la afirmaţia rostită de

Francie, că „e foarte bine să se pună capăt poveştii aceleia cu înmormântările din Highgate". În ultimii ani ai vieţii lui – adică chiar de atunci când se petrecuse acea întâmplare stranie şi lamentabilă dintre tânărul Bosinney, logodnicul nepoatei sale June, şi Irene, soţia nepotului său Soames – unchiul Jolyon zgâlţâise puternic încheieturile familiei; şi, cu toate că mersese întotdeauna pe calea lui, familia începu să se cam minuneze de ceea ce făcea. Fireşte că înclinarea lui spre filozofie l-a predispus întotdeauna spre încălcarea principiilor pe care era clădit forsyteismul pur, aşa încât familia fusese pregătită, în oarecare măsură, pentru înmormântarea lui în loc străin. Totuşi, întreaga poveste era stranie, iar când cuprinsul testamentului său a devenit monedă curentă la *„Bursa Forsyte"*, întregul clan s-a cutremurat. Din averea lui (în valoare de 145 304 lire sterline cifră brută, cu un pasiv de 35 lire 7 şilingi şi 4 *penny)* lăsase 15 000 lire sterline – „cui crezi tu, scumpa mea? Lui Irene!" – soţia nepotului său Soames, care fugise de acasă! Femeia care a adus cea mai mare ruşine asupra familiei, şi, ceea ce era mai uluitor, nu era rudă de sânge cu el. Desigur, nu trecuse chiar banii în proprietatea ei; îi lăsase numai o rentă viageră, venitul sumei! Totuşi, aceasta era situaţia; şi pretenţiei bătrânului Jolyon de a fi un Forsyte desăvârşit i se pusese capăt, o dată pentru totdeauna. Acesta era deci primul motiv pentru care înmormântarea lui Susan Hayman, la Woking, n-a făcut prea mare vâlvă.

Al doilea motiv era mai cuprinzător şi mai puternic. În afară de casa din Campden Hill, Susan avea o reşedinţă (pe care Hayman i-o lăsase ei când a murit) în apropiere de Hants; pe moşia aceea învăţaseră băieţii Hayman să tragă la ţintă şi să călărească atât de bine. Lucrul le făcea, fireşte, cinste, dar întărea şi prestigiul familiei. Iar faptul că Susan avea o proprietate cu adevărat rurală părea a justifica, în oarecare măsură, împrăştierea rămăşiţelor ei pământeşti – cu toate că familia n-a putut ghici cine-i vârâse în cap ideea incinerării!

Totuşi s-au făcut invitaţiile cuvenite, iar Soames şi tânărul Nicholas s-au dus chiar la moşie; iar testamentul a fost perfect satisfăcător, cu atât mai mult cu cât ea nu avea decât renta viageră a averii, aşa că totul s-a împărţit simplu, în părţi egale, între copii.

Al treilea motiv pentru care înmormântarea lui Susan a produs puţină vâlvă era cel mai cuprinzător dintre toate. El a fost rostit cu îndrăzneală de către Euphemia cea palidă şi slabă:

— Ei bine, *eu* cred că oamenii au dreptul să facă ceea ce vor cu corpul lor, chiar şi după moarte.

Având în vedere că aceste vorbe fuseseră spuse de fiica lui Nicholas, un liberal din şcoala veche şi tiran din cale-afară, observaţia ei a produs consternare şi a arătat, fulgerător, câtă apă a curs pe sub podurile Tamisei de la moartea mătuşii Ann, în 1886, tocmai pe vremea când dreptul de proprietate al lui Soames asupra corpului soţiei sale devenise atât de incert, iar certitudinea lui produsese un dezastru atât de mare. Euphemia a vorbit, fireşte, ca un copil fără experienţă; căci, cu toate că trecuse de treizeci de ani, purta încă numele Forsyte. Dar, chiar dacă i se acordă toate scuzele, remarca ei dovedeşte, negreşit, o lărgire a principiului de libertate, descentralizarea şi deplasarea centrului de gravitate al proprietăţii de la ceilalţi în bloc, la fiecare individ în parte. Când Nicholas a aflat, de la mătuşa Hester, remarca fiicei sale, a izbucnit furios:

— Neveste şi fete! în vremurile astea libertatea lor nu mai are margini! Cazul Jackson – am ştiut-o – va avea urmări; aşa se întâmplă când exagerarea nu mai cunoaşte limită!

De fapt, el n-a iertat cu adevărat niciodată legea în legătură cu averea dotală a femeilor măritate, care i-ar fi stricat mult socotelile dacă n-ar fi avut norocul să se însoare mai înainte de promulgarea ei. E drept că nimeni nu putea nega revolta generaţiei tinere împotriva faptului de a fi socotită proprietatea altora; întocmai după cum se dezvolta neîncetat dorinţa de independenţă a

coloniilor, dorinţă care – oricât de paradoxal i se părea – fusese pionierul imperialismului. Toţi cei din generaţia tânără erau acum căsătoriţi, în afară de George, care îşi petrecea viaţa între turf şi clubul „Iseeum”; de Francie, care îşi desăvârşea cariera muzicală într-un conservator din King's Road, în Chelsea, şi care poftea încă pe „curtezanii” ei la balurile pe care le dădea la ea acasă; de Euphemia, care trăia mai departe în casa părintească şi se plângea de Nicholas; şi cei doi fraţi siamezi, Giles şi Jesse Hayman. A treia generaţie era încă prea puţin numeroasă; tânărul Jolyon avea trei copii, Winifred Dartie patru, tânărul Nicholas şase, tânărul Roger unul, Marian Tweetyman tot unul, St. John Hayman doi. Dar restul din cei şaisprezece căsătoriţi: Soames, Rachel şi Cicely din familia lui James; Eustace şi Thomas din aceea a lui Roger; Ernest, Archibald şi Florence din a lui Nicholas; Augustus şi Annabel Spender din familia Hayman îşi trăiau zilele fără urmaşi.

Astfel, din cei zece Forsyte bătrâni, se născuseră douăzeci şi unu de Forsyte; dar cei douăzeci şi unu de Forsyte tineri dădură abia şaptesprezece urmaşi; şi părea destul de puţin probabil să se sporească cu mai mult de unul sau doi. Un statistician ar fi putut constata că numărul naşterilor variază în raport cu procentele pe care le dădeau banii. Bunicul „Superior Dosset” Forsyte, care trăise la începutul veacului al nouăsprezecelea, lua zece la sută pentru banii lui, deci a avut zece copii. Dintre aceştia zece, exceptând pe cei patru care nu s-au căsătorit şi pe Juley, al cărei bărbat – Septimus Small – murise, desigur, prea devreme, luau patru până la cinci la sută pentru banii lor, de aceea numărul copiilor fusese în raport cu procentele. Cei douăzeci şi unu de urmaşi ai lor nu luau decât trei la sută dobândă după rentele de stat în care îşi transformaseră părinţii lor averea pentru a scăpa de taxele de moştenire. Astfel că cei şase Forsyte, din a doua generaţie care au avut urmaşi, au avut şaptesprezece copii, adică tocmai doi şi

cinci şesimi pentru fiecare ramură a arborelui familial.

Această progenitură, redusă la număr, mai avea şi altă explicaţie. Aşa cum este firesc, în familiile în care bunăstarea e asigurată, tinerii nu aveau încredere în puterea lor de a câştiga bani, şi apoi fiecare era convins că tatăl său nu va muri curând, ceea ce îi făcea să nu-şi creeze noi obligaţii familiale. Dacă omul avea copii şi venitul nu era prea mare, nivelul de trai, luxul şi confortul trebuia să scadă; ceea ce era destul pentru doi, nu ajungea pentru patru, şi aşa mai departe – deci, era mai bine să aştepte pentru a vedea ce face tata. În afară de toate acestea, mai era şi foarte plăcut să-ţi petreci vacanţele nestingherit. De aceea, în loc să aibă copii, au preferat să-şi concentreze toată afecţiunea asupra persoanei lor, conform tendinţei din ce în ce mai accentuate în vremea aceea numită *fin de siècle*[2]. Aşa că, nu aveau aproape nici un risc şi fiecare îşi putea permite să aibă un automobil. E drept că Eustace şi-a cumpărat unul, dar îl scutura îngrozitor, şi-a rupt chiar şi un dinte canin; aşa încât era mai bine să aştepte până când se vor fabrica unele mai sigure. Iar între timp, nici un copil în plus! Chiar şi tânărul Nicholas şi-a mai redus pretenţiile, şi de trei ani încoace n-a mai adăugat nici unul la cei şase pe care-i avea.

Cu toate că familia Forsyte, ca grup, decăzuse, adică mai degrabă se risipise – toate cele de mai sus fiind simptomele acestui fapt – ei nu se destrămaseră într-atât încât să nu se adune la moartea lui Roger, în anul 1899. Fusese o vară minunată; toţi îşi petrecuseră vacanţa în străinătate sau la mare şi se întorseseră la Londra când Roger, cu originalitatea lui din totdeauna, şi-a dat sufletul pe neaşteptate, în casa lui din Prince Gardens. La Timothy se şoptea, cu tristeţe, că sărmanul Roger a fost întotdeauna prea excentric în ceea ce privea digestia lui: nu era el, de pildă, acela care prefera

berbecul din Germania tuturor celorlalte soiuri de carne de berbec?

Dar oricum ar fi fost, înmormântarea lui la Highgate a fost desăvârşită; şi la întoarcere, Soames Forsyte se duse aproape automat la unchiul Timothy, în Bayswater Road, să povestească. Desigur că „Bătrânelor” – mătuşii Juley şi mătuşii Hester – le va face plăcere să asculte. Tatăl său – James – care avea optzeci şi opt de ani, nu se simţise în stare să reziste la oboseala înmormântării, iar Timothy, fireşte, nu s-a dus, aşa încât singurul frate care a luat parte a fost Nicholas. Totuşi, fusese o înmormântare frumoasă, iar mătuşile Juley şi Hester se vor bucura când le-o va descrie. Dar acest gând binevoitor era amestecat şi cu dorinţa inevitabilă de a trage un folos din orişice faptă, caracteristica principală a neamului Forsyte şi – ca să fim drepţi – a tuturor elementelor sănătoase din sânul unei naţiuni. În obiceiul de a merge la Timothy, în Bayswater Road, pentru a discuta chestiunile familiale, Soames păşea pe urmele tatălui său, care toată viaţa lui se ducea cel puţin o dată pe săptămână la Timothy pentru a-şi vizita surorile. La vârsta de optzeci şi şase de ani a fost însă silit să renunţe la acest obicei, căci nu mai avea putere să umble singur, fără ajutorul lui Emily. Iar să meargă acolo cu Emily n-avea nici un rost, căci cine poate sta de vorbă aşa cum se cuvine, dacă e de faţă şi nevasta lui? Întocmai cum făcea odinioară James, Soames găsea timp aproape în fiecare duminică pentru a şedea în micul salon în care – cu gustul lui de netăgăduit – reuşise să facă unele schimbări însemnate; le hotărâse să pună câteva porţelanuri – deşi nu erau chiar pe gustul lui atât de ales, şi, în sfârşit, două îndoielnice tablouri din şcoala de la Barbizon, dăruite de el de Crăciun. El făcuse afaceri foarte bune cu tablourile din Şcoala de la Barbizon; în ultimii ani se îndreptase către Maris[3], Israels[4] şi Mauve[5], sperând să facă afaceri şi mai bune. În casa lui, aproape de Mapledurham,

aşezată pe malul Tamisei, avea o galerie de tablouri splendid orânduite şi luminate, pe care o cunoşteau aproape toţi negustorii de tablouri din Londra. Colecţia lui constituia atracţia recepţiilor de duminică după amiază, pe care i le organizau câteodată surorile lui, Winifred şi Rachel. Căci, cu toate că nu prea vorbea mult când îşi prezenta tablourile, calmul şi siguranţa lui influenţau întotdeauna pe vizitatori, care ştiau că reputaţia lui nu se întemeia numai pe fantezie estetică, ci şi pe capacitatea lui de a prevedea ce anume pânze vor creşte în valoare.

Aproape de fiecare dată când mergea la Timothy, avea de povestit câte o victorie asupra unui negustor de tablouri şi, într-adevăr, îi făceau plăcere exclamaţiile pline de mândrie cu care îl primeau mătuşile. Însă în această după-amiază era în cu totul altă dispoziţie; înapoindu-se de la înmormântarea lui Roger, îmbrăcat elegant în haine negre – nu chiar negre de tot, căci un unchi nu era decât un unchi, iar el nu putea suferi manifestarea exagerată a sentimentelor – şedea rezemat într-un fotoliu cu cochetărie şi, peste nasul său ridicat, se uita fix la pereţii albaştri, împodobiţi cu rame aurite. Era extraordinar de tăcut. Fie din pricină că fusese la o înmormântare, fie din alte pricini, în această după-amiază se vedea foarte desluşit trăsătura caracteristică a feţei lui de Forsyte; cu toate că o faţă concavă şi lungă, cu o bărbie atât de osoasă, era ceva destul de neobişnuit, faţa lui, aproape numai bărbie, nu era urâtă deloc. Simţea mai intens ca oricând că nu mai era nici o speranţă pentru a moderniza casa lui Timothy şi că mătuşile aveau mentalitatea îngrozitor de demodată de pe la mijlocul erei victoriene. Despre un singur subiect i-ar fi plăcut să vorbească – situaţia lui de om nedivorţat – dar era cu neputinţă. Şi totuşi, problema îl preocupa mai presus de orice. Abia de astă-primăvară începuse frământarea aceasta şi simţea că se trezeşte în el un sentiment care îl împinge spre un lucru despre care ştia prea bine că e

o nebunie din partea unui Forsyte în vârstă de patruzeci şi cinci de ani. În ultima vreme şi-a dat din ce în ce mai bine seama că „începe să îmbătrânească”. Poseda o avere destul de mare în momentul când s-a decis să construiască, la Robin Hill, casa aceea care, în cele din urmă, a distrus căsătoria lui cu Irene, apoi averea a crescut surprinzător de mult în ultimii doisprezece ani, în care timp a trăit singur şi nu s-a ocupat de aproape nimic altceva. Astăzi avea mult mai mult de o sută de mii de lire sterline şi nu avea cui să-i lase moştenire şi nici un scop pentru care să meargă înainte în munca lui, devenită religie. Chiar dacă nu s-ar mai strădui atâta, banii tot produc bani şi simţea că, azi-mâine, va avea o avere de o sută cincizeci de mii de lire sterline. Soames a fost întotdeauna om gospodar şi foarte dornic de copii dar, respins şi dezamăgit, şi-a ascuns această latură a firii lui. acum însă, în „floarea vârstei”, dorinţa de copii încolţise din nou. De câtăva vreme îl atrăgea frumuseţea de netăgăduit a unei tinere fete, şi astfel dorinţa lui se concentrase şi se fixase devenind o adevărată obsesie.

Fata era franţuzoaică, şi nu părea să-şi piardă capul într-atât încât să accepte o situaţie ilegală. De altfel nici lui Soames nu-i convenea acest lucru. De-a lungul nenumăraţilor ani de burlăcie forţată, gustase şi el din murdăria vieţii sexuale nelegitime; pe ascuns, şi întotdeauna cu dezgust, căci era pretenţios şi avea înnăscut simţul legalităţii şi al ordinii. Nu dorea o legătură suspectă şi ascunsă. O căsătorie la Ambasada din Paris, urmată de o călătorie de câteva luni, l-ar fi putut ajuta s-o aducă pe Anette la Londra, despărţind-o cu desăvârşire de un trecut care, într-adevăr, nu era prea distins, deoarece ea ţinea socotelile în restaurantul mamei sale din cartierul Soho. Cu gustul ei parizian şi stăpânirea de sine care o caracteriza, s-ar putea întoarce cu ea prezentând-o drept o noutate, o femeie *chic*, care va fi stăpâna casei lui din apropiere de Mapledurham. La *„Bursa Forsyte”* şi

printre prietenii săi distinşi se va răspândi zvonul că într-una din călătoriile lui a întâlnit o tânără franţuzoaică încântătoare, cu care s-a căsătorit. O soţie franţuzoaică ar însemna o nuanţă de romantism şi o anumită originalitate. Nu! Acestea nu-l îngrijorau deloc; numai de nu s-ar mai afla în această blestemată situaţie de bărbat nedivorţat! Mai era şi întrebarea dacă Anette l-ar lua, dar nu îndrăznea s-o întrebe până ce nu-i va putea oferi un viitor precis şi chiar uluitor.

În salonul mătuşilor sale abia auzea, cu jumătate de ureche, întrebările obişnuite: „Ce face scumpul tău tată?" Desigur, acum nu mai ieşea căci vremea se răcise. Oare nu va uita Soames să-i spună tatălui său că ceea ce i-a astâmpărat cel mai bine mătuşii Hester durerea aceea dintr-o parte au fost frunze de ilice fierte? O cataplasmă pusă din trei în trei ore şi apoi o flanelă roşie pe deasupra. Şi, ar putea gusta măcar un borcănel din excelenta lor dulceaţă de prune – le reuşise excepţional de bine în anul acesta şi ar avea un efect minunat. Oh! şi apoi despre familia Dartie – „auzise Soames că Winifred, draga de ea, are mari necazuri cu Montague?" Timothy era de părere că, într-adevăr, ar avea nevoie să fie ajutată. Se zice – dar Soames nu trebuie să fie chiar sigur de acest lucru – că ar fi dat o parte din bijuteriile lui Winifred unei abjecte dansatoare. Îi dădea o pildă atât de rea lui Val, şi asta tocmai acum, când intră în universitate! Soames nu auzise nimic? Oh! Trebuie să se ducă neapărat pe la sora lui să vadă cum stau lucrurile! Şi apoi „crede Soames că burii aceia vor rezista cu adevărat?" Timothy era foarte îngrijorat. Rentele de stat aveau preţ atât de ridicat, şi el avea atâţia bani învestiţi în ele! „Crede oare Soames că vor scădea dacă se va face război?" Soames dădu din cap. Dar se va sfârşi foarte repede. Dacă nu, ar fi foarte rău pentru Timothy, Şi, desigur, şi iubitul lui tată, la vârsta lui, va fi foarte impresionat. Din fericire sărmanul Roger, dragul de el, a scăpat de această teamă îngrozitoare. Şi mătuşa Juley scoase o batistă

mică pentru a şterge o lacrimă mare, prinsă în umflătura de pe obrazul ei stâng, veştejit de tot; îşi adusese aminte de dragul ei Roger cât era de original şi cum avea obiceiul s-o înţepe cu ace, pe vremea când erau amândoi copii mici. Mătuşa Hester care, instinctiv, se ferea de tot ceea ce era neplăcut, interveni în acel moment: „Crede oare Soames c-o să-l facă chiar acum prim-ministru pe domnul Chamberlain?” El ar aranja totul în foarte puţină vreme. Tare i-ar plăcea să-l vadă pe acel bătrân Kruger trimis la Sfânta Elena. Îşi aducea aminte atât de bine de moartea lui Napoleon şi de uşurarea pe care i-o produsese bunicului său. Desigur că ea şi Juley – „Eram încă în pantalonaşi, scumpul meu” – nu ştiau prea bine ce însemna această veste.

Soames luă ceaşca de ceai pe care i-o oferi, o bău iute şi mâncă trei din acele pricomigdale care făceau renumele casei lui Timothy. Zâmbetul său vag, palid şi dispreţuitor se adânci puţin, într-adevăr, familia lui era provincială şi nu era nici o nădejde să se schimbe cu toate că membrii ei erau proprietarii unei părţi din Londra. În zilele acestea de dezvoltare rapidă, provincialismul lor te izbea mai mult ca de obicei. Cum să nu fie aşa, când bătrânul Nicholas susţinea încă principiile Comerţului Liber şi era membru în clubul „Remove”, acel cămin antediluvian al Liberalismului, deşi, nu încape îndoială, toţi membrii clubului erau acum Conservatori, altfel el n-ar fi putut intra în rândurile lor; şi apoi, se zice că Timothy dormea şi acum cu boneţică pe cap. Mătuşa Juley vorbi din nou. „Scumpul Soames arată foarte bine, abia pare cu o zi mai bătrân decât atunci când a murit Ann, draga de ea, şi când erau cu toţii împreună, Jolyon, Swithin, dragii de ei, şi sărmanul Roger.” Se opri şi şterse lacrima care se prinsese acum de umflătura de pe obrazul drept. „A mai – a mai auzit ceva în ultima vreme despre Irene?” Mătuşa Hester o lovi în mod vizibil cu umărul, într-adevăr, Juley spunea întotdeauna câte ceva deplasat!

Zâmbetul de pe faţa lui Soames dispăru; puse ceaşca pe masă. Iată subiectul care îi convenea şi, cu toate că dorea să vorbească despre el, nu putu profita de ocazie.

Mătuşa Juley continuă destul de grăbită:

— Se zice că la început Jolyon, dragul de el, i-a lăsat în deplină proprietate cincisprezece mii de lire sterline; şi că, fireşte, după aceea şi-a dat seama că nu e bine ceea ce face şi i-a lăsat numai venitul acelei sume.

„Auzise Soames despre asta?”

Soames dădu din cap.

— Vărul tău Jolyon e văduv acum. Şi e fideicomisul ei. Desigur că ştii, nu-i aşa?

Soames făcu semn că nu ştie. De fapt ştia, dar voia să arate că nu-l interesează. Nu se întâlnise cu tânărul Jolyon din ziua morţii lui Bosinney.

Mătuşa Juley continuă pe un ton visător:

— Acum trebuie să fi ajuns şi el om în toată firea. Ia să vedem. S-a născut când scumpul tău unchi locuia în Mount Street; mult înainte de a se muta în Stanhope Gate, în luna decembrie a anului 1847, înainte de Comună. Are peste cincizeci de ani! Cum trece vremea! Ce copil frumos şi cât am fost de mândri de el, noi toţi; a fost primul dintre voi toţi!

Mătuşa Juley oftă, şi o şuviţă de păr – care nu era tocmai părul ei – se desfăcu şi se răsfiră în aşa fel, încât mătuşa Hester se cutremură. Soames se ridică; făcuse o descoperire ciudată în legătură cu propria lui fiinţă. Vechea rană, în mândria şi respectul său de sine, nu se vindecase încă. Venise aici crezând că va putea vorbi despre Irene, ba chiar dorea să vorbească despre situaţia lui de bărbat cu libertatea îngrădită şi, iată, dă îndărăt în faţa amintirilor trezite de mătuşa Juley, care era renumită pentru faptul că spunea totdeauna tocmai ceea ce nu era nimerit.

„Oh! Soames pleacă atât de repede!”

Soames zâmbi puţin răzbunător şi spuse:

— Da! La revedere. Transmiteţi, vă rog, cele cuvenite unchiului Timothy!

Şi după ce le sărută cu răceală frunţile, ale căror zbârcituri păreau că încearcă să se agaţe de buzele lui, ca şi cum ar fi dorit să fie netezite prin sărut, plecă, în timp ce amândouă îl urmăreau cu ochii strălucitori: „scumpul meu Soames, ce frumos din partea lui c-a venit la ele azi, când nu se simţeau prea...”

Cu inima strânsă de regrete, Soames coborî scările care miroseau întotdeauna, destul de plăcut, a camfor şi vin de *porto*, căci în casa aceea nu era îngăduit să se aerisească deoarece se făcea curent. Bietele bătrâne, n-a vrut să fie nepoliticos cu ele! Dar în stradă le uită brusc, căci fu cuprins din nou de imaginea lui Anette şi de blestematele lanţuri în care era legat. De ce n-a pus el capăt întregii poveşti atunci când nenorocitul acela de Bosinney a fost călcat de omnibuz şi când avea suficiente dovezi pentru a cere divorţul? Şi porni spre locuinţa surorii lui, Winifred Dartie, în Green Street, Mayfair.

CAPITOLUL II

PLEACĂ UN „OM DE LUME”

Faptul că un om de lume atât de supus vicisitudinilor soartei ca Montague Dartie încă mai locuia în aceeaşi casă de cel puţin douăzeci de ani ar fi fost o mare minune dacă chiria, dobânzile, taxele şi reparaţiile ei n-ar fi fost plătite de socrul său. Printr-o măsură simplă, poate prea generală, James Forsyte asigurase o oarecare stabilitate în viaţa fiicei sale şi a nepoţilor săi. Căci un acoperiş sigur peste capul unui *„sportsman”* atât de îndrăzneţ ca Dartie merită orice sacrificiu. În tot cursul anului, până la evenimentele din ultimele câteva zile, Dartie fusese de o seriozitate aproape supranaturală. Cumpărase jumătate dintr-o mânză a lui George Forsyte, care era nelipsit de la curse, spre marea desperare a lui Roger, desperare astâmpărată numai de mormânt. *Sleeve-links* era o mânză roşcată, născută din *Martyr* care era, la rândul ei, născută din *Shirt-on-fire* şi *Suspender;* avea trei ani şi, din diferite motive, nu se arătase încă în adevărata ei „formă”. Faptul că era proprietarul unei jumătăţi din acest animal plin de speranţe trezise tot idealismul latent din Dartie – existent în oricare alt bărbat – şi-l potolise pentru câteva luni. Când un bărbat are o perspectivă frumoasă, pentru care merită să trăiască, devine de o sobrietate uimitoare; dar perspectiva lui Dartie era cu adevărat frumoasă, o şansă de unul la trei pentru handicapul de toamnă, preţuită în public pentru douăzeci şi cinci la unu. Demodatul rai era un fleac pe lângă visul lui, iar el îşi mizase şi cămaşa pe fiica lui *Martyr.* Dar de nepoata lui *Suspender* depindea nu numai cămaşa lui Dartie! Vârsta primejdioasă, de patruzeci şi cinci de ani, care pusese la încercare chiar şi pe bărbaţii din neamul Forsyte, cu toate că e o vârstă ca oricare alta, îl pusese în primejdie chiar şi pe Dartie Montague, care-şi fixase fantezia rebelă asupra unei dansatoare. Nu era o pasiune oarecare; dar fără bani,

chiar fără mulţi bani, risca să rămână un amor eteric, aşa cum erau şi fustele dansatoarei; iar Dartie nu avea bani niciodată, abia îşi ducea zilele cu ceea ce împrumuta sau cerşea de la Winifred, femeie cu caracter ferm, care şedea cu el pentru că era tatăl copiilor ei şi pentru că mai păstra vagi urme de admiraţie pentru frumuseţea lui, acum dispărută, dar care, în tinereţea lor din Wardour Street, o fermecase. Ea, împreună cu câte cineva care îi împrumuta bani, precum şi pierderile lui la cărţi şi la curse (este extraordinar cum ştiu unii oameni să profite şi din pierderi), erau singurele lui mijloace de subzistenţă; căci James era acum prea bătrân şi nervos pentru a se mai putea apropia de el, iar Soames era din cale-afară de neînduplecat. Nu exagerăm dacă spunem că Dartie a trăit luni de zile din speranţe. El n-a ţinut niciodată la bani în sine, a dispreţuit întotdeauna pe cei din neamul Forsyte pentru obiceiul lor de a investi, cu toate că avea grijă să profite de ei cât mai mult. El iubea banii numai pentru ceea ce putea cumpăra cu ei – senzaţii personale.

„Un adevărat *sportsman* nu se sinchiseşte de bani”, zicea el când împrumuta de la cineva un şiling, văzând că nu-i rost de-o liră. Montague Dartie avea totuşi ceva delicios. După cum spunea George Forsyte, era „o perlă”.

Dimineaţa zilei în care avea loc cursa, ultima zi a lui septembrie, se arătă senină şi luminoasă, iar Dartie, care în noaptea precedentă se întorsese de la Newmarket, se găti într-un costum cadrilat, imaculat, şi se urcă pe o colină pentru a privi mânza, care era pe jumătate proprietatea lui, făcându-şi ultimul galop. Dacă va câştiga, va pune în buzunar trei mii de lire sterline – recompensă destul de mică pentru sobrietatea şi răbdarea din aceste trei săptămâni de speranţă, în care o dădăciseră pentru alergare. Dar mai mult decât atât, Dartie n-ar fi putut face. Oare ar fi bine să reducă pariul la opt la unu, până la cât ajunsese mânza? Acesta era singurul lui gând, în timp ce ciocârliile îi

cântau deasupra capului; din pământul aşternut cu iarbă se ridica o aromă dulce, iar frumoasa mânză trecu prin faţa lui cu capul ridicat semeţ, strălucitoare, ca mătasea. În sfârşit, dacă pierde, nu va plăti el, dar dacă reduce pariul, câştigul lui scade cam cu o mie cinci sute de lire – bani care abia îi ajung pentru a pune mâna, în deplină proprietate, pe dansatoare. Dar mai puternică decât orişice, era dorinţa de emoţii cât mai mari, dorinţă ce curgea în sângele fiecărui Dartie. Se întoarse către George şi zise:

— Fuge ca vântul! O să-i bată pe toţi! Eu merg până-n pânzele albe.

George pariase pe toţi banii pe care-i avea, ba chiar şi mai mult, şi era sigur că va câştiga, orice s-ar întâmpla. Îl privi de la înălţimea staturii sale masive, zâmbindu-i, şi zise:

— Aşa, zău! Dar sălbatic mai eşti!

Căci, după o ucenicie care-l pusese la grea încercare, ucenicie ale cărei speze le suportase Roger cu profundă mâhnire, sângele lui de Forsyte începuse a-i fi de folos în meseria de proprietar de cal de curse.

În viaţa oamenilor există momente în care deziluziile sunt atât de mari, încât un observator sensibil se fereşte să le înregistreze. E de ajuns dacă spunem că speranţele s-au spulberat, *Sleeve-links* nu s-a clasat. Dartie îşi pierdu cămaşa de pe el. Câte nu se întâmplaseră din ziua în care s-au petrecut acestea, şi până în ziua în care Soames se îndrepta spre Green Street! Când un om cu firea lui Montague Dartie a trăit luni de zile într-o autodisciplină din motive religioase şi la urmă nu este răsplătit, nu-l blestemă pe Dumnezeu şi se omoară, ci-l blestemă pe Dumnezeu şi trăieşte, spre nenorocirea familiei lui.

Winifred – o femeie energică, cu toate că puţin prea mondenă – care-i răbdase vreme de douăzeci şi unu de ani împliniţi capriciile, n-ar fi crezut niciodată că Dartie va săvârşi ceea ce a făcut de data aceasta. Ca multe alte soţii, credea că păţise tot ce

putea păţi mai rău, dar nu ştia totuşi ce ar putea zace în el la vârsta de patruzeci şi cinci de ani când Montague, ca şi alţi bărbaţi, simţea că a sosit momentul: „acum ori niciodată”, în ziua de 2 octombrie ea făcu o vizită de inspecţie la caseta ei de bijuterii şi rămase înspăimântată văzând că îi lipseşte podoaba şi mândria feminităţii ei, perlele pe care i le dăruise Montague în anul 1886, când l-a născut pe Benedict, şi pe care James a fost silit să le plătească în anul 1887 pentru a evita un scandal. Winifred îşi întrebă imediat soţul. Acesta încercă să treacă uşor peste chestiune. „Las' că vin ele înapoi”! Dar când ea îi spuse, apăsat: „Atunci foarte bine, Monty, mă voi duce *chiar eu* la Scotland Yard”, el consimţi să vadă ce e de făcut. Ce păcat că fermitatea şi hotărârea necesare pentru ducerea la bun sfârşit a unor operaţii atât de importante sunt zădărnicite de băutură! În noaptea aceea Dartie se întoarse acasă într-o stare care-l făcea să nu-i pese de nimeni pe lume, şi-i alunga orice reticenţă. În împrejurări normale, Winifred se încuia în camera ei şi îl lăsa să doarmă singur până se trezea; dar îngrijorarea şi spaima pentru perlele ei o făcură să-l aştepte. Dartie scoase un mic revolver din buzunar şi, sprijinindu-se de masa din sufragerie, îi spuse de-a dreptul că, atâta timp cât stă liniştită, lui nu-i pasă dacă ea trăieşte, dar în ceea ce-l priveşte pe el, s-a săturat de viaţă. Winifred, sprijinindu-se de cealaltă parte a mesei, răspunse:

— Nu face pe clovnul, Monty. Spune-mi, ai fost la Scotland Yard?

Dartie puse revolverul în dreptul pieptului şi apăsă de mai multe ori pe trăgaci. Nu era încărcat. Apoi, înjurând, îl trânti pe masă şi mârâi „de dragul copiilor” şi se prăbuşi într-un scaun.

Winifred ridică revolverul şi îi dădu puţin sifon. Băutura avu un efect magic. Viaţa a fost nedreaptă cu el: Winifred nu l-a „î-î-î-nţ'les” niciodată. N-avea oare dreptul să ia acele perle pe care chiar el i le dăruise? Mânza aceea spaniolă le-a mâncat. Dacă Winifred are de făcut vreo „o-o-

bi'cţiune”, el îşi va „t-t-t-ăia” beregata. Ce importanţă are? (Probabil că în asemenea împrejurări s-au născut aceste cuvinte folosite atât de des – cele mai clasice fraze au origini atât de obscure!)

Şcoala vieţii lui Winifred a fost dură, de aceea învăţase să se stăpânească. Se uită la el şi-i spuse:

— Mânza spaniolă! Vrei să spui, fata aceea pe care am văzut-o dansând în baletul de la „Pandemonium”? Eşti un hoţ şi-un ticălos!

Acesta a fost ultimul fir de pai azvârlit pe o conştiinţă amarnic împovărată; din fotoliul în care şedea, Dartie se întinse şi o prinse pe Winifred de braţ; apoi, aducându-şi aminte de eroismele copilăriei lui, i-l răsuci bine. Ea rabdă durerea cu ochii plini de lacrimi, dar fără murmur. Pândi un moment de slăbiciune din partea lui şi-şi smulse braţul. Apoi, trecând de cealaltă parte a mesei, îi zise printre dinţi:

— Monty, eşti un om de nimic.

(Nu încape îndoială că în împrejurări asemănătoare s-a născut această frază). Winifred se urcă sus, lăsându-l pe Dartie cu spume albe pe mustaţa-i neagră; după ce încuie uşa camerei, îşi puse braţul în apă caldă şi nu închise ochii toată noaptea, gândindu-se la perlele ei care împodobeau gâtul unei alte femei şi la răsplata pe care soţul ei o primise, probabil, în schimbul lor. Omul de lume se trezi cu sentimentul că e pierdut pentru această lume şi cu o vagă amintire că fusese numit „om de nimic”. În zorii zilei şezu vreme de o jumătate de ceas în fotoliul în care dormise şi petrecu poate cea mai nefericită jumătate de ceas din viaţa lui, căci chiar şi pentru Dartie un sfârşit are ceva tragic. Şi el ştia prea bine că a ajuns la sfârşit. Nu va mai dormi niciodată în sufrageria lui şi nici nu-l va mai trezi lumina care se filtra prin perdelele cumpărate de Winifred la „Nickens and Jarveys” cu banii lui James. Nu va mai mânca niciodată la masa aceasta din lemn de trandafir, rinichi la grătar, după o baie fierbinte şi comprese cu cearşafuri reci. Scoase

portofelul din buzunarul redingotei. Patru sute de lire în hârtii de câte cinci şi zece, iată ce i-a produs jumătatea lui din *Sleeve-links*, vândută aseară cu bani peşin lui George Forsyte care, câştigând ceva în acea alergare, nu fusese cuprins, ca el, de un dezgust subit pentru mânză. Poimâine baletul pleacă la Buenos Aires şi el de asemenea. Încă nu primise răsplata completă pentru perle; ajunsese abia la aperitive.

Urcă în vârful picioarelor la etaj. Nu îndrăzni să facă baie sau să se bărbierească (de altfel la ora aceea apa era rece), dar îşi schimbă hainele şi împacheta pe furiş tot ce putu. Era greu să laşi aici atâtea ghete lustruite, dar omul trebuie să sacrifice ceva. Apoi, ducând în fiecare mână câte o valiză, ieşi pe coridor. Casa era foarte liniştită, casa aceasta în care concepuse cei patru copii ai săi. Momentul era ciudat; el, afară, în faţa uşii de la camera soţiei sale, pe care a admirat-o odinioară, pe care poate că a şi iubit-o, şi care i-a zis „om de nimic". Aceste cuvinte îi mai dădură puţin curaj şi merse în vârful picioarelor mai departe; dar prin faţa uşii următoare a fost mai greu de trecut. Era camera în care dormeau fetele lui. Maud era la pension, dar Imogen era, desigur, în pat; şi ochii nedormiţi ai lui Dartie se umeziră. Dintre cei patru copii, ea îi semăna cel mai mult. Avea părul negru şi ochii negri, dulci. Frumoasă fată, tocmai acum va ieşi în lume! Puse jos cele două valize. Această abdicare, aproape categorică, de la rolul său de tată, îl durea. Lumina dimineţii cădea pe un obraz chinuit de o emoţie reală. Nu era mişcat de sentimente false, cum ar fi pocăinţa; dar avea simţământul firesc al unui tată, şi apoi melancolia pe care ţi-o dă cuvântul „niciodată". Îşi umezi buzele şi o desăvârşită nehotărâre îi paraliza – pentru o clipă – picioarele în pantalonii cu carouri. Era greu, greu să fii silit să-ţi părăseşti căminul în acest fel. „Să fie al dracului", mârâi el, „niciodată n-am crezut c-o să ajung aici"! Zgomotele de la etajul de sus îi dădură de veste că servitoarele au început să se trezească. Prinse din

nou cele două valize şi, în vârful picioarelor, coborî scările. Obrajii îi erau umezi, dar constatarea acestui fapt îi făcu plăcere, ca şi cum ar fi fost o dovadă că face un sacrificiu adevărat. Mai zăbovi puţin în camerele de la parter, pentru a-şi împacheta toate ţigările pe care le avea, câteva hârtii, un clac, o tabacheră de argint şi un ghid de-al lui Ruff. Apoi îşi făcu un *whisky and soda* tare, îşi aprinse o ţigară şi se opri în faţa fotografiei cu ramă de argint a celor două fiice ale sale. Ezită: aparţinea lui Winifred. Apoi gândi: „Nu-mi pasă! Ea îşi poate procura alta, eu nu!" O strecură în valiză. Îşi îmbrăcă pardesiul, îşi puse pălăria, luă pe braţ celelalte două pardesie, în mână cel mai bun baston din trestie de Malacca, o umbrelă, şi deschise uşa de la ieşire. După ce o închise uşurel în urma lui, ieşi în stradă, împovărat, cum nu fusese niciodată în viaţa lui, şi merse până la primul colţ, unde se opri, aşteptând să treacă o birjă...

Astfel a părăsit Montague Dartie – în al patruzeci şi cincilea an al vieţii sale – casa despre care zicea că e a lui...

Când Winifred coborî, îşi dădu seama că nu e în casă; primul ei sentiment a fost o mânie surdă, pentru că în felul acesta Dartie se eschivase din faţa dojenilor pe care i le pregătise cu atâta grijă de-a lungul acelor ceasuri nesfârşite de veghe. Foarte probabil că a plecat la Newmarket sau la Brighton, cu femeia aceea. Dezgustător! Era obligată să ascundă totul în faţa lui Imogen şi a servitoarelor, îşi dădea bine seama că nervii tatălui ei nu mai suportă această veste, aşa că nu s-a putut reţine de-a nu merge, în aceeaşi după-amiază, la Timothy pentru a-şi vărsa focul, povestind mătuşilor Juley şi Hester – în mare taină – întâmplarea cu perlele. Abia a doua zi de dimineaţă, observă că dispăruse fotografia. Ce înseamnă asta? După ce cercetă cu grijă obiectele rămase de la soţul ei, pricepu că plecase definitiv. După ce această convingere i se întări, se opri nemişcată în mijlocul camerei lui de toaletă, cu toate sertarele deschise, încercând sa-şi

dea seama de ceea ce simte. Nu era nicidecum uşor! Cu toate că era „un om de nimic”, el făcea parte din proprietatea ei şi deci, trebuia să recunoască, n-avea încotro, că devenise mai săracă. Să fii singură şi să nu fii totuşi văduvă, la patruzeci şi doi de ani, cu patru copii; să te arate lumea cu degetul, să fii obiectul milei oamenilor! El plecase în braţele unei curtezane spaniole! Amintiri, sentimente pe care le crezuse moarte de multă vreme prinseră viaţă în sufletul ei cu o nedomolită durere şi tristeţe. Cu mişcări mecanice împinse la loc sertar după sertar, se duse la pat, se întinse şi îşi îngropă obrazul în perne. Nu plânse. La ce-ar folosi? Când se ridică de pe pat, pentru a coborî la micul dejun, simţi că un singur lucru i-ar putea face bine: să-l aibă pe Val lângă ea. El, cel mai mare băiat al ei, era la Littlehampton cu antrenorul, făcând ultimele exerciţii de galop pentru examenul de admitere – aşa s-ar fi exprimat tatăl său – Ia Universitatea din Oxford, unde spera să intre în luna următoare, pe cheltuiala lui James. Scrise o telegramă şi o trimise la poştă.

— Trebuie să mă ocup de hainele lui. Nu-l pot trimite la Oxford aşa, oricum. Băieţii aceia sunt atât de ciudaţi. Îi spuse lui Imogen.

— Val are o grămadă de lucruri, îi răspunse Imogen.

— Ştiu, dar trebuie împrospătate. Sper că va veni.

— Va veni ca din puşcă, mamă. Dar, foarte probabil, va cădea la examen.

— N-am ce-i face, zise Winifred. Am nevoie de el.

Imogen privi nevinovat, dar pătrunzător, faţa mamei sale, şi nu mai scoase nici o vorbă. Desigur, e din pricina tatălui ei! Val sosi „ca din puşcă” la ora şase seara.

Dacă vă închipuiţi o încrucişare între o haimana şi un Forsyte, îl vedeţi pe tânărul Publius Valerius Dartie. De altfel, un tânăr cu asemenea nume nici nu putea ieşi altfel. Când se născuse el,

Winifred, în culmea fericirii şi a dorinţei de distincţie, hotărî să dea copiilor ei nume pe care nu le purtase nimeni niciodată. (Acum îşi dădea seama ce noroc a avut că n-a botezat-o pe Imogen – Thisbe). Dar numele lui Val se datorează lui George Forsyte, care se ţinea întotdeauna de glume. Şi iată cum s-a întâmplat: o săptămână după naşterea fiului şi moştenitorului său, Dartie lua masa împreună cu el, la club, şi îi povesti dorinţa lui Winifred.

— Botează-l Cato, zise George, e al dracului de picant! Tocmai atunci câştigase o hârtie de zece lire pe un cal cu acest nume.

— Cato! repetă Dartie, nu, e prea exagerat, nu e un nume creştin.

— *Hallo*, dom'le! strigă George unui chelner cu pantaloni scurţi. Adu-mi din bibliotecă volumul cu litera C din Enciclopedia Britanică.

Chelnerul i-l aduse.

— Ei poftim! îi zise George, arătând cu ţigara: „Cato – Publius Valerius, născut din Virgil şi Lydia”. Tocmai ceea ce doreşti. Publius Valerius sunt nume destul de creştine!

Ajuns acasă, Dartie i le comunică lui Winifred. Ea fu încântată! Era atât de *chic!* Şi astfel, micuţul băieţel fu numit Publius Valerius, cu toate că mai târziu aflară că s-au luat după numele celui mai puţin însemnat Cato. Dar în anul 1890, când micul Publius avea aproape zece ani, cuvântul *chic* nu mai era la modă, îi luase locul sobrietatea: Winifred începu să aibă îndoieli. Acestea i-au fost confirmate chiar de micul Publius care, întorcându-se acasă după primul semestru de şcoală, se plânse că pentru el viaţa e o povară! Colegii îi ziceau *Pubby*[6]. Winifred, femeie cu adevărat hotărâtă, i-a schimbat imediat şcoala, iar numele de Publius nu i-a mai rămas nici măcar ca iniţială.

La vârsta de nouăsprezece ani era un tânăr zvelt, pistruiat, cu gura cărnoasă, ochii albaştri, gene lungi şi negre, un zâmbet aproape fermecător, cu bogate experienţe în domenii pe care n-ar fi

trebuit să le cunoască şi cu prea puţine cunoştinţe despre ceea ce ar fi trebuit să cunoască şi să înfăptuiască. Puţini băieţi au fost mai aproape de eliminarea din şcoală – era o secătură atrăgătoare. După ce îşi sărută mama şi o ciupi pe Imogen, alergă sus pe scări – sărind peste trei trepte deodată – se îmbrăcă pentru masa de seară şi coborî sărind peste patru trepte deodată. Îi părea foarte rău, dar nu putea mânca acasă, deoarece „antrenorul" său, care venise şi el la Londra, îl poftise să ia masa la clubul „Oxford and Cambridge", şi nu-l putea refuza – bătrânul s-ar supăra. Winifred îl lăsă să plece; era mândră, dar nenorocită. Ar fi dorit ca Val să rămână acasă, dar îi făcea mare plăcere că preparatorul lui îl iubea atât de mult. Ieşi, trăgând cu ochiul la Imogen şi zise:

— Ascultă, mamă, se poate să mi se pregătească două ouă de fluierar pentru când mă întorc acasă? Am văzut că bucătăreasa a adus câteva. Sunt atât de bune pentru sfârşitul mesei! Oh! şi încă o chestie, ai ceva bani? A trebuit să iau cu împrumut o hârtie de cinci lire de la bătrânul Snobby.

Winifred îl privi aspru, dar şi cu dragoste, şi răspunse:

— Scumpul meu, *eşti* cam uşuratic cu banii. În orice caz, nu trebuie să-i plăteşti chiar în această seară, când eşti invitatul lui. Ce frumos şi zvelt era în vesta lui albă – cu genele acelea bogate, negre!

— Oh, mamă! Dar mergem şi la teatru şi, înţelegi şi tu, eu trebuie să plătesc biletele. El e în criză de bani întotdeauna, după cum ştii prea bine.

Winifred scoase o hârtie de cinci lire sterline, zicând:

— Bine, poate că e mai bine să-i achiţi datoria, dar atunci nu trebuie să plăteşti şi biletele.

Val puse hârtia în buzunar.

— Dacă îi restitui datoria, nici nu mai pot plăti biletele. Noapte bună, mami!

Ieşi cu capul sus, cu pălăria într-o parte, vesel, sorbind aerul din Piccadilly ca un câine de

vânătoare căruia i s-a dat drumul în pădure. Faină afacere. După Littlehampton – clubul acela vechi, mucegăit şi plicticos!

Fireşte că nu şi-a întâlnit „preparatorul” la „Oxford and Cambridge”, ci la „Goat Club”. „Preparatorul” său era cu un an mai mare decât el, un tânăr chipeş, cu ochi negri frumoşi, cu păr mătăsos, gură mică, faţă ovală, albă, subţire; în oarecare măsură, rece; era tipul tinerilor care, fără efort, dobândesc ascendent moral faţă de colegii lor. Era cu un an înaintea lui Val la şcoală şi scăpase şi el ca prin urechile acului de eliminare: făcuse un an la Oxford şi Val vedea aproape o aureolă în jurul capului său. Îl chema Crum şi nimeni nu-l întrecea în cheltuirea banilor. Acesta părea a fi singurul ţel al vieţii lui, iar Val era uluit căci, din când în când, se trezea Forsyte-ul din el şi se întreba pe ce oare se pot duce atâţia bani.

Mâncară liniştit, distins şi gustos; părăsiră clubul cu ţigări de foi în gură, după ce băură exact două sticle de şampanie, şi se aşezară în două staluri de la teatrul Liberty. Melodiile cântecelor comice şi perspectiva picioarelor frumoase care dansau erau întunecate şi întrerupte de îngrozitoarea temere care-l cuprinsese pe Val, că nu va putea ajunge niciodată un *dandy* calm cum era Crum. Acesta era pentru el bărbatul ideal şi, comparându-se cu el, Val nu se simţea niciodată la largul său. Desigur că gura lui era prea mare, jiletca lui nu avea croiala cea mai bună, nu avea trese pe pantaloni, iar mănuşile lui de culoarea levănţicii n-aveau tigheluri subţiri, negre, pe dosul palmei. Şi, apoi, râdea prea mult; Crum nu râdea niciodată, el zâmbea numai, ridicându-şi uşor sprâncenele negre şi arcuite în aşa fel, încât formau un fel de streaşină deasupra genelor lui uşor lăsate. Nu! nu va ajunge niciodată ca Crum! Cu toate acestea spectacolul era foarte bun, iar Cynthia Dark era pur şi simplu încântătoare. În pauze, Crum l-a distrat împărăteşte povestindu-i o seamă de amănunte din viaţa particulară a Cynthiei, iar Val ajunse la grozava convingere că, dacă vrea, Crum

poate pătrunde între culise. Nu avea altă dorinţă decât să-i spună: „Ascultă, du-mă şi pe mine!”, dar nu îndrăznea, avea prea multe complexe; de aceea ultimele două acte au fost cam chinuitoare. La ieşire Crum zise:

— Mai e o jumătate de oră până la închidere, hai să mergem la „Pandemonium”!

Luară o birjă pentru a-i duce cei nici o sută de metri cât ar fi avut de mers, apoi cumpărară două bilete, care costară câte şapte şilingi şi jumătate, deoarece spectacolul era aproape de sfârşit, şi intrară pe promenada din faţa scenei. Tocmai prin aceste fleacuri, prin această risipă nepăsătoare a banilor, Crum avea un stil fermecător. Erau ultimele dansuri şi ultima reprezentaţie a baletului, de aceea circulaţia pe promenadă era destul de dificilă. Bărbaţii şi femeile erau îngrămădiţi pe trei rânduri în faţa rampei. Vârtejul şi lumina de pe scenă, care-ţi luau ochii, semiîntunericul de pe promenadă, amestecul fumului de tutun cu parfumul femeilor, toate aceste ciudate ispite ale promiscuităţii caracteristice promenadelor începură să-l dezbare pe Val de complexele de mai adineauri. Privi cu admiraţie faţa unei femei tinere, văzu însă că nu era tânără deloc şi întoarse iute capul. Nu aducea nici pe departe cu Cynthia Dark! Fără să vrea, femeia îşi atinse braţul de al lui: îi veni un miros de mosc şi rezeda. Val se uită la ea cu coada ochiului. Poate că totuşi era tânără. Ea îl călcă pe picior; apoi îi ceru iertare. Val zise:

— Nu face nimic; nu-i aşa că baletul e frumos?

— Oh! pe mine m-a cam plictisit; pe dumneata nu?

Tânărul Val zâmbi cu gura lui cărnoasă şi zâmbetul lui fermecător. Mai departe decât atâta nu putu merge, nu era încă convins. Sângele lui de Forsyte aştepta dovezi mai sigure. Iar pe scenă baletul se învârtea ca un caleidoscop format din diferite culori: alb ca zăpada, roşu-stacojiu, verde ca smaraldul, liliachiu, încremenind apoi deodată într-o piramidă mută şi strălucitoare. Izbucniră

aplauzele, şi spectacolul se sfârşi. Cortina cafenie puse capăt şi aplauzelor. Semicercul format din bărbaţi şi femei înghesuiţi în jurul rampei se rupse, şi femeia îşi apăsă braţul de acela al lui Val. La câţiva paşi de el, pare-se că se iscase o mică învălmăşeală în jurul unui bărbat cu garoafă roşie la butonieră; Val aruncă pe furiş o privire femeii care se uita într-acolo. Trei bărbaţi, clătinându-se, porniră ţinându-se de braţ. Cel din mijloc purta jiletcă albă, garoafă roşie şi avea mustaţă neagră; se cam bălăbănea pe picioare. Crum zise cu voce joasă şi egală:

— Uită-te la secătura aceea, e făcut de-a binelea!

Val se întoarse şi privi. „Secătura” îşi desfăcu braţul şi arătă spre el. Glasul lui Crum, egal ca întotdeauna, zise:

— Pare-se că te cunoaşte! Iar „secătura” zise:

— *Hallo!* Uitaţi-vă acolo, băieţi! Uite-l pe fiul meu, o puşlama!

Îl văzu şi Val. Era tatăl lui! S-ar fi ascuns de ruşine sub covorul cel roşu. Nu pentru că se întâlniseră în acest local, nici chiar pentru că tatăl lui era „făcut”; ceea ce-l durea era vorba lui Crum, „secătura”, căci în acea clipă o revelaţie divină îi spusese că vorba era adevărată. Da, într-adevăr, tatăl său arăta ca o secătură, cu faţa brună şi chipeşă, cu garoafa roşie şi cu mersul greoi, sigur de sine. Şi, fără vorbă, Val se strecură în spatele tinerei femei şi o şterse de pe promenadă. Auzi în spatele lui cuvântul „Val!”, dar coborî în goana mare scările acoperite cu covoare groase, trecu pe lângă controlorii de bilete şi se opri în scuar.

Poate că cea mai amarnică încercare din viaţa unui tânăr este aceea de a-i fi ruşine de propriul său tată. În timp ce fugea în grabă, lui Val i se păru că, înainte de a începe, cariera lui s-a sfârşit. Cum să se mai ducă el la Oxford, între toţi acei băieţi distinşi, prietenii lui Crum, care vor afla că tatăl său era o „secătură”! Şi, deodată, îl urî pe Crum. Dar, la urma urmei, cine dracu era Crum ca să poată spune una

ca asta? Dacă în momentul acela Crum ar fi fost lângă el, l-ar fi îmbrâncit şi l-ar fi dat jos de pe trotuar. Tatăl lui, propriul lui tată! Simţi că se sufocă; îşi vârî mâinile adânc în buzunarele pardesiului. Dracu' să-l ia pe Crum! îi veni ideea nebunească să fugă înapoi, să-şi caute tatăl, să-l ia de braţ şi să iasă cu el prin faţa lui Crum; dar renunţă iute şi o porni pe Piccadilly. O femeie tânără îi tăie drumul.

— Nu fi atât de mânios, drăguţule!

Val se sperie, o ocoli, dar se potoli brusc. Dacă Crum va spune vreodată o vorbă, o să-i spargă capul, şi astfel o să pună capăt întregii poveşti. Satisfăcut de această idee, străbătu o sută de paşi sau poate mai mult, şi deodată fu cuprins din nou de nelinişte. Problema nu era atât de simplă! îşi aduse aminte că pe vremea când era la şcoală, dacă venea un părinte care nu era chiar la nivelul celorlalţi, copilul rămânea pecetluit pe veci! De ce s-a măritat maică-sa cu tatăl lui dacă acesta era o „secătură”? Ce nedreptate cruntă – frumoasă lovitură dată unui băiat – să-i dai o „secătură” drept tată! Ceea ce era mai grav, era că vorba aceasta fusese pronunţată de Crum; îşi dădea seama că, în subconştient, el ştia de mult că taică-său nu era „uşă de biserică”. Era cel mai îngrozitor lucru ce i se întâmplase unui om! Şi cu sufletul zdrobit cum nu fusese încă niciodată, sosi în Green Street şi intră în casă cu ajutorul unui şperaclu pe care-l şterpelise. În sufragerie îl aşteptau, ademenitor, ouăle de fluierar, câteva felii de pâine cu unt, iar pe fundul unei carafe un pic de *whisky.* După părerea lui Winifred, atât era tocmai de-ajuns pentru a te simţi bărbat. Dar numai privind, simţea că i se întoarce stomacul pe dos, de aceea urcă sus fără să le atingă. Winifred îl auzi trăncănind şi gândi:

„Scumpul meu băiat s-a întors. Slavă Domnului! Dacă ar lua-o pe urmele tatălui său, nu ştiu zău ce m-aş face! Dar nici vorbă, seamănă cu mine. Scumpul meu Val”!

CAPITOLUL III

SOAMES SE PREGĂTEŞTE SĂ IA MĂSURI

Când Soames intră în micul salon al surorii sale, mobilat în stil Ludovic al XV-lea, cu un balcon îngust, împodobit vara cu flori agăţătoare de andrişel iar acum cu ghivece de crin, fu izbit de gândul că anumite lucruri din viaţa oamenilor rămân neschimbate. Totul era întocmai ca acum douăzeci şi unu de ani, când făcuse prima vizită tinerilor căsătoriţi. Mobilierul îl alesese chiar el şi totul era atât de desăvârşit, încât nici o piesă cumpărată ulterior n-a putut schimba atmosfera încăperii. Da, o instalase bine pe sora lui, de altfel era un lucru necesar pentru ea. Într-adevăr, faptul că după atâţia ani de convieţuire cu Dartie, Winifred mai era încă bine „instalată", era o dovadă că procedase just. Soames descoperise din primul moment firea lui Dartie, ascunsă sub aparenţa manierelor lui alese şi a înfăţişării lui chipeşe, care o ameţise pe Winifred, pe mama ei şi chiar pe James în aşa măsură, încât i-au îngăduit acelui individ s-o ia în căsătorie pe fiica lor fără să aducă măcar o băncuţă. Act fatal.

După ce se uită la mobilă, o văzu pe Winifred, care şedea la biroul său Boulle cu o scrisoare în mână. Se ridică şi veni spre el. Era înaltă ca şi el, cu umerii obrajilor puternici, bine îmbrăcată, dar ceva în expresia feţei ei îl tulbură pe Soames. Mototoli scrisoarea în pumn, dar apoi, răzgândindu-se, i-o întinse lui. El era atât avocatul, cât şi fratele ei.

Pe hârtia cu emblema „*Iseeum Club*", Soames citi următoarele:

„Nu vei mai avea prilejul să mă insulţi la mine acasă. Mâine plec din ţară. Comedia s-a sfârşit. Am obosit de insultele tale. Ţi-ai făcut-o singură. Nici un bărbat care se respectă nu le poate răbda. De azi înainte n-am să-ţi mai cer nimic. Rămâi cu bine. Am luat fotografia celor două fete. Transmite-le

dragostea mea. Nu-mi pasă de ce va spune familia ta. Totul este opera lor. Eu încep o viaţă nouă.

M.D.”

Acest bilet, scris după o masă bună, avea o pată ce încă nu se uscase complet. Soames se uită la Winifred – pata provenea, desigur, din ochii ei; de aceea îşi înghiţi vorbele: „Drum bun! Cale bătută!” Apoi îi veni în minte că prin această scrisoare, ea ajunge în situaţia din care el caută să scape cu orice chip, situaţia unui Forsyte care nu era divorţat.

Winifred se întoarse şi aspiră adânc dintr-o sticlă micuţă, cu capac de aur. În inima lui Soames se trezi o compătimire surdă, împreună cu un vag sentiment că i se întâmplă lui o nedreptate. Venise aici pentru a-i vorbi despre situaţia în care se afla el şi de a găsi înţelegere din partea ei, şi iat-o şi pe ea în aceeaşi situaţie şi dorind, fireşte, să vorbească despre ea şi să găsească înţelegere din partea lui. Aşa se întâmplă întotdeauna. Nimănui nu-i trece prin gând că şi celălalt îşi are necazurile şi preocupările lui. Îndoi scrisoarea cu pata înăuntru şi zise:

— Ia spune-mi, acum, ce s-a întâmplat?

Winifred povesti liniştită întâmplarea cu perlele.

— Soames, tu crezi că a plecat cu adevărat? Vezi bine în ce stare era când a scris-o.

Soames – care când dorea un lucru îmblânzea Providenţa spunând că nu crede că se va întâmpla – răspunse:

— N-aş crede. Dar am să aflu mai precis la clubul său.

— Dacă George e acolo, el ştie, desigur, totul, zise Winifred.

— George? L-am văzut la înmormântarea tatălui său.

— Atunci, desigur, e la club.

Bunul-simţ al lui Soames constată cu plăcere că sora lui are un spirit atât de ager şi zise mânios:

— Bine, am să trec pe la club. Ai spus ceva în Park Lane?

— I-am spus lui Emily, răspunse Winifred, care îi zicea mamei ei pe nume, pentru că aşa era mai *chic.* Tata ar fi avut un şoc.

Într-adevăr, în ultima vreme se străduiau cu toţii să-l ferească pe James de orice lucru neplăcut. După ce îşi mai roti o dată ochii peste mobile, ca şi cum ar fi vrut să măsoare exact poziţia socială a surorii sale, Soames ieşi şi porni pe Piccadilly. Se lăsa încet seara, ceaţa de octombrie te înfrigura. Merse iute, cu aerul său închis şi preocupat. Trebuia să isprăvească repede, căci dorea să ia masa în Soho. Când portarul de la „Iseeum" îi spuse că domnul Dartie nu fusese în ziua aceea la club, privi mirat şi se hotărî să mai întrebe dacă domnul George Forsyte era la club. Da, era. Soames l-a privit întotdeauna cu ochi răi pe vărul său, George, care nu pierdea nici un prilej de a face glume pe socoteala lui; de data aceasta păşi însă în urma *boy*-ului cu oarecare linişte, căci se gândea că George şi-a pierdut tatăl de curând. Trebuie să fi moştenit cam treizeci de mii de lire, pentru a scăpa astfel de taxele succesorale. George şedea într-o firidă, uitându-se peste o farfurie cu brioşe pe jumătate goală. Silueta lui înaltă, corpolentă, îmbrăcată în negru, părea aproape ameninţătoare, cu toate că îşi menţinea eleganţa aceea supranaturală a bărbatului amator de curse. Pe faţa lui apăru un rânjet vag şi zise:

— *Hallo*, Soames! Vrei o brioşă?

— Nu, mulţumesc, mârâi Soames, mângâindu-şi pălăria, şi căutând să spună ceva potrivit şi cald, adăugă: Ce face mama ta?

— Mulţumesc, zise George; aşa şi aşa. Nu te-am mai văzut de veacuri. Tu nu mergi niciodată la curse? Ce mai e nou în City?

Soames, simţind că se apropie o glumă, i-o tăie, şi răspunse:

— Am vrut să te întreb despre Dartie. Aud că a...

— A şters-o, a zburat la Buenos Aires cu frumoasa Lola. E foarte bine pentru Winifred şi copii. Dartie e o poamă bună.

Soames dădu din cap. Cu toate că între ei era o duşmănie înnăscută, Dartie îi făcu să simtă că sunt rude.

— Acum unchiul James poate dormi liniştit, încheie George; îmi închipui că a luat bani frumoşi şi de la tine.

Soames zâmbi.

— Oh! Tu l-ai cunoscut mai bine, zise George prietenos. E un adevărat şuieră-vânt! Tânărul Val va avea nevoie de puţin control. Mie mi-a părut întotdeauna rău de Winifred. E o femeie curajoasă.

Soames dădu din nou din cap.

— Trebuie să mă întorc la ea. Vreau să ştiu precis. Acum va trebui să luăm măsuri. Sper că nu încape nici o îndoială.

— Este absolut O.K.[7], zise George; el era inventatorul multor expresii originale care fuseseră atribuite altor surse. Astă noapte era beat turtă, dar de dimineaţă a plecat cu desăvârşire treaz. S-a îmbarcat pe „Tuscarora”; şi, pescuind o carte de vizită din buzunar, citi pe un ton batjocoritor: „Domnul Montague Dartie, Poşte Restante, Buenos Aires”. Eu, dacă aş fi în locul tău, m-aş grăbi să iau măsurile cuvenite. Ieri seară mi-a fost chiar greaţă de el.

— Da, dar nu e întotdeauna uşor, zise Soames.

Apoi, simţind din privirea lui George că remarca aceasta îi trezeşte amintiri din propria lui viaţă, se ridică şi îi întinse mâna. George se ridică şi el.

— Transmite-i salutări lui Winifred. Dacă m-ai întreba pe mine, te-aş sfătui să intenteze imediat acţiune de divorţ, cu toate riscurile.

Ajuns la uşă, Soames se întoarse şi-i aruncă o privire piezişă. George se aşezase din nou şi privea fix înaintea lui; părea mare şi izolat în hainele acelea negre. Soames nu-l cunoscuse niciodată atât

de blând. „Îmi închipui că, într-un fel, l-a atins şi pe el moartea tatălui său”, cugetă el. „Toţi spun că trebuie să aibă cam câte cincizeci de mii fiecare. Ar trebui să păstreze averea întreagă, fără s-o împartă. Dacă vine războiul, valoarea caselor va scădea. Totuşi unchiul Roger a judecat bine”. Mergând pe strada peste care se lăsa seara, îi apăru chipul Anettei: cu părul ei castaniu, ochii albaştri şi genele negre, cu obrajii proaspeţi şi buzele care, în ciuda aerului din Londra, erau umede şi înfloritoare; şi silueta ei desăvârşit franţuzească. „Să iau măsuri”, gândi. Ajuns la Winifred, se întâlni cu Val şi intrară împreună. Lui Soames îi veni o idee. Vărul său Jolyon era fideicomisul lui Irene, deci prima măsură de luat este să-i facă o vizită la Robin Hill! Robin Hill! Ah, ce sentiment straniu – foarte straniu – îi reînviau aceste cuvinte! Robin Hill – casa pe care Bosinney a construit-o pentru el şi Irene – casa pe care ei n-au locuit-o niciodată, casa fatală! Iar acum, Jolyon locuia în ea! H-m-m-m! Şi deodată gândi: „Aud că are un băiat la Oxford! De ce să nu-l iau şi pe Val, pentru a i-l prezenta? Acesta e un pretext bun. E mai natural, da, mult mai natural”. Astfel, în timp ce urcau scările, îi spuse lui Val:

— Tu ai un văr care studiază la Oxford; dar nu l-ai văzut niciodată. Mi-ar plăcea să vii mâine împreună cu mine la el acasă, pentru a-ţi face cunoştinţă cu el. Ai să vezi c-o să-ţi fie de folos.

Val primi ideea cu entuziasm moderat, dar Soames ţinea morţiş la ea.

— Mâine, după micul dejun, trec să te iau. Locuieşte la ţară, nu departe. O să-ţi facă plăcere.

În pragul salonului îşi aduse aminte, cu efort, că măsurile pe care trebuia să le ia în momentul acela o priveau pe Winifred şi nu pe el. Winifred şedea tot în faţa biroului ei Boulle.

— E adevărat. S-a dus la Buenos Aires, a plecat azi-dimineaţă, ar fi bine să-l punem sub urmărire în momentul când acostează vaporul. Am să telegrafiez imediat. Altfel vom avea o groază de cheltuieli. Cu cât procedăm mai iute, cu atât e mai

bine. Eu am regretat întotdeauna că n-am... se opri şi privi dintr-o parte pe Winifred care tăcea. Dar până una alta, ai vreo dovadă de violenţă?

Winifred zise cu voce joasă:

— Nu ştiu. Ce înseamnă violenţă?

— Adică lovituri sau ceva asemănător.

Winifred se scutură şi strânse din buze.

— Mi-a răsucit braţul. Sau, are vreo valoare că m-a ameninţat cu pistolul? Sau că era atât de beat încât nu se putea dezbrăca, sau – nu! – nu pot amesteca copiii.

— Nu, zise Soames; nu. Ia să vedem! Fireşte că există separaţia legală, aceasta o putem obţine. Dar separaţia... Hm!

— Ce înseamnă asta? întrebă Winifred deznădăjduită.

— Înseamnă că el nu se poate atinge de tine sau tu de el. Fiecare din voi este căsătorit şi necăsătorit.

Apoi gemu din nou. În fapt, nu era decât situaţia în care se afla el, dar consacrată prin justiţie. Nu! într-o asemenea situaţie n-o va lăsa pe sora lui!

— Trebuie să se pronunţe divorţul, zise el cu hotărâre. În lipsă de violenţă, există părăsire de domiciliu conjugal. Există un mijloc de a scurta termenul de doi ani. Vom cere tribunalului să-l oblige a-ţi satisface drepturile conjugale. Dacă el nu se supune, putem cere divorţul după expirarea unui termen de şase luni. Fireşte că tu nu doreşti să se întoarcă înapoi. Dar instanţa nu trebuie să ştie. În orice caz riscăm ca el să se întoarcă. Tot mai bine e să încerc în baza violenţei.

Winifred dădu din cap.

— E atât de dezgustător!

— Bine, mârâi Soames, poate că nu avem riscuri prea mari atâta vreme cât este îndrăgostit şi mai are bani. Nu spune nimănui nimic şi nu plăti nici o datorie de-a lui.

Winifred oftă. Cu toate că trecuse prin atâtea necazuri, o apăsa sentimentul că a pierdut ceva. Iar ideea că nu trebuie să plătească datoriile o făcu să

realizeze pierderea mai mult decât toate celelalte fapte. I se părea că o bogăţie a dispărut din viaţa ei. Acum trebuie să apară în faţa oamenilor fără bărbatul ei, fără perlele ei, fără sentimentul intim că a fost eroică în toate furtunile din căsnicia ei. Se simţea într-adevăr îndoliată.

În sărutarea rece pe care i-o dădu Soames pe frunte, era totuşi mai multă căldură ca de obicei.

— Mâine trebuie să dau o fugă până la Robin Hill. Vizită de afaceri la tânărul Jolyon. El are un băiat care învaţă la Oxford. Mi-ar plăcea să-l iau cu mine şi pe Val, pentru a-l prezenta, vino să petreci sâmbăta şi duminica la mine, împreună cu copiii. Ah! dar uitam! Nu se poate. Am alţi invitaţi.

Acestea spuse, se întoarse şi plecă spre Soho.

CAPITOLUL IV

SOHO

Dintre toate cartierele acelui amalgam ciudat şi îndrăzneţ numit Londra, probabil că Soho se potriveşte cel mai puţin cu spiritul Forsyte. „So-ho, nebunule!” ar fi spus George, dacă l-ar fi văzut pe vărul său mergând într-acolo. Acest cartier murdar, plin de greci, ismaeliţi, pisici, italieni, pătlăgele roşii, restaurante, flaşnete, ţesături de toate culorile, nume bizare, oameni care-şi scot capetele prin ferestruici de mansardă – cade în afara vieţii sociale şi politice a poporului britanic. Totuşi are un instinct de proprietate specific lui, care îi dă o prosperitate economică specifică, datorită căreia chiriile de aci cresc, în vreme ce în alte cartiere scad. De mulţi ani de zile avea Soames legături cu bastionul răsăritean al cartierului Soho, cu Wardour Street. Acolo cumpărase el multe tablouri bune, cu preţ foarte mic. Chiar şi de-a lungul celor şapte ani în care locuise la Brighton, cumpărase câteodată adevărate comori, cu toate că nu avea loc unde să le atârne. După ce Bosinney a murit şi Irene a fugit de la el, a trecut vreme până să se convingă că îl părăsise definitiv, dar în cele din urmă s-a convins şi a pus o tablă pe casa din Montpellier Square:

DE VÂNZARE

> Informaţiuni despre condiţiunile de achiziţionare a acestei locuinţe confortabile se pot lua de la domnii Lesson şi Tukes, Court Street, Belgravia.

În termen de o săptămână vându această locuinţă confortabilă, la adăpostul perfecţiunii căreia un bărbat şi o femeie şi-au mâncat sufletul.

Într-o seară ceţoasă de ianuarie, tocmai înainte de a se scoate anunţul de pe casă, Soames s-a mai dus o dată acolo şi, oprindu-se în faţa ei, rezemat de

gardul ce dădea spre scuar, a privit la ferestrele neluminate, rumegând amintirile lui de proprietar care îi lăsau un gust atât de amar în gură. De ce oare nu l-a iubit ea niciodată? De ce? I-a dat tot ce-a dorit şi în schimb, vreme de trei ani, ea i-a dat tot ceea ce dorea el, în afară de inima ei. Fără să vrea, îi scăpă un geamăt uşor, iar un sergent de stradă care trecea se uită bănuitor la el, la el care nu mai avea dreptul să intre pe această poartă verde cu ciocan de aramă cizelată, deasupra căreia era atârnată tabla *De vânzare!* Simţea că i se pune un nod în gât şi porni cu paşi grăbiţi în ceaţă. În seara aceea s-a mutat la Brighton...

În timp ce se apropia de Malta Street, în Soho, şi de restaurantul „Bretagne", unde Anette stătea cu inimoşii ei umeri aplecaţi peste notele de plată, Soames se gândea cu uimire la cei şapte ani petrecuţi la Brighton. Cum a putut trăi el şapte ani de zile în acel oraş în care nu era miros de măzăriche, în care nu avea nici măcar spaţiu pentru a-şi aşterne comorile? E drept că aceştia au fost anii în care n-a avut deloc vreme să se uite la ele, în care patima lui a fost să câştige bani, în care „Forsyte, Bustard and Forsyte" deveniseră jurisconsulţi ai atâtor societăţi anonime, încât abia prididea cu munca. Dimineaţa venea într-un vagon Pullman în City, seara într-alt vagon Pullman se întorcea din City. După cină studia dosare, apoi se culca ostenit, şi dimineaţa pornea din nou. Sâmbăta şi duminica le petrecea în oraş la clubul său – ciudată abatere de la viaţa lui obişnuită, călăuzită după principiul pe care şi l-a stabilit instinctiv: că în timp ce lucrează atât de mult, are nevoie de aer de mare, pe care-l respira de două ori pe zi, o dată mergând spre gară şi a doua oară când se întorcea de la tren. Iar în timpul liber se ocupa de plăcerile lui casnice. Vizita de fiecare duminică la familia lui în Park Lane, la Timothy şi în Green Street, ca şi vizitele ocazionale în alte părţi i se păreau tot atât de necesare pentru sănătate ca şi aerul de mare în zilele de lucru. Chiar şi după ce se mutase la Mapledurham şi-a menţinut

acele obiceiuri până când a cunoscut-o pe Anette. Aşa după cum nu se ştie unde începe circumferinţa cercului, tot aşa nu ştia nici el dacă Anette produsese revoluţia din perspectivele lui de viitor, sau perspectivele lui de viitor o produseseră pe Anette. Proiectele lui erau complicate şi cu totul învăluite în convingerea, din ce în ce mai fermă, că averea fără urmaşi este o negaţie a principiilor unui adevărat Forsyte. De un an şi mai bine, era obsedat de ideea că trebuie să aibă un moştenitor prin care să trăiască mai departe, care să înceapă acolo unde s-a oprit el, adică să se asigure că munca lui nu se întrerupe. Într-o seară din aprilie, după ce cumpărase un porţelan de Wedgwood, se duse în Malta Street pentru a vizita o casă de-a tatălui său care fusese transformată într-un restaurant – măsură cam riscantă şi nu tocmai în acord cu prevederile contractului de închiriere. Se opri puţin pentru a privi faţada, zugrăvită într-o culoare gălbuie, convenabilă; în faţa intrării, în nişte firide, erau două vase mari de culoarea cozii de păun cu doi pomi mici de leandru iar deasupra lor cuvintele „Restaurantul Bretagne”, scrise cu litere de aur. Impresia era destul de bună. Intră, văzu mai mulţi oameni aşezaţi la nişte mese mici, rotunde, vopsite în verde; pe fiecare masă erau vaze mici, cu flori proaspete, şi farfurii de faianţă englezească. Adresându-se unei chelneriţe curăţele, îi spuse că vrea să stea de vorbă cu proprietarul. Fu poftit într-o cameră dosnică unde, la un birou simplu, acoperit cu hârtie, şedea o fată, iar alături se afla o măsuţă rotundă, aşternută pentru două persoane. Impresia de curăţenie, ordine şi bun-gust i-a fost întărită când fata se ridică, spunându-i cu accent străin:

— Doriţi s-o vedeţi pe *Maman, Monsieur?*

— Da, răspunse Soames, sunt reprezentantul proprietarului dumneavoastră; adică sunt fiul său.

— Vreţi să luaţi loc, vă rog? Spune-i lui *Maman* că o aşteaptă un domn.

Faptul că tânăra părea impresionată i-a plăcut, căci asta dovedea că avea instinct comercial; şi,

brusc, observă că era foarte frumuşică, atât de frumuşică, încât cu greu şi-a mai putut dezlipi ochii de pe faţa ei. În mişcările pe care le făcu pentru a-i oferi un scaun, ea se mlădie într-un mod atât de deosebit, de parcă membrele i-ar fi fost legate între ele cu o măiestrie tainică: iar faţa şi gâtul ei decoltat păreau atât de proaspete, ca şi cum ar fi fost stropite cu rouă. Probabil că în acele clipe a hotărât Soames că n-au fost violate clauzele contractului de închiriere; cu toate că atât el, cât şi tatăl său, ştiau prea bine că aceste transformări erau ilicite, dar le-au îngăduit pentru că, pe de o parte clădirea corespundea acestui scop, iar pe de alta ridicau valoarea casei, şi apoi *Madame* Lamotte era o persoană cu un spirit comercial remarcabil.

A avut grijă, bineînţeles, să lase unele probleme nerezolvate, care-l obligau să mai treacă pe acolo, astfel că a venit adeseori în mica încăpere dosnică; se obişnuiseră cu silueta lui slabă, destul de solidă, dar distinsă, şi cu faţa lui palidă, cu bărbia puternică, mustaţa tunsă şi părul negru care începuse a încărunţi la tâmple.

Madame Lamotte găsi că este un *Monsieur tres distingué*[8] iar apoi, văzând că nu-şi ia ochii de la fiica ei, adăugă:

— *Tres amical, tres gentil.*[9]

Ea era una din acele franţuzoaice bine făcute, cu obrazul fin, cu părul brun, care prin tonul vocii şi prin fiecare gest, îţi inspiră o desăvârşită încredere în temeinicia spiritului gospodăresc, în priceperea la arta culinară şi în grija necontenită de a-şi mări depunerile la bancă.

După ce începură vizitele la restaurantul „Bretagne”, celelalte încetară – fără să fi luat vreo hotărâre definitivă, fireşte – căci Soames, ca şi toţi cei din neamul Forsyte, şi întocmai ca marea majoritate a compatrioţilor săi, era un empiric înnăscut. Dar această schimbare în felul lui de viaţă trezi în el, în mod definitiv, dorinţa de a-şi schimba

situaţia din aceea a unui bărbat necăsătorit şi căsătorit totodată, în aceea a unui bărbat recăsătorit.

În seara aceea, de la începutul lunii octombrie 1899, mergând spre Malta Street, Soames cumpără un ziar pentru a vedea cum evoluează cazul Dreyfus[10] – problemă care-i era de mult ajutor pentru a se apropia de *Madame* Lamotte şi de fiica ei, deoarece ele erau catolice şi împotriva lui Dreyfus. Cercetă cu băgare de seamă coloanele ziarului, dar nu găsi nici o ştire din Franţa, în schimb observă o cădere generală la Bursă şi un articol de fond pesimist despre situaţia din Transvaal. Intră în restaurant cu gândul: „Desigur, va fi război. Am să-mi vând rentele de Stat”. El, personal, nu avea multe, dobânzile erau mult prea mici; dar va sfătui societăţile al căror jurisconsult era – rentele de Stat vor scădea în mod cert. Când trecu prin uşa restaurantului, îşi dădu seama dintr-o singură privire că afacerile mergeau tot aşa de bine ca de obicei şi acest fapt – care în luna aprilie i-ar fi făcut plăcere – acum îl neliniştea în oarecare măsură. Dacă, în urma măsurilor pe care vrea să le ia, va reuşi să se căsătorească cu Anette, i-ar conveni tare mult s-o vadă pe mama ei întoarsă şi aşezată le ea acasă, în Franţa, dar bunul mers al restaurantului „Bretagne” ar putea fi o piedică la această mutare. N-avea încotro, va trebui să le cumpere întreprinderea, doar francezii nu vin în Anglia decât pentru a face bani; dar, cu cât afacerile merg mai bine, cu atât preţul va fi mai mare. Senzaţia aceea ciudată şi dulce din fundul gâtului, ca şi o uşoară accelerare a bătăilor inimii, pe care le încerca întotdeauna în faţa uşii de la micuţa cameră, l-au împiedicat să aprecieze cât de mare va fi preţul.

Intrând înăuntru, Soames zări o bogată fustă neagră care dispărea tocmai pe uşa dinspre restaurant şi pe Anette care-şi potrivea părul. Era, dintre toate, atitudinea în care o prefera – atât de minunat de dreaptă şi de mlădioasă. Şi îi spuse:

— Am venit să vorbesc cu mama dumitale despre despărţitura care trebuie făcută jos. Nu, n-o chema încă!

— *Monsieur* doreşte să ia masa cu noi? Va fi gata în zece minute.

Soames, care-i ţinea încă mâna, se simţea stăpânit de un îndemn care-l umplu de mirare.

— Eşti atât de frumoasă în seara aceasta, îi spuse, foarte frumoasă! Ştii cât eşti de frumoasă, Anette?

Anette îşi retrase mâna şi roşi.

— Domnul este prea bun!

— Nu sunt bun deloc, spuse Soames, şi se aşeză posomorât.

Anette schiţă câteva gesturi de înţelegere; un surâs îi înflori buzele roşii, neatinse de fard.

Şi, uitându-se la buzele ei, Soames zise:

— Eşti fericită aici, sau doreşti să te întorci în Franţa?

— Oh, îmi place Londra. Şi Parisul, desigur. Dar la Londra e mai bine decât la Orleans, iar Anglia e o ţară atât de frumoasă! Am fost la Richmond duminica trecută.

Soames petrecu un moment făcând calcule. Mapledurham! Să îndrăznească? La urma-urmelor, ar fi bine să îndrăznească şi să-i arate calea pe care trebuie s-o urmeze. Da! Acolo se puteau spune lucrurile acestea. În camera asta, însă, era cu neputinţă.

— Aş dori ca dumneata şi mama dumitale, spuse el pe neaşteptate, să veniţi duminică după amiază la mine. Casa mea e pe malul Tamisei, iar vremea e atât de blândă, încât nu e prea târziu; pot să vă arăt câteva tablouri bune. Ce părere ai?

Anette bătu din palme.

— O să fie foarte frumos. Tamisa e minunată.

— Atunci, ne-am înţeles. Am s-o rog eu pe *Madame.*

În seara aceea nu era cazul să spună mai mult, căci s-ar fi putut trăda. Dar oare nu spusese prea mult? Cine pofteşte în casa lui de la ţară proprietari

de restaurant cu fete frumoase, fără un scop precis? Chiar dacă Anette nu pricepe, *Madame* Lamotte va şti despre ce e vorba. De altfel sunt puţine lucruri pe lume pe care *Madame* Lamotte să nu le descopere. Şi apoi, era pentru a doua oară că lua masa la ele, era obligat să le poftească şi el...

În drum spre Park Lane – căci locuia la tatăl său – simţea încă atingerea mâinii moi şi îndemânatice a Anettei, şi gândurile lui erau foarte plăcute, uşor senzuale, dar mai ales încurcate. Să ia măsuri! Ce măsuri? Cum? Să-şi spele rufele murdare în public? Uf! El, renumit pentru iscusinţa lui, pentru capacitatea de a vedea departe şi de a descurca afacerile altora, el, reprezentantul intereselor atâtor oameni avuţi, să ajungă o jucărie în mâna Justiţiei, el, unul dintre stâlpii ei! Gândul acesta era revoltător. Chestiunea lui Winifred era şi ea destul de neplăcută! Doză dublă de publicitate în aceeaşi familie! N-ar fi mai bună o legătură, o legătură şi un fiu pe care l-ar putea adopta? Dar *Madame* Lamotte, atentă, solidă, întunecată, stătea în calea acestei perspective. Nu! Asta nu va merge. Ar fi fost cu totul altceva dacă Anette ar fi făcut o adevărată pasiune pentru el; dar la vârsta ei nimeni nu se poate aştepta la aşa ceva. Poate, dacă mama ei o dorea, dacă avantajele materiale erau destul de mari. Dacă nu, refuzul este cert. Şi apoi, mai gândi: „Eu nu sunt un netrebnic. Nu vreau să-i fac rău; nu vreau nimic suspect. Dar o vreau pe ea, vreau un fiu! Deci, nu rămâne altceva decât divorţul – cum, necum, într-un fel oarecare – divorţul”! Sub umbra platanilor, în lumina felinarelor, păşea încet de-a lungul gardurilor din Green Park. Printre formele albăstrii ale pomilor din spatele şirului de felinare, plutea ceaţa. De câte sute de ori nu trecuse el pe lângă aceşti platani din faţa casei tatălui său din Park Lane când era tânăr, şi apoi pe lângă cei din faţa casei lui din Montpellier Square, în cei patru ani cât fusese căsătorit! Iar în această seară, fiind hotărât să se elibereze – dacă putea – din acea legătură îndelungată, fără rost, a căsătoriei sale. Îi

veni ideea să meargă înainte, prin Hyde Park Corner, să iasă la Knightsbridge Gate, întocmai pe drumul său obişnuit de odinioară, când se întorcea acasă la Irene. Cum o fi arătând ea acum? Cum o fi trăit ea în anii care au trecut de când a văzut-o ultima oară – doisprezece în total – trecuseră şapte ani de când unchiul Jolyon îi lăsase moştenire banii aceia! Oare era încă frumoasă? Ar recunoaşte-o oare dacă ar vedea-o? „Eu nu m-am schimbat mult”, cugetă el; „dar cred că ea s-a schimbat. M-a făcut să sufăr”. Îi veni brusc în minte o seară, întâia în care a ieşit în oraş să ia masa de seară singur – o masă cu foştii săi colegi de şcoală – în primul an al căsniciei lor. Cu câtă nerăbdare se întorsese acasă; şi când intră, uşurel ca un pisoi, o auzi cântând la pian. Deschise fără zgomot uşa salonului şi se opri privind expresia de pe faţa ei – cu totul alta decât cea cunoscută de el – atât de deschisă, plină de încredere, ca şi cum ar fi pus în muzică un suflet neştiut de el până atunci! Şi îşi aduse aminte cum s-a oprit, l-a privit şi cum faţa i s-a schimbat, devenind cea cunoscută de el, iar prin trupul lui trecuse un fior de gheaţă, ceea ce nu l-a împiedicat ca în clipa următoare s-o mângâie pe umeri. Da, a suferit din pricina ei. Divorţul! După atâţia ani de separaţie completă, părea chiar ridicol! Dar trebuia! Altă cale nu exista! Apoi, deodată, deveni realist: „Problema este care din noi îl cere? Ea ori eu? Ea m-a părăsit. Deci să plătească pentru ceea ce a făcut. Cred că are pe cineva”. Fără să vrea, scoase un geamăt uşor şi, întorcându-se din drum, porni spre Park Lane.

CAPITOLUL V

JAMES ARE VIZIUNI

Majordomul îi deschise uşa şi, după ce o închise uşor, chiar în prag, îi şopti:

— Tatălui dumneavoastră nu-i e bine. N-a vrut să se culce până nu veniţi. Este încă în sufragerie.

Soames îi răspunse tot în şoaptă, căci acum nu se mai vorbea în casă decât pe tonul acesta.

— Ce are, Warmson?

— Cred că e nervos, domnule. Poate din pricina înmormântării; poate pentru că doamna Dartie a trecut azi după amiază pe aici. Cred c-a auzit ceva ce nu trebuia să audă. I-am dat un pahar de vin cald. Doamna a urcat mai adineauri.

Soames îşi atârnă pălăria într-un corn de cerb făcut din lemn de mahon.

— Bine, Warmson, poţi să te duci la culcare. Am să-l conduc eu sus.

Şi intră în sufragerie.

James şedea în faţa căminului, într-un fotoliu mare; pe umeri, peste redingotă, avea un şal foarte uşor şi cald, din păr de cămilă, pe care cădeau favoriţii săi albi, lungi. Părul lui alb, încă destul de des, strălucea în lumina lămpii; puţină umezeală, prelinsă din ochii lui cenuşii-deschişi, cu privirea fixă, îi udase obrajii încă bine coloraţi, iar două brazde lungi şi adânci coborau până în colţul buzelor rase complet care se mişcau ca şi cum ar fi bolborosit ceva. Picioarele lui lungi şi subţiri ca de cioară, vârâte în nişte pantaloni de flanelă, erau îndoite aproape în unghi drept, iar pe unul din genunchi o mână slabă, cu unghii ascuţite şi lucioase, mişca neîncetat nişte degete larg răsfirate. Alături de el, pe un scaun mic, stătea un pahar de vin fiert, băut pe jumătate şi voalat cu broboane de aburi calzi. Aici şedea el ziua întreagă, ridicându-se numai pentru a lua masa. Avea optzeci şi opt de ani, era trupeşte sănătos, dar suferea groaznic la gândul că nimeni nu-i spune nimic. Într-adevăr, nu se ştie

cum aflase de înmormântarea lui Roger, căci Emily nu-i spusele nimic. Ea îi ascundea întotdeauna orice veste, Emily avea şaptezeci de ani! James era oarecum invidios pe tinereţea soţiei lui. Câteodată se gândea chiar că, dacă ar fi ştiut că ea va mai avea de trăit atâţia ani, pe când el mai avea atât de puţini, nici nu ar fi luat-o de nevastă. Nici nu era firesc. Ea va mai trăi cincisprezece sau douăzeci de ani după moartea lui şi va cheltui o groază de bani; căci a avut întotdeauna gusturi extravagante. După cum o cunoştea el, era în stare să-şi cumpere chiar şi un automobil. Cicely, Rachel, Imogen şi toţi cei tineri umblă cu bicicletele, şi Dumnezeu ştie pe unde se tot duc. Iar Roger a murit. El nu ştia ce se întâmplă. Într-adevăr, familia se destramă. Soames trebuie să ştie ce moştenire a lăsat unchiul lui. Curios! Se gândea la Roger în calitate de unchi al lui Soames, nu de frate al lui. Soames! Pe măsură ce trecea vremea, el devenea singurul punct ferm în această lume care dispărea încetul cu încetul. Soames era precaut; era un bărbat bun; dar nu avea nici un urmaş căruia să-i lase banii. Aşa stau lucrurile! El nu mai ştie ce să se facă! Şi apoi mai era şi individul acela, Chamberlain! Principiile politice ale lui James fuseseră stabilite între anii 1870 şi 1885, când acel „Radical panglicar" era principalul ghimpe înfipt în coasta proprietăţii, şi James şi-a menţinut până în ziua aceea neîncrederea faţă de el, cu toate că între timp Chamberlain s-a convertit; va duce ţara de râpă, va scădea valoarea banului, înainte de a o scoate din încurcătură. Prea era furtunos! Dar oare unde o fi Soames? Desigur, s-a dus la înmormântarea pe care au încercat să i-o ascundă. El însă ştia prea bine ce se întâmplase; văzuse pantalonii fiului său! Roger! Roger în coşciug! Îşi aduse aminte cum, în 1824, întorcându-se de la şcoală, şedeau amândoi pe capra diligenţei, şi cum Roger a intrat apoi înăuntru şi s-a culcat. James râse încet. Caraghios mai era Roger, un original! Nu mai pricepea nimic! Mai tânăr decât el şi în coşciug! Familia se destramă. Iar Val intră

acum în universitate; în ultima vreme n-a mai trecut pe la el. O să coste bani frumoşi întreţinerea lui acolo. Ce epocă extravagantă trăim! Iar în faţa ochilor lui James dansau cifrele frumuşele, care reprezentau cheltuielile necesare pentru educaţia celor patru nepoţi ai săi. Nu-i era atât de bani, cât de riscul pe care-l puteau avea chiar ei prin cheltuirea atâtor bani; *se temea că sunt din ce în ce mai puţin puşi la adăpost.* Iar acum, că Cicely s-a măritat, va avea şi ea copii. El nu mai ştia nimic! Nu ştia ce e de făcut! În zilele astea nimeni nu avea altă preocupare decât să cheltuiască bani, să umble încoace şi încolo şi să „petreacă”, după cum spuneau ei. Prin faţa ferestrei trecu un automobil. Ce obiect mare, urât şi belaliu, şi câtă larmă face! Dar n-ai ce-i face, ţara merge de râpă! Oamenii sunt atât de grăbiţi, încât nu mai au vreme să dea atenţie stilului lor de viaţă; un echipaj ca trăsura lui cu doi murgi face cât toate aceste vehicule moderne. Iar rentele de Stat la 116! Trebuie să fie o grămadă de bani în ţară! Şi, apoi, mai există şi acest bătrân Kruger! Toţi au încercat să i-l ascundă pe bătrânul Kruger. Dar el ştia prea bine; o să iasă o frumoasă istorioară de acolo! Prevăzuse el ce-o să se întâmple de pe vremea când Gladstone – slavă Domnului, murise! – făcuse atâta gălăgie după afacerea aceea îngrozitoare din Majuba. N-ar fi de mirare dacă Imperiul s-ar fărâmiţa şi s-ar duce de râpă. Iar această viziune despre Imperiul care se duce de râpă îl stăpâni vreme de un sfert de ceas, chinuindu-l din pricina marii îngrijorări care-l cuprinsese. Din pricina asta, abia se atinse de mâncare la micul dejun. Dar adevăratul dezastru pentru nervii lui veni abia după masă. Tocmai începuse să moţăie, când auzi voci, voci în şoaptă. Ah, lui nu-i spuneau niciodată nimic! Era glasul lui Winifred şi al mamei ei. „Monty!” Adică Dartie, întotdeauna acel Dartie! Vocile se îndepărtară şi James rămase singur, cu urechile ciulite ca un iepure, şi în inima lui pătrunse frica. De ce l-au lăsat aici singur? De ce nu vin să-i spună şi lui? În creierul său apăru din nou, viu, un

gând înspăimântător, care îl chinuise mulţi ani de-a rândul. Dartie a dat faliment – faliment fraudulos – şi pentru a o salva pe Winifred şi pe copii, el, James, va trebui să plătească! Oare n-ar putea el, nu l-ar putea Soames îngloba într-o societate pe acţiuni cu răspundere limitată? Nu, nu se putea! N-avea încotro! Cu fiecare minut care trecea, imaginea devenea din ce în ce mai fioroasă. O aştepta pe Emily. Te pomeneşti că e vorba de un fals în acte publice! James trecea prin torturi îngrozitoare şi privea cu ochii aţintiţi asupra tabloului – îndoielnic – de Turner din mijlocul peretelui. Îl vedea pe Dartie pe banca acuzării, pe nepoţii săi pe drumuri, iar pe sine însuşi în pat. Vedea cum îndoielnica pânză a lui Turner se vinde la licitaţie la Jobson, şi tot edificiul măreţ al averii lui în ruină. În închipuirea lui o văzu pe Winifred îmbrăcată demodat şi i se păru că aude glasul lui Emily zicând: „James, nu te enerva”! Întotdeauna spunea: „Nu te enerva”! Ea n-avea nervi; n-ar fi trebuit să se căsătorească cu o femeie care avea cu optsprezece ani mai puţin decât el. Dar iată, vocea lui Emily se auzi cu adevărat:

— Ai tras un somnuleţ bun, James?

Somnuleţ! El era chinuit şi ea, poftim ce-l întreba!

— Ce s-a întâmplat cu Dartie? îi zise, uitându-se drept în ochii ei.

Emily nu-şi pierdea cumpătul niciodată, era stăpânită.

— Ce-ai auzit? întrebă ea binişor.

— Ce e cu Dartie? repetă James. A dat faliment.

— Aş, de unde!

James făcu un mare efort şi se ridică, îndreptându-şi trupul care semăna cu al unui cocostârc.

— Voi nu-mi spuneţi niciodată nimic. A dat faliment.

Emily îşi dădu seama că, pentru moment, cel mai important lucru era să-i scoată din cap această

idee fixă.

— N-a dat faliment, îi răspunse ea hotărâtă. A plecat la Buenos Aires.

Dacă i-ar fi spus că: „A plecat în planeta Marte”, vestea nu l-ar fi izbit mai mult; era năucit. În imaginaţia lui nu figurau decât valori exclusiv britanice, de aceea Buenos Aires sau planeta Marte nu se deosebeau între ele.

— Dar pentru ce s-a dus acolo? Bani n-avea. Ce-a luat cu el?

Enervată de veştile pe care i le dăduse Winifred şi înfuriată de repetarea neîncetată a jeremiadei lui, Emily zise liniştită:

— A luat perlele lui Winifred şi o dansatoare.

— Ce? zise James şi se aşeză.

Prăbuşirea lui bruscă o sperie şi, mângâindu-i fruntea, îi zise:

— Ei, James, nu te enerva!

Un roşu închis se răspândi pe fruntea şi obrajii lui James.

— Eu le-am plătit! zise el tremurând, e un hoţ! Eu – eu am ştiut că aşa o să se întâmple. Omul ăsta mă bagă în groapă; el...

Nu mai găsea cuvinte şi rămase nemişcat. Emily, care era convinsă că-şi cunoaşte bine bărbatul, se sperie şi se duse la dulapul în care ţinea sărurile de mirosit. Ea nu vedea că în acel trup slab, tremurând, lucra spiritul dârz al unui Forsyte, luptând împotriva emoţiei pe care i-o provocase această nereuşită violare a principiilor Forsyte. Spiritul Forsyte, adânc înrădăcinat în el zicea: „Nu te lăsa doborât, ţine-te bine. Trebuie să-ţi digeri dejunul. Dacă nu, ai să ai un atac”! Toate acestea ea nu le vedea, dar erau mai tămăduitoare pentru James decât sărurile ei.

— Bea, te rog, îi zise.

James îi dădu la o parte mâna în care ţinea paharul.

— Dar ce i-a venit lui Winifred de l-a lăsat să-i ia perlele?

Emily văzu că primejdia crizei trecuse.

— Am să i le dau pe ale mele, zise ea pe un ton liniştitor. Eu nici aşa nu le port niciodată. Mai bine să dea divorţ.

— Asta-ţi lipseşte! zise James. Divorţ! Noi n-am avut nici un divorţ în familie. Unde-i Soames?

— Trebuie să se întoarcă acum.

— Nu, nu vine, zise James aproape furios; el e la înmormântare. Voi credeţi că eu nu ştiu nimic!

— Foarte bine, zise Emily cu calm, n-ar trebui să te enervezi atât de mult când îţi povestesc câte ceva.

Apoi îi aşeză pernele, puse sărurile de mirosit alături de el şi părăsi camera.

Dar James rămase locului şi avu viziuni: Winifred în faţa Tribunalului de divorţuri şi numele familiei în ziare; pământul care cade peste coşciugul lui Roger; Val care o ia pe urmele tatălui său; perlele pe care el le plătise şi pe care nu le va revedea niciodată; dobânzile de la banii lui coborând la patru la sută şi ţara ducându-se de râpă; şi pe măsură ce după-amiaza trecea şi seara se apropia – trecu şi vremea ceaiului, şi vremea cinei – viziunile lui deveneau din ce în ce mai confuze şi ameninţătoare; lui nu-i spuneau nimic, până când nu-i va fi rămas nimic din averea lui, şi tot nu-i spuneau nimic. Unde era Soames? De ce nu vine acasă?... Puse mâna pe paharul cu vin fiert şi-l ridică să bea, când îl văzu pe fiul său, în picioare, privindu-l. Slobozi printre buze un scurt oftat de uşurare şi, după ce puse paharul la loc, zise:

— Bine c-ai venit. Dartie a plecat la Buenos Aires.

Soames dădu din cap.

— E foarte bine, zise, drum bun şi cale bătută!

Un val de destindere trecu peste chipul lui James. Soames ştia ce spune. Dintre toţi, Soames era singurul care avea bun-simţ. De ce oare nu se mută el aici, acasă? El nu avea fiu. Şi zise, pe un ton plângător:

— La vârsta mea am devenit nervos. Mi-ar plăcea să stai mai mult pe acasă, băiete!

Soames dădu din cap. Masca de pe obrazul lui nu trăda că ar fi înţeles aluzia, dar se apropie şi, ca din întâmplare, atinse umărul tatălui său.

— Cei de la Timothy îţi trimit salutări. Totul a decurs în ordine. Am trecut şi pe la Winifred. Voi lua măsuri. Şi gândi: „Da! dar dumneata nu trebuie să le afli”.

James ridică privirea; favoriţii lui lungi, albi, tremurau, gâtul subţire părea foarte zbârcit şi golaş între colţurile îndoite ale gulerului.

— Toată ziua m-am simţit prost, îi zise; ei nu-mi spun niciodată nimic.

Inima lui Soames se strânse.

— Totul e în ordine. N-ai nici un motiv de îngrijorare. Vrei să vii sus la culcare? şi puse mâna sub braţul tatălui său.

James se ridică supus şi tremurând, trecură încet prin camera foarte luminată de focul din cămin şi ieşiră pe scări. Urcară foarte încet.

— Noapte bună, băiete, zise James din uşa camerei de culcare.

— Noapte bună, tată, răspunse Soames.

Îşi trecu mâna peste mâneca de sub şal; dar parcă nu era nimic în ea, atât de slab era braţul. Şi, întorcând spatele luminii care se vedea prin uşa deschisă, urcă sus, la celălalt etaj, spre camera lui de culcare.

„Vreau să am un fiu”, cugetă în timp ce şedea pe marginea patului, „vreau un fiu”.

CAPITOLUL VI

LA TÂNĂRUL JOLYON – CARE NU MAI ERA TÂNĂR – ACASĂ

Pomii nu prea ţin seamă de trecerea Timpului, şi bătrânul stejar de pe pajiştea de sus de la Robin Hill nu părea cu nimic mai bătrân decât atunci când Bosinney, întins sub el, îi declarase lui Soames: „Forsyte, am găsit locul pentru casa dumitale”. De atunci, sub crengile lui visase Swithin şi murise bătrânul Jolyon. Iar acum, chiar lângă leagăn, picta adeseori tânărul Jolyon, care nu mai era tânăr. De pe întreaga suprafaţă a luncii, acesta era locul cel mai sfânt pentru el, căci îşi iubise tatăl.

Privind trunchiul gros al stejarului – noduros şi acoperit pe alocuri cu muşchi, dar încă negăunos – se gândea cum trece vremea. Poate că pomul acesta văzuse întreaga istorie a Angliei; n-ar fi de mirare să fi trăit şi în zilele reginei Elisabeta. Cei cincizeci de ani ai lui erau nimic faţă de lemnul acestui stejar. Când casa din spatele copacului, care acum era proprietatea lui, va avea trei sute de ani în loc de doisprezece, stejarul acesta va sta tot aici, imens şi scorburos – căci cine ar putea săvârşi sacrilegiul de a-l tăia? Poate că tot un Forsyte va locui în această casă, păzind-o cu gelozie. Şi Jolyon se întreba cum va arăta casa peste care vor trece atâţia ani. Pereţii ei erau de pe acum acoperiţi cu glicină, nu mai părea o casă nouă. Îşi va păstra aerul, locul şi demnitatea pe care i-o dăruise Bosinney, sau o va împresura uriaşa Londră, făcând din ea o oază în mijlocul unei sălbăticii de case ieftine? Adeseori – când era în casă sau în afara ei – era convins că Bosinney fusese inspirat când a construit-o. Într-adevăr, şi-a pus toată inima în această casă. Se prea poate să devină exemplu de „casă din Anglia”, o realizare rară în zilele acelea când arhitectura era pe cale de a degenera. Iar simţul lui estetic, mână-n mână cu simţul său de proprietate ce se transmite din tată-n fiu – simţ specific unui Forsyte – îl făcea

să privească cu plăcere şi mândrie această proprietate a lui. Dorinţa lui de a lăsa casa moştenire fiului său, şi fiului fiului său, avea o nuanţă de respect şi de cult al strămoşilor (chiar dacă în acest caz nu era decât unul). Tatăl său iubise casa, iubise priveliştea, pământul, stejarul; cei din urmă ani ai vieţii lui au fost fericiţi aici, şi înaintea lui nu locuise nimeni în casă. Ultimii unsprezece ani petrecuţi la Robin Hill îi dăduseră lui Jolyon – în calitate de pictor – o perioadă de succes remarcabil. Ajunsese acum printre primii acuarelişti, şi picturile lui erau cotate ca fiind cele mai bune. Lucrările lui aveau preţuri mari. Cu dârzenia înnăscută a neamului său, se specializase într-o singură ramură a artei sale şi „reuşise" – ce-i drept, cam târziu – dar nu prea târziu pentru un membru al familiei care ţine cu orice preţ să trăiască veşnic. Arta lui devenise, cu adevărat, mai profundă şi de mai bună calitate.

După cum îi cerea situaţia, îşi lăsase o barbă scurtă, blondă, care tocmai începea să încărunţească şi care-i ascundea bărbia lui de Forsyte; faţa brună nu mai avea expresia aceea întunecată din vremea când era ostracizat. S-ar fi putut spune chiar că întinerise. Pierderea soţiei sale, în anul 1894, a fost una din acele tragedii domestice care, în cele din urmă, se transformă în binefacere pentru toată lumea. O iubise cu adevărat şi până în ultimul moment, căci el era sentimental, cu toate că viaţa cu ea fusese din ce în ce mai grea; era geloasă pe fiica ei vitregă June, geloasă chiar şi pe propria ei fetiţă Holly, şi necontenit se plângea că el n-o poate iubi, bolnavă cum era, „nimănui de nici un folos, mai bine moartă". A plâns-o din tot sufletul, dar după moartea ei faţa lui păru mai tânără. Cu cât mai fericiţi ar fi fost cei douăzeci de ani ai convieţuirii lor, dacă ea ar fi fost convinsă că-l făcea fericit!

June nu s-a înţeles niciodată prea bine cu această femeie, care luase locul mamei ei într-un mod neîngăduit; după moartea bătrânului Jolyon, se instalase într-un fel de studio din Londra. Dar după

moartea mamei sale vitrege s-a întors la Robin Hill şi a luat hăţurile gospodăriei în mâinile ei mici, dar hotărâte. Jolly, în vremea aceea, era la Harrow; iar Holly mai învăţa încă cu *Mademoiselle* Beauce. Nu mai era nimic să-l ţină pe Jolyon acasă, de aceea plecă, împreună cu necazurile şi cu cutia de vopsele, în străinătate. Cel mai mult hoinărise prin Bretania, apoi s-a întors acasă cu faţa întinerită şi cu barba scurtă, blondă. El se simţea bine oriunde locuia, de aceea faptul că June domnea la Robin Hill îi convenea, căci era liber să plece cu şevaletul său când şi unde poftea. E drept că June era pornită să considere casa aceasta mai degrabă drept azil pentru protejaţii ei; dar zilele pe care Jolyon le-a trăit în calitate de *„paria”* l-au făcut şi pe el să aibă o trainică simpatie pentru orice *„paria”*, astfel că „neajutoraţii” pe care îi aducea June acolo nu-l supărau. Să şi-i aducă şi să le dea de mâncare cât vor voi ei; iar cu umorul său cam cinic, observa că aceştia îi satisfăceau pe de o parte dorinţa ei de dominaţie, pe de alta îi încălzeau inima generoasă, şi el o admira mereu pentru că avea atâţia oameni care depindeau de ea. Pe măsură ce treceau anii, atitudinea lui faţă de fiul şi fiicele sale devenea din ce în ce mai detaşată şi frăţească, tratându-i, în mod ciudat, ca pe nişte egali ai săi. Când se ducea la Harrow pentru a-şi vizita fiul, nu prea ştia niciodată care e cel mai bătrân dintre ei doi, şi şedeau amândoi alături, mâncând cireşe din aceeaşi pungă de hârtie, în timp ce un zâmbet cald şi ironic îl făcea să ridice o sprânceană şi-i curba puţin buzele. Avea întotdeauna grijă să aibă bani în buzunar şi să fie elegant îmbrăcat, pentru ca fiul său să nu roşească din pricina lui.

Erau foarte buni prieteni, dar niciodată nu-şi împărtăşeau necazurile prin viu grai, fiind amândoi Forsyte ambiţioşi, cu conştiinţa valorii lor. Ei ştiau că la orice necaz vor fi unul alături de celălalt, dar nu simţeau nevoia s-o spună. Jolyon se ferea mai mult decât orice de a fi moralist – pe de o parte era un păcat înnăscut al său, pe de alta provenea din

fapta imorală pe care o săvârşise în tinereţe. El îi putea spune fiului său cel mult: „Ascultă, băiete, nu uita că eşti un gentleman”, şi apoi, ciudat cum era, se întreba dacă nu cumva acest sentiment dovedea snobism. Se pare că cea mai neplăcută şi grea încercare prin care treceau cei doi în fiecare an era marele meci de *cricket*[11], căci Jolyon învăţase la Eton.

În timpul meciului se străduiau să fie din cale-afară de atenţi unul faţă de altul şi de aceea, când se întâmpla vreun dezastru colegiului Harrow, iar inima lui Jolyon tresărea de bucurie, exclama: „Huraaa! Uh! N-ai avut noroc, băiatule!”, iar când jocul se întorcea şi colegiul Eton suferea vreo înfrângere, Jolly, încântat, striga: Huraaa! Uh! Ghinion, tată!” Cu acest prilej, pentru ca fiul său să nu se simtă prost alături de el, purta pălăria-ţilindru gri în loc de cea de fetru moale pe care o purta de obicei, dar ţilindru negru nu punea pe cap cu nici un preţ. Când Jolly a plecat la Oxford. Jolyon l-a întovărăşit şi a fost zâmbitor, smerit şi puţin cam speriat, ca nu cumva să-l facă de ruşine pe fiul său printre toţi acei tineri care păreau mult mai bătrâni şi mai siguri de ei decât dânsul. Adeseori gândea: „Ce bine că sunt pictor” – renunţase de mult la meseria de agent de asigurare la societatea „Lloyd's” – „e o meserie atât de inofensivă! Nu te poţi uita de sus la un pictor, nu-l poţi lua prea în serios”. Jolly, care avea un fel de nobleţe naturală, intrase de la început – în taină – într-un grup foarte restrâns, fapt care îl distra pe tatăl său. Băiatul avea păr blond, uşor ondulat, şi ochi cenuşii ca oţelul adânciţi în orbite ca ai bunicului său. Era bine făcut şi se ţinea foarte drept, iar Jolyon, cu simţul lui estetic, îl privea întotdeauna cu plăcere, dar era şi puţin cam speriat de el, aşa cum se întâmpla întotdeauna cu artiştii care admiră fiziceşte o persoană de acelaşi sex cu ei. În asemenea ocazii, îşi lua inima-n dinţi, îşi făcea curaj pentru a da un sfat fiului său, şi iată ce-i spunea:

— Ascultă, băiete, dacă vei intra în datorii, ţine minte ce-ţi spun, vino imediat la mine. Fireşte, am să ţi le plătesc întotdeauna. Dar trebuie să ştii că, până la urmă, omul se respectă pe sine mai mult dacă şi le plăteşte singur. Şi, te rog, să nu te împrumuţi de la nimeni altul în afară de mine. Ne-am înţeles?

Iar Jolly zicea:

— Foarte bine, tată, n-am să fac datorii. Şi nici n-a făcut niciodată.

— Şi, apoi, mai este ceva. Eu nu ştiu prea multe despre moralitate şi alte asemenea, dar una ştiu: înainte de a face ceva, merită să cântăreşti bine dacă nu cumva fapta ta face altei persoane un rău mai mare decât este absolut necesar.

Jolly părea îngândurat, dădea din cap, pe urmă strângea mâna tatălui său. Iar Jolyon se gândea: „Mă întreb dacă am avut dreptul să-i spun una ca asta”! Avusese întotdeauna un fel de groază ca nu cumva să piardă acea încredere mută pe care o aveau unul într-altul: căci îşi aducea aminte cum, atâta amar de vreme, el pierduse încrederea tatălui său, astfel că nu mai rămăsese între ei decât dragoste de la mare distanţă. Nu încape îndoială că Jolyon nu preţuise la justa ei valoare schimbarea de mentalitate care se produsese din anul 1865, când el fusese la universitatea din Cambridge, şi până acum, şi probabil că nu preţuia la justa valoare nici puterea de discernământ a fiului său care pricepuse că tatăl său era îngăduitor până în măduva oaselor. Această îngăduinţă, şi poate şi scepticismul ei, au făcut ca în raporturile sale cu June să ia o atitudine ciudată, defensivă. Ea era o fiinţă hotărâtă: ştia îngrozitor de bine ce voia; urmărea cu perseverenţă ceea ce dorea, încât până la urmă dobândea totul şi apoi, fireşte, lăsa să-i scape totul din mână, ca un cartof fierbinte. Aşa a fost şi mama ei, şi acesta fusese izvorul atâtor lacrimi. Nepotrivirea dintre el şi fiica lui nu semăna nicidecum cu aceea dintre el şi prima doamnă Jolyon, cea tânără. Când e vorba de fiica ta, poţi să te distrezi pe socoteala ei; dar

când e vorba de soţia ta, nu mai este aceeaşi situaţie. Nu-l supăra când o vedea pe June punându-şi în joc tot sufletul şi toată bărbia până dobândea ceea ce dorea, căci niciodată voinţa ei n-a încălcat cu totul libertatea lui Jolyon; de altfel acesta era singurul lucru în care şi bărbia lui era de o rigiditate absolută, o bărbie fermă, ascunsă sub acea barbă scurtă, ce începea a încărunţi. Şi apoi, n-au ajuns niciodată să se ciocnească făţiş. În asemenea cazuri, Jolyon se refugia în ironie, lucru pe care era nevoit să-l facă destul de des. Adevăratul necaz cu June era că nu-i satisfăcuse niciodată simţul lui estetic, cu toate că ar fi putut să-i placă, cu părul ei roşu-auriu, cu ochii ei albaştri şi cu acel ceva de Berserker[12] în firea ei. Holly era cu totul altfel, blândă şi liniştită, tăcută şi sentimentală, cu un drăcuşor jucăuş, pe undeva.

Urmărise cu un interes deosebit dezvoltarea fetiţei lui în prima copilărie. O să fie oare frumoasă? Poate că da, poate nu; avea faţa ovală gălbuie, ochi cenuşii visători şi gene lungi negre. Abia în anul acesta din urmă a putut ghici. Da, va fi frumoasă ca o lebădă – cu pene cam negre, şi sfioasă ca întotdeauna, dar o lebădă adevărată. Acum avea optsprezece ani. *Mademoiselle* Beauce plecase; distinsa doamnă se mutase – după ce unsprezece ani i-a chinuit cu pomenirea permanentă a „copiilor Taylor atât de bine c-r-r-r-rescuţi" – la o altă familie, a cărei inimă va bate de aici încolo la pomenirea „copiilor Forsyte atât de bine c-r-r-r-rescuţi". A învăţat-o pe Holly să vorbească limba franceză întocmai ca ea. Jolyon nu era specialist în portrete, dar o pictase de trei ori pe cea mai mică fiică a lui, şi, în după-amiaza zilei de 4 octombrie 1899, lucra tocmai la al patrulea portret al ei, când i se aduse o carte de vizită care îl făcu să-şi ridice sprâncenele:

MR. SOAMES FORSYTE
The Shelter,

Connoisseurs' Club,
Mapledurham. St
James's.

Dar aici, Forsyte Saga trebuie să facă o nouă digresiune...

Un om atât de impresionabil şi cald la suflet ca Jolyon n-a uitat niciodată, şi nici nu poate uita vreodată, ziua aceea în care s-a întors dintr-o călătorie lungă în Spania şi a găsit o casă mohorâtă, pe mica lui fetiţă zăpăcită şi înecată în lacrimi, iar pe tatăl său iubit întins şi dormind în pace somnul său de veci. Totuşi, peste acea zi tristă plutea un văl de mister, care învăluia şi sfârşitul acelui om a cărui viaţă a fost atât de bine rânduită, echilibrată şi fără ascunzişuri. Era de necrezut ca tatăl său să se fi stins aşa, fără a-i comunica intenţia lui, fără a lăsa un ultim cuvânt către fiul său, fără să-şi fi luat rămas bun, după cum se cuvenea. Apoi, acele aluzii greu de înţeles ale micuţei Holly, despre „doamna în gri”, precum şi cele povestite de *Mademoiselle* Beauce şi *Madame* Errant învăluiau totul într-o ceaţă care s-a ridicat puţin când a citit testamentul tatălui său şi codicilul adăugat ulterior. Datoria lui – în calitate de executor testamentar – a fost să-i dea de ştire lui Irene, soţia vărului său Soames, că moştenise renta viageră după suma de cincisprezece mii de lire sterline. Jolyon i-a făcut o vizită pentru a-i spune că banii sunt investiţi, conform dorinţei exprese a testatorului, în acţiuni „India Stock” care îi vor produce o rentă de 430 de lire sterline anual, libere de orice impozit. Era pentru a treia oară că o vedea pe soţia vărului său – dacă mai era încă soţia lui; lucrul nu era sigur. Îşi aducea aminte că o văzuse aşezată pe o bancă în Grădina Botanică, aşteptându-l pe Bosinney – o făptură pasivă, fascinantă, care-l făcuse să se gândească la *Iubirea Divină* a lui Titian, apoi a mai văzut-o în Montpellier Square, trimis acolo de tatăl său, în după-amiaza zilei în care s-a aflat de moartea lui Bosinney. Imaginea de atunci era încă vie pentru

Jolyon; apariţia ei neaşteptată în pervazul uşii de la salon, faţa ei splendidă care, de la o expresie sălbatică de nădejde, încremenise în deznădejde. Ţinea încă minte mila pe care o simţise faţă de ea, zâmbetul ursuz al lui Soames, vorbele lui: „Nu primim pe nimeni”, şi zgomotul cu care i-a trântit uşa în faţă.

A treia oară a văzut o faţă şi un trup mult mai frumoase, care nu mai erau învăluite în acea urzeală de nădejde sălbatică şi de deznădejde. Privind-o, gândi: „Da, aşa cum eşti, nu mă mir că tata te-a admirat!” Şi, încetul cu încetul, povestea stranie din „vara târzie” a tatălui său i se desluşi. Ea a vorbit despre bătrânul Jolyon cu respect şi cu lacrimi în ochi.

— A fost atât de neînchipuit de bun cu mine; şi nu ştiu de ce. Era atât de frumos şi atât de liniştit, aşezat în scaunul acela de sub stejar; cred că ştii că eu am fost prima care l-am văzut aşa. Ce zi minunată era! Nu-mi pot închipui un sfârşit mai frumos. Toţi am vrea să ne stingem în felul acesta.

„Da, ai dreptate!” cugetă el. „Cu toţii am vrea să ne stingem în plină vară, cu frumuseţea venind spre noi peste o pajişte.”

Şi, privind în jurul său, în micul salon aproape gol, o întrebă ce are de gând să facă de acum înainte.

— Am să încep din nou a trăi puţin, Jolyon. E minunat să ai banii tăi proprii. Eu n-am avut niciodată. Cred că am să rămân mai departe în acest apartament; m-am învăţat cu el: dar am să pot pleca în Italia.

— Foarte bine! murmură Jolyon, privind buzele ei care zâmbeau uşor.

Apoi plecă gândind: „Fermecătoare femeie! Ce păcat de ea! Ce bine îmi pare că tata i-a lăsat aceşti bani!” De atunci n-a mai revăzut-o; la fiecare trei luni îi semna un cec, pe care-l trimitea la banca indicată de ea, şi în acelaşi timp îi trimitea o scrisoare la Chelsea pentru a o înştiinţa de expedierea banilor. De fiecare dată primea câteva

rânduri de confirmare, de obicei de la ea de acasă, dar uneori din Italia; astfel că personalitatea ei era întruchipată într-o hârtie de scrisori gri, cu un parfum uşor, într-un scris frumos şi drept, şi în cuvintele: „Dragul meu văr Jolyon”. Pentru că ajunsese un om bogat, adeseori, când semna cecul acela atât de neînsemnat, gândea: „Cred că abia îşi duce viaţa cu banii aceştia”, şi apoi îl cuprindea o vagă mirare: cum o fi putând trăi o femeie în lumea aceasta în care bărbaţii nu prea lasă frumuseţea fără s-o posede? La început Holly vorbea uneori despre ea, dar „doamnele în gri” dispar repede din memoria copiilor. Apoi, văzând-o pe June cum strângea buzele ori de câte ori – în primele săptămâni după moartea bunicului ei – se pomenea numele fostei sale prietene, n-a mai îndrăznit să vorbească despre ea. Numai o singură dată a vorbit June desluşit: „Eu am iertat-o. Şi mă bucur foarte mult că acum e independentă...”

Când primi cartea de vizită a lui Soames, Jolyon spuse servitoarei, căci el nu putea suferi servitorii bărbaţi:

— Condu-l, te rog, în birou şi spune-i că sosesc îndată; se uită la Holly şi întrebă: Îţi aduci aminte de „doamna în gri” care-ţi dădea lecţii de pian?

— O, da! De ce? A venit?

Jolyon dădu din cap şi nu mai spuse nici o vorbă. Schimbă bluza de olandă cu o haină şi îşi dădu seama brusc că o poveste ca aceasta nu era făcută pentru urechile unei fiinţe atât de tinere. Iar în timp ce păşea spre birou, faţa lui devenise întruchiparea curiozităţii şi a uluirii.

În dreptul uşii cu geamuri, stăteau privind peste terasă, spre stejar, două siluete: un bărbat de vârstă mijlocie şi altul tânăr; se întrebă: „Cine o fi băiatul acela? Doar e sigur că ei n-au avut copii”.

Silueta cea mai mare se întoarse. Întâlnirea dintre doi Forsyte din a doua generaţie, cu mult mai emancipată decât prima, în casa clădită pentru unul şi care acum era proprietatea celuilalt şi locuită de

acesta, a fost caracterizată prin multă răceală, ascunsă în dosul unei încercări de cât mai caldă cordialitate. Jolyon gândea: „Să fi venit pentru soţia lui?”, iar Soames: „Cum să încep?” în timp ce Val, adus pentru a sparge gheaţa, stătea nepăsător, scrutând pe sub genele lui negre şi dese pe „leopardul cu barbă”.

— Acesta este Val Dartie, zise Soames, fiul surorii mele. Intră chiar acum la Oxford. Şi am crezut că e bine să-l cunoască pe fiul tău.

— Oh, îmi pare rău, dar Jolly nu-i acasă. La ce colegiu?

— B.N.C., răspunse Val.

— Jolly e la Cămin, dar îi va face mare plăcere să te viziteze.

— Mulţumesc foarte mult.

— Holly e încă acasă, dacă te mulţumeşti cu o rubedenie feminină; îţi va arăta ea casa. Dacă treci printre perdele, o găseşti în hol. Tocmai îi făceam portretul.

Val zise din nou „mulţumesc foarte mult” şi dispăru, lăsând în urmă pe cei doi veri, între care gheaţa nu fusese încă spartă.

— Am văzut câteva tablouri de-ale tale la expoziţia de acuarele, zise Soames.

Jolyon tresări. De douăzeci şi şase de ani nu mai avusese nici o legătură cu cea mai mare parte a familiei Forsyte, şi în mintea lui ei erau legaţi de tabloul lui Frith *Ziua Derby*-ului şi de reproducerile lui Landseer. Auzise de la June că Soames era expert în tablouri, ceea ce îl plictisea şi mai rău. Apoi îşi dădu seama că simţea o ciudată repulsie faţă de el.

— Nu te-am văzut de multă vreme, îi zise.

— Nu, răspunse Soames printre buzele-i strânse, de atunci de când s-a întâmplat ceea ce m-a adus aici. Am auzit că eşti fideicomisul ei.

Jolyon dădu din cap.

— Doisprezece ani sunt vreme lungă, zise Soames iute; m-am... m-am săturat.

Jolyon nu găsi răspuns mai potrivit decât:

— Doreşti o ţigară?

— Nu, mulţumesc. Jolyon aprinse o ţigaretă.

— Vreau să fiu liber, zise Soames scurt.

— Eu n-o văd, murmură Jolyon prin fumul ţigaretei.

— Dar îmi închipui că ştii unde locuieşte.

Jolyon dădu din cap. Fără consimţământul ei, nu avea de gând să-i dea adresa. Soames părea să-i fi ghicit gândul.

— Nu-mi trebuie adresa ei. O cunosc.

— Atunci ce anume doreşti?

— Ea m-a părăsit. Vreau să divorţez.

— Nu ţi se pare că e cam târziu?

— Ba da, zise Soames. Urmă o tăcere.

— Eu nu mă pricep prea bine la asemenea lucruri – adică, am uitat, zise Jolyon cu un zâmbet schimonosit. (El fusese silit să aştepte moartea, pentru a fi despărţit de prima doamnă Jolyon.) Vrei să vorbesc cu ea despre această chestiune?

Soames ridică privirea către obrazul vărului său.

— Cred că are pe cineva, îi zise.

Jolyon ridică din umeri.

— Eu nu ştiu nimic. Îmi închipui că fiecare din voi a trăit ca şi cum celălalt ar fi fost mort. Aşa se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări.

Soames se întoarse spre fereastră. Câteva frunze de stejar căzute înainte de vreme erau răspândite pe terasă şi se rostogoleau în bătaia vântului. Jolyon văzu pe Holly împreună cu Val Dartie trecând peste pajişte, înspre grajduri, şi gândi: „Nu pot ţine doi pepeni într-o mână. Trebuie să apăr interesele ei. Aşa ar fi dorit tata”. Şi, pentru o clipă, i se păru că-l vede – chiar în spatele lui Soames – pe tatăl său aşezat în fotoliul cel vechi, picior peste picior, cu *The Times* în mână. Viziunea se şterse.

— Tatăl meu a iubit-o, zise el liniştit.

— Nu ştiu cum a putut-o iubi, răspunse Soames fără a întoarce capul. Ea a îndurerat-o pe fiica ta, June, ne-a îndurerat pe toţi. Eu i-am dat tot

ceea ce a dorit. I-aş fi dat chiar şi iertarea, dar a preferat să mă părăsească.

Tonul acelei voci înfundate sugrumă mila lui Jolyon. Ce-o fi având omul acesta de-ţi vine atât de greu să-i împărtăşeşti necazurile?

— Dacă doreşti, pot merge să vorbesc cu ea, îi zise. Cred că ar fi mulţumită să divorţeze, dar eu nu ştiu nimic.

Soames dădu din cap.

— Du-te, te rog. După cum ţi-am spus, îi cunosc adresa; dar nu doresc s-o văd.

Îşi lingea neîncetat buzele, ca şi cum ar fi fost foarte uscate.

— Doreşti un ceai? zise Jolyon înghiţind cuvintele: „şi să vizitezi casa."

Porni înainte spre hol. După ce sună şi comandă ceaiul, se duse la şevalet şi întoarse tabloul cu faţa la perete. Simţea că n-ar suporta ca Soames să vadă ce lucra; acesta stătea în picioare în mijlocul încăperii mari, plănuită anume pentru a avea spaţiu suficient spre a-şi atârna tablourile. Privind faţa vărului său care – prin acea pecete familială nevăzută – semăna atât de bine cu a lui, cu bărbia puternică, ovalul prelung, căutătura concentrată, Jolyon văzu ceva ce-l făcu să-şi zică: „Omul acesta nu va putea uita niciodată nimic şi niciodată nu se va trăda. E impresionant!"

CAPITOLUL VII

MÂNZUL ŞI MÂNZA

Când tânărul Val plecă de lângă reprezentanţii generaţiei anterioare, gândi: „Plicticoasă afacere! Unchiul Soames mi-a făcut-o! Sunt curios cum arată mânza!” Nu se aştepta să-i placă societatea ei; şi, deodată, o văzu stând în faţa lui şi privindu-l. Ah! dar era frumoasă! Ce noroc!

— Mă tem că nu mă cunoşti. Mă cheamă Val Dartie – suntem neamuri, veri de-al doilea, sau aşa ceva. Mama mea este născută Forsyte.

Holly, a cărei mânuţă subţire, brună, rămase în mâna lui pentru că era prea sfioasă pentru a o retrage, zise:

— Eu nu cunosc pe nici una dintre rudele mele. Sunt mulţi?

— O grămadă. Cei mai mulţi sunt îngrozitori. În sfârşit, nu ştiu – o parte din ei. Rudele sunt întotdeauna îngrozitoare, nu-i aşa?

— Îmi închipui că şi ei, la rândul lor, îi socotesc pe ceilalţi îngrozitori, zise Holly.

— Nu ştiu de ce ar gândi aşa. În orice caz, pe tine nu te-ar putea găsi nimeni îngrozitoare.

Holly se uită la el; candoarea şi seriozitatea din ochii aceia mari, cenuşii, treziră deodată în Val sentimentul că trebuie s-o ocrotească.

— Adică, vreau să spun că sunt oameni şi oameni, adăugă el, cu viclenie. De pildă, tatăl dumitale pare îngrozitor de cumsecade.

— O, da! zise Holly cu entuziasm, aşa şi este.

Obrajii lui Val roşiră – scena aceea de pe promenada de la „Pandemonium” – bărbatul brun cu garoafa roşie la butonieră, care s-a dovedit a fi tatăl său!

— Dar tu ştii cum sunt cei din familia Forsyte, zise el aproape cu duşmănie. Oh! am uitat: tu nu-i cunoşti.

— Dar cum sunt?

— Oh! înspăimântător de prudenţi şi deloc mărinimoşi. Uită-te la unchiul Soames!

— Aş vrea să-l văd, zise Holly.

Val îşi reţinu dorinţa de a o prinde de braţ.

— O, nu! Hai să ieşim afară. Ai să-l vezi bine, în curând. Dar cum arată fratele tău?

Holly îl conduse peste terasă şi apoi prin pajişte, fără a-i răspunde. Cum să-l descrie ea pe Jolly care, de când e lumea lume, a fost pentru ea domnul, stăpânul şi idealul ei?

— Te bate mult la cap? întrebă Val cu răutate. Am să-l cunosc la Oxford. Voi aveţi cai?

Holly făcu semn din cap.

— Vrei să-i vezi în grajduri?

— Da, şi încă cum!

Trecură pe sub stejar, apoi printre nişte tufişuri din lăstari, şi intrară în curtea cu grajduri. Acolo, sub un turn cu ceas, era culcat un câine flocos, bălţat alb cu cafeniu, atât de bătrân, încât nu se mai putea ridica, dar dădea uşor din coada răsucită peste spinare.

— Acesta e Balthazar. E atât de bătrân, îngrozitor de bătrân, aproape tot atât de bătrân cât şi mine. Biet flăcău bătrân! E foarte legat de tata!

— Balthazar! Ce nume original. Dar ştii, nu-i rasă pură.

— Nu, dar e o comoară! şi se aplecă pentru a mângâia câinele.

Amabilă ş-i graţioasă, cu părul negru, cu gâtul şi mâinile subţiri arse de soare, Holly i se păru lui Val atât de stranie şi dulce, ca un obiect care s-a strecurat între el şi tot ce văzuse până atunci.

— Când a murit bunicul meu, n-a vrut să mănânce două zile. Ştii? El l-a văzut murind.

— Acela a fost bătrânul unchi Jolyon? Mama spune întotdeauna că era un om cu totul deosebit.

— Aşa şi era, zise Holly simplu, şi deschise uşa de la grajd.

Într-o boxă liberă, stătea o iapă bălţată cu reflexe argintii, înaltă cam de cincisprezece palme, cu coadă şi coamă lungă, neagră.

— Aceasta e a mea: Fairy.

— Ah! zise Val. Frumoasă iapă de paradă. Dar ar trebui să-i tăiaţi coada. Ar părea şi mai zveltă.

Apoi, văzând că-l priveşte cu atâta uimire, gândi: „Nu ştiu, nici asta nu-i pe placul ei”! Apoi respiră adânc aerul din grajd. Caii sunt ceva admirabil. Nu-i aşa? Tatăl meu... dar se opri.

— Poftim? zise Holly.

Deodată îl cuprinse dorinţa de a-şi deschide sufletul – se stăpâni însă.

— Oh! Nu prea ştiu, dar deseori a sărit peste cal. Şi eu mă simt în largul meu la călărie şi vânători călare. Îmi plac grozav cursele; mi-ar plăcea să fiu un *gentleman-rider*[13].

Uitând că nu mai are decât o zi de stat la Londra şi două întâlniri fixate, zise fără a sta pe gânduri:

— Ascultă, dacă închiriez mâine un cal, vrei să vii să facem o plimbare călare prin Richmond?

— O, da! Ador să călăresc. Dar iată aici calul lui Jolly, de ce nu-l încaleci? Poftim, îţi stă la dispoziţie. O să încălecăm după ceai.

Val se uită şovăielnic la picioarele lui cu pantaloni lungi. El se închipuise apărând în faţa ochilor ei cu pantaloni de călărie speciali, cu cizme înalte cafenii şi cu şireturi în josul carâmbului.

— N-aş încăleca cu plăcere calul lui. Poate că el nu ar fi de acord. Şi apoi, cred că unchiul Soames vrea să se întoarcă acasă. Cu toate că, ştii, nu mă las condus de el. Tu ai vreun unchi? Acesta e un animal frumos, adăugă măsurând din ochi calul lui Jolly, cafeniu-închis, care îi privea arătându-le albul ochilor. Pare-mi-se că voi nu aveţi pe aici terenuri de vânătoare călare, nu-i aşa?

— N-avem. Dar nici n-aş putea spune că mi-ar face plăcere să merg la vânătoare. Fireşte, trebuie să fie îngrozitor de emoţionant, dar nu e oare cam brutal? June zice că e brutal.

— Brutal? exclamă Val. Da' de unde? Cine e June?

— Sora mea – ştii, pe jumătate soră – mult mai mare decât mine.

Cuprinse între palme capul calului lui Jolly şi îşi frecă nasul de botul lui cu un smiorcăit uşor, care avea parcă un efect hipnotic asupra animalului. Val privi prelung obrazul lipit de botul calului şi ochii ei strălucitori care se uitau la el. „Într-adevăr, e încântătoare!” gândi.

În drum spre casă au fost mai puţin vorbăreţi; de data aceasta câinele Balthazar se ţinea după ei, mergând mai încet decât orice făptură de pe lume, şi se vedea desluşit că pretindea să ţină şi ei pasul lui.

Se opriră sub stejar spre a-i îngădui câinelui Balthazar să-i ajungă din urmă, iar Val zise:

— E minunat aici.

— Da, zise Holly şi oftă. Dar mie mi-ar plăcea să umblu peste tot. Mi-ar plăcea să fiu ţigancă.

— Da, ţigăncile sunt frumoase, răspunse Val cu o neaşteptată convingere. Ştii că tu semeni cu o ţigancă?

Deodată faţa lui Holly căpătă o strălucire puternică, de parcă era o frunză întunecată aurită de soare.

— Să umbli în voie peste tot, să vezi tot ce-ţi place, să trăieşti în aer liber... Oh! Nu e minunat?

— Hai s-o facem, zise Val.

— Bine, haidem!

— O să fie foarte frumos, numai tu şi cu mine.

Apoi Holly îşi dădu seama că e cam îndrăzneaţă şi roşi.

— Bine, să ştii c-o s-o facem, zise Val cu încăpăţânare, roşind însă şi el. Eu cred că e bine ca omul să facă ceea ce doreşte. Acolo ce e?

— Grădina cu zarzavaturi şi lacul cu crângul şi ferma.

— Hai să mergem acolo!

Holly aruncă o privire înapoi spre casă.

— Cred că e vremea ceaiului. Uite că tata ne face semn.

Val mârâi mânios şi o urmă spre casă.

Când intrară în hol, chipul celor doi Forsyte care luau ceaiul împreună avu un efect magic asupra lor, şi tăcură amândoi. Într-adevăr, era un spectacol impresionant. Cei doi şedeau alături pe o canapea de trei locuri cu marchetărie argintie cu stacojiu, iar în faţa lor era o masă de ceai joasă. Parcă se aşezaseră acolo atât de departe unul de altul, pe cât le îngăduia canapeaua, pentru ca să nu fie siliţi a se privi prea mult în faţă; şi mai mult mâncau şi beau decât vorbeau. Soames avea un aer de dispreţ faţă de *cake*-ul pe care-l consuma, iar Jolyon părea că se distrează. Dacă, întâmplător, i-ar fi privit cineva, nici unul nu i s-ar fi părut mâncăcios, cu toate că acum mâncau pe săturate amândoi. Chiar după ce au fost serviţi şi tinerii, ceilalţi doi continuară să mănânce în tăcere şi cu aceeaşi râvnă, până când Jolyon, aprinzându-şi ţigareta, i se adresă lui Soames:

— Şi ce face unchiul James?

— Mulţumesc, e foarte slăbit.

— Nu-i aşa că noi suntem o familie minunată? Deunăzi am calculat vârsta medie a celor zece Forsyte din generaţia bătrână – erau înscrişi în Biblia familială a tatălui meu. Am ajuns la media de optzeci şi patru de ani, dar cinci dintre ei sunt încă în viaţă. Aceştia vor bate recordul; şi uitându-se cu viclenie la Soames, adăugă: Dar să ştii că noi nu suntem cum erau ei.

Soames zâmbi. Părea să spună: „Tu crezi cu adevărat că eu admit să nu fiu ca ei?”; „sau că aş putea fi în stare să renunţ la ceva şi mai ales la viaţă?”

— Poate că vom atinge şi noi vârsta lor, continuă Jolyon, dar să ştii că conştiinţa de sine e un handicap şi asta este deosebirea dintre ei şi noi. Noi nu mai avem convingeri. Nu pot descoperi cum şi când a luat naştere conştiinţa de sine. Tatăl meu o avea în mică măsură, dar nu cred că vreunul din bătrânii Forsyte să fi avut vreo picătură. Să nu te vezi niciodată aşa cum te văd alţii e un mijloc extraordinar de conservare. Toată istoria veacului

trecut face deosebirea dintre ei şi noi. Iar între noi şi voi, adăugă el, privind printr-un inel de fum spre Val şi Holly, care nu se simţeau prea bine sub privirile lui batjocoritoare, va fi de asemenea o altă deosebire. Mă întreb chiar în ce va consta. Soames scoase ceasul.

— Trebuie să plecăm, zise, dacă vrem să mai prindem trenul.

— Unchiul Soames nu scapă trenul niciodată, mârâi Val cu gura plină.

— Şi de ce l-aş scăpa? răspunse Soames simplu.

— Oh! Nu ştiu, dar alţi oameni îl scapă, mormăi Val.

În faţa uşii principale, strânse mâna subţire şi brună a lui Holly prelung şi pe furiş.

— Mâine după amiază la ora trei, îi şopti, aşteaptă-mă pe şosea. Astfel câştigăm timp. Vom face o plimbare minunată.

De la ieşirea din parc mai întoarse o dată capul pentru a o vedea, şi dacă nu l-ar fi împiedicat principiile lui de om de lume, i-ar fi făcut semn cu mâna. Nu era dispus să discute cu unchiul său. Dar această primejdie nu-l ameninţa. Soames era cu desăvârșire mut, preocupat de gânduri ce-l duceau departe.

Frunze galbene cădeau peste cei doi bărbaţi care parcurgeau pe jos acea milă şi jumătate de drum pe care Soames îl făcuse atât de des în zilele de demult, când venea aici pentru a urmări cu tainică mândrie construcţia casei – a casei ce trebuia să fie căminul lui şi al ei – al ei, femeia de care voia acum să scape. Mai întoarse capul o dată spre priveliştea potecii nesfârşite ce şerpuia printre gardurile aurii ale toamnei. Parcă trecuse un veac! „Nu vreau s-o văd”, îi spusese lui Jolyon. „Să fie oare adevărat? Poate că va fi necesar”, se gândi el şi se cutremură. Îl cuprinse unul din fiorii aceia stranii, despre care se spune că sunt paşi ce te duc spre mormânt. Ce lume de gheaţă! Ce lume stranie! Şi, uitându-se peste umăr la nepotul său, gândi: „Ah,

de-aş fi de vârsta lui! Oare cum o fi arătând ea acum”?

CAPITOLUL VIII
JOLYON ÎŞI ÎNDEPLINEŞTE MISIUNEA

După ce plecară cei doi oaspeţi, Jolyon nu se mai întoarse la pictura lui, căci lumina zilei scăzuse, ci se duse la birou, străduindu-se, fără să ştie, să reînvie viziunea aceea fulgerătoare, a tatălui său şezând în fotoliul vechi, de piele cafenie, picior peste picior, privind cu ochii săi pătrunzători pe sub bolta sprâncenelor masive. În această încăpere, cea mai comodă din toată casa, Jolyon căuta adeseori să prindă o clipă de comunicare cu tatăl său. Fireşte, nu credea deloc în supravieţuirea spiritului omenesc – acest sentiment nu era logic – dar era altceva, mai degrabă o mişcare în atmosferă, ca o mireasmă, sau una din acele puternice impresii de viaţă pe care o iau formele, sau efecte de lumină, pe care le percep atât de uşor ochii unui artist. Numai aici – în această mică odaie în care nu s-a schimbat nimic, şi în care tatăl său petrecuse cele mai multe ceasuri de veghe – regăsea el sentimentul că nu plecase de tot, că duhul acelui sfetnic bătrân care emana căldura iubirii lui dominante mai trăia încă.

Ce sfat i-ar fi dat tatăl său acum, la brusca recrudescenţă a vechii tragedii – ce-ar zice el la această ameninţare împotriva aceleia de care se ataşase în ultimele săptămâni ale vieţii lui? „Trebuie să fac tot ce pot pentru ea”, gândi Jolyon. „Tata mi-a încredinţat-o mie prin testamentul lui. Dar cum *este* mai bine?” Şi, ca şi cum ar fi căutat să regăsească înţelepciunea, echilibrul şi deosebitul bun-simţ al acelui bătrân Forsyte, se aşeză în vechiul fotoliu, picior peste picior. Dar simţea că în locul acela şedea o umbră vană; nu-i venea nici o inspiraţie, iar degetele vântului băteau uşor în geamurile uşii celei mari, care se întunecau din ce în ce.

„Să mă duc la ea?” cugetă, „sau s-o rog să vină ea aici? Ce viaţă o fi ducând oare? Şi, mă întreb, cum trăieşte acum? Ce sălbăticie, să răscoleşti trecutul după atâta vreme!” Şi iarăşi îi apăru în faţă

chipul vărului său stând cu o mână pe uşa de la intrare, vopsită verde-măsliniu; imaginea era atât de vie, că semăna cu acele mici figurine ce apar din orologiile vechi când bate ceasul; iar vorbele lui răsunau în urechile lui Jolyon mai limpede decât orice clopot: „Eu îmi văd singur de treburile mele. Ţi-am spus o dată, ţi-o spun încă o dată: nu primim pe nimeni”! Antipatia pe care o simţise atunci pentru Soames – pentru obrazul său supt, ras, pe care era întipărită încăpăţânarea lui de buldog, pentru trupul său slab, pătrat, elegant, uşor aplecat înainte, ca şi cum ar fi înghiţit un os pe care nu-l putea digera – îi reveni acum mai vie ca oricând. „Nu-l pot suferi”, cugetă el; „mi-e nesuferit până în străfundul fiinţei mele. Şi ăsta e norocul meu, căci astfel îmi va fi mai uşor să-i apăr soţia. Jumătate artist şi jumătate Forsyte, Jolyon avea o aversiune înnăscută faţă de ceea ce numea el „frecături”; în afară de cazul când se înfuria, el era adeptul vechiului principiu: „fuga e ruşinoasă, dar e sănătoasă.” Un zâmbet uşor i se aşeză peste barbă. Ce ironie a soartei! Ca Soames să vină la el, în această casă, pe care şi-o clădise pentru el! Cum a măsurat totul din ochi, cum a privit cu gura căscată această ruină a planurilor lui de odinioară; cum a scrutat cu coada ochiului pereţii, scările, şi cum a preţuit în gând fiecare lucru! Şi, fără să vrea, Jolyon gândi: „Cred că lui Soames i-ar plăcea să locuiască aici chiar şi acum. El nu poate renunţa niciodată la ceva ce a fost proprietatea lui! Ei, şi acum, într-un fel sau altul, trebuie să trec la fapte. Dar e greu, foarte greu”!

În aceeaşi seară, târziu de tot, scrise lui Irene, întrebând-o dacă e dispusă să-l primească.

Veacul bătrân, care văzuse pomul individualismului înflorind cu atâta măreţie, apunea acum sub un cer portocaliu, vestitor de furtună. Viaţa din Londra, la sfârşitul vacanţei de vară, era şi mai zbuciumată, din pricina zvonurilor de război. Iar lui Jolyon, care nu mergea deseori în oraş, străzile i se părură foarte agitate, din pricina atâtor

birje şi a automobilelor, care-l supărau din punct de vedere estetic. Mergând în trăsură, începu să numere acele vehicule noi şi stabili că proporţia lor era de unu la douăzeci. „Acum un an, era unu la treizeci”, gândi, „se vede că se încetăţenesc. O să fie şi mai mult uruit de roţi şi miros mai greu.” Căci el era unul dintre acei liberali, de altfel destul de rari, care se opuneau oricărui lucru nou când acesta se concretiza într-o formă materială. Porunci birjarului să iasă cât mai curând din străzile cu circulaţie mare şi să ajungă pe malul Tamisei, căci dorea să privească apa prin perdeaua mlădioasă a platanilor. Ajuns în faţa micului bloc de locuinţe ieftine, care era aşezat cam la cincizeci de paşi de malul râului, spuse birjarului să-l aştepte, şi urcă la etajul întâi.

„Da, doamna Heron era acasă”!

Observă de la prima aruncătură de ochi efectele produse de un venit sigur, chiar dacă era foarte modest; căci ţinea încă minte rafinamentul jerpelit care domnea în acel mic apartament acum opt ani, când venise aici pentru a-i aduce lui Irene vestea cea bună. Totul era proaspăt, delicat şi scăldat în miresme de flori. În general, coloritul era argintiu cu urme de negru, de culoarea hortensiilor şi de auriu. „Femeia are un gust deosebit”, gândi el. Timpul se purtase blând cu Jolyon, căci el era un Forsyte. Dar pe Irene parcă n-o atinsese – cel puţin aceasta a fost impresia lui. Cum stătea în faţa lui, îmbrăcată într-o rochie de catifea de culoarea cârtiţei, cu ochii suavi, negri, şi părul de aur întunecat, cu mâna întinsă şi un zâmbet uşor, i se păru că n-a îmbătrânit nici măcar cu o zi.

— Vrei să iei loc?

Probabil că niciodată nu s-a aşezat într-un scaun cu mai multă emoţie decât acum.

— Eşti absolut neschimbată, îi zise.

— Iar dumneata, Jolyon, pari mai tânăr.

Jolyon îşi trecu mâinile prin păr, care, fiind des, îl mai linişti.

— Sunt bătrân, dar n-o simt. Pictura are un lucru bun: te menţine tânăr. Titian a trăit nouăzeci şi

nouă de ani, şi atunci a trebuit să vină ciuma ca să-l omoare. Ştii că prima oară când te-am văzut m-am gândit la una din picturile lui?

— Când m-ai văzut pentru prima oară?

— În Grădina Botanică.

— Cum m-ai recunoscut, dacă nu mă văzuseşi niciodată până atunci?

— După cineva cu care te-ai întâlnit.

O privi atent, dar faţa ei nu se schimbă; şi Irene răspunse liniştit:

— Da; de atunci au trecut multe vieţi.

— Ce reţetă foloseşti dumneata pentru tinereţe, Irene?

— Oamenii care nu trăiesc se conservă admirabil.

Hm! Amare vorbe! Oamenii care nu trăiesc! Dar putea intra în temă, şi începu:

— Îţi mai aduci aminte de vărul meu Soames?

Văzu că Irene zâmbeşte uşor la această viclenie a lui, şi continuă fără oprire:

— A fost pe la mine alaltăieri! Vrea să divorţeze. Dumneata vrei?

— Eu? zise ea cu uimire. După doisprezece ani? Cred că e cam târziu. N-o să fie greu?

Jolyon se uită fix în ochii ei şi zise:

— Presupunând că...

— Presupunând că am acum un amant. Dar n-am şi n-am avut nici un amant de atunci.

Ce-o fi simţit el când a auzit simplicitatea şi candoarea cu care au fost rostite aceste vorbe? Uşurare, surpriză, milă! Venus, vreme de doisprezece ani, fără iubit!

— Şi totuşi, cred că ai da mult ca să fii liberă?

— Nu ştiu. Ce importanţă are, acum?

— Dar dacă te-ai îndrăgosti din nou?

— Aş iubi.

În acest răspuns simplu, ea concentrase toată filozofia unei fiinţe pe care lumea o dăduse la o parte.

— Bine. Ai ceva de spus, ca eu să-i transmit?

— Spune-i numai că-mi pare rău că nu e liber. Odată ar fi avut prilejul să fie. Nu pricep de ce nu l-a folosit.

— Pentru că era un Forsyte: dumneata ştii că noi nu ne despărţim niciodată de ceva, până ce nu avem altceva în loc. Şi uneori nici atunci.

Irene zâmbi.

— Nici dumneata, Jolyon? Eu cred că dumneata nu eşti aşa.

— Da, adevărat, eu sunt cam corcitură, nu sunt chiar Forsyte pur. Eu nu reduc niciodată sutimile din cecurile pe care le întocmesc, mai degrabă le rotunjesc, zise Jolyon cam stingherit.

— Ei, şi ce pune Soames acum în locul meu?

— Nu ştiu; dar poate copii.

Ea tăcu puţin, cu ochii în pământ.

— Da, murmură ea; e greu. Dacă aş putea, l-aş ajuta să fie liber.

Jolyon îşi ţintui privirea în pălăria pe care o ţinea pe genunchi; emoţia lui creştea din ce în ce mai mult, întocmai ca şi admiraţia, uluirea şi mila. Femeia aceasta era atât de fermecătoare şi atât de singură; şi totul era atât de încurcat.

— Bine, îi zise. Am să-l caut pe Soames. Dacă-ţi pot fi de folos, sunt întotdeauna la dispoziţia dumitale. Trebuie să mă consideri un biet înlocuitor al tatălui meu. În orice caz, am să te ţin la curent despre ceea ce voi vorbi cu Soames. Poate că va da chiar el un motiv valabil.

Irene dădu din cap.

— Vezi dumneata, el are mult de pierdut; eu nu pierd nimic. Aş vrea să-l ştiu liber, dar nu prea văd ce-aş putea face.

— Pentru moment, nu ştiu nici eu, zise Jolyon şi, foarte curând, plecă.

Coborî la birjă. „Două şi jumătate! Soames trebuie să fie încă la birou."

— Du-mă la Poultry, strigă birjarului.

În faţa Parlamentului şi în Whitehall, vânzătorii de ziare strigau: „Situaţie gravă în Transvaal!", dar abia auzea strigătele lor, căci era

preocupat de amintirea acelei splendide femei, de privirea suavă a ochilor ei negri, şi de vorbele: „N-am avut nici un amant de atunci”. Cum o fi trăind o femeie pe care valurile vieţii au dat-o la o parte? Singură, neocrotită, cu mâinile tuturor bărbaţilor îndreptate asupra ei, întinse pentru a pune mâna pe ea la cel mai mic semn din parte-i. Şi, an de an, îşi ducea zilele astfel!

Cuvântul „Poultry”, scris deasupra capetelor oamenilor care forfoteau, l-a readus la realitate.

„Forsyte, Bustard and Forsyte”, scris cu litere negre pe un fond de culoarea supei de mazăre, îi dădu un fel de energie şi porni să urce scările mârâind: „Ne mănâncă proprietatea! Şi, totuşi, nu putem fără ea!”

— Caut pe domnul Soames Forsyte, zise feciorului care îi deschise uşa.

— Pe cine să anunţ?

— Pe domnul Jolyon Forsyte.

Tânărul se uită mirat la el, căci nu văzuse niciodată un Forsyte cu barbă, şi dispăru.

Birourile „Forsyte, Bustard and Forsyte” au înghiţit încetul cu încetul birourile „Tooting and Bowles” şi acum ocupau etajul întâi în întregime. În prezent nu mai lucra în el decât Soames, asistat de numeroşi secretari şi funcţionari. Retragerea completă din activitate a lui James – cu şase ani în urmă – dăduse un imbold considerabil afacerilor, dar adevăratul succes a început după plecarea lui Bustard, istovit – după părerea multora – de procesul „Fryer contra Forsyte”, care era adus în faţa justiţiei mai des decât fusese vreodată, iar sorţii de reuşită erau mai reduşi ca oricând. Soames, care preţuia lucrurile într-un fel mai sănătos, nu s-a lăsat tulburat niciodată de acest proces; dimpotrivă, îşi dăduse seama că providenţa îi dăruia prin el un venit net – permanent – de 200 de lire sterline anual, deci, de ce să nu-l lungească?

Când Jolyon intră, vărul său întocmea o listă a rentelor de Stat posedate de societăţile al căror reprezentant era şi pe care, din pricina zvonurilor de

război, avea de gând să le sfătuiască să le pună imediat în vânzare înainte ca alte societăţi să procedeze la fel. Privi cu coada ochiului pe Jolyon şi zise:

— Ce mai faci? Iartă-mă un minut. Ia loc, te rog.

Mai scrise pe listă trei cifre, puse o linie în dreptul punctului până la care ajunsese în registru şi se întoarse către Jolyon muşcându-şi vârful degetului arătător, plat.

— Ei? zise.

— I-am vorbit.

Soames încreţi fruntea.

— Şi?

— A rămas fidelă amintirii.

După ce rosti aceste vorbe, Jolyon se ruşină. Peste obrazul vărului său năvăli o roşeaţă gălbuie, întunecată. De ce asmuţea oare biata fiară?

— Vreau să spun că-i pare rău că nu eşti liber. Doisprezece ani e vreme lungă. Tu cunoşti legile mai bine decât mine, precum şi posibilităţile pe care ţi le dau.

Soames scoase un mic grohăit ciudat, apoi tăcură amândoi un minut întreg. „E ca ceara!” gândi Jolyon, urmărind faţa aceea crispată, de pe care roşeaţa dispăruse încet. „N-o să aflu niciodată ce gândeşte sau ce are de gând să facă. E ca ceara!” Şi îşi mută privirea către tabloul reprezentând acel înfloritor oraş, tablou pe care îl atârnaseră pe peretele biroului pentru a excita instinctul de proprietate al clienţilor. Îi trecu deodată prin minte o idee fantastică. „Oare îmi întocmeşte o notă de plată pentru demersurile pe care le-am făcut – «Pentru vizita domnului Jolyon Forsyte în problema divorţului meu, pentru darea de seamă pe care mi-a făcut-o despre întrevederea cu soţia mea şi pentru însărcinarea de a vorbi încă o dată cu ea, şaisprezece şilingi şi opt pence»...?”

Brusc Soames zise:

— Eu nu mai pot trăi aşa. Îţi spun că aşa nu mai merge.

Ochii îi umblau încoace şi încolo; era ca un animal încolţit care caută o cale de scăpare. Tânărul Jolyon gândi: „Suferă cu adevărat. Şi tocmai pentru că nu-l pot suferi, trebuie să iau bine seama la acest lucru”.

— Desigur, zise cu blândeţe, totul depinde de tine. Un bărbat poate pune capăt acestor lucruri dacă ia totul asupra lui.

Soames se întoarse către el şi, cu un glas care părea a veni de la mari adâncimi, zise:

— De ce să sufăr mai mult decât am suferit până acum? Pentru ce?

Jolyon nu-i putu răspunde, dădu doar din umeri. Nu ştia de ce, raţiunea lui era de acord cu Soames, dar simţămintele îi erau potrivnice.

— Tatăl tău, continuă Soames, a simpatizat-o – de ce, Dumnezeu ştie! Şi-mi închipui că şi tu, zise, privindu-l aspru pe Jolyon. Mi se pare că pentru a cuceri simpatia tuturor omul trebuie să facă doar un rău cuiva. Nu ştiu cu ce am greşit, n-am ştiut-o niciodată. Întotdeauna m-am purtat bine cu ea. I-am dat tot ce şi-ar fi putut dori. Mi-era dragă.

Raţiunea lui Jolyon aproba din nou, dar instinctul era iarăşi potrivnic. „Ce-o fi cu mine?” cugetă el; „e ceva care nu e în ordine. Dar dacă e aşa, prefer să nu fie, decât să fie în ordine”.

— În definitiv, zise Soames cu un fel de furie posomorâtă, a fost soţia mea.

Ca fulgerul trecu prin mintea interlocutorului său gândul: „Asta e! Proprietatea! Da, posedăm cu toţii obiecte. Dar – chiar şi făpturi omeneşti! Oribil!”

— Trebuie să priveşti faptele, îi zise el sec, sau mai degrabă lipsa lor.

Soames îi aruncă din nou o privire iute şi bănuitoare.

— Lipsa lor? îi zise. Da, dar nu sunt întocmai de părerea ta.

— Iartă-mă, te rog, răspunse Jolyon; eu ţi-am relatat ceea ce a spus ea. Era desluşit.

— După experienţa pe care am avut-o, nu pot avea încredere oarbă în vorbele ei. Vom vedea.

Jolyon se ridică.

— La revedere, zise el scurt.

— La revedere, răspunse Soames.

Jolyon ieşi, încercând să descifreze expresia de pe faţa lui Soames, pe de o parte uimită, şi pe de alta ameninţătoare. Porni foarte tulburat spre staţia Waterloo, simţindu-se ca şi cum învelişul fiinţei lui morale ar fi fost jupuit; şi, pe tot drumul parcurs până la tren, se gândi la Irene, singură în apartamentul ei, şi la Soames, singur în biroul său, şi la strania paralizie pe care viaţa a aşternut-o asupra amândurora. „Încătuşaţi de lege!” cugetă el. „Amândoi cu laţul de gât – şi al ei e atât de frumos!”

CAPITOLUL IX

VAL AFLĂ VESTEA

Respectarea angajamentelor luate nu era una din însuşirile caracteristice ale tânărului Val Dartie şi astfel faptul că din cele trei întâlniri pe care le avea nu s-a dus la două, ţinându-se de cuvânt numai faţă de o singură persoană, nu era un eveniment care să-l pună pe gânduri. Totuşi plimbarea cu Holly a fost o surpriză, şi la asta se gândea în timp ce se îndrepta, agale, spre Londra, venind dinspre Robin Hill. Era chiar mai frumuşică decât i se păruse ieri, călare pe iapa ei argintie cu coadă lungă, şi cum se întorcea în amurgul ceţos al lui octombrie prin periferiile Londrei, i se păru – cu simţul autocritic pe care-l avea – că în cele două ore pe care le petrecuse cu ea, numai cizmele lui străluciseră. Scoase din buzunar noul lui ceas de aur – cadou de la James – şi se uită, nu la ceas, ci la diferitele părţi din obrazul lui reflectate în capacul deschis. Avea un mic coş deasupra uneia din sprâncene, lucru care îl supăra mult căci, desigur, lui Holly nu-i plăcuse. Crum nu avea coşuri niciodată. Dar gândul la Crum îi reînvie scena de pe promenada de la „Pandemonium”. Astăzi n-a avut nici cea mai mică dorinţă de a-şi deschide sufletul în faţa lui Holly, plângându-şi durerea pricinuită de tatăl său. Tatăl său era lipsit de poezie, iar acum, pentru prima oară de nouăsprezece ani – câţi avea el – simţea poezia fremătând în inima lui. Teatrul Liberty, cu Cynthia Dark, care întruchipase aproape mitul desfătării, „Pandemonium”, cu femeia de vârstă incertă i se părură lui Val cu totul „de domeniul trecutului”; căci el era emoţionat şi schimbat de prietenia cu această nouă verişoară a lui, sfioasă şi cu părul negru. Şi apoi călărea grozav de bine, aşa încât a fost cu atât mai măgulitor pentru el că l-a lăsat s-o conducă în nesfârşitele galopuri din Richmond Park, deşi ea cunoştea parcul mult mai bine decât dânsul. Privind în urmă la toate cele petrecute, se

minuna de uscăciunea conversaţiei lui; simţea că i-ar putea spune „îngrozitor de multe lucruri spirituale”, dacă ar mai avea prilejul; iar gândul că trebuie să se întoarcă mâine la Littlehampton, iar pe ziua de doisprezece trebuie să plece la Oxford, „la examenul acela scârbos”, fără cea mai mică şansă de a o revedea înainte de plecare, îi aşternu pe suflet un întuneric mai mare decât acela al serii ce se lăsa. Dar o să-i scrie, şi ea a făgăduit că-i va răspunde. De asemenea, se prea poate că va veni la Oxford pentru a-l vedea pe fratele ei. Gândul acesta a fost prima stea pe cerul întunecat al inimii lui, în timp ce cobora spre grajdurile cu cai de închiriat ale lui Padwick, din vecinătatea lui Sloane Square. Descăleca şi se întinse copios din toate încheieturile, căci călărise în ziua aceea mai bine de douăzeci şi cinci de mile. Dartie din el îl făcu să vorbească vreme de cinci minute cu tânărul Padwick despre calul favorit al curselor de la Cambridge; apoi, cu genunchii îndepărtaţi şi lovindu-şi cizmele cu mica lui cravaşa cu noduri, plecă spunând:

— Pune calul în contul meu.

„N-am nici o poftă să ies deseară”, gândi. „Să vedem cu ce onorează mama ultima mea seară aici!” Cu puţină băutură şi amintiri, va putea petrece o seară plăcută în sânul familiei.

Când, după o baie bună, coborî dichisit, o găsi pe mama lui îmbrăcată corect, într-o rochie de seară decoltată şi – spre necazul lui – pe unchiul său Soames. Când intră, convorbirea lor se opri brusc, apoi unchiul său zise:

— E mai bine să-i spunem.

Când auzi aceste vorbe, care se refereau negreşit la tatăl său, primul gând al lui Val se îndreptă spre Holly. O fi ceva josnic? Mama lui începu a vorbi.

— Tatăl tău, zise ea cu o voce egală şi distinsă, în timp ce îţi făcea milă s-o vezi cum frământă între degete brocartul verde ca marea al rochiei ei, tatăl

tău, scumpul meu, a... nu este la Newmarket; e în drum spre America de Sud. Ne-a... ne-a părăsit...

Val îşi mută privirea de la ea, la Soames. I-a părăsit! Era oare trist? Îşi iubea tatăl? I se păru că nu ştie precis. Apoi, deodată – parcă ar fi simţit mirosul de garoafă şi ţigări – inima îi tresări, şi iată că era trist. Tatăl tău e... tatăl tău şi nu putea să dispară în felul acesta, nu se cuvenea! Doar n-a fost întotdeauna „secătură”, aşa cum îl văzuse pe promenada de la „Pandemonium”. Val avea amintiri frumoase în legătură cu tatăl său – ateliere de croitorie, cai, bani de buzunar la şcoală şi multă bunătate şi generozitate când avea noroc la joc.

— Dar de ce? zise.

Apoi, fiind el însuşi un *sportsman*, îi păru rău de întrebare. Masca de pe faţa mamei sale se tulbură; atunci izbucni:

— Foarte bine, mamă! Nu-mi spune! Spune-mi numai ce înseamnează asta.

— Tare mă tem, Val, că înseamnează divorţ.

Val scoase un mârâit ciudat, privi iute spre unchiul său, la acel unchi pe care fusese învăţat să-l socotească drept o garanţie faţă de consecinţele ce le avea de suferit din pricină că avea un tată, drept o pavăză chiar şi faţă de sângele Dartie care curgea în vinele lui. Faţa aceea cu obraji supţi părea că tremură, şi aceasta îl nelinişti din cale-afară.

— Nu-i aşa că nu se va da publicităţii?

În acel moment îşi aduse aminte cu câtă plăcere urmărea coloanele ziarelor care relatau detaliile penibile ale atâtor procese de divorţ.

— Nu s-ar putea face cumva în taină? E atât de neplăcut pentru mama şi... pentru toată lumea.

— Poţi să fii sigur că totul va decurge în cea mai mare taină posibilă.

— Bine... dar, în definitiv, de ce trebuie să îl faceţi? Mama nu vrea să se remărite.

Numele lui, al surorilor lui, mânjit în faţa colegilor şi a lui Crum, a studenţilor de la Oxford, a lui... Holly! Era de neîndurat! Şi ce câştigă dacă-l face?

— Nu-i aşa, mamă? zise el aspru.

Văzându-se contrazisă în sentimentul care o domina tocmai de către fiinţa pe are o iubea cel mai mult pe lume, Winifred se ridică din fotoliul *Empire* în care şedea. Îşi dădea bine seama că fiul ei va fi contra ei, atâta vreme cât nu-i povesteşte totul; şi totuşi – cum să-i spună? Astfel, frământând mai departe brocartul verde ca marea, îşi aţinti privirile asupra lui Soames. Val, de asemenea, îşi ţintui ochii asupra lui. Nu încape îndoială că el, întruchiparea cinstei şi a simţului de proprietate, nu doreşte să aducă o asemenea pată asupra propriei lui surori!

Soames trecu uşor, cu un cuţit de tăiat hârtie incrustat, peste suprafaţa netedă a unei mese de marchetărie; apoi, fără a se uita la nepotul său, începu.

— Tu nu poţi înţelege ce a avut de îndurat mama ta de-a lungul acestor douăzeci de ani. Aceasta este doar ultima picătură, Val. Ridicând privirea, se uită cu coada ochiului la Winifred şi adăugă: Să-i spun?

Winifred tăcea. Dacă nu-i spune, Val va fi contra ei. Totuşi, ce îngrozitor este să-i spună aşa ceva despre tatăl lui! Strângând din buze, dădu aprobativ din cap.

Soames vorbi iute, cu o voce egală:

— El a fost întotdeauna o povară de gâtul mamei tale. Ea a plătit în repetate rânduri datoriile pe care le făcea; adeseori a venit acasă beat, insultând-o şi ameninţând-o, iar acum a plecat la Buenos Aires cu o dansatoare. Şi, ca şi cum s-ar fi îndoit de eficacitatea vorbelor lui asupra băiatului, continuă în grabă: A luat chiar şi perlele mamei tale, pentru a i le da ei.

Atunci, Val ridică mâna cu o smucitură. La acest semnal de deznădejde, Winifred strigă:

— Ajunge, Soames! Opreşte-te!

În băiat se dădea o luptă între Dartie şi Forsyte. Pentru băutură, datorii, dansatoare, avea o anumită simpatie; dar perlele... Nu! Asta era din cale-afară!

Şi deodată, simţi mâna mamei sale mângâind-o pe a lui.

— Vezi tu, auzi glasul lui Soames, nu putem lăsa să înceapă iarăşi toată povestea. Există o margine: trebuie să batem fierul cât e cald.

Val îşi trase mâna de sub aceea a mamei sale.

— Dar... sper că... nu veţi invoca chestiunea cu perlele! Aşa ceva nu pot suporta, nu, nicidecum!

— Nu, nu, Val... nu! Ţi-am spus-o numai ca să vezi că nu se poate trăi cu tatăl tău!

Şi unchiul său dădu din cap. Val se linişti puţin; scoase o ţigară. Tatăl său îi cumpărase această tabacheră subţire şi puţin curbată. Oh! Era greu de îndurat, tocmai acum când intra la Oxford!

— Dar fără divorţ, mama n-ar putea fi apărată? zise. Aş putea-o ocroti şi eu. Şi apoi, dacă e neapărat necesar, s-ar putea face şi mai târziu.

Pentru o clipă, pe buzele lui Soames apăru un zâmbet, zâmbet care deveni în curând amar.

— Tu habar n-ai ce vorbeşti: în asemenea chestiuni nu e nimic mai grav decât amânarea.

— Pentru ce?

— Eu îţi spun, băiete, nu e nimic mai grav. O ştiu din experienţă.

În vocea lui răsuna exasperarea. Val deschise ochii mari şi se uită la unchiul său pe care niciodată nu-l văzuse exprimând vreun sentiment. Oh! Da... acum îşi aduce aminte... a fost odată o mătuşă Irene şi s-a întâmplat ceva – ceva ce oamenii din jurul lui tăinuiau; îl auzise el odată pe tatăl său folosind, în legătură cu ea, o vorbă ce nu se putea repeta.

— Eu nu vreau să-l vorbesc de rău pe tatăl tău, continuă Soames hotărât, dar îl cunosc destul de bine pentru a fi sigur că nu va trece un an şi va fi iarăşi aici, în chip de povară pentru mama ta. Îţi poţi închipui ce-ar însemna asta, pentru ea şi pentru voi toţi, după cele întâmplate! Tot ce putem face este să tăiem răul din rădăcină.

Împotriva voinţei lui, Val era impresionat, şi, privind din întâmplare faţa mamei lui, pricepu,

poate pentru prima dată în viaţă, că nu întotdeauna treceau pe primul plan simţămintele lui.

— Foarte bine, mamă. O să te ajutăm. Aş vrea să ştiu numai când va avea loc. Ştii bine că intru în primul semestru. N-aş vrea să fiu acolo în vremea când va avea loc procesul.

— Oh, scumpul meu! murmură Winifred, e greu pentru tine.

Şi numai din obişnuinţă formulă ea atât de simplu un lucru pe care – judecat după expresia de pe faţa ei – îl regreta din tot sufletul.

— Când va avea loc, Soames?

— Nu ştiu, dar nu înainte de câteva luni. Mai întâi trebuie să cerem restabilirea vieţii tale conjugale.

„Ce dracu o mai fi şi asta?” gândi Val. „Ce animale neghioabe sunt avocaţii aceştia! Nu înainte de câteva luni! Eu ştiu una şi bună: astă-seară n-am să mănânc acasă!” Şi zise:

— Îmi pare nespus de rău, mamă, dar trebuie să iau masa în oraş.

Cu toate că era ultima seară, Winifred dădu din cap, mulţumită; amândoi simţeau că au mers cam departe cu exprimarea sentimentelor lor.

Indiferent şi deprimat, Val îşi căută libertatea în ceaţa de pe Green Street. Dar numai când ajunse la Piccadilly, descoperi că nu are decât optsprezece pence. Cu atâţia bani nu putea lua o masă, iar lui îi era foame. Se uită tânjind la vitrinele clubului „Iseeum”, unde mâncase de atâtea ori cele mai alese bucate, împreună cu tatăl său. Perlele acelea! Nu le poate uita! Dar cu cât se gândea mai mult şi cu cât mergea mai departe, cu atât era mai flămând. Dacă nu se întoarce acasă, nu-i rămân decât două locuri unde ar putea merge: la bunicul său în Park Lane şi la Timothy în Bayswater Road. Care din locurile astea era mai puţin plictisitor? Probabil că la bunicul său îi va da o masă mai bună, chiar dacă pică pe neaşteptate. La Timothy mesele erau excelente, dar numai când erai poftit. Se hotărî pentru Park Lane, cu atât mai mult cu cât nu se

cădea, nici faţă de bunicul său, să plece la Oxford fără a-i da prilejul să-i vâre în buzunar nişte bani. Fireşte, mama lui va auzi că a fost acolo şi i se va părea cam curios, dar n-avea ce face. Sună.

— *Hallo*, Warmson, aveţi ceva de mâncare pentru mine? Ce crezi?

— Tocmai acum s-au aşezat la masă, domnule Val. Domnul Forsyte va fi foarte încântat că aţi venit. Tocmai la prânz a spus că în ultima vreme n-aţi mai dat pe la noi.

Val rânji:

— Ei, iată-mă, aici sunt! Tăiaţi viţelul cel gras; Warmson, adu şampania!

Warmson zâmbi puţin; după părerea lui, Val nu era decât un boboc.

— Am s-o întreb de doamna Forsyte, domnule Val.

— Ascultă, mormăi mânios Val, dezbrăcându-şi pardesiul. Să ştii că nu mai sunt la şcoală.

Warmson, care nu era lipsit de simţul umorului, deschise uşa de lângă cuierul garnisit cu coarne de cerb, zicând:

— Domnul Valerius, *ma'am.*

Val intră zicând în gând: „Dracu să te ia!"

După calda îmbrăţişare a lui Emily şi „Bine ai venit, Val", şi după salutul cam tremurător al lui James, „În sfârşit, ai venit!", demnitatea lui fu restabilită.

— De ce nu ne-ai înştiinţat că vii? Nu avem decât spinare de berbec. Şampanie, Warmson, zise Emily. Şi intră în sufragerie.

La masa cea mare, scurtată cât se poate de mult, sub care s-au adăpostit atâtea picioare distinse, şedea într-un capăt James, în celălalt Emily, iar Val la mijloc între ei. Şi singurătatea în care trăiau bunicii săi acum, după ce toţi cei patru copii ai lor zburaseră, îl mişcă în oarecare măsură. „Sper să dau ortu' popii mult înainte de-a ajunge atât de bătrân ca el!" se gândi. „Sărman bătrân, e subţire ca un băţ!" Şi în timp ce bunicul lui discuta

cu Warmson despre zahărul din supă, zise lui Emily cu voce joasă:

— E rău de tot pe la noi pe-acasă. Cred că ştii.

— Da, scumpul meu.

— Când am plecat, era la noi unchiul Soames. Ce crezi, nu există nici o modalitate pentru a evita divorţul? De ce se încăpăţânează el în halul acesta?

— S-s-st, scumpule! şopti Emily, nu vrem să afle bunicul tău.

De la celălalt capăt al mesei auzi vocea lui James:

— Ce e? Despre ce vorbiţi?

— Despre universitatea lui Val, răspunse Emily. Tânărul Pariser a învăţat tot acolo; îţi aduci aminte, James, el a fost acela care a făcut să sară banca la Monte Carlo.

James mormăi că nu ştie – Val va trebui să-şi poarte bine de grijă, căci altfel poate apuca pe căi greşite. Se uită cu tristeţe la nepotul său, dar din privirile lui se citea dragoste şi îngrijorare.

— De ceea ce mă tem eu, zise Val cu capul în farfurie, e că am s-o duc greu cu banii.

Ştia, instinctiv, că punctul sensibil al acestui bătrân era grija ca nepoţii lui să fie bine puşi la adăpost.

— Bine, zise James, iar supa din lingură i se vărsă în farfurie; vei avea o sumă bunicică, dar trebuie să fii chibzuit.

— Fireşte că da, murmură Val; te chibzuieşti numai dacă ai cu ce. Cât va fi, bunicule?

— Trei sute şi cincizeci; e chiar prea mult. Când eram eu de vârsta ta, n-aveam mai nimic.

Val oftă. El sperase patru şi se temuse că n-o să-i dea decât trei.

— Nu ştiu cât primeşte vărul tău, zise James; tot acolo învaţă şi el. Tatăl său e un om bogat.

— Dar dumneata nu eşti? întrebă cu îndrăzneală Val.

— Eu? răspunse James, iritat. Eu am avut atâtea cheltuieli. Tatăl tău... şi tăcu.

— Vărul meu Jolyon locuieşte într-o casă teribil de frumoasă. Am fost acolo cu unchiul Soames; splendide grajduri.

— Ah! mârâi James, oftând adânc. Casa aceea – am ştiut eu ce o să se întâmple!

Şi căzu trist pe gânduri, privind peste oasele de peşte din farfuria lui. Tragedia fiului său şi profunda dezbinare pe care a produs-o în familia Forsyte mai avea şi acum forţa de a-l târî într-un vârtej de îndoieli şi temeri. Val, care avea poftă să vorbească despre Robin Hill, căci Robin Hill însemna Holly, se întoarse către Emily zicând:

— Casa aceea fusese clădită pentru unchiul Soames? Şi, primind drept răspuns doar un semn din cap, continuă: Aş vrea să-mi povesteşti şi mie, bunico. Ce-a devenit mătuşa Irene? Mai trăieşte? Astă-seară unchiul Soames părea îngrozitor de frământat de ceva.

Emily îşi puse un deget pe buze, dar urechea lui James prinse cuvântul Irene.

— Ce este? zise, oprindu-şi bucata de berbec chiar lângă buze. Cine a văzut-o? Am ştiut eu c-o să mai auzim vorbindu-se de ea.

— Lasă, James, zise Emily; mănâncă liniştit. Nimeni n-a văzut pe nimeni.

James puse furculiţa jos.

— Aşa eşti tu. Pot să mor şi mie tot nu-mi spui. Te pomeneşti că Soames vrea să divorţeze.

— Prostii, zise Emily cu o linişte nemaiîntâlnită, Soames e mult prea cuminte.

James îşi duse mâna la gât, împreunându-şi favoriţii lungi şi albi pe bărbia care nu era decât piele şi os.

— Ea, ea a fost totdeauna..., zise, şi cu această remarcă enigmatică se încheie conversaţia, căci se întorsese Warmson.

După spinarea de berbec urmară prăjituri, fructe şi brânză, apoi Val primi din partea bunicului său un cec de douăzeci de lire şi o sărutare, care nu semăna cu nici o altă sărutare de pe lume, cu buzele strânse brusc, cu un fel de teamă, ca şi cum bătrânul

ar fi fost cuprins de slăbiciune; după aceea Val trecu în hol şi reluă firul convorbirii.

— Vorbeşte-mi de unchiul Soames, bunico. De ce ţine cu orice preţ ca mama să divorţeze?

— Unchiul tău Soames, zise Emily, iar glasul ei avea o siguranţă exagerată, este avocat, scumpul meu. El ştie mai bine ca oricine ce trebuie făcut.

— Da? mârâi Val. Dar ce-a devenit mătuşa Irene? După câte îmi amintesc, era foarte frumoasă.

— Ea, zise Emily, s-a purtat foarte prost. Noi nu vorbim despre ceea ce a făcut.

— Bine, dar eu n-aş vrea ca la Oxford să afle toată lumea despre „afacerile noastre", exclamă Val; e o idee groaznică. De ce nu s-ar putea lua măsuri contra tatei, fără ca totul să devină public?

Emily oftă. Datorită preocupărilor ei de a frecventa numai lume bună, trăise întotdeauna într-o atmosferă de divorţuri – atât de mulţi dintre oamenii ale căror picioare au stat sub masa ei au ajuns să facă oarecare publicitate în jurul lor. Totuşi, când era vorba de familia ei, o supăra tot atât de mult ca şi pe ceilalţi. Dar ea avea un simţ practic deosebit; era o femeie curajoasă, care nu se lua niciodată după umbre, ci urmărea să pună mâna pe însăşi substanţa lucrurilor.

— Mama ta va fi fericită dacă va fi liberă de tot, Val. Noapte bună, scumpul meu; şi să nu porţi jiletci prea strigătoare la Oxford, căci acum nu mai sunt la modă. Iată un mic cadou.

Cu încă cinci lire în mână, cu un pic de căldură în inimă – căci o iubea pe bunica lui – Val porni spre Park Lane. Vântul alungase ceaţa, frunzele de toamnă foşneau, iar stelele străluceau. Având atâţia bani în buzunar, îl cuprinse pofta de a „vedea puţină viaţă"; dar nu merse nici patruzeci de paşi către Piccadilly şi îi apăru chipul lui Holly, sfios, cu ochii ei serioşi în care juca parcă un drăcuşor, iar în inimă simţi nişte furnicături ca atunci când i-a strâns mâna. „Nu mă duc nicăieri! Mă întorc acasă!"

CAPITOLUL X

SOAMES FACE PLANURI DE VIITOR

Era cam târziu pentru a merge pe malul Tamisei, dar vremea era frumoasă şi vara mai zăbovea încă pe sub frunzele ce îngălbeneau. În dimineaţa acelei duminici, din grădina lui de lângă râu, aproape de Mapledurham, Soames se uitase de mai multe ori la cer, pentru a vedea cum se anunţă ziua. Împodobi chiar el, cu flori, mica lui barcă, şi pregăti totul pentru ca după dejun să-şi plimbe musafirii pe Tamisa. În timp ce aşeza pernele îmbrăcate în mătase chinezească, nu ştia nici el dacă prefera să iasă cu barca numai cu Anette sau şi cu mama ei. Era atât de frumoasă... putea fi sigur oare că nu va spune prea mult, că nu va trece peste limitele discreţiei? Trandafirii din jurul verandei erau încă în floare, gardurile erau verzi, nu era nici un semn de miez de toamnă, care ar fi putut răci atmosfera; totuşi era nervos, nu-şi găsea astâmpăr şi avea o stranie neîncredere în puterile lui de a cârmui totul pe calea cea bună. Plănuise această vizită pentru ca Anette şi mama ei să-şi dea seama de averea lui, în aşa fel, încât să primească cu respect orice declaraţie pe care ar fi fost dispus s-o facă mai târziu. Se îmbrăcă cu mare grijă, pentru a nu părea prea tânăr, nici prea bătrân; era foarte încântat că părul său era încă des şi mătăsos şi că nu avea fire albe. Urcă de trei ori în galeria de tablouri. Dacă ele s-ar pricepe câtuşi de puţin, ar vedea îndată că numai colecţia aceasta face cel puţin treizeci de mii de lire sterline. Apoi făcu o inspecţie amănunţită în frumoasa odaie de culcare, ale cărei ferestre dădeau spre râu, unde vor intra ele pentru a-şi scoate pălăriile. Va fi poate odaia ei de culcare... dacă planurile îi vor reuşi, şi Anette va deveni soţia lui. Se duse la masa de toaletă şi-şi trecu mâna peste perniţa îmbrăcată în mov, în care erau împlântate fel de fel de ace; într-un vas erau adunate petale de diferite flori, care răspândeau un miros ce-l ameţi

puţin. Soţia lui! Ce bine ar fi dacă totul s-ar aranja de-a dreptul, fără coşmarul acela cu divorţul, pe care va trebui să-l rezolve înainte de orişice; cu fruntea încreţită, privi spre râul care strălucea dincolo de trandafiri şi pajişte. *Madame* Lamotte nu va rezista niciodată la asemenea perspectivă pentru fiica ei; iar Anette nu-i va rezista niciodată mamei sale! Ah! numai dacă el ar fi liber! Plecă la gară, în întâmpinarea lor, cu teama în suflet. Ce mult gust aveau franţuzoaicele! *Madame* Lamotte era îmbrăcată în negru cu urme de mov, Anette în olandă mov cu nuanţe cenuşii, cu mănuşi şi pălărie de un alb-gălbui. Era cam palidă şi avea un aer londonez, iar ochii ei albaştri priveau grav. Stând în uşa deschisă a sufrageriei, Soames le aştepta să coboare la dejun; era tulburat de desfătarea aceea a simţurilor pe care ţi-o dau soarele şi florile şi pomii, dar pe care n-o simţi din plin decât atunci când tinereţea şi frumuseţea le împărtăşesc împreună cu tine. Pregătise masa cu deosebită grijă; vinul era un *Sauternes* cu totul deosebit, meniul perfect alcătuit; cafeaua, excelentă, a fost servită în verandă. *Madame* Lamotte a luat cremă de mentă; Anette a refuzat. Purtarea ei era fermecătoare, dar aveai vaga impresie că e conştientă de frumuseţea ei. „Da”, gândi Soames; „încă un an în Londra şi felul de viaţă pe care-l duce, şi îi dispare tot farmecul.” *Madame* era reţinută în exclamaţiile pe care le făcea în limba franceză:

— *Adorable! Le soleil est şi bon!*[14] Nu-i aşa, Anette, că totul este atât de *chic? Monsieur* este un adevărat Monte-Cristo.

Anette aprobă murmurând şi ridică ochii către Soames cu o privire pe care el n-o putea tălmăci. Le-a propus o plimbare pe apă. Dar să vâsleşti conducând o barcă cu două persoane, dintre care una atât de încântătoare, rezemată de pernele chinezeşti, te făcea să suferi că nu puteai profita de un prilej atât de bun. De aceea le duse numai puţin spre Pangbourne, şi apoi se întoarse încet acasă, în

timp ce, din când în când, toamna scutura câte o frunză galbenă peste Anette sau peste corpolenţa înveşmântată în negru a mamei sale. Soames nu era fericit, îl chinuia gândul: „Cum – când – unde pot vorbi – şi ce”? Ele nici nu ştiau că era căsătorit. Dacă le spune că e căsătorit, toate şansele lui sunt primejduite; totuşi, dacă nu le dă de înţeles în mod desluşit că vrea să ceară mâna lui Anette, ea poate cădea pe mâna altcuiva, mai înainte ca el să fie liber pentru a o lua.

La ceaiul pe care amândouă l-au băut cu lămâie, Soames vorbi despre Transvaal.

— O să fie război, zise. *Madame* Lamotte regretă.

— *Ces pauvres gens bergers!*[15] De ce nu-i lasă în pace?

Soames zâmbi; întrebarea i se păruse absurdă.

Fiind o femeie care se pricepe în afaceri, trebuia să înţeleagă că britanicii nu-şi pot abandona interesele comerciale legitime.

— Aşa da!

Însă *Madame* Lamotte găsea că englezii sunt cam ipocriţi. Ei vorbesc despre dreptate şi *uitlanderi*[16], nu despre interese comerciale. *Monsieur* era primul care spunea lucrurilor pe nume.

— Burii sunt numai pe jumătate civilizaţi, zise Soames. Ei stau în calea progresului. Noi nu vom renunţa niciodată la suveranitatea noastră.

— Ce înseamnă asta? Suveranitate! Ce cuvânt ciudat!

Iritat de aceste ameninţări privitoare la principiul dreptului de proprietate şi stimulat de ochii lui Anette, fixaţi asupra lui, Soames vorbi cu elocvenţă. Iar când ea zise:

— Eu cred că *Monsieur* are dreptate. Trebuie să-i înveţe minte!

El fu încântat. Fata era deşteaptă.

— Fireşte, continuă el, trebuie să procedăm cu moderaţie. Eu nu sunt pentru o politică de asuprire

prea acerbă. Trebuie să fim duri, dar fără brutalitate. Vreţi să mergem sus să vă arăt tablourile mele?

În timp ce treceau de la o comoară la alta, văzu îndată că habar n-aveau de pictură. Trecură pe lângă ultimul său Mauve, acel remarcabil studiu intitulat *Car cu fân în drum spre casă*, ca şi cum ar fi fost o litografie. Aştepta aproape cu spaimă reacţia lor în faţa celei mai preţioase piese din colecţia lui: un Israels, al cărui preţ se urcase văzând cu ochii şi care, era aproape sigur, ajunsese acum la punctul culminant; de aceea socotea că e bine să-l pună în vânzare. Nici nu-l băgară în seamă. Pentru el a fost un şoc; totuşi, se mângâia cu gândul că e mai bine să aibă de-a face cu gustul virgin al lui Anette, pe care îl poate forma el cu timpul, decât cu gustul prost al burgheziei engleze. La capătul galeriei era un Meissonier [17] de care îi era cam ruşine – valoarea pânzelor lui Meissonier scădea pe zi ce trece. *Madame* Lamotte se opri în faţa tabloului.

— Meissonier! Ah! Ce bijuterie!

Era singurul nume de care auzise. Soames profită de ocazie. Atingând foarte uşor braţul lui Anette, o întrebă:

— Cum îţi place casa mea, Anette?

Nu-şi retrase braţul, dar nici nu răspunse, se uită drept la el, coborî privirea, apoi şopti:

— Ar putea să nu-i placă cuiva? E atât de frumoasă!

— Poate într-o bună zi..., zise Soames, dar se opri.

Era atât de frumoasă, atât de stăpânită – îl speria. Ochii ei albaştri ca florile de cicoare, mişcarea gâtului ei alb ca spuma, liniile ei gingaşe şi rotunde erau o nedomolită ispită pentru a spune vorbe neîngăduite! Nu! Nu! Trebuie să fie mai stăpân pe situaţie, mult mai sigur de sine! „Dacă mă stăpânesc”, cugetă el, „am s-o pun pe gânduri eu pe ea”. Şi trecu lângă *Madame* Lamotte, care stătea încă în faţa lui Meissonier.

— Da, este un exemplar destul de bun, dintre ultimele lui lucrări. Trebuie să mai veniţi, *Madame*, să le vedeţi la lumina electrică. Trebuie să veniţi şi să petreceţi o noapte aici.

Doamna era încântată; ce frumoase trebuie să fie tablourile la lumina electrică! Iar râul, în lumina lunii, trebuie să fie minunat!

Anette murmură:

— Eşti sentimentală, *Maman!*

Sentimentală! Această femeie îmbrăcată în negru, simpatică şi puternică, o franţuzoaică – ea ştie ce e lumea! Şi se simţi deodată cât se poate de convins că nici una dintre ele nu era sentimentală. Cu atât mai bine. La ce e bun sentimentul? Şi totuşi...

Le conduse cu trăsura până la gară şi le urcă în tren. I se păru că degetele lui Anette au răspuns puţin la strângerea mâinii lui; prin întuneric, văzu un zâmbet pe faţa ei.

Se întoarse îngândurat la trăsură.

— Întoarce-te acasă, Jordan, eu vreau să merg pe jos, zise vizitiului.

Porni cu paşi mari pe potecile peste care se lăsa întunericul; în sufletul lui se jucau de-a v-aţi ascunselea prudenţa şi dorinţa ca Anette să fie a lui. *„Bonsoir, Monsieur!”* Ce dulce i-a spus-o. Dar cine ştie ce e în mintea ei? Franţuzoaicele sunt ca pisicile, nu ştii ce zace în ele! Dar e frumoasă foc! Ce desăvârşită şi tânără făptură de ţinut în braţe! Ce mamă nimerită pentru moştenitorul său! Şi, zâmbind, se gândi la familia lui, la surpriza lor că şi-a luat nevastă franţuzoaică, la curiozitatea lor şi la felul cum i-ar dejuca şi s-ar distra pe socoteala lor. „Dracu să-i ia!” Plopii suspinau în întuneric; o bufniţă striga. Umbrele de pe apă se adânceau. „Vreau şi trebuie să fiu liber”, gândi. „Nu vreau să mai amân. Am să mă duc să vorbesc cu Irene. Dacă vrei ca un lucru să fie făcut, fă-ţi-l singur. Eu trebuie să trăiesc din nou, vreau să am viaţă, să mă mişc şi să exist.” Şi drept ecou la această stranie referinţă

biblică, clopotele bisericilor începură să sune, chemând pe credincioşi la rugăciunea de seară.

CAPITOLUL XI

ŞI SE ÎNTOARCE ÎN TRECUT

Marţi seara, după ce luă masa la clubul său, Soames porni la înfăptuirea unui act care cerea cel mai mult curaj şi cea mai puţină delicateţe dintre toate actele pe care le întreprinsese în viaţa lui, în afară poate de naşterea lui şi de încă o altă faptă. Alesese vremea serii, în parte pentru că era mai probabil s-o găsească pe Irene acasă, dar mai ales pentru că în lumina zilei nu şi-a putut aduna destul curaj, şi apoi mai avea nevoie şi de vin pentru a-i biciui îndrăzneala.

Coborî din birjă pe malul Tamisei şi merse pe jos până la Biserica Veche, neştiind exact care este blocul de locuinţe ieftine în care locuia ea. Îl găsi ascuns în dosul unei clădiri mult mai mari; citi numele, „Doamna Irene Heron” – Heron, într-adevăr! Numele ei de fată: purta deci din nou acel nume! Se întoarse în stradă pentru a se uita la ferestrele de la etajul întâi. De la apartamentul din colţ se vedea lumină şi auzi acorduri de pian. Lui nu-i plăcuse niciodată prea mult muzica, ba în trecut îi fusese chiar necaz pe ea, căci de câte ori nu se aşezase Irene la pian, făcându-şi din muzică un loc de refugiu în care el nu putea pătrunde! Repulsie, îndelungată repulsie, la început reţinută şi tainică, la urmă dată pe faţă! Sunetele pianului îi treziră amintiri amare. Ea trebuie să fie cea care cântă, deci era aproape sigur c-o va vedea; se opri mai nehotărât decât fusese vreodată. Îl cuprinseră fiorii pentru ceea ce avea de făcut; i se uscase limba, inima îi bătea iute. „Mie n-are de ce să-mi fie frică”, gândi el. Apoi se trezi juristul în el. Oare nu face o greşeală? N-ar fi fost mai bine dacă aranja o întrevedere în prezenţa fideicomisului ei? Nu! Nu era bine să fie de faţă acel Jolyon care o simpatiza! În nici un caz! Trecu trotuarul, intră pe poartă şi încet, pentru a i se mai domoli bătăile inimii, urcă scările până la primul etaj şi sună. Când se deschise

uşa, simţi că-l învăluie un parfum: acea mireasmă de odinioară care-i trezi amintirile trecutului îndepărtat: miresmele salonului în care intra, ale casei care nu era a lui, miros de petale de trandafir uscate şi de miere!

— Anunţă, te rog, pe domnul Forsyte. Ştiu că doamna mă va primi, zise după un plan dinainte stabilit, pentru a o face să creadă că e Jolyon!

După ce servitoarea plecă şi rămăsese singur în vestibulul îngust, în care o lampă cu abajur de mărgele răspândea o lumină slabă şi în care pereţii, covorul, totul avea reflexe argintii, i se păru că se află într-o lume de stafii şi îi veni un gând ciudat: „Să intru cu pardesiul, sau să-l dezbrac?” Muzica se opri, servitoarea îi zise din uşă:

— Intraţi, vă rog.

Soames intră. Observă în mod mecanic că şi aici totul era argintiu şi că pianul era din lemn de santal[18]. Ea se ridicase şi stătea rezemată de el, cu capul puţin dat pe spate; şi, ca şi cum ar fi căutat un sprijin, puse mâna pe clape şi bătu un acord distonant pe care-l prelungi o clipă, apoi ridică degetele. Lumina de la lampa cu abajur de pe pian îi cădea pe gât, iar faţa ei era aproape toată în umbră. Era într-o rochie de seară neagră, cu un fel de pelerină peste umeri. Nu-şi aducea aminte s-o fi văzut vreodată îmbrăcată în negru şi îi trecu prin gând: „Se îmbracă în rochie de seară chiar şi când e singură”.

— Tu! o auzi şoptind.

De multe ori repetase Soames în închipuirea lui această scenă. Dar repetiţia nu i-a folosit la nimic. Pur şi simplu, nu putea vorbi. Nu crezuse niciodată că această femeie, pe care o dorise odinioară cu atâta patimă, care a fost în deplina lui proprietate şi pe care n-o văzuse de doisprezece ani, îl poate impresiona în asemenea măsură. În închipuirea lui el se vedea vorbind, luând măsuri, pe de-o parte ca un om de afaceri, pe de alta ca un judecător. Şi când colo, se simţea nu ca în faţa unei

femei ca toate femeile şi a unei soţii care a păcătuit, ci ca în prezenţa unei forţe subtile şi efemere ca aerul, care pătrundea în el şi îl învăluia. Valuri de ironie şi apărare se treziră în el.

— Da, o vizită ciudată! Sper că eşti bine.

— Mulţumesc. Vrei să iei loc?

Irene plecă de lângă pian, trecu la divanul de lângă fereastră şi se prăbuşi pe el, cu mâinile împreunate în poală. Acolo lumina cădea asupra ei, aşa încât Soames îi putea vedea faţa, ochii şi părul, totul straniu, aşa cum o ţinea minte, de o frumuseţe deosebită.

Se aşeză pe marginea fotoliului din lemn de santal, cu perne îmbrăcate în material argintiu, lângă care stătuse până atunci în picioare.

— Nu te-ai schimbat, îi zise.

— Nu? Pentru ce ai venit?

— Pentru a discuta anumite chestiuni.

— Vărul tău mi-a spus ce doreşti.

— Ei bine?

— Sunt de acord. Aşa cum am fost întotdeauna.

Sunetul glasului ei, reţinut şi închis, atitudinea ei stăpânită, atentă şi defensivă, îi veniră acum într-ajutor. Deşteptară în el mii şi mii de amintiri în legătură cu ea, cu femeia care se ferea veşnic de el, şi zise cu amărăciune:

— Atunci poate că vei fi atât de bună să-mi dai informaţiile necesare în baza cărora aş putea face anumite demersuri. Cerinţele legii trebuie satisfăcute.

— Nu-ţi pot servi nici una peste ceea ce ştii.

— Doisprezece ani! Şi tu îţi închipui că eu pot crede aşa ceva?

— Eu nu-mi închipui că tu poţi crede ceva din ceea ce-ţi spun eu; dar acesta e adevărul.

Soames o privi aspru. Îi spusese că nu era schimbată, dar acum o vedea că e alta. Faţa nu i se schimbase, decât doar că era şi mai frumoasă; şi nici trupul, era doar puţin mai plină. Se schimbase sufleteşte. Devenise mai activă, mai îndrăzneaţă, nu

mai avea acea nemăsurată rezistenţă pasivă. „Ah!” gândi el, „asta se trage din independenţa ei materială! Să fie al dracului unchiul Jolyon!”

— Cred că acum te descurci foarte bine, îi zise.

— Da, mulţumesc.

— De ce nu mi-ai îngăduit să-ţi port eu de grijă? Ţi-aş fi dat tot ceea ce-ţi trebuia, în ciuda celor întâmplate.

Un zâmbet vag i se aşternu pe buze, dar nu-i răspunse.

— Tu eşti încă soţia mea, zise Soames.

De ce a spus asta, ce voia să spună cu aceste vorbe, n-a ştiut când le-a rostit şi nici după aceea. Era un adevăr de netăgăduit, dar efectul pe care l-a produs a fost uluitor. Irene se ridică de pe divan şi rămase o clipă nemişcată, uitându-se la el. Soames văzu cum i se ridică şi coboară sânii. Apoi se duse către fereastră şi o deschise.

— De ce deschizi? zise el aspru. Ai să răceşti în rochia asta. Nu sunt periculos. Şi râse, puţin trist.

Ea îi răspunse ca un ecou, cu acelaşi râs – slab, amarnic.

— L-am deschis... din obişnuinţă.

— Destul de ciudat obicei, zise el cu aceeaşi amărăciune, închide fereastra!

O închise şi se aşeză din nou. Devenise puternică femeia aceasta, această... soţie a lui! Simţea cum emană forţa din ea, aşa cum şedea acolo, ca învăluită în zale. Şi fără să-şi dea seama, se ridică şi se apropie de ea; dorea să vadă expresia de pe faţa ei. Ochii ei se întâlniră cu ai lui, fără a clipi. Doamne, Dumnezeule! Cât erau de limpezi, cât erau de negri faţă de pielea aceea albă şi părul acela ciudat de culoarea chihlimbarului! Şi ce umeri albi! Ce senzaţie ciudată! Ar fi trebuit s-o urască.

— Ar fi mai bine dacă mi-ai spune. Este în interesul tău, cât şi al meu, să fim liberi. Povestea aceea de atunci este prea veche.

— Ţi-am spus tot ce aveam de spus.

— Adică vrei să spui că n-a mai fost nimic – nimeni?

— Nimeni. Trebuie să găseşti un motiv în viaţa ta.

Izbit de această replică, Soames se ridică, merse spre pian, apoi înapoi la cămin, păşind în sus şi-n jos ca în zilele de odinioară, în salonul lor, când îl năpădeau sentimentele.

— Aşa nu se poate. Tu m-ai „părăsit”. Drept ar fi ca tu să...

Văzu cum dă din umerii ei albi, şi o auzi şoptind:

— Ai dreptate. Dar de ce n-ai divorţat de mine atunci? Trebuia să mă ocup eu de divorţ?

Soames se opri şi o privi atent, cu un fel de curiozitate. Ce viaţă o fi ducând fiinţa aceasta, dacă într-adevăr trăieşte atât de singură? Şi de ce oare n-a divorţat? în timp ce o privea cu ochii larg deschişi, începu să-l chinuie durerea din trecut, faptul că ea niciodată nu l-a înţeles, niciodată n-a fost dreaptă faţă de el.

— De ce n-ai putut fi o soţie bună?

— Da. A fost o crimă că m-am căsătorit cu tine. Am plătit-o. Poate că, totuşi, vei găsi o modalitate. Să nu-ţi faci griji pentru reputaţia mea; eu n-am ce pierde. Acum, cred că ar fi mai bine să pleci.

Soames simţea că a fost înfrânt, că i se răpiseră argumentele pentru justificarea purtării lui, şi fu cuprins de ceva ce nici el nu-şi putea tălmăci, dar avea senzaţia că este învăluit într-un nor de ceaţă rece. Cu un gest mecanic ridică mâna, luă de pe cămin un mic vas de porţelan, îl întoarse şi zise:

— Lowestoft. Unde l-ai găsit? Eu am cumpărat perechea lui la Jobson.

Şi îi veni deodată în minte cum, cu câţiva ani în urmă, el şi ea cumpărau împreună porţelanuri şi rămase îngândurat, cu ochii fixaţi asupra vasului, ca şi cum în el ar fi fost cuprins tot trecutul lui. Vocea ei îl trezi.

— Ia-l tu. Eu n-am nevoie de el.

Soames îl puse la loc pe cămin.

— Vrei să dai mâna cu mine? îi zise.

Buzele ei se răsfrânseră într-un zâmbet vag. Întinse mâna. Faţă de mâna lui cam fierbinte, a ei era rece. „E făcută din gheaţă”, cugetă el: „Întotdeauna a fost de gheaţă”. Dar tocmai când gândea astfel, simţurile lui fură redeşteptate de parfumul rochiei şi trupului ei, ca şi cum căldura din fiinţa ei – căldura care niciodată nu radiase pentru el – se străduia să iasă la iveală. Şi se întoarse brusc. Ieşi şi plecă de parcă îl mâna cineva cu un bici de la spate; nu căută birjă, era bucuros că malul era pustiu, că dinspre râu venea aer rece şi că frunzele de platan aruncau umbre întunecate – era zăpăcit, năuc, cu inima îndurerată şi cam tulbure, parcă făcuse o mare greşeală, ale cărei consecinţe nu le putea prevedea. Şi, deodată, năvăli asupra lui ideea fantastică: dacă în loc de „Cred că ar fi mai bine să pleci',„ ar fi zis „Cred că ar fi mai bine să rămâi”! Ce-ar fi simţit în acel caz? Ce-ar fi făcut oare? După toţi aceşti ani de înstrăinare şi gânduri amare, vraja blestemată a acestei femei mai avea încă putere asupra lui. O simţea în toată fiinţa lui, gata să i se urce la cap la un semn, la o atingere a ei. „Am fost un prost că m-am dus la ea!” mârâi el. „N-am câştigat nimic. Dar cine şi-ar fi putut închipui? Eu n-aş fi crezut că...!” Memoria îi zbură înapoi la primii ani ai căsătoriei lor, torturându-l cu amintiri. N-ar fi meritat să-şi păstreze frumuseţea – acea frumuseţe pe care el o cunoştea atât de bine şi care a fost proprietatea lui. Forţa cu care o admira încă şi acum îi umpluse sufletul de amărăciune. Cei mai mulţi bărbaţi ar fi urât-o, aşa după cum bine merita. Ea i-a distrus viaţa, l-a rănit de moarte în orgoliul său, i-a răpit posibilitatea de a avea un fiu. Şi totuşi, numai văzând-o, rece şi duşmănoasă ca întotdeauna, simţea că puterea ei de a-l scoate cu desăvârşire din fire dăinuia încă! Avea un fel de magnetism blestemat! Şi n-ar fi de mirare să fi trăit vreme de doisprezece ani aşa cum spune ea, singură, fără s-o fi atins cineva. Va să zică Bosinney – fie-i memoria blestemată! – a trăit în tot acest timp cu ea! Soames

nu ştia dacă era bucuros de această constatare, ori ba.

Apropiindu-se de clubul său se opri pentru a cumpăra un ziar. Unul din titluri suna: „Burii au anunţat că resping suveranitatea britanică!” Suveranitate! „Întocmai ca şi ea!” cugetă Soames: „Întotdeauna a refuzat-o. Suveranitate! După lege o am chiar şi acum. Ce îngrozitor de singură trebuie să se simtă în acel apartament mic şi sărăcăcios!”

CAPITOLUL XII

LA BURSA FORSYTE

Soames era membru a două cluburi, „The Connoisseurs”, menţionat pe cartea lui de vizită, unde se ducea însă rareori, şi „The Remove”, nemenţionat pe cartea de vizită, dar pe care-l frecventa. Intrase în această instituţie liberală cu cinci ani în urmă, după ce se convinsese că membrii clubului erau în momentul acela aproape cu toţii nişte conservatori sănătoşi la suflet şi la pungă, chiar dacă nu în principiile lor. Unchiul Nicholas îl introdusese acolo. Frumoasa sală de lectură era mobilată în stil Adam.

În seara aceea se uită de cum intră pe uşă la telegrame, pentru a afla veşti din Transvaal, şi observă că rentele de Stat scăzuseră, de dimineaţă, cu şapte şaisprezecimi. Se întoarse pentru a se îndrepta spre sala de lectură, când auzi o voce la spatele lui zicând:

— Ei, Soames? Totul a decurs în ordine?

Era unchiul Nicholas, în redingotă, cu gulerul său înalt cu colţuri îndoite şi cu cravata neagră trecută printr-un inel. Doamne Dumnezeule! Ce tânăr şi vioi era la optzeci şi doi de ani!

— Cred că Roger ar fi fost mulţumit, continuă unchiul său. Lucrurile au mers foarte bine. Blackley? Am să-mi notez. Buxton nu mi-a făcut bine. Burii ăştia mă scot din fire – Chamberlain ăsta duce tare la război. Tu ce crezi?

— E inevitabil, mârâi Soames.

Nicholas îşi trecu mâna peste obrajii săi complet raşi, foarte rumeni după cura făcută astă-vară; buzele-i erau cam bosumflate. Afacerea aceasta îi reînviase toate principiile liberale.

— Eu n-am nici o încredere în individul ăsta. Prea e zăpăcit. Dacă ar fi război, va scădea valoarea caselor. Vei avea bucluc cu averea lui Roger. Eu i-am spus deseori să mai vândă câteva din case. Dar întotdeauna a fost încăpăţânat ca un catâr.

„Leit tu!” gândi Soames. Dar el nu contrazicea niciodată pe vreun unchi al său, astfel că ei îşi menţineau părerea că Soames e „un băiat cu mintea ascuţită”, şi îl angajau drept jurisconsultul lor.

— Am auzit la Timothy, zise Nicholas coborând glasul, că, în sfârşit, Dartie a plecat. Asta va fi o mare uşurare pentru tatăl tău. Era ca un ou putred.

Soames dădu din cap. Dacă exista pe lume un subiect asupra căruia neamul Forsyte era cu adevărat de acord, apoi acela era caracterul lui Montague Dartie.

— Băgaţi bine de seamă, zise Nicholas, dacă nu luaţi măsuri, se va întoarce iar pe capul vostru. După părerea mea, Winifred ar face mai bine dacă ar tăia răul din rădăcină. N-are nici un rost să dăinuiască ceva ce merge prost.

Soames îl privi cu coada ochiului. Nervii lui exacerbaţi de întrevederea pe care o avusese adineauri îl făceau să creadă că unchiul său făcea aluzie la el.

— Eu sunt sfetnicul ei, răspunse scurt.

— Bine, zise Nicholas, cupeul mă aşteaptă. Trebuie să mă duc acasă. Mă simt foarte prost. Spune-i tatălui tău salutări din partea mea.

După ce consfinţi astfel din nou legăturile cu cei de un sânge cu el, coborî scările cu paşi sprinteni, şi portarul cel tânăr îl ajută să-şi îmbrace haina îmblănită.

„De când îl ştiu pe unchiul Nicholas, zice că se simte foarte prost”, gândi Soames, „şi totuşi mie mi se pare că e nemuritor. Ce familie! Judecând după el, mai am treizeci şi opt de ani de sănătate înaintea mea. Şi n-am de gând să-i irosesc.” Se duse la oglindă şi se opri examinându-şi obrazul. N-avea decât un rid sau două şi trei sau patru fire de păr alb în mica lui mustaţă neagră; să fi îmbătrânit el mai mult decât Irene? Amândoi erau în floarea vieţii! Şi un gând fantastic îi străfulgera mintea. Absurd! Idiot! Dar revenea mereu. Persistenţa acestui gând îl sperie, cum se sperie omul din fiorii reci care te trec

înainte de o răceală straşnică, cu febră; se aşeză pe scaunul de pe cântar. Şaptezeci de kilograme! De douăzeci de ani greutatea lui n-a variat nici cu un kilogram. Ce vârstă avea ea? Aproape treizeci şi şapte – nu e încă prea bătrână pentru a avea un copil – nu, chiar deloc, împlineşte treizeci şi şapte pe ziua de nouă a lunii următoare. Ţinea bine minte data zilei ei de naştere, a sărbătorit-o întotdeauna cu sfinţenie, chiar şi ultima ei zi de naştere, puţin timp înainte de a-l părăsi, când era aproape convins că îl înşală. Sărbătorise patru aniversări în casa lui. Le aştepta cu înfrigurare, căci darurile lui îl făceau să spere oarecare recunoştinţă şi căldură din partea ei. Fireşte, ultima zi de naştere a făcut excepţie, pe atunci ştia la ce să se aştepte. La această amintire se întoarse cu gândul în altă parte. Amintirea îngrămădeşte frunze moarte peste fapte ce par cadavre, iar de sub această boltă de mormânt ele apar mai puţin grave. Apoi, deodată, îi veni ideea: „Aş putea să-i trimit un cadou de ziua de naştere. În definitiv, suntem creştini! Oare n-aş putea... oare nu ne-am putea reîmpăca”!? Şi cum şedea acolo, oftă adânc. Anette! Da, dar între el şi Anette era acel blestemat proces de divorţ! Şi oare cum să-l obţină?

Jolyon spusese: „Un bărbat poate pune capăt acestor lucruri, dacă ia totul asupra lui”.

Dar cum ar putea lua el asupra lui asemenea scandal, el care şi-a consolidat cariera bazându-se tocmai pe corectitudinea lui, care-l transformase într-un stâlp al legalităţii? Aşa ceva nu se poate! Ar fi un donquijotism! Faptul că vreme de doisprezece ani a trăit separat de ea şi nu a intentat acţiunea exclude posibilitatea de a invoca în faţa tribunalului drept motiv de divorţ purtarea ei cu Bosinney. Deoarece atunci n-a făcut nimic pentru a i se face dreptate, se presupune că a admis situaţia, şi n-ar mai fi de nici un folos să aducă acum dovezi pe care, de altfel, le-ar putea aduna destul de greu. Şi apoi, pe lângă toate acestea, orgoliul lui nu-i îngăduia să facă uz de acel vechi incident, căci suferise prea mult din pricina lui. Nu! Nu se puteau

invoca decât fapte recente care ar dovedi greşeli în purtarea ei – dar ea le-a negat: iar el i-a dat crezare. Era neputincios! Cu desăvârşire neputincios!

Se ridică din fotoliul adânc, îmbrăcat în catifea roşie, şi simţi că i se strânge inima. Atâta vreme cât îl vor frământa aceste gânduri, nu va putea închide ochii! Şi, punându-şi din nou paltonul şi pălăria, ieşi şi se îndreptă spre cartierul de răsărit. Ajuns la Trafalgar Square băgă de seamă că dinspre Strand vine spre el un val de oameni foarte agitaţi. Erau vânzătorii de ziare care strigau atât de tare, încât nu putea pricepe nici o vorbă. Se opri pentru a auzi mai bine, şi unul din ei trecu pe lângă el.

„Ediţie specială! Kruger a dat un ultimatum! Declaraţie de război!”

Soames cumpără ziarul. Era întocmai. Scria la ultimele ştiri. Primul lui gând fu: „Burii se sinucid”. Al doilea: „Mai am oare ceva de vândut?” Dacă da, atunci pierduse orice şansă, căci mâine va fi prăbuşire la Bursă. Alungă gândul acesta cu o mişcare îndrăzneaţă din cap. Acest ultimatum e o obrăznicie, decât să-l înghită, prefera să piardă banii. Burii trebuie să se înveţe minte şi vor primi o lecţie bună; dar va dura cel puţin trei luni până vor fi puşi cu botul pe labe. Şi trupele nu erau acolo. Guvernul acesta e mereu în întârziere! Dracu să-i ia pe jurnalişti! Ce rost are să trezească lumea din somn? Era destul dacă dădeau vestea mâine dimineaţă. Dar, gândindu-se la tatăl său, se sperie. Desigur că tot aşa strigă vânzătorii de ziare şi în Park Lane. Opri o birjă şi porunci să-l ducă acolo.

James şi Emily se duseseră tocmai la culcare, şi după ce îi dădu vestea lui Warmson, Soames se pregăti să se urce şi el. Se opri însă ezitând, şi zise:

— Dumneata ce părere ai, Warmson?

Majordomul trecea tocmai peria speciala peste pălăria de mătase pe care o depusese Soames; se opri, îşi plecă puţin capul înainte şi zise cu voce joasă:

— Fireşte că n-au nici o şansă de izbândă, domnule, dar am auzit că sunt foarte buni trăgători

la ţintă. Eu am un fiu în regimentul Inniskillings.

— Dumneata, Warmson? Cum? Nici n-am ştiut că eşti însurat.

— N-aveaţi de unde şti. Eu nu vorbesc despre asta. Cred însă că-l vor duce şi pe el.

Soames fu cam surprins de descoperirea pe care o făcuse: că ştie atât de puţine lucruri despre un om pe care credea că-l cunoaşte atât de bine, dar fu şi mai surprins la ideea că războiul poate atinge pe cineva chiar personal. El se născuse în anul în care a izbucnit războiul Crimeii, şi începuse să gândească în mod conştient în vremea când răzvrătirea din India trecuse. De atunci Imperiul Britanic dusese multe războaie, dar neînsemnate şi purtate numai de armate de militari profesionişti, aşa încât nu au atins deloc familia Forsyte şi interesele lor politice. Desigur că nici acest război nu va face excepţie. Totuşi, gândul lui trecu în grabă peste întreaga lui familie. Doi dintre băieţii Hayman – după cum auzise el – erau în Yeomanry[19] sau ceva asemănător – întotdeauna se gândise cu plăcere la ei, căci unităţile de voluntari aveau o oarecare distincţie; purtau sau aveau obiceiul să poarte uniformă albastră garnisită cu argint şi mergeau călare. Îşi aduse aminte că şi Archibald intrase într-o asemenea unitate de voluntari, dar că foarte curând renunţase din pricina tatălui său, Nicholas, care făcuse o nemaipomenită gălăgie, pentru că „n-avea nici un rost să-şi irosească vremea fudulindu-se ca un păun în uniforma aceea”. Auzise nu de mult, undeva, că cel mai mare fiu al tânărului Nicholas, „cel mai tânăr Nicholas”, s-a înrolat şi el ca voluntar. În timp ce urca încet treptele, Soames gândi: „Nu! N-are nici un rost!”

Se opri pe coridorul din faţa odăilor de culcare şi de toaletă ale părinţilor săi, întrebându-se dacă e bine să deschidă uşa şi să le spună un cuvânt de îmbărbătare. Deschise fereastra de pe coridor şi ciuli urechile. Singurele sunete pe care le auzea erau zgomotele din Piccadilly, şi gândi: „Dacă zgomotul

acestor trăsuri cu motor creşte, proprietarii urbani vor fi lezaţi în drepturile lor". Tocmai pornise sus spre odaia care era întotdeauna la dispoziţia lui, când auzi de departe strigătul răguşit al unui vânzător de ziare ce se apropia în goană. Acum va trece prin faţa casei. Bătu la uşa mamei lui şi intră.

Tatăl lui şedea în pat, cu urechile ciulite pe sub părul alb care, datorită lui Emily, era întotdeauna tuns şi îngrijit. Obrazul era roşu şi părea de o curăţenie extraordinară, cum şedea în cearşafurile şi pernele albe, din care umerii săi înalţi şi slabi, acoperiţi de cămaşa de noapte, se ridicau ca nişte colţuri ascuţite. Numai ochii cenuşii i se mişcau neîncrezători pe sub pleoapele veştejite, de la fereastră la Emily, care, îmbrăcată în capot, umbla prin odaie, apăsând pe un balon de cauciuc fixat într-o sticlă de parfum. În cameră se vedea aburul uşor al apei de colonie pe care o vaporiza.

— Totul e în ordine! zise Soames, nu e incendiu. Burii au declarat război, atâta tot.

Emily se opri.

— Oh! spuse doar atât şi se uită la James.

Soames, la rândul lui, se uita la tatăl său. Acesta primi vestea altfel decât se aşteptau ei, ca şi cum ar fi fost preocupat de un gând pe care ei nu-l cunoşteau.

— Hm! mormăi el. Eu n-am să trăiesc să văd sfârşitul acestui război.

— Aş, da de unde, James! La Crăciun s-a isprăvit cu ei!

— Doar nu te-oi pricepe şi la asta? răspunse James aspru. Frumoasă poveste, şi încă la ora asta târzie!

Tăcu din nou, iar soţia şi fiul său aşteptau, ca hipnotizaţi, să-l audă zicând: „N-am ce zice – nu ştiu; ştiam c-o să se întâmple aşa"! Dar el tăcea mai departe. Ochii lui cenuşii se plimbau încoace şi încolo, dar, fireşte, nu vedeau nimic din cameră; apoi, pe sub aşternuturi se făcu mişcare şi îşi ridică deodată genunchii sus de tot.

— Ar trebui să-l trimită acolo pe Roberts. Totul ni se trage de la Gladstone şi de la povestea lui cu Majuba.

Cei doi ascultători observară în glasul său ceva neobişnuit, o adevărată frică. Parcă spunea: „N-am să mai văd bătrâna mea ţară în pace şi siguranţă. Am să mor înainte de-a o vedea biruitoare”. Şi, cu toate că ştiau că nu trebuie să-l lase să se frământe, erau amândoi emoţionaţi. Soames se apropie de patul tatălui său şi îi mângâie mâna lungă, zbârcită şi cu vine groase, pe care o scosese de sub aşternuturi.

— Ţine minte ce-ţi spun! zise James, rentele de Stat vor scădea la valoarea nominală, iar Val se va înrola ca voluntar.

— Oh! James, strigă Emily, vorbeşti ca şi cum am fi în primejdie.

Vocea ei atât de calmă îl mai potoli parcă puţin.

— Bine, mârâi el. V-am spus ce-o să se întâmple. Nu ştiu, sunt convins – nimeni nu-mi spune nimic. Dormi aici, băiete?

Criza trecuse, acum se va linişti, trecând în starea lui obişnuită de îngrijorare. Şi după ce îi spuse tatălui său că-şi va petrece noaptea acolo, Soames îl strânse de mână şi se urcă în camera lui.

În după-amiaza următoare, în casa lui Timothy se adunase atâta lume, cum nu mai văzuseră de ani de zile. Când aveau loc evenimente de importanţă naţională, ca acesta, era cu neputinţă să nu te duci la ei. Nu recunoşteau pe faţă primejdia, dar simţeau că e necesar să-şi dea, reciproc, asigurări că nu au de ce se teme.

Nicholas a venit devreme. Îl văzuse în seara din ajun pe Soames care i-a spus că războiul e inevitabil. Bătrânul Kruger trebuie să fi dat în mintea copiilor; da, trebuie să fi trecut de şaptezeci şi cinci de ani! (Nicholas avea optzeci şi doi.) Ce-a spus Timothy? El a avut un atac după Majuba. Burii ăştia erau din cale-afară de lacomi! Francie sosi imediat după el; cu părul ei negru, cu spiritul ei de

contrazicere, aşa cum se cuvenea acestei fete a lui Roger, caracterizată prin independenţa ei, interveni:

— Sacul şi peticul! Unchiul Nicholas! Dar cât vor să sugă uitlanderii? Da! Cât vor să mai sugă?

Încă o expresie nouă; desigur, vine de la fratele ei, George!

Mătuşa Juley credea că Francie n-ar trebui să vorbească chiar aşa. Nepotul doamnei MacAnder, Charlie MacAnder, este un *uitlander*, şi nu se poate spune despre el că e lacom. Dar Francie îi răspunse din nou cu una din expresiile ei scandaloase, pe care le repeta atât de des:

— Lasă, mătuşă, taică-său e scoţian şi mamă-sa o scorpie. Mătuşa Juley îşi astupă urechile, deşi prea târziu, însă mătuşa Hester zâmbi iar Nicholas se bosumflă – rar o vorbă de spirit să fie pe placul său dacă nu era el autorul. Tocmai atunci sosi Marian Tweetyman, urmată aproape imediat de tânărul Nicholas. Când Nicholas îl văzu pe fiul său, se ridică.

— Acum trebuie să plec, zise, rămâne Nick să vă spună cine va câştiga cursa.

Şi, după ce făcu această ironie la adresa celui mai mare fiu al său – care era unul din stâlpii contabilităţii şi directorul unei societăţi de asigurare şi era tot atât de puţin preocupat de sporturi ca şi tatăl său – plecă. Dragul de Nicholas! Despre ce cursă o fi vorbind? Sau era iarăşi una din glumele lui? Se ţinea foarte bine pentru vârsta lui! Câte bucăţi de zahăr dorea Marian? Ce mai fac Giles şi Jesse? Mătuşa Juley credea că trupele lor de voluntari trebuie să fie foarte ocupate cu paza coastei, cu toate că, fireşte, burii nu au vapoare. Dar nu se ştie niciodată ce sunt în stare să facă francezii dacă li se oferă un prilej nimerit, mai ales de când au tras spaima aceea îngrozitoare la Fashoda, care l-a tulburat atât de mult pe Timothy, încât după aceea n-a mai investit, vreme de câteva luni, bani în rente de Stat. Ceea ce era mai înspăimântător, era ingratitudinea burilor după ce se făcuse totul pentru ei – chiar şi doctorul Jameson a fost închis, şi

doamna MacAnder spunea întotdeauna că era un om foarte simpatic. Apoi a fost trimis, pentru a sta de vorbă cu ei, Sir Alfred Milner, un om atât de inteligent! Nu ştia deloc ce-or mai fi vrând burii aceia.

Dar în acea clipă, s-a produs unul din lucrurile acelea senzaţionale – atât de preţuite în casa lui Timothy – care se ivesc uneori cu prilejul evenimentelor politice.

— Domnişoara June Forsyte!

Mătuşile Juley şi Hester se ridicară îndată în picioare, tremurând, pe de o parte de mânia lor înăbuşită, pe de alta de vechea lor dragoste care ieşea la suprafaţă, împreună cu mândria că June a lor, rătăcitoare, se întorcea la ele! Da, aceasta era o surpriză! Scumpa lor June – după atâta amar de ani! Şi ce bine arăta! Nu s-a schimbat deloc! Era cât p-aci să-i spună: „Şi ce mai face bunicul tău?” căci în momentul acela de zăpăceală uitaseră că sărmanul lor Jolyon era în mormânt de aproape şapte ani.

June a fost întotdeauna cea mai curajoasă şi sinceră din tot neamul Forsyte; avea bărbie energică, ochi arzători, părul roşu ca flacăra; zveltă şi mărunţică, se aşeză simplu într-un fotoliu cu lemn aurit şi tapiserie brodată cu mărgele, zău, ca şi cum n-ar fi trecut zece ani de când fusese ultima oară aici: zece ani de călătorii, independenţă şi dăruire faţă de neajutoraţii ei. Neajutoraţii ei din ultima vreme erau aproape toţi pictori, gravori sau sculptori, aşa încât acum suporta şi mai greu lipsa de simţ artistic a familiei Forsyte, care părea să fie fără leac. De fapt uitase aproape cu desăvârşire că mai există familia, de aceea se uita acum în jurul ei cu atâta uimire provocatoare, încât toţi cei de faţă se simţiră de-a dreptul stingheriţi. Venise să le vadă pe cele două „biete bătrâne” şi nu aştepta să dea de atâtea neamuri; dar nu prea ştia nici ea pentru ce anume venise. E drept că, trecând prin Oxford Street, spre un atelier din Latimer Road, îşi adusese aminte brusc – cu remuşcări – de ele, ca de nişte

bătrâne neajutorate pe care le uitase de prea multă vreme. Mătuşa Juley sparse tăcerea zicând:

— Tocmai spuneam, scumpa mea, ce groaznică e chestiunea asta cu burii! Şi ce neruşinare din partea bătrânului Kruger!

— Neruşinare! zise June. Eu cred că are foarte multă dreptate. Cu ce drept ne amestecăm noi în treburile lor? Dacă i-ar da afară pe toţi acei uitlanderi, ar face foarte bine. Ei s-au dus acolo numai pentru a face bani.

Tăcerea produsă de declaraţia senzaţională a lui June fu întreruptă de Francie:

— Ce? Tu eşti filo-bură? (Nu încape îndoială că această expresie s-a rostit atunci pentru prima oară.)

— Da! De ce să nu-i lăsăm în pace? zise June, tocmai în clipa în care servitoarea anunţă din pragul uşii deschise:

— Domnul Soames Forsyte!

Senzaţie peste senzaţie! Salutările au fost destul de vagi; toţi erau curioşi să vadă cum va fi întâlnirea dintre June şi Soames, căci cu toate că nu ştiau precis, bănuiau oarecum că nu mai dăduseră ochii unul cu altul de când a avut loc acea tristă întâmplare dintre Bosinney, logodnicul ei, şi soţia lui Soames.

Văzură că abia îşi strânseră mâinile şi se priviră numai cu coada ochiului. Mătuşa Juley le veni într-ajutor:

— June, draga de ea, este atât de originală! Închipuieşte-ţi, Soames, ea e de părere că burii nu sunt de condamnat.

— Ei nu cer decât independenţă, zise June, şi de ce n-ar dobândi-o?

— Pentru că, răspunse Soames zâmbind cu jumătate de gură, au acceptat, din întâmplare, suveranitatea noastră.

— Suveranitate! repetă June cu dispreţ; nouă nu ne-ar plăcea suveranitatea altuia asupra noastră.

— Au avut avantaje băneşti de pe urma ei, răspunse Soames, un contract e un contract.

— Contractele nu sunt întotdeauna echitabile, izbucni June. Şi când sunt nedrepte, trebuie reziliate. Burii sunt mult mai slabi decât noi. Noi trebuie să fim generoşi.

Soames strâmbă din nas şi zise:

— Ăsta e sentimentalism ieftin.

Mătuşa Hester – pe care nimic pe lume n-o supăra mai mult decât neînţelegerea dintre oameni – se aplecă puţin în momentul acela şi zise cu hotărâre:

— Ce vreme frumoasă pentru toamna asta târzie!

Dar June nu voia să schimbe vorba.

— Nu pricep pentru ce vorbeşti cu ton batjocoritor despre sentimentalism. Este cel mai frumos lucru din lume.

Se uită cu dispreţ în jurul ei, dar de data asta interveni mătuşa Juley:

— Ai mai cumpărat ceva tablouri în ultima vreme, Soames?

Instinctul ei neîntrecut de a spune întotdeauna ceea ce nu trebuie nu dădu greş nici de data asta. Soames roşi. Dacă ar da pe faţă numele ultimelor sale cumpărături, ar însemna că se azvârle de-a dreptul în braţele dispreţului general. Căci cunoşteau cu toţii preferinţele lui June pentru „genii” necunoscute încă şi dispreţul ei pentru „succesele” la care nu contribuise şi ea.

— Unul sau două, mormăi el.

Dar June se schimbă la faţă; elementul Forsyte din ea prinsese o ocazie bună. De ce n-ar cumpăra Soames câteva din pânzele lui Eric Cobbley, ultimul ei protejat? Şi porni deodată la atac: Cunoaşte Soames lucrările lui? Erau minunate! E un om de viitor. Da, Soames cunoştea lucrările lui. După părerea lui erau „şterse” şi niciodată nu vor avea succes.

June izbucni.

— A, fireşte! Cum o să cumperi? Acesta e ultimul lucru la care se poate aştepta omul din

partea ta! Eu credeam că eşti expert în materie de pictură, şi nu negustor de tablouri.

Mătuşa Juley zise iute:

— Fireşte că Soames este un expert, are un gust extraordinar, el ştie întotdeauna dinainte cine va avea succes.

— Oh! spuse June aproape înecându-se şi sări de pe scaunul brodat cu mărgele; urăsc aceste criterii de apreciere ale succesului. De ce nu cumpără oare oamenii tablouri pentru că le plac?

— Vrei să spui pentru că îţi plac ţie? zise Francie.

Şi în mica pauză care se produse, se auzi glasul lui Nicholas spunând încetişor că Violet (al patrulea dintre copiii lui) lua lecţii de pictură, pastel, dar nu ştia dacă îi erau de vreun folos.

— Atunci, la revedere, zise June, trebuie să plec.

Sărută amândouă mătuşile, se uită cu dispreţ la toţi cei dimprejur, şi cu un nou „la revedere”, ieşi.

Parcă o dată cu ea s-ar fi ridicat şi o adiere formată din suspinele tuturor.

A treia senzaţie sosi înainte ca vreunul să fi putut scoate o vorbă:

— Domnul James Forsyte!

James intră, sprijinindu-se puţin într-un baston, şi cum era înfăşurat într-o haină îmblănită, părea mult mai corpolent decât era în realitate. Toţi se ridicară în picioare. James era atât de bătrân, şi nu mai fusese la Timothy de aproape doi ani.

— E cald aici la voi, zise.

Soames îl ajută să-şi dezbrace blana şi nu se putu împiedica să nu privească plin de admiraţie curăţenia şi eleganţa tatălui său. James se aşeză; fiinţa lui era parcă numai genunchi, coate, redingotă şi favoriţi albi, lungi.

— Ce însemnează asta? zise.

Cu toate că întrebarea lui nu avea un sens precis, toată lumea ştia că se referea la June. Ochii lui scrutau faţa fiului său.

— M-am gândit că e mai bine să văd cu ochii mei. Ce i-au răspuns lui Kruger?

Soames scoase din buzunar un jurnal de seară şi citi titlul articolului de fond.

— „Guvernul acţionează imediat. S-a declarat stare de război!"

— Ah, zise James şi oftă. Mă temeam că vor da înapoi şi o vor rupe la fugă ca şi bătrânul Gladstone. De data asta s-a isprăvit cu ei.

Toţi îl priveau cu ochii larg deschişi. James, întotdeauna agitat, nervos şi speriat! James, care spunea mereu: „V-am spus eu c-o să se întâmple aşa!"; pesimistul care făcea investiţii atât de prudente! Această declaraţie atât de hotărâtă, făcută de către cel mai bătrân Forsyte actualmente în viaţă, era cu totul neobişnuită.

— Unde e Timothy? zise James. Ar fi trebuit să fie atent la ceea ce se petrece.

Mătuşa Juley îi răspunse că nu ştie; Timothy n-a prea vorbit azi la dejun. Mătuşa Hester se ridică şi ieşi uşurel din cameră, iar Francie zise cu oarecare răutate:

— Burii sunt duşmani greu de învins, unchiule James!

— Hm! mârâi James, dar de unde îţi iei tu informaţiile? Mie nu-mi spune nimeni nimic.

Tânărul Nicholas zise cu aceeaşi voce timidă că Nick (cel mai mare fiu al său) merge regulat la instrucţia militară.

— Ah! mormăi James, privind fix înaintea lui; gândurile lui zburară către Val. El trebuie să se ocupe de mama lui, n-are vreme de instrucţie şi alte asemenea, cu un tată ca al lui.

Aceste vorbe misterioase au impus tăcere, până când tot James o sparse:

— Ce a căutat June aici? Privirile lui trecură, bănuitoare, de jur-împrejur, de la unul la celălalt. Tatăl ei acum e om bogat.

Apoi începură a vorbi despre Jolyon şi despre data când fusese văzut ultima oară. Probabil că acum, după ce i-a murit soţia, călătoreşte în

străinătate şi face cunoştinţă cu fel de fel de oameni; acuarelele lui erau expuse peste tot, avea succes. Francie a mers chiar atât de departe încât a spus:

— Mi-ar face plăcere să-l întâlnesc; era drăguţ.

Mătuşa Juley îşi aduse aminte cum a adormit Jolyon într-o zi chiar pe divanul pe care şedea James. A fost întotdeauna un băiat drăguţ; ce părere avea Soames?

Ştiau cu toţii că Jolyon e fideicomisul lui Irene, de aceea şi-au dat seama că întrebarea era delicată şi se uitară cu interes la Soames. Obrajii lui se înroşiră puţin:

— A început să încărunţească, zise.

Într-adevăr? Adică Soames l-a văzut? Soames dădu din cap şi roşeaţa din obraz îi dispăru. Deodată James zise:

— Ei bine! Eu nu ştiu, n-am ce zice.

Vorbele lui tălmăceau în mod desăvârşit sentimentul pe care-l aveau toţi cei de faţă; ştiau că în dosul fiecărui lucru se ascunde câte ceva, aşa că nu-i răspunse nimeni. În aceeaşi clipă se întoarse mătuşa Hester.

— Timothy, spuse ea aproape în şoaptă, Timothy a adus o hartă şi a înfipt în ea... a înfipt în ea trei steaguri.

— Timothy a...!

Tot salonul suspină uşurat. Dacă Timothy a şi înfipt trei steaguri, e foarte bine! Iată o dovadă de ce este capabilă naţiunea când i se trezeşte entuziasmul. Războiul e ca şi sfârşit.

CAPITOLUL XIII
JOLYON ÎŞI DĂ SEAMA DE SITUAŢIA LUI

Jolyon privea de la fereastra fostei camere de culcare a lui Holly, pe care o transformase în atelier, nu pentru că lumina îi venea de la nord, ci pentru priveliştea ce se desfăşura până la tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom. Apoi se mută la fereastra laterală care dădea spre curtea grajdurilor şi fluieră spre câinele Balthazar, care dormea dus sub turnul cu ceas. Bătrânul câine ridică privirea şi dădu din coadă. „Sărman bătrân!" gândi Jolyon, şi se întoarse la cealaltă fereastră.

Întreaga săptămână care trecuse n-a avut astâmpăr; de când a încercat să-şi împlinească sarcina de fideicomis, conştiinţa lui era foarte tulburată. Pe de o parte simţea un fel de milă, pe de alta însă, avea o senzaţie stranie; ca şi cum simţul lui estetic ar fi găsit întruchiparea desăvârşită a frumuseţii. Toamna cuprinsese stejarul cel bătrân, frunzele lui îngălbeneau. În vara aceasta soarele a fost strălucitor şi fierbinte. Viaţa oamenilor e ca şi a copacilor! „Ar trebui să trăiesc mult", cugetă Jolyon, „dacă n-am căldură mă umplu cu pete de rugină. Dacă n-am să pot lucra, plec la Paris." Dar amintirea Parisului nu-i făcu nici o plăcere. Şi apoi, cum ar putea să plece? Trebuie să rămână pe loc, pentru a vedea ce are de gând Soames. „Sunt fideicomisul ei. N-o pot părăsi aşa, fără ocrotire", gândi el. I se păru chiar foarte curios, cum de o poate vedea atât de limpede pe Irene – în închipuire – în micul ei salon, în care el nu intrase decât de două ori. Frumuseţea ei trebuie să aibă un fel de armonie neobişnuită. Nu există portret care s-o poată reda aşa cum este; esenţialul din fiinţa ei era... ah! da! ce anume?... Zgomotul de copite îl chemă la cealaltă fereastră. Holly, pe calul ei bălţat, intra în curte. Se uită în sus, iar el îi făcu semn cu mâna. În ultima vreme fusese cam tăcută. Se maturizează şi e preocupată de viitorul ei, ca toţi tinerii! Timpul este,

fără îndoială, un diavol. Dar dându-şi seama că era un păcat de neiertat să-şi irosească vremea, când îi stă în faţă o perspectivă atât de bună, puse din nou mâna pe pensulă. Dar degeaba; nu-şi putea concentra privirile; şi, apoi, lumina nu mai era atât de bună. „Mă duc în oraş”, gândi. În vestibul întâlni o servitoare.

— Vă caută o doamnă, doamna Heron.

Ce coincidenţă extraordinară! Trecu în galeria de tablouri – căci aşa i-a rămas numele – unde o văzu pe Irene stând în dreptul ferestrei.

Veni spre el, zicând:

— Am făcut un lucru neîngăduit. Am trecut prin crâng şi prin grădină. Întotdeauna veneam pe acolo la unchiul Jolyon.

— Aici dumneata nu poţi face lucruri neîngăduite. Istoria îţi dă dreptul să faci orişice. Tocmai la dumneata mă gândeam.

Irene zâmbi. Şi parcă prin zâmbetul ei străbătea o lumină; nu, nu era numai spiritualitate, era ceva mai senin, mai desăvârşit, mai ispititor.

— Istoria! murmură ea. I-am spus odată unchiului Jolyon că iubirea e veşnică. Ei bine, nu-i aşa. Numai aversiunea dăinuieşte.

Jolyon deschise ochii mari. Să-l fi uitat, în sfârşit, pe Bosinney?

— Da! zise el; aversiunea e mai profundă decât iubirea sau ura, căci este un proces natural al nervilor, şi pe aceştia nu-i putem schimba.

— Am venit să-ţi spun că Soames a fost la mine. Mi-a spus ceva ce m-a înspăimântat. Mi-a declarat: „Tu eşti încă soţia mea”!

— Ce? exclamă Jolyon. N-ar trebui să locuieşti singură.

Şi se uită mai departe la ea, în timp ce îl chinuia gândul că acolo unde există Frumuseţe, nimic nu decurge cum ar trebui; de aceea mulţi oameni privesc Frumuseţea drept ceva imoral.

— Şi ce ţi-a mai spus?

— Mi-a spus să dau mâna cu el.

— Şi ai dat?

— Da. Sunt convinsă că atunci când a venit la mine nu dorea aşa ceva. Dar s-a schimbat în timp ce era acolo.

— Ah! sunt convins că n-ar mai trebui să locuieşti singură.

— Nu cunosc nici o femeie pe care aş putea-o lua să locuiască la mine, iar un amant nu-mi pot lua la poruncă, Jolyon.

— Doamne fereşte! zise Jolyon. Ce situaţie blestemată! Vrei să rămâi la masă? Nu? Atunci dă-mi voie să te conduc în oraş; tot voiam să ies astă-seară.

— Într-adevăr?

— Da. În cinci minute sunt gata.

În drum spre gară vorbiră despre tablouri şi muzică, făcând comparaţie între caracterul englezilor şi al francezilor în ceea ce priveşte atitudinea lor faţă de artă. Dar nu părerile schimbate între ei îl impresionau pe Jolyon; el era mult mai profund emoţionat de culorile gardurilor vii ce se întindeau de-a lungul potecii drepte, de ciripitul piţigoilor care mergeau în pas cu ei, de parfumul buruienilor cărora venise vremea să li se dea foc, de mişcarea ei şi de farmecul acelor ochi negri care se aplecau din când în când asupra lui, de vraja trupului ei întreg. Fără să-şi dea seama, se ţinea mai drept şi mergea cu paşi mai elastici.

În tren îi luă aproape un interogatoriu asupra modului ei de viaţă.

Îşi făcea rochiile, târguia, făcea vizite în spitale, cânta la pian, traducea din limba franceză. Pare-se că un editor îi dădea de lucru în mod regulat, ceea ce îi mărea puţin veniturile. Rareori ieşea seara.

— Vezi bine, am trăit atât de multă vreme singură, încât m-am obişnuit. Cred că sunt singuratică din fire.

— Eu nu cred deloc, zise Jolyon. Cunoşti multă lume?

— Foarte puţină.

În gara Waterloo se urcară într-o birjă şi o conduse până la poarta casei ei. La despărţire îi strânse mâna şi zise:

— Să ştii că poţi veni orişicând la noi, la Robin Hill. Trebuie să mă ţii la curent cu tot ce se întâmplă. La revedere, Irene!

— La revedere, îi răspunse ea dulce.

Jolyon se urcă în birjă, întrebându-se pentru ce n-a poftit-o să mănânce cu el şi să meargă apoi împreună la teatru. Ce viaţă singuratică, pustie şi lipsită de rost avea femeia aceasta.

— Clubul „Hotch-Potch”, strigă birjarului prin fereastră.

Când birja ajunse pe malul râului, văzu trecând un bărbat cu pardesiu şi pălărie-ţilindru, atât de aproape de ziduri, de parcă se freca de ele.

„Doamne, Dumnezeule”! gândi Jolyon: „e chiar Soames! Ce-o fi având de gând?” Opri birja după colţ, coborî şi se ţinu după el până într-un loc de unde putea observa intrarea casei ei. Soames se opri în faţa casei şi ridică puţin capul pentru a vedea dacă apartamentul ei e luminat. „Dacă intră, ce trebuie să fac? Ce am dreptul să fac?” gândi el. Ceea ce spusese Soames era adevărat. Era încă soţia lui; şi nimic nu o ocrotea faţă de el. „Ei bine, dacă intră, mă duc după el.” Şi porni spre casă. Soames mergea înainte şi ajunse în faţa intrării. Dar brusc se opri, se întoarse şi porni înapoi spre Tamisa. „Ce mă fac acum?” gândi Jolyon. „Încă vreo câţiva paşi şi mă recunoaşte.” Şi se întoarse şi el. Ajunse la birjă înainte ca Soames să fi trecut colţul.

— Pleacă! strigă birjarului.

Dar în aceeaşi clipă Soames apăru lângă cupeu.

— Birjar! zise. *Hallo!* Liber?

— *Hallo!* răspunse Jolyon. Tu eşti?

Bănuiala pe care o citi pe faţa vărului său, albă ca varul în lumina felinarului, îl făcu să ia o hotărâre:

— Pot să te duc în oraş dacă mergi spre Piccadilly, îi zise.

— Mulţumesc, răspunse Soames, şi se urcă lângă el.

— Am văzut-o pe Irene, zise Jolyon după ce birja porni.

— Da?

— Am aflat că ieri ai fost şi tu la ea.

— Da, am fost. Ştii bine, este soţia mea, zise Soames.

Tonul, mişcarea ironică a buzelor treziră în Jolyon o mânie neaşteptată, dar se stăpâni.

— Tu ştii prea bine ce ai de făcut, dar dacă vrei să divorţezi, mi se pare că nu e foarte înţelept să-i faci vizite. Nu-i aşa? Nu poţi fi şi-n căruţă şi-n teleguţă, zise Jolyon.

— Faci foarte bine să-mi atragi atenţia: dar nu sunt încă decis.

— Dar ea este hotărâtă, zise Jolyon privind drept înaintea lui; să ştii că nu poţi lega firul acolo unde s-a rupt acum doisprezece ani.

— Asta rămâne de văzut.

— Ascultă-mă, zise Jolyon. Irene se află într-o situaţie îngrozitoare; iar eu sunt singura persoană care are legalmente dreptul să intervină în afacerile ei.

— În afară de mine, replică Soames; iar eu, la rândul meu, mă aflu de asemenea într-o situaţie îngrozitoare. Ea şi-a făcut-o singură; dar eu sunt în situaţia pe care mi-a creat-o ea. Eu nu sunt convins că n-ar fi şi în interesul ei să-i cer să se întoarcă la mine.

— Ce? exclamă Jolyon, şi un fior îi străbătu trupul întreg.

— Nu pricep ce vrei să spui prin acest „Ce?”, răspunse Soames rece. Intervenţia ta în afacerile ei este mărginită la achitarea venitului ei; te rog să ţii bine minte acest lucru. Prin faptul că n-am vrut s-o dezonorez cerând divorţul, mi-am menţinut toate drepturile asupra ei, şi, după cum ţi-am spus, nu sunt deloc convins că nu voi face uz de ele.

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Jolyon şi râse scurt.

— Da! zise Soames, şi vocea lui avea o fermitate înspăimântătoare. Eu n-am uitat porecla pe care mi-a dat-o tatăl tău: „Proprietarul”! Şi nu degeaba îmi port porecla.

— Dar e fantastic, murmură Jolyon.

Totuşi asta nu o poate sili pe soţia lui să trăiască cu el! Oricum, vremurile acelea au trecut!

Şi se întoarse către Soames gândind: „Oare bărbatul acesta este într-adevăr un om”? Dar Soames părea într-adevăr un om, şezând puţin îndoit dar elegant, cu mustaţa-i tunsă, cu obrazul palid, şi cu un dinte care se vedea pe sub buza ridicată într-un zâmbet încremenit. Urmă o tăcere lungă, în timpul căreia Jolyon gândi: „În loc s-o ajut, am înrăutăţit situaţia”. Deodată Soames zise:

— Asta ar fi, în multe privinţe, cel mai bun lucru ce i s-ar putea întâmpla.

La auzul acestor vorbe, în sufletul lui Jolyon se dezlănţui o asemenea furtună, încât abia mai putea şedea liniştit în birjă. I se părea că e întemniţat împreună cu sute de mii de compatrioţi ai săi, întemniţat cu acel ceva din caracterul naţiei sale care l-a revoltat întotdeauna, ceva ce ştia bine că este un sentiment din cale-afară de firesc şi care i se părea totuşi de neînţeles – încrederea lor neclintită în contracte şi în drepturile pe care le conferă legea, şi convingerea pe care o aveau că dau dovadă de virtute, exploatându-le. Aici în birjă, lângă el, era întruchiparea desăvârşită, însumarea într-un singur trup, a instinctului de proprietate – şi mai era şi de acelaşi sânge cu el! Era primejdios şi intolerabil— „Dar aici este vorba de ceva mai mult decât atâta!” gândi el cu un sentiment dureros. „Se zice că apa trece şi pietrele rămân. Întâlnirea cu ea a reînviat ceva în sufletul lui. Frumuseţea! Frumuseţea e lucrul dracului!”

— După cum ţi-am spus, zise Soames, nu sunt încă hotărât. Ţi-aş fi foarte recunoscător dacă nu te-ai mai ocupa absolut deloc de ea.

Jolyon îşi muşcă buzele; el care s-a ferit întotdeauna de ceartă, de data asta s-ar fi certat cu

plăcere.

— Aşa ceva nu-ţi pot făgădui, răspunse el scurt.

— Foarte bine, zise Soames, în cazul acesta ştim cum stau lucrurile. Aş vrea să cobor aici.

Oprind trăsura, coborî fără o vorbă sau un semn de despărţire. Jolyon merse mai departe până la club.

Pe străzi se strigau primele veşti despre război, dar el nu le luă în seamă. Cum i-ar putea veni în ajutor? Ah, ce bine ar fi dacă tatăl său ar mai fi în viaţă! El ar fi putut face multe! Dar de ce n-ar putea săvârşi el tot ceea ce ar fi făcut tatăl său? Nu era încă destul de bătrân! – trecuse de cincizeci, fusese căsătorit de două ori, avea două fete mari şi un fecior. „Ciudat”, cugetă el. „Dacă ar fi urâtă, n-aş sta pe gânduri. Dar Frumuseţea e lucrul dracului, mai ales când eşti sensibil!” Intră în sala de lectură a clubului profund tulburat. În aceeaşi încăpere stătuse el de vorbă cu Bosinney într-o după-amiază de vară; îşi aducea bine aminte de prelegerea pe care i-o ţinuse tânărului arhitect în interesul lui June şi de faptul că se încumetase să pună un diagnostic neamului Forsyte: şi cât era de curios să ştie ce fel de femeie era aceea de care îl sfătuia el pe Bosinney să se apere. Iar acum! Pare-se că ar trebui să se apere chiar el. „Foarte ciudat!” cugetă el; „Într-adevăr nici nu se poate ceva mai ciudat”!

CAPITOLUL XIV

SOAMES DESCOPERĂ CEEA CE VREA

Este mult mai uşor să zici: „în cazul acesta ştim cum stau lucrurile”, decât să spui lucrurilor pe nume. Dar pentru Soames aceste vorbe însemnau răbufnirea veninului produs de gelozia care-l chinuia. Când a coborât din trăsură era mânios şi confuz: pe de o parte era supărat pe sine însuşi pentru că nu se dusese la Irene, pe de alta era mânios pe Jolyon că o văzuse pe Irene şi, în sfârşit, îl necăjea faptul că nu-şi putea da seama ce anume vrea.

Coborâse din birjă pentru că nu mai putea suporta să şadă lângă vărul său; şi, mergând iute spre răsărit, cugetă: „Eu n-am încredere în Jolyon nici de doi bani. Un om o dată declasat, rămâne declasat pe veci! Băiatul acesta are înclinare firească spre... spre... un anumit fel de moravuri” (s-a ferit de cuvântul „păcat”, căci era un termen prea melodramatic pentru a fi folosit de un Forsyte).

Nehotărârea în dorinţe era un sentiment cu totul nou pentru el. Era ca un copil care ezită între o jucărie care i s-a promis şi alta, veche, care i-a fost luată; şi era uimit de sine însuşi. Nu mai mult decât duminica trecută, dorinţa lui era simplă de tot: libertatea şi Anette. „Mă duc să mănânc acolo”, se gândi. Dacă o vede, poate va avea din nou o singură dorinţă, poate i se va potoli enervarea care-l cuprinsese şi i se va limpezi mintea. Restaurantul era aproape plin: destul de mulţi străini, iar ceilalţi, judecaţi după aspectul exterior, păreau scriitori sau artişti. Printre zăngănitul farfuriilor şi paharelor prinse frânturi de conversaţie. Era limpede că-i simpatizau pe buri şi condamnau guvernul britanic. „N-aş putea spune că au o clientelă aleasă”, gândi Soames. Înghiţi cu plictiseală mâncarea, bău o cafea specială, fără a se face observat; apoi, după ce isprăvi masa, se strecură cu grijă, pentru a nu fi văzut, spre sanctuarul lui *Madame* Lamotte. Precum

se aştepta, luau şi ele masa – mâncărurile lor păreau mult mai bune decât cele pe care le comandase el, din care pricină simţi un fel de necaz – şi îl primiră cu o mirare atât de falsă, încât se gândi brusc, bănuitor: „Cred că ştiau că sunt aici de cum am intrat”. O scrută pe Anette cu priviri furişe. Era atât de frumoasă şi aparent atât de candidă; unelteşte oare să pună mâna pe el? Se întoarse către *Madame* Lamotte şi zise:

— Am luat masa aici.

Într-adevăr? Ce păcat că n-a ştiut! I-ar fi putut recomanda câteva mâncăruri bune! Îi părea rău. Bănuiala lui Soames deveni certitudine. „Trebuie să deschid bine ochii!”, se gândi el deodată.

— Încă o ceaşcă de cafea cu totul specială, *Monsieur!* Un lichior *Grand Marnier?*

Madame Lamotte se ridică pentru a comanda acele delicatese.

Rămas singur cu Anette, Soames zise cu un uşor zâmbet prudent pe buze:

— Ce mai faci, Anette!

Fata roşi. Duminica trecută roşirea lui Anette l-ar fi făcut să tresară din toată fiinţa, acum îi dădea senzaţia pe care o are omul când câinele se gudură pe lângă el şi se uită în ochi. Şi, în mod ciudat, se simţea puternic, ca şi cum i-ar putea spune: „Vino şi sărută-mă”, iar ea s-ar fi supus. Şi totuşi – ce straniu – parcă în aceeaşi încăpere ar fi fost o altă fiinţă, cu altă faţă; iar nervii lui erau încordaţi – oare din pricina aceleia – sau a acesteia? întoarse capul spre restaurant şi spuse:

— Aveţi clienţi destul de ciudaţi. Îţi place viaţa pe care o duci?

Anette ridică pentru o clipă privirea către el, apoi o lăsă în jos, jucându-se cu furculiţa în farfurie.

— Nu. Nu-mi place.

Soames gândi: „E a mea dacă vreau. Dar o vreau”? Era graţioasă, era frumuşică, da, frumuşică foc; era proaspătă şi avea şi oarecare gust. Ochii lui înconjurau mica încăpere; dar ochii sufletului său făceau cu totul alt drum: în faţa lui apăru o cameră

semiobscură, cu pereţi argintii, o femeie rezemată de un pian din lemn de satin ce parcă se ferea de el, o femeie cu umerii albi, pe care îi ştia atât de bine, cu ochii aceia negri pe care se străduise să-i pătrundă şi cu părul de culoarea chihlimbarului întunecat. Şi, întocmai cum un artist tinde spre desăvârşirea pe care nu o poate atinge şi este veşnic însetat de ea, tot astfel se trezi în Soames setea după vechea lui pasiune, pe care niciodată nu şi-a putut-o astâmpăra.

— Nu face nimic, zise el liniştit; eşti tânără. Ai toată viaţa în faţa dumitale.

Anette dădu din cap.

— Câteodată cred că în faţa mea nu este decât muncă grea. Mie nu-mi place munca aşa cum îi place mamei mele.

— Mama dumitale este o minune, zise Soames cu o uşoară ironie; casa ei n-o să cunoască niciodată nereuşita.

Anette oftă:

— Cred că este admirabil să fii bogat.

— Oh, ai să fii şi dumneata bogată într-o bună zi, răspunse Soames cu aceeaşi vagă ironie, n-ai nici o grijă!

Anette dădu din umeri.

— *Monsieur* e foarte bun.

Şi puse o bucată de ciocolată între buzele-i bosumflate. Soames zise în gând: „Da, draga mea, ai o gură foarte frumoasă”!

Madame Lamotte veni cu cafea şi lichior, şi puse capăt convorbirii. Soames nu stătu mult.

Afară, pe străzile cartierului Soho, care îi dădeau întotdeauna senzaţia unei proprietăţi stăpânite pe nedrept, gândurile lui zburau. Dacă Irene i-ar fi dăruit un fiu, el n-ar umbla acum după femei! Acest gând ţâşni din ascunzişul întunecat al conştiinţei lui şi se arătă în plină lumină. Un fiu, ceva prin care să priveşti în viitor, ceva care să dea sens vieţii, un scop pentru zilele ce mai avea de trăit, ceva căruia să i te dăruieşti, o continuare a propriei tale făpturi. „Dacă aş avea un fiu”, gândi el

cu amărăciune, „un fiu legitim al meu, m-aş mulţumi cu viaţa pe care o duc acum. În definitiv, femeile sunt toate la fel”. Dar, mergând mai departe, dădu din cap. Nu, femeile nu sunt toate la fel. Odinioară, în zilele nefericite ale căsătoriei lui, încercase de multe ori să se convingă de acest lucru, dar nu reuşise niciodată. Şi nici acum nu reuşea. Încerca să şi-o închipuie pe Anette la fel cu cealaltă. Dar nu era aşa, ea nu avea vraja acelei vechi pasiuni. „Iar Irene e soţia mea, soţia mea legitimă”, cugetă el; „eu n-am făcut nimic pentru a o înstrăina. De ce nu s-ar întoarce la mine? Acesta este lucrul cel mai nimerit, conform legii. Nu produce scandal, nici un fel de tulburare. Dar dacă ei nu-i convine... dar de ce să nu-i convină? Eu nu sunt lepros, iar ea nu mai e îndrăgostită!” De ce să se expună el la şiretlicurile, jignirile sordide şi umilinţele perfide ale Tribunalului de Divorţuri, când ea era aici, întocmai ca o casă goală care aşteaptă să fie reluată în folosinţă şi în deplină proprietate de către el, proprietarul ei legal? Pentru un om atât de închis ca Soames, ideea reintrării ei în posesiunea netulburată a proprietăţii lui, fără ca lumea să afle ceva, era ispititoare din cale-afară. „Nu”, îşi zise el, „mă bucur că m-am dus s-o văd pe fata aceea. Acum ştiu ce doresc cel mai mult. Dacă Irene ar accepta să se întoarcă la mine, m-aş purta întocmai cum pofteşte ea; şi-ar putea duce viaţa ei; dar poate, poate s-ar apropia de mine.” I se puse un nod în gât. Şi porni hotărât spre casa tatălui său, de-a lungul gardurilor de la Green Park, încercând să calce pe propria lui umbră, care mergea înaintea lui în lumina strălucitoare a lunii.

PARTEA A DOUA
CAPITOLUL I

A TREIA GENERAŢIE

Într-o după-amiază de noiembrie, la Oxford, Jolly Forsyte se plimba pe High Street; Val Dartie se plimba, în sens invers, pe aceeaşi stradă. Jolly tocmai schimbase costumul cu care fusese la vâslit şi se ducea spre clubul „Frying-pan”, în care fusese primit de curând. Val se schimbase de costumul de călărie şi mergea spre „foc” – un *bookmaker* din Cornmarket.

— *Hallo!* zise Jolly.

— *Hallo!* răspunse Val.

Cei doi veri se întâlniseră doar de două ori; o dată, când Jolly, student în anul doi, l-a poftit pe „boboc” la dejun; şi a doua oară, chiar seara trecută, în împrejurări destul de ciudate.

Deasupra unui croitor din Cornmarket, locuia unul din acei tineri fericiţi, zişi „minori”, care moştenise o avere mare de la părinţii săi morţi, ai cărui tutori erau departe şi care avea înclinări vicioase. La vârsta de nouăsprezece ani începuse una din acele vieţi atractive, inexplicabilă pentru muritorii de rând, pentru care un faliment brusc e o sărbătoare. Era renumit că are o masă proprie de ruletă – singura existentă în Oxford – şi că îşi mănâncă averea cu o iuţeală ameţitoare. Îl întrecuse cu mult pe Crum, deşi era un tip cam îndesat şi vânjos, lipsit de melancolia fascinantă a celuilalt. Pentru Val, invitaţia de a juca ruletă la el a fost o solemnitate asemănătoare cu un botez, iar întoarcerea la colegiu după ora reglementară, printr-o fereastră care nu se închidea bine, era ca o confirmare. În timpul acelei seri de desfătare, ridicând o dată privirea de pe stofa verde care-l vrăjise, zări, printr-un nor de fum, pe vărul său stând în picioare în faţa lui. *„Rouge gagne, impair, et manque”*[20]. Apoi nu-l mai văzu.

— Vino să iei un ceai cu mine la „Frying-pan”, zise Jolly şi intrară.

Dacă un străin i-ar fi privit stând unul lângă altul, ar fi observat o asemănare aproape imperceptibilă între aceşti veri de-al doilea, a treia generaţie a neamului Forsyte; acelaşi schelet osos al feţei, cu toate că ochii lui Jolly erau cenuşii-închis, iar părul mai blond şi mai ondulat.

— Chelner, ceai şi prăjituri cu unt, te rog, zise Jolly.

— Doreşti o ţigaretă? întrebă Val. Te-am văzut aseară. Ce-ai făcut?

— N-am jucat.

— Eu am câştigat cincisprezece lire.

Jolly avea mare poftă să-i repete vorbele spirituale pe care le auzise odată din gura tatălui său în legătură cu jocurile de noroc: „Când ţi se iau banii eşti necăjit, iar când iei tu pe ai altora, îţi pare rău”; dar se mulţumi să spună doar:

— Mi se pare cam scârbos jocul. Am fost coleg de şcoală cu băiatul acela. E înspăimântător de tâmpit.

— Oh! N-am ştiut, zise Val, ca omul care îşi apără un zeu hulit; în orice caz, e foarte nostim.

Pufăiră în tăcere din ţigarete.

— Tu cunoşti familia mea, nu-i aşa? zise Jolly. Mâine vine să-mi facă o vizită.

Val roşi puţin.

— Zău? Să ştii că-ţi pot da o idee straşnică pentru handicapul Manchester, care va avea loc în noiembrie.

— Mulţumesc, dar pe mine nu mă interesează decât cursele clasice.

— Dar cu acelea nu poţi face nici un ban, zise Val.

— Nu pot să sufăr *ringul*[21], zise Jolly, e atâta înghesuială şi putoare! Îmi place numai în *paddock*[22].

— Mie îmi place să-mi verific aprecierile, răspunse Val.

Jolly zâmbi: zâmbetul său era leit ca al tatălui său.

— Eu nu ştiu să fac aprecieri. Ori de câte ori fac un pariu, îmi pierd banii.

— Desigur că experienţa se plăteşte.

— Da, dar până la urmă iei banii oamenilor.

— Fireşte, căci altfel ţi-i iau ei pe ai tăi – tocmai aici e distracţia.

Jolly îl privi cu oarecare dispreţ.

— Tu cu ce-ţi petreci timpul liber? Vâsleşti?

— Nu, călăresc şi mă plimb. În semestrul viitor am de gând să joc polo, dacă reuşesc să mai scot ceva bani de la bunicul meu.

— Bătrânul unchi James, nu-i aşa? Cum arată?

— Mai bătrân decât munţii, zise Val, şi tot timpul tremură că va fi ruinat.

— Mi se pare că bunicul meu şi cu el erau fraţi.

— Cred că nici unul din generaţia veche nu era sportiv, zise Val; pare-se că au avut cultul banilor.

— Bunicul meu nu, zise Jolly cu căldură.

Val scutură scrumul ţigaretei lui.

— Banii nu sunt buni decât ca să-i cheltuieşti. Să fie al dracului! Îmi pare rău că n-am mai mulţi!

Jolly îl măsură de jos în sus, cu privirea critică pe care o moştenise de la bătrânul Jolyon, şi gândi: Despre bani nu se vorbeşte! Apoi urmă din nou tăcere, în timp ce îşi băură ceaiul şi mâncară prăjiturile.

— Unde o să locuiască ai tăi? întrebă Val cu o falsă indiferenţă.

— La „Rainbow”. Ce părere ai despre război?

— Până acum cam proastă. Burii nu sunt deloc eleganţi. De ce nu atacă pe faţă?

— Dar de ce ar face-o? Totul este împotriva lor, în afară de metoda lor de luptă. Eu am chiar admiraţie pentru ei.

— E drept că ştiu să încalece şi să tragă la ţintă, recunoscu Val, dar sunt o bandă de păduchioşi. Tu îl cunoşti pe Crum?

— Cel de la Merton? îl ştiu numai din vedere. Şi el face parte din acel faimos grup, nu-i aşa? E cam afectat, haimana şi uşuratic.

Val zise cu voce fermă:

— E unul din prietenii mei.

— Oh! Iartă-mă!

Şi după ce puseră punctul pe cele mai delicate probleme din snobismul lor, şezură mai departe cu ochii aţintiţi în gol. Căci, fără să vrea, Jolly intrase într-un grup a cărui deviză era: „Noi ne apărăm şi nu ne lăsăm plictisiţi de voi. Viaţa este scurtă şi noi avem de gând să vorbim mai iute şi mai răspicat, avem să realizăm şi să ştim cât mai mult, şi ne oprim atât de puţin asupra unui lucru, încât voi nici nu vă puteţi închipui. Noi suntem «cei mai buni», suntem plămădiţi din tot ce e mai bun.” Iar Val, fără să vrea, tindea spre un grup a cărui deviză era: „Să nu credeţi că ne puteţi interesa sau tulbura. Noi cunoaştem toate senzaţiile, şi chiar dacă nu le-am trăit pe toate, ne prefacem că le ştim. Noi suntem atât de sătui de viaţă, încât ceasurile sunt prea lungi pentru noi. Noi ne pierdem şi cămaşa la joc, dar nici că ne pasă. Noi am zburat iute şi am trecut peste toate. Totul e ca fumul de ţigară, Bismilah![23]„ Spiritul de întrecere atât de înrădăcinat în fiecare englez i-a silit pe aceşti doi tineri Forsyte să aibă idealuri; iar la sfârşit de veac idealurile sunt variate. Aristocraţia adoptase în mare parte principiile moderne; cu toate că ici şi colo mai era câte unul de felul lui Crum, el făcea parte din nobilime, care, cu toată convingerea, susţinea acea Nirvana a jocurilor de noroc, ceea ce fusese *summum bonum*[24] al vechilor *„dandy”* şi „pierde-vară” de pe la anul optzeci. Iar în jurul lui Crum erau adunaţi încă vreo câţiva tineri cu sânge albastru şi descendenţi din plutocratic.

Dar între aceşti doi veri era un alt fel de antipatie, mai puţin explicabilă, provenită din asemănarea – aproape imperceptibilă – dintre ei, trăsătura aceea familială pe care fiecare din ei o

simţea; sau, poate, din vechea duşmănie care a existat între diferitele ramuri ale clanului Forsyte, de care tinerii nu erau pe deplin conştienţi, dar pe care cuvintele ciudate sau aluziile rostite de către cei bătrâni le-o sădiseră în suflet. Jolly lovea masa cu linguriţa şi gândea: „Uite ce ac de cravată, ce jiletcă, ce vorbe tărăgănate şi apoi pariurile – Doamne fereşte!”

Iar Val, isprăvindu-şi prăjitura, îşi zicea: „În fond, e un tânăr dobitoc”!

— Îţi aştepţi familia la gară, nu-i aşa? îi zise şi se ridică. Spune-le, te rog, că dacă îi interesează, le voi arăta cu mare plăcere colegiul meu – cu toate că nu e prea mult de văzut acolo.

— Mulţumesc, am să le transmit.

— Poate că vor să dejuneze la mine. Am un valet destul de bun.

Jolly îi spuse că nu ştie dacă vor avea destulă vreme.

— Totuşi, vrei să-i întrebi?

— Îţi mulţumesc foarte mult, spuse Jolly, fiind absolut convins că ei nu vor primi; apoi, cu politeţea lui instinctivă, adăugă: Ar fi mai bine să vii tu să iei masa cu noi.

— Cu plăcere. La ce oră?

— Şapte şi jumătate.

— Ţinută de seară?

— Nu.

Apoi se despărţiră, dar în sufletul fiecăruia dintre ei rămăsese o vagă duşmănie.

Holly, împreună cu tatăl ei, sosiră cu un tren de amiază. Făcând prima ei vizită în cetatea cu turnuri, cetatea viselor ei, era tăcută şi îşi privea cu sfială fratele care trăia în acest loc minunat. După dejun cutreieră casa, examinând cu deosebită curiozitate gospodăria fratelui ei. Camera de lucru a lui Jolly era îmbrăcată în tăblii de lemn, iar Arta era reprezentată prin câteva gravuri de Bartolozzi, care aparţinuseră bătrânului Jolyon, alături de câteva fotografii de ale colegilor săi, băieţaşi tineri, vioi, cu un aer plin de oarecare eroism şi, parcă, semănând

cu Val. Jolyon, de asemenea, privi cu deosebită grijă aceste mărturii, judecând după ele gustul şi caracterul băiatului său.

Jolly abia aştepta să fie văzut vâslind, de aceea porniră spre râu. Mergând între fratele şi tatăl ei, Holly se simţea măgulită când trecătorii îşi opreau ochii asupră-i şi întorceau capetele după ea. Pentru a-l putea vedea mai bine pe Jolly se despărţiră de el la ponton şi trecură pe celălalt mal pe drumul pe care se remorchează şlepurile. Jolly era zvelt – de altfel, dintre toţi membrii familiei Forsyte, numai bătrânul Swithin şi George erau corpolenţi – şi ocupa locul „doi" într-o echipă de opt. Părea foarte serios şi plin de zel. Jolyon constată cu mândrie că este cel mai chipeş din echipă; Holly, ca orice soră, fu impresionată mai mult de unul sau chiar de doi dintre ceilalţi, dar n-ar fi spus-o pentru nimic în lume. În acea după-amiază Tamisa era limpede de tot, păşunile mătăsoase iar pomii îmbrăcaţi în culori minunate. Vechea cetate era înconjurată de o pace desăvârşită; Jolyon hotărî că, dacă timpul se menţine frumos, va rămâne încă o zi, pentru a face câteva schiţe. Echipa lui Jolly trecu pentru a doua oară prin faţa lor, alunecând iute pe lângă pontoane, pentru a ajunge la locul de plecare. Faţa lui Jolly era împietrită, se vedea că se străduieşte să-şi ascundă osteneala. Holly şi tatăl ei trecură din nou râul şi îl aşteptară.

Ajunşi la pajiştea de la Christ Church, Jolly zise:

— Ah! A trebuit să-l poftesc pe Val Dartie deseară la masă la noi. Voia să vă invite la dejun şi să vă arate colegiul lui; dar am socotit că e mai bine să vină el, şi în felul acesta aţi scăpat de a vă duce voi. Nu-mi place prea mult tipul.

Faţa palidă a lui Holly fu cuprinsă de un val de roşeaţă.

— De ce nu-ţi place?

— Ah! Nu ştiu. Mi se pare că e cam fanfaron şi lipsit de maniere. Ce fel de oameni sunt în familia lui, tată? Nu-i aşa că suntem veri de-al doilea?

Jolyon îşi găsi refugiul într-un zâmbet.

— Întreab-o pe Holly, ea l-a cunoscut pe unchiul lui.

— *Mie* Val mi-a plăcut, răspunse Holly, cu ochii ţintuiţi în pământ; unchiul lui însă nu seamănă deloc cu el. Şi aruncă pe sub gene o privire furişă spre Jolly.

Jolyon era într-o dispoziţie bizară şi zise:

— Auzit-aţi voi vreodată istoricul familiei noastre, dragii mei? E un adevărat basm. Primul Jolyon Forsyte – adică primul despre care noi ştim ceva şi care este stră-străbunicul vostru – a trăit în Dorset, la malul mării, şi era de meserie agricultor, după cum spune sora bunicului vostru, şi era fiul unui agricultor, adică al unui fermier. Bunicul vostru zicea că erau „oameni foarte simpli”.

Se uită la Jolly, pentru a vedea cum primeşte înălţimea-sa această veste, iar cu celălalt ochi văzu plăcerea răutăcioasă a lui Holly, care observase uşoara dezamăgire aşternută pe obrazul fratelui ei.

— Ni-l putem închipui gros şi plin de vigoare, reprezentând Anglia aşa cum era ea înainte de începutul erei industriale. Al doilea Jolyon Forsyte – străbunicul tău, Jolly – era cunoscut sub numele de „Superior Dosset Forsyte” şi cronica spune că zidea case; el a avut zece copii şi a emigrat la oraş, în Londra. Se ştie că îi plăcea să bea vin de Madera. Ni-l putem închipui drept reprezentantul Angliei din vremea războaielor lui Napoleon şi a frământărilor din lumea întreagă. Cel mai mare dintre cei şase fii ai săi a fost al treilea Jolyon – bunicul vostru, dragii mei – negustor de ceai, preşedinte al mai multor societăţi pe acţiuni, unul dintre cei mai înţelepţi englezi care a trăit vreodată şi care mie îmi este cel mai scump.

Glasul lui Jolyon îşi pierduse accentul de ironie, iar fiul şi fiica lui se uitau cu solemnitate la el.

— Era drept şi dârz, cald şi tânăr la suflet. Dar vi-l amintiţi şi mi-l amintesc şi eu. Şi acum, să trecem la ceilalţi! Fratele bunicului vostru, James,

este bunicul lui Val, şi a avut un fiu cu numele de Soames – de care este legată o poveste de iubire în care n-a fost iubire şi pe care cred că n-am să v-o povestesc. James şi ceilalţi opt copii al lui „Superior Dosset”, dintre care mai sunt în viaţă cinci, putem spune că au reprezentat Anglia epocii victoriene, cu principiile ei comerciale, individualismul cu cinci la sută şi capitalul neatins, dacă puteţi înţelege ce înseamnă asta. În orice caz, în lunga lor viaţă, au transformat fiecare cele treizeci de mii de lire, pe care le-au moştenit, în câte un milion. Niciodată n-au întreprins nimic primejdios, în afară de fratele bunicului vostru, Swithin, care a fost, mi se pare, escrocat o dată de nişte şarlatani şi care era poreclit „Forsyte cel cu patru cai”, căci avea la trăsură doi cai. Zilele lor au trecut şi timpul lor de asemenea, dar nu cred că este în folosul ţării noastre. Erau cu picioarele pe pământ şi erau sănătoşi la minte. Eu sunt al patrulea Jolyon Forsyte, un biet purtător al acestui nume.

— Cum poţi spune una ca asta, tată? zise Jolly, iar Holly îl strânse de mână.

— Ba da, zise Jolyon, un biet exemplar care – tare mă tem – nu reprezintă altceva decât sfârşitul veacului lor, cu venituri pentru care n-am muncit, diletantism şi libertate individuală; şi să ştii, Jolly, că asta se deosebeşte fundamental de individualism. Tu, băiete, eşti al cincilea Jolyon Forsyte şi deschizi balul veacului celui nou.

În timp ce vorbea, intrară în curtea colegiului, şi Holly zise:

— E fascinant, tată!

Nici unul dintre ei n-a priceput întocmai ceea ce a vrut ea să spună. Jolly era grav.

„The Rainbow” era un hotel distins, aşa cum numai la Oxford poate fi un hotel, cu desăvârşire lipsit de modernism. Holly, sfioasă, îmbrăcată în rochie albă, şedea singură într-o cameră mică de primire, căptuşită cu tăblii de lemn de stejar, când sosi unicul lor musafir.

Val îi strânse mâna cu un gest ce-ţi sugera un om care atinge un fluture. O întrebă dacă ar vrea să poarte această „neînsemnată floare”. S-ar potrivi de minune în părul ei. Şi scoase o gardenie din butoniera hainei.

— Oh, nu, mulţumesc, e prea mult!

Dar o luă şi o prinse în decolteu, căci îşi aminti brusc cuvântul „fanfaron”! Floarea din butoniera lui Val ar fi dat prilej de critică; iar ea dorea atât de mult să-i placă lui Jolly! Oare îşi dăduse seama că Val, atunci când era împreună cu ea, se arăta cât putea mai bun şi mai liniştit, şi că poate aici zăcea taina farmecului pe care-l exercita asupra lui?

— Să ştii, Val, că eu n-am spus nici o vorbă despre plimbarea noastră călare.

— Bine ai făcut, rămâne între noi.

Val nu ştia unde să-şi pună mâinile, nu-şi putea ţine picioarele într-un loc, iar ea fu cuprinsă de un sentiment încântător, se simţea puternică; şi inima îi era încălzită de dorinţa de a-l face fericit.

— Vorbeşte-mi de Oxford. Viaţa de aici trebuie să fie foarte frumoasă.

Val recunoscu că e grozav de plăcut să faci ceea ce-ţi place; prelegerile nu erau lucru mare; şi unii colegi erau băieţi foarte buni.

— Numai că, adăugă el, aş vrea, fireşte, să fiu la Londra pentru a putea veni la tine să te văd.

Holly făcu o mişcare sfioasă cu mâna, o aşeză pe genunchi, apoi îşi fixă ochii în pământ.

Deodată Val prinse curaj şi zise:

— N-ai uitat că vom pleca împreună să cutreierăm lumea în lung şi-n lat după planul nostru, nu?

Holly zâmbi.

— Oh! Am vorbit numai aşa într-o doară. Ştii prea bine că după ce omul creşte mare nu poate face aşa ceva.

— Da' de unde! doi verişori o pot face, zise Val. În viitoarea vacanţă mare – care începe în iunie, precum ştii, şi durează o veşnicie – o să profităm de ocazie.

Dar, cu toate că fiorul conspiraţiei o străbătu până-n vine, Holly dădu din cap.

— Aşa ceva nu se poate, murmură ea.

— Nu se poate! zise Val cu violenţă; cine ar putea să ne stea în cale? Doar nu tatăl sau fratele tău?

În acest moment intrară Jolyon şi Jolly, iar visarea lor romantică se refugie în ghetele de lac cu elastic ale lui Val şi în pantofii de satin alb ai lui Holly. Şi nu s-ar putea afirma că au fost comunicativi.

Jolyon, cu sensibilitatea lui, îşi dădu îndată seama că în atmosferă pluteşte o aversiune lentă între cei doi băieţi, şi era nedumerit de Holly; astfel – fără să vrea – luă un ton ironic, ucigător pentru orice expansivitate a tinereţii. După masă îi fu înmânată o scrisoare, care-i tăie graiul; tăcerea lui nu fu întreruptă decât atunci când Jolly şi Val se ridicară pentru a pleca. Ieşi cu ei şi, fumându-şi ţigara, îl conduse pe fiul său până la intrarea în Christ Church. La întoarcere scoase scrisoarea din buzunar şi o citi încă o dată, la lumina unui felinar.

Dragă Jolyon,

Soames a venit aseară din nou – era ziua mea de naştere, împlineam treizeci şi şapte de ani. Ai avut dreptate, nu mai pot rămâne aici: mâine mă mut la «Piedmont Hotel», dar n-aş vrea să plec în străinătate fără să te fi întâlnit. Mă simt singură şi descurajată.

A dumitale,
Irene

Îndoi scrisoarea, o puse înapoi în buzunar şi o porni înainte, uluit de violenţa sentimentelor lui. Ce oare i-o fi spus sau făcut Soames?

Intră în High Street, coborî spre Turn şi străbătu mai departe labirintul de turnuri şi cupole ale colegiilor, de faţade şi ziduri lungi, ici învăluite de umbre întunecate, colo strălucitoare în lumina puternică a lunii. Era greu să-şi închipuie cum o

femeie singură poate fi tulburată şi urmărită chiar în inima nobilimii Angliei. Totuşi, ce altceva ar putea însemna această scrisoare? Probabil că Soames a silit-o să se întoarcă la el, cu atât mai mult, cu cât opinia publică şi legea erau de partea lui! „Suntem în o mie opt sute nouăzeci şi nouă!” gândi Jolyon, privind la o fereastră spartă ce strălucea sus, în zidul ce împrejmuia grădina unei vile; „dar când e vorba despre proprietate, suntem tocmai ca un popor păgân! Mâine mă duc la ea. Cred că cel mai bun lucru ar fi să plece în străinătate”. Dar această idee nu-i plăcu. De ce s-o alunge Soames din Anglia? Şi, apoi, Soames ar putea pleca după ea, iar acolo, se va putea apăra şi mai puţin de atenţiile soţului ei legitim! „Trebuie să procedez cu băgare de seamă”, cugetă el; „individul acela poate deveni foarte supărător. Nu mi-a plăcut deloc purtarea lui de deunăzi în birjă”. Gândurile lui se îndreptară către June, fiica lui. Ar putea fi ea de vreun ajutor? Odată, pe vremuri, Irene a fost cea mai bună prietenă a ei, iar acum era o „neajutorată”, se afla deci într-o situaţie în care June – având în vedere firea ei – ar putea interveni. Se decise să-i telegrafieze lui June, pentru a veni să se întâlnească cu el în gara Paddington. Păşind încet spre „Rainbow”, îşi scrută propriile senzaţii. Şi-ar pierde oare el firea pentru orice femeie care s-ar alia într-o situaţie asemănătoare? Nu, desigur că nu. Această concluzie sinceră îl cam dezarma: ajuns la hotel şi văzând că Holly se culcase, se duse în camera lui. Dar nu putu dormi; învelit în pardesiu, şezu multă vreme în faţa geamului, privind acoperişurile caselor luminate de lună.

În camera vecină nici Holly nu dormea, gândindu-se la genele de sus şi de jos ale ochilor lui Val, îndeosebi la cele de jos; şi se frământa întrebându-se cum l-ar putea face pe Jolly să-l iubească mai mult? Gardenia pe care i-o dăruise Val parfumase cu mireasma ei mica odaie de culcare, şi asta îi făcea plăcere.

Iar Val, cu coatele sprijinite de pervazul ferestrei lui de la etajul întâi al colegiului, privea fix un careu luminat de lună, dar nu-l vedea; în locul lui o vedea pe Holly aşa cum şedea lângă cămin – subţirică în rochia ei albă – când intrase în cameră.

Jolly, la rândul lui, în camera-i de culcare îngustă, dormea cu o mână sub obraz şi visa că era într-o barcă şi vâslea luându-se la întrecere cu el, în timp ce tatăl său striga pe drumul de edec: „Doi! Pentru Dumnezeu, lasă vâslele din mână”!

CAPITOLUL II

SOAMES FACE O ÎNCERCARE

Dintre toate firmele strălucitoare care împodobeau cu vitrinele lor cartierul West End din Londra, Soames socotea că „Gaves and Cortegal" era cea mai „atractivă" – termen care tocmai atunci începuse a fi la modă. El nu avusese niciodată priceperea unchiului Swithin în materie de pietre preţioase, iar faptul că în anul 1887 Irene plecase din casa lui părăsind toate obiectele de preţ pe care i le dăruise îl dezgustase de acest gen de investiţie. Totuşi, când vedea un diamant, ştia să-l preţăluiască, iar în cursul săptămânii dinaintea zilei ei de naştere – profitând de ocazie în drumul lui spre Poultry sau la întoarcerea spre casă – zăbovea câte puţin prin faţa vitrinelor celor mai mari bijutieri, unde erau expuse obiecte care, deşi nu aveau preţul afişat, erau lucrate cu deosebită măiestrie.

De când făcuse drumul acela cu birja împreună cu Jolyon, frământarea lui nu mai contenise, convingându-se din ce în ce mai mult că acesta era un moment de importanţă covârşitoare în viaţa lui, şi că acum – cu orice preţ – trebuie să ia măsuri şi să nu greşească cu nimic. Iar alături de convingerea rece şi raţională că acum ori niciodată trebuie să-şi orânduiască viaţa, că acum ori niciodată venise vremea să-şi adune minţile şi să-şi întemeieze o familie, clocoteau în taină simţurile lui biciuite. De când o văzuse pe ea, femeia care a fost odată soţia lui, pe care o dorise cu atâta patimă, convingerea că era un păcat faţă de bunul-simţ şi discreţia decentă a familiei Forsyte să renunţe la soţia lui se întărea din ce în ce.

Cu privire la cazul lui Winifred, ceruse avizul jurisconsultului Dreamer, Q.C.[25]; nu încape îndoială că l-ar fi preferat pe Waterbuck, dar între timp acesta fusese numit judecător (atât de târziu încât,

ca de obicei, trezi bănuiala unei afaceri de ordin politic). Dreamer era de părere să înceapă demersurile pentru a obţine o decizie de restabilire a drepturilor conjugale, teză cu care Soames a fost de acord încă de la început. După ce vor fi dobândit hotărârea judecătorească în acest sens, va trebui să aştepte pentru a vedea dacă soţul culpabil i se supune. Dacă nu, faptul în sine înseamnează părăsire de domiciliu conjugal, ceea ce este o dovadă de purtare incorectă şi îl îndreptăţeşte să înainteze cererea de divorţ. Soames ştia perfect toate astea şi nu se îndoia de reuşita procedeului. Dar simplicitatea cu care se prezenta cazul surorii sale îi dezvăluia şi mai precis greutatea situaţiei lui, ceea ce îl deznădăjduia. De fapt, totul îl împingea către adoptarea soluţiei celei mai simple, adică întoarcerea lui Irene. Chiar dacă ei i-ar fi greu, n-are ce-i face; doar şi el avea de luptat cu anumite sentimente, avea de iertat jignirea pe care i-o adusese şi de uitat suferinţa prin care trecuse. În definitiv, el n-a insultat-o niciodată, şi apoi trăiau într-o lume de compromisuri! Îi putea oferi cu mult mai mult decât avea ea acum. Era gata să pună pe numele ei o parte din avere fără drept de revocare. În ultimele zile s-a gândit mult la această perspectivă. Nu fusese niciodată fudul ca un păun umflat în pene, cum era Dartie, nici nu şi-a închipuit vreodată că poate cuceri toate femeile, însă avea o anumită încredere în înfăţişarea lui exterioară şi nu pe nedrept, căci avea statură frumoasă, era îngrijit, elegant, sănătos, palid, nepângărit de băutură sau excese de alt soi. În ochii lui, bărbia Forsyte şi crisparea obrazului său erau însuşiri pozitive. Deci, după aprecierea lui, nu avea nici o trăsătură care ar putea provoca repulsie.

Gândurile şi dorinţele pe care omul le nutreşte zi de zi ajung să i se pară, în cele din urmă, fireşti, chiar dacă punctul de plecare este departe de realitate. Dacă el îi va da dovezi destul de palpabile că e hotărât să uite tot ce-a fost în trecut, şi va face

tot ceea ce-i stă în putinţă pentru a fi pe placul ei, de ce să nu se întoarcă la el?

De aceea, în dimineaţa de 9 noiembrie intră la „Gaves and Cortegal”, pentru a cumpăra o anumită broşă cu diamante.

— Patru sute douăzeci şi cinci, domnule. La banii ăştia e pe nimic. E o broşa potrivită pentru o *lady.*

În starea sufletească în care se găsea, acceptă preţul fără obiecţiuni. Şi plecă mai departe spre Poultry, cu cutia mică şi plată de marochin verde în buzunarul de sus al hainei. În ziua aceea a deschis-o în mai multe rânduri, pentru a privi cele şapte pietre strălucind dulce în cuibul lor oval de catifea.

— Dacă n-o să-i placă doamnei, suntem gata s-o schimbăm oricând. Dar nu credem că va fi cazul.

Măcar de ar fi aşa!

Se puse pe treabă fără preget şi rezolvă o grămadă de chestiuni – singurul calmant nervos pe care-l cunoştea. În timp ce era în birou, îi sosi o telegramă din partea agentului său din Buenos Aires care îi dădea detalii asupra lui Dartie, precum şi numele şi adresa unei cabiniere care era gata să depună mărturia necesară sub prestare de jurământ. Era tocmai momentul potrivit pentru a întări aversiunea profundă şi puternică a lui Soames pentru spălarea rufelor murdare în public. Şi, în timp ce se îndrepta cu trenul subteran spre staţia Victoria, citi în jurnalul de seară un reportaj despre un proces de divorţ din lumea bună, ceea ce îi dădu un nou impuls spre reluarea vieţii conjugale. Instinctul gregar înnăscut în fiecare Forsyte, care-i silea ca în momente de teamă sau tulburare să se refugieze în sânul familiei, tendinţa aceasta de a se strânge laolaltă, care i-a menţinut puternici şi dârzi, îl făcu şi pe Soames să se ducă la masă în Park Lane. Nu putea şi nici nu voia să sufle o vorbă familiei sale despre planurile lui – era prea reticent şi prea mândru – dar gândul că măcar ei, dacă ar şti, s-ar bucura şi i-ar dori noroc, îl încuraja.

James era foarte prost dispus, focul pe care îl aprinsese în el obrăznicia ultimatumului dat de Kruger se stinsese ca şi cum ar fi aruncat asupra lui găleţi cu apă rece, din pricina slabelor succese din ultima lună şi a apelurilor la efort publicate în *The Times*. Nu ştia unde se va sfârşi. Soames căuta să-l mângâie pomenind mereu de Buller. Dar James nu ştia ce să zică! Iată-l pe Cooley încercuit pe dealul acela; iar Ladysmith împresurat jos în vale; totul, una peste alta, i se părea o zăpăceală de nedescris; el credea că ar trebui să se trimită acolo marinari – aceia erau oameni potriviţi, făcuseră doar ispravă bună în Crimeea. Pentru a-l mângâia, Soames schimbă vorba. Val îi povestise lui Winifred că de aniversarea zilei lui Guy Fawkes[26] a fost tămbălău mare la Oxford şi studenţii au aprins un „foc de bucurie”, iar el a scăpat de urmărire numai mâzgălindu-şi faţa cu funingine.

— Ah, mârâi James, deştept băiat.

Dar curând după aceea dădu din cap, spunând că nu ştie ce-o să iasă din el şi, uitându-se îngândurat la Soames, mârâi în continuare:

— Ce păcat că Soames n-a avut un băiat.

I-ar fi plăcut să aibă un nepot care să poarte numele lui. Şi când colo – dar asta e, şi pace!

Soames se cutremură. Nu se aşteptase chiar la o asemenea provocare de a dezvălui taina sufletului său. Iar Emily, văzându-l tresărind, zise:

— Nu vorbi prostii, James! Cum poţi spune aşa ceva?

Dar James, fără să se uite în ochii vreunuia din ei, mârâi mai departe. Uite-i pe Roger şi Nicholas şi Jolyon; toţi aveau nepoţi. Swithin şi Timothy n-au fost căsătoriţi niciodată. El a făcut tot ce i-a stat în putinţă; dar în curând zilele lui se vor sfârşi. Apoi, ca şi cum vorbele rostite i-ar fi dat o profundă mângâiere, tăcu. Mânca creier cu furculiţa, ajutându-se cu o bucată de pâine; şi de fiecare dată înghiţea şi pâinea.

Imediat după masă Soames se scuză şi plecă. Nu era chiar frig, dar îşi luă haina îmblănită, pentru că toată ziua îl chinuiseră fiori reci, de natură nervoasă. Simţea în mod subconştient că, îmbrăcat astfel, arăta mai bine decât într-un palton negru obişnuit. Cutia de marochin din dreptul inimii îl făcu să pornească energic la drum. Nu era fumător, dar în drum aprinse o ţigaretă şi începu să tragă uşor din ea. Coborî încet pe Row înspre Knightsbridge, măsurându-şi timpul în aşa fel, încât să ajungă la Chelsea la ora nouă şi un sfert. Ce-o fi făcând Irene, seară de seară singură, în vizuina aceea mică? Ce misterioase sunt femeile! Omul trăieşte lângă ele şi nu le cunoaşte deloc! Ce-o fi găsit ea la tânărul acela Bosinney, de şi-a pierdut minţile? Căci, la urma urmei, ceea ce făcuse ea fusese o nebunie – nebunie de om smintit, lunatic, care şi-a pierdut orice simţ al valorilor, şi astfel a distrus şi viaţa ei şi viaţa lui! Şi pentru o clipă, sufletul lui fu cuprins de un fel de exaltare, căci se simţea eroul unei povestiri, bărbatul care, stăpânit de spirit creştinesc, porneşte să-i redea femeii toate binefacerile vieţii, iertând-o şi uitându-i greşelile toate, devenind îngerul ocrotitor al viitorului ei. În faţa cazărmilor de la Knightsbridge, sub un pom, unde razele lunii cădeau albe şi luminoase, scoase încă o dată cutia de marochin, lăsând ca razele lunii să soarbă culoarea pietrelor preţioase. Da, într-adevăr, erau de cea mai bună calitate! Dar la pocnitura cu care se închise cutia, un fior rece îl străbătu, din nou, din cap până-n picioare; porni înainte mai iute, strângându-şi pumnii înmănuşaţi în buzunarul paltonului, şi începu să tragă aproape nădejde că n-o va găsi acasă. Din nou îi năvăli în minte gândul că Irene e atât de misterioasă. Mânca seară de seară singură – în rochie de gală – dându-şi iluzia că e în societate! Cânta la pian – numai pentru ea! După cât a putut vedea el, nu avea nici câine, nici pisică. Şi deodată, îşi aminti de iapa pe care o ţinea el la Mapledurham pentru a-l duce la gară. Ori de câte ori se ducea la grajd o găsea acolo, singură de tot,

pe jumătate adormită şi, totuşi, în drum spre casă trăgea mai bine decât atunci când pleca de acasă, parcă dorea să se întoarcă şi să stea singură în grajdul ei! Gândurile lui nu aveau şir. „M-aş purta bine cu ea”, îşi zicea, „aş fi foarte atent”. Şi deodată cugetul lui Soames fu stăpânit pe de-a întregul de dorinţa imensă de-a avea o viaţă de familie, pe care Soarta – în batjocura ei – părea să i-o fi răpit pentru totdeauna; iată de ce, în faţa staţiei South Kensington, trăi o clipă în lumea viselor. În Kings Road, dintr-o cârciumă, ieşi clătinându-se un bărbat care cânta la armonică. Soames îl urmări din ochi: dansa fără noimă pe trotuar, după sunetele tărăgănate şi întrerupte ale melodiei; Soames trecu apoi pe cealaltă parte a trotuarului, pentru a fi cât mai departe de acest spectacol de sminteală a beţiei. O noapte la puşcărie! Ce neghiobi sunt oamenii! Dar beţivul băgă de seamă că Soames s-a ferit de el şi, de peste drum, îi aruncă valuri-valuri de blesteme geniale. „Sper că-l vor închide”, gândi Soames cu răutate. „Cum pot umbla liberi asemenea ticăloşi, când sunt femei singure pe stradă!” Ideea aceasta îi veni din pricina unei femei care mergea înaintea lui. Ciudat, mersul ei i se păru foarte cunoscut şi, când ea coti tocmai în drumul lui, inima începu să-i bată. Se grăbi până la colţ pentru a se convinge. Da! Era Irene; nu se putea înşela asupra mersului ei, într-o uliţă atât de îngustă şi mică. Mai trecu câteva colţuri, iar de la ultimul, Soames o văzu intrând în micul ei bloc. Atunci, pentru a n-o scăpa, fugi câţiva paşi, urcă în grabă treptele şi o ajunse în faţa uşii. Auzi cum introduce cheia în uşă şi fu lângă ea tocmai în momentul când, în uşa deschisă, Irene se întoarse încremenită.

— Nu te speria, îi zise gâfâind, te-am văzut din întâmplare. Dă-mi voie să intru un minut.

Ea duse mâna la piept, obrazul îi era palid, iar ochii mari deschişi de spaimă. Apoi, înfrângându-şi o pornire lăuntrică, lăsă capul în jos şi zise:

— Foarte bine.

Soames închise uşa. Simţind nevoia unei clipe de răgaz, se opri singur un minut, când ea trecu în salon, pentru a respira adânc şi a-şi potoli bătăile inimii. În acea clipă, atât de covârşitoare pentru viitorul lui, i se păru cam brutal să scoată din buzunar cutia de marochin. Dar cum să stea în faţa ei fără vreo scuză sau pretext pentru vizita pe care i-o făcea? în faţa acestei dileme îl cuprinse furia pe toate formulele de scuze şi justificare. Va urma o „scenă", altcum nici nu se poate! Deci, trebuie s-o îndure. Auzi glasul ei, dulce, neliniştit şi patetic:

— De ce ai venit din nou? N-ai înţeles c-aş fi preferat să nu mai vii?

El îi privi îmbrăcămintea: catifea în dungi maro închis, la gât o blană de culoarea nisipului şi o mică pălărie rotundă din catifeaua rochiei. I se potriveau de minune. Se vede că avea bani de cheltuit şi pentru toalete! îi zise brusc:

— Azi e ziua ta de naştere. Iată ce ţi-am adus, şi îi întinse cutia de marochin verde.

— Ah! Nu, nu!

Soames apăsă pe buton şi cele şapte pietre străluciră pe catifeaua cenuşiu-deschis.

— De ce nu? îi zise. Ca să ştiu că nu mai eşti supărată pe mine.

— Nu pot.

Soames scoase broşa din cutie.

— Lasă-mă măcar să văd cum îţi şade.

Ea se trase iute înapoi.

El se ţinu după ea, şi-şi apăsă mâna în care ţinea broşa pe pieptul lui Irene. Ea se smuci din nou. Soames lăsă mâna în jos şi zise:

— Irene, haide să uităm trecutul. Din moment ce o pot face eu, nu încape îndoială c-o poţi face şi tu. Vino să ne reluăm viaţa, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu vrei?

Vocea lui era fierbinte, iar în ochii aţintiţi pe faţa ei se citea un fel de implorare. Irene, care ajunsese cu spatele chiar lângă perete, înghiţi în sec. Atât a fost răspunsul ei. Soames continuă:

— E posibil să doreşti a trăi câte zile mai ai în felul acesta, pe jumătate moartă, în această mică vizuină? Întoarce-te la mine, am să-ţi dau tot ce doreşti. Îţi jur că vei trăi viaţa ta, aşa cum vei voi tu!

Faţa ei avu o tresărire ironică.

— Da, zise mai departe Soames, dar de data asta ţi-o făgăduiesc cu adevărat. Eu nu doresc decât... decât să am un fiu. E greu.

Glasul lui se înfierbântase într-atât, încât abia şi-l mai recunoştea, şi de două ori îşi smuci capul spre spate, parcă se lupta să-şi recapete răsuflarea. Dar ochii ei, aţintiţi asupra lui, întunecaţi şi încremeniţi într-un fel de spaimă, îl făcură să-şi adune minţile; şi gândurile lui dureroase, fără şir, se transformară în furie.

— Şi ce, ţi se pare că dorinţa mea e atât de nefirească? îi zise printre dinţi. E nefiresc să vrei un copil de la propria ta soţie? Ai zdrobit viaţa noastră şi ai distrus totul. Ne ducem zilele trăind numai pe jumătate şi n-avem nici un fel de viitor. Nu eşti chiar deloc măgulită că, în ciuda tuturor celor petrecute, eu... eu încă doresc să fii soţia mea? Vorbeşte, pentru Dumnezeu, spune o vorbă!

Irene încerca parcă, dar nu putea.

— Nu vreau să te înspăimânt, îi zise Soames mai blând; martor mi-e Dumnezeu. Eu nu doresc decât să te conving că aşa nu mai pot trăi. Vreau să te întorci la mine. Vreau să fii a mea.

Irene ridică o mână şi-şi acoperi partea de jos a obrazului, dar ochii ei nu se dezlipeau de ai lui, ca şi cum asta ar fi fost singurul mijloc de a-l ţine la distanţă. În sufletul lui Soames se ridică, într-un val uriaş, amintirea tuturor acelor ani, pustii şi amarnici, de când – oh! de când oare? – aproape de când a văzut-o prima oară... Faţa lui se crispa într-un spasm pe care nu şi-l putea stăpâni defel.

— Nu e prea târziu, îi zise; nu e prea târziu, numai dacă ai fi şi tu convinsă.

Irene îşi luă palma de pe buze şi începu să-şi frământe mâinile în faţa pieptului. Soames le prinse într-ale lui.

— Nu mă atinge! zise ea înecându-se.

Dar el continua să i le reţină, încercând să privească drept în ochii ei, care nici nu clipeau. Apoi, zise liniştită:

— Sunt singură aici. Sper că n-ai să te porţi aşa cum te-ai mai purtat o dată.

Soames îşi trase mâinile ca de pe un fier încins şi întoarse capul. Cum poate să existe pe lume o neîndurare ce nu conteneşte niciodată? Cum se poate ca acel unic act de pasiune violentă să fie încă viu în fiinţa ei? Să-i fi închis oare acea faptă orice posibilitate de revenire? Şi, fără s-o privească, zise cu încăpăţânare:

— Nu plec de aici până nu-mi dai un răspuns. Ţi-am oferit ceea ce puţini bărbaţi ar fi în stare să ofere şi vreau un... un răspuns cuminte.

Şi, aproape uluit, o auzi spunând:

— Nu-ţi pot da un răspuns cuminte. Aici mintea nu are nici un amestec. Nu-ţi pot spune decât adevărul brutal. Prefer să mor decât să mă întorc la tine.

Soames deschise ochii mari.

— Oh!... răspunse.

Şi toată făptura lui fu cuprinsă de un fel de paralizie; nu putea rosti nici o vorbă, nu putea face nici un gest, tremura din cap până-n picioare, ca omul care a primit cea mai gravă jignire posibilă şi nu ştie cum să reacţioneze sau, mai degrabă, nu-şi dă încă seama ce se petrece cu el.

— Oh, zise din nou, e chiar atât de grav? într-adevăr? Preferi moartea... Asta-i frumos!

— Îmi pare rău. Mi-ai cerut un răspuns. Ţi-am spus adevărul. Puteam face altfel?

La acest răspuns neaşteptat şi straniu, Soames căută scăpare în realitate. Azvârli broşa în cutie şi o puse în buzunar.

— Adevărul! zise; femeile nu ştiu ce e adevărul. Ele nu cunosc decât nervii, nervii.

Apoi o auzi şoptind:

— Da, dar nervii nu mint. Tu încă n-ai descoperit acest lucru?

Soames tăcea obsedat de ideea: „O voi urî pe această femeie. Trebuie s-o urăsc!” însă aici era buclucul! Va reuşi oare? îi aruncă o privire: stătea nemişcată, cu spatele lipit de perete, cu capul sus şi mâinile încleştate, parcă aştepta să fie împuşcată. Îi zise iute:

— Nu cred nici o vorbă din ceea ce spui. Ai un amant. Dacă n-ai avea, n-ai fi atât, atât de... proastă.

Văzând expresia din ochii ei, îşi dădu seama că spusese ceva ce nu se cuvenea şi că recăzuse prea devreme în tonul şi limbajul liber din vremea vieţii lor conjugale. Se întoarse şi porni spre uşă, dar nu avu puterea să iasă. Îl oprea ceva, ceva din fiinţa lui, acea însuşire profundă şi tainică a unui Forsyte care nu-i îngăduia să renunţe la ceva, care îl împiedica să vadă că dârzenia lui fantastică luptă pentru o cauză pierdută. Se întoarse încă o dată şi se opri, cu spatele la uşă, întocmai cum stătea şi ea, rezemată cu spatele de peretele opus, fără să-şi dea seama că erau destul de caraghioşi stând aşa, despărţiţi de toată lungimea încăperii.

— Tu nu te gândeşti niciodată la altcineva, ci numai la tine? o întrebă.

Buzele lui Irene tremurau; apoi răspunse încet:

— Te-ai gândit vreodată că eu mi-am dat seama de greşeala pe care am săvârşit-o – greşeala mea îngrozitoare, fără scăpare – şi c-am recunoscut-o chiar în prima săptămână a căsătoriei noastre; şi că am încercat, m-am străduit trei ani de zile? Tu ştii că am încercat! Crezi c-am făcut-o pentru mine?

Soames scrâşni din dinţi.

— Dumnezeu ştie ce a fost. Eu nu te-am înţeles niciodată; şi n-am să te înţeleg niciodată. Ai avut tot ceea ce ai dorit; şi poţi avea şi mai departe totul, ba chiar şi mai mult! Te întreb desluşit: ce ai împotriva mea? Fără să-şi dea seama de patima cu care vorbea, continuă cu aceeaşi căldură: Nu sunt şchiop, nu sunt respingător, nu sunt grosolan, nu sunt tâmpit. Ce ai cu mine? Care-i misterul?

Răspunsul ei fu un suspin prelung.

Soames îşi încleşta mâinile cu un gest care – în mod straniu – dezvăluia din plin starea lui sufletească.

— Când am venit aici, astă-seară, eram... nădăjduiam... voiam să fac tot ceea ce pot pentru a şterge trecutul şi a începe o viaţă nouă, fără prihană. Iar tu m-ai primit cu „nervi”, tăcere şi suspine. Nu mi-ai spus nimic concret. Mă simt... mă simt ca învăluit într-o pânză de păianjen.

— Da.

Şoapta aceea venită de lângă celălalt perete al încăperii îl scoase din nou din minţi.

— Ei bine; eu nu vreau să trăiesc înfăşurat într-o pânză de păianjen. Am s-o rup.

Se duse drept spre ea.

— Acum!

Nici el nu ştia ce voia să facă în timp ce păşea, hotărât, către ea. Dar când ajunse aproape, parfumul ei, pe care-l cunoştea atât de bine de pe vremuri, îl emoţionă pe neaşteptate. Îi puse mâinile pe umeri şi se aplecă pentru a o săruta. Nu-i sărută buzele, ci o dungă subţire, aspră, în care îi era strânsă gura; apoi, în timp ce ea îi împingea faţa cu amândouă mâinile, o auzi spunând:

— Oh, nu!

Întreaga lui făptură fu înecată de ruşine, regret şi senzaţia că totul e în zadar. Se întoarse brusc şi ieşi.

CAPITOLUL III

VIZITA LA IRENE

Jolyon o găsi pe June aşteptându-l pe peronul gării Paddington. Primise telegrama în timp ce-şi lua micul dejun. Locuinţa ei se compunea dintr-un atelier şi două odăi de culcare, într-una din grădinile parcului St. John's Wood – şi-o alesese acolo pentru că avea asigurată cea mai desăvârşită independenţă. Aici nu o urmărea nimeni, nu-i stăteau în cale fel de fel de servitori, şi-şi putea primi, la orice oră din zi şi din noapte, „neajutoraţii"; şi nu rareori se ivea câte un neajutorat care – neavând atelierul său propriu – lucra în cel al lui June.

Se bucura din plin de libertatea ei, iubindu-şi cu un fel de patimă de fecioară felul ei de viaţă; toată căldura pe care ar fi risipit-o asupra lui Bosinney, şi de care tânărul s-ar fi săturat – având în vedere dârzenia ei de Forsyte – şi-o cheltuia acum în promovarea „geniilor", ascunse şi în devenire, din lumea artelor. De fapt scopul vieţii ei era să transforme raţe în lebedele care, după cum credea, zăceau în protejaţii ei. Entuziasmul cu care îi proteja îi întuneca deseori judecata limpede. Dar era leală şi generoasă; mâna ei, mică şi darnică, a fost întotdeauna împotriva prejudecăţilor academice şi comerciale, de aceea, cu toate că avea un venit destul de mare, contul ei de la bancă era deseori deficitar.

Făcuse o vizită lui Eric Cobbley şi sosi la gara Paddington într-o stare de enervare profundă. Conducătorii unei ticăloase galerii de artă refuzaseră să organizeze o expoziţie individuală din picturile acestui geniu cu părul lins. Un negustor neruşinat, care-i vizitase atelierul, îşi exprimase părerea că, din punct de vedere financiar, expoziţia ar fi foarte puţin rentabilă. Această pildă atotgrăitoare a mârşăviei negustorilor de artă – manifestată tocmai faţă de „neajutoratul" ei favorit, care o ducea atât de greu, cu nevastă şi doi copii,

încât contul ei la bancă fusese dat peste cap – îi urcase tot sângele în micul ei obraz hotărât, iar părul ei, roşu-auriu, strălucea mai viu ca oricând. Îl îmbrăţişa pe tatăl ei şi se urcară amândoi într-o birjă; sufletul ei era tot atât de plin de griji ca şi al lui. Problema era care să-şi verse focul mai întâi.

Jolyon apucă să zică: „Draga mea, vreau să te rog să vii cu mine”, când, uitându-se la faţa ei, observă vă ochii albaştri i se roteau încoace şi încolo – întocmai cum se mişcă coada unei pisici agitate – şi că nici nu auzea ce-i spune.

— Tată, e adevărat că nu pot pune mâna pe nimic din banii mei?

— Din fericire, scumpa mea, nu ai dreptul decât la venitul lor.

— Ce desăvârşită dobitocie! Nu s-ar putea totuşi face ceva? Trebuie să existe o cale. Cu zece mii de lire sterline aş putea cumpăra o mică sală de expoziţie.

— O mică sală de expoziţie, mârâi Jolyon, pare o dorinţă modestă. Dar bunicul tău o prevăzuse.

— Eu socotesc, strigă June cu energie, că toată această grijă de a păstra banii e josnică, atâta vreme cât în lume există atâtea genii strivite de lipsa celor mai reduse mijloace de trai. Eu n-am să mă mărit niciodată, n-am să am copii; de ce să nu mi se dea dreptul de a dispune de averea mea, de a face o faptă bună, în loc să ţin toţi banii blocaţi în vederea unei eventualităţi care nu va apărea niciodată?

— Draga mea, pe noi ne cheamă Forsyte, răspunse Jolyon cu glasul său ironic, cu care impetuoasa lui fiică nu se obişnuise niciodată de-a binelea; şi, după cum ştii, în neamul Forsyte oamenii dispun în aşa fel de averea lor, încât moştenirea pe care le-o lasă nepoţilor e însoţită de o clauză testamentară prin care aceştia – în cazul când mor înaintea părinţilor lor – trebuie să facă testamente prin care să se lase părinţilor moştenirea averii ce li s-ar cuveni după moartea acestora. Tu înţelegi aşa ceva? Eu nu! Dar asta e situaţia şi n-avem încotro. Noi trăim după principiul că, atâta

vreme cât este cu putinţă, trebuie să menţinem bogăţia în familie şi să n-o lăsăm să scadă. Tu, dacă mori fără să te fi căsătorit, banii tăi trec asupra lui Holly şi Jolly şi a copiilor lor, dacă ei se vor căsători. Nu-ţi face plăcere să ştii că, orice ai face, nici unul din voi nu rămâne în sărăcie?

— Dar n-aş putea face un împrumut?

Jolyon dădu din cap.

— Nu încape îndoială că ai putea închiria o sală, dacă din venitul pe care-l ai poţi acoperi toate cheltuielile.

June scoase un sunet ce exprima dispreţ.

— Da, şi pe urmă nu-mi mai rămâne nimic pentru a ajuta pe cineva.

— Fetiţo dragă, murmură Jolyon, asta nu înseamnă de fapt acelaşi lucru?

— Nu, zise June aspru; aş putea cumpăra o sală cu zece mii de lire; ceea ce ar însemna să dau numai patru sute pe an. Dar dacă ar trebui să plătesc o mie de lire chirie anuală, mi-ar rămâne mie numai cinci sute. Tată dragă, gândeşte-te ce-aş putea face eu dacă aş avea o sală de expoziţie! în scurtă vreme i-aş putea face un renume lui Eric Cobbley şi la atâţia alţii.

— Oamenii de valoare îşi fac, la vremea lor, singuri renumele.

— După ce au murit.

— Spune, scumpa mea, ai văzut tu vreodată un om care, prin faptul că a avut renume, a lucrat mai bine?

— Da, pe tine, zise June, strângându-l de braţ.

Jolyon deschise ochii mari şi gândi: „Eu”? Apoi îşi zise: „Oh! Vai de mine! Acum o să mă roage să fac ceva pentru ea. Aşa suntem noi, cei din neamul Forsyte; fiecare dobândim, în felul nostru, ceea ce vrem.”

June se lipi şi mai tare de el în birjă.

— Scumpule, cumpără tu sala, iar eu îţi voi plăti ţie patru sute de lire sterline pe an. Astfel, nici unul din noi nu este păgubit. Şi apoi, mai este şi o excelentă investiţie.

Jolyon ezită.

— Nu crezi că pentru un artist este cam suspect să cumpere o sală de expoziţie? Şi apoi, zece mii de lire sterline sunt bani, nu glumă; iar eu nu am fire de negustor.

June se uită la el cu recunoştinţă şi admiraţie.

— Desigur că nu ai fire de negustor, dar ai un spirit comercial îngrozitor. Eu sunt convinsă că până la urmă va fi o afacere bună. Apoi este cel mai bun mijloc de a scoate din circulaţie pe ticăloşii aceia de negustori şi alţii asemenea. Şi strânse din nou braţul tatălui ei.

Pe faţa lui Jolyon se citea cum lua în zeflemea propria lui deznădejde.

— Unde este această preţioasă sală? Bănuiesc că este aşezată într-un loc minunat!

— Tocmai lângă Cork Street.

„Aha!” gândi Jolyon, „ştiam eu că trebuie să fie pe acolo. Iar acum e rândul meu să scot de la ea ceea ce vreau”!

— Bine, am să mă mai gândesc, dar nu chiar acum. Tu îţi mai aduci aminte de Irene? Aş vrea să vii cu mine să-i facem o vizită. Soames se ţine din nou după ea. Ar fi mai bine apărată dacă am adăposti-o undeva.

Cuvântul „adăposti”, pe care Jolyon îl folosi întâmplător, fu cel mai nimerit pentru a trezi interesul lui June.

— Irene! N-am văzut-o de atunci, de când... Da, fireşte! Aş fi încântată s-o pot ajuta!

De data asta veni rândul lui Jolyon pentru a strânge cu caldă admiraţie braţul acelei mici făpturi vioaie, cu suflet atât de generos, care era copilul lui.

— Irene e mândră, zise, privind-o cu coada ochiului, căci brusc se trezi în el teama că poate June nu va şti să fie discretă; e greu s-o ajuţi. Trebuie s-o luăm cu binişorul. Locuieşte aici. I-am telegrafiat că venim. Să-i trimitem cărţile noastre de vizită.

La coborârea din birjă, June zise:

— Nu-l pot suferi pe Soames, el dispreţuieşte tot ce nu are succes.

Irene era în ceea ce se numea „Salonul Doamnelor” din „Piedmont Hotel”.

Cu curajul moral care o caracteriza, June merse de-a dreptul la fosta ei prietenă, o sărută pe obraz şi se aşezară amândouă pe un divan pe care nu se aşezase încă nimeni de la înfiinţarea acelui hotel. Jolyon putu vedea că Irene era profund impresionată de această iertare simplă.

— Deci Soames te-a supărat din nou? întrebă el.

— Mi-a făcut ieri seară o vizită; îmi cere să mă întorc la el.

— Dar nu te întorci, nu-i aşa? strigă June.

Irene zâmbi uşor şi dădu din cap.

— Dar situaţia lui e groaznică, murmură ea.

— E vina lui. Trebuia să fi divorţat atunci când ar fi putut-o face.

Jolyon îşi aduse aminte cu câtă emoţie dorise odinioară June să nu se producă divorţul, pentru a nu se pângări numele logodnicului ei mort şi infidel.

— Ia să auzim acum ce are de gând să facă Irene, zise el.

Buzele lui Irene tremurau, dar vorbi liniştit:

— Cred că ar fi mai bine dacă i-aş da un motiv nou pentru a scăpa de mine.

— Ce oribil! strigă June.

— Ce altceva aş putea face?

— Asta e exclus, zise Jolyon foarte calm; *sans amour!*[27]

I se păru că va izbucni în plâns; dar ea se ridică în grabă, se întoarse pe jumătate cu spatele la ei şi stătu aşa câteva momente, pentru a-şi stăpâni nervii zdruncinaţi. Deodată June zise:

— Să ştii că eu mă duc la Soames şi-i spun că trebuie să te lase în pace. La vârsta lui ce-o mai fi vrând?

— Un copil. Nu e nefiresc.

— Un copil! strigă June cu dispreţ. Da, fireşte! Pentru a-i moşteni averea. Dacă vrea un copil cu orice preţ, să-şi ia o femeie oarecare şi să facă un copil; atunci tu ai motiv să ceri divorţul, iar el o poate lua în căsătorie.

Jolyon îşi dădu curând seama că a greşit aducând-o pe June aici – părtinirea ei violentă pentru Irene dădea apă la moară lui Soames.

— Cel mai bine ar fi ca Irene să vină şi să stea liniştită la noi, la Robin Hill, de unde să vadă cum evoluează lucrurile.

— Fireşte, zise June, numai că...

Irene se uită drept în ochii lui Jolyon – şi, cu toate că mai târziu el a încercat de nenumărate ori să înţeleagă acea privire, n-a reuşit.

— Nu! Ar însemna să vă produc neplăceri tuturor. Am să plec în străinătate.

Din glasul ei Jolyon înţelese că aceasta e o hotărâre definitivă. Ca fulgerul îi trecu prin minte ideea – care n-avea nici o legătură cu discuţia lor – „Bine, am s-o pot vedea acolo”. Dar zise:

— Nu crezi că în străinătate vei fi şi mai puţin apărată în cazul că te va urmări?

— Nu ştiu. Nu pot decât să încerc.

June sări în picioare şi măsură încăperea cu paşi mari.

— Totul este oribil. De ce trebuie să fie oameni chinuiţi, în mizerie şi fără ajutor, an după an, din pricina acelei justiţii dezgustătoare şi cu pretenţii de sfinţenie?

Dar cineva intră în cameră şi June se opri. Jolyon se duse spre Irene.

— Ai nevoie de bani?

— Nu.

— Vrei să închiriez eu apartamentul dumitale?

— Da, Jolyon. Te rog.

— Când pleci?

— Mâine.

— Între timp nu te mai întorci acasă, nu-i aşa?

Teama cu care îi pusese această întrebare i se păru lui Jolyon cam ciudată.

— Nu. Am adus aici tot ceea ce-mi trebuie.

— Ai să-mi comunici adresa dumitale?

Ea îi întinse mâna.

— Pentru mine eşti o stâncă.

— Clădită pe nisip, răspunse Jolyon, strângându-i puternic mâna; dar, te rog, ţine bine minte, că pentru mine este întotdeauna o plăcere să fac ceva pentru dumneata. Iar dacă te răzgândeşti... Vino, June, să ne luăm rămas bun!

June veni de la fereastră şi o strânse pe Irene în braţe.

— Nu te gândi la el, îi zise ea cu glasul emoţionat: bucură-te de viaţă şi fii binecuvântată!

Ieşiră în desăvârşită tăcere, purtând în suflet amintirea ochilor înlăcrimaţi ai lui Irene şi a zâmbetului de pe buzele ei; trecură pe lângă doamna care le întrerupse convorbirea şi care, aplecată pe masă, citea jurnalele.

Ajunşi în faţă la „National Gallery”, June exclamă:

— Să se sfârşească odată cu toate bestiile lipsite de demnitate şi cu legile astea oribile!

Dar Jolyon nu-i răspunse. El avea ceva din echilibrul tatălui său şi ştia să privească lucrurile cu obiectivitate, chiar şi atunci când era emoţionat din cale-afară. Irene avea dreptate; situaţia lui Soames era tot atât, ba chiar mai grea decât a ei. Iar în ceea ce priveşte legea – cei care au întocmit-o au considerat că firea omenească e de ordin inferior. Simţea că dacă mai rămâne împreună cu fiica lui s-ar putea, într-un fel sau altul, da de gol; de aceea îi spuse că trebuie să prindă trenul pentru a se întoarce la Oxford; făcu semn unei birje, o conduse la sala unde se găseau acuarelele lui Turner şi se despărţi de ea făgăduindu-i că se va gândi la sala aceea de expoziţie.

Dar în loc de sala de expoziţie, el se gândea la Irene. Se zice că mila e rudă apropiata cu iubirea! Dacă este aşa, apoi îl păştea negreşit primejdia de a iubi, căci îi era foarte milă de ea. Era greu să te gândeşti la ea, pornind spre Europa, atât de

îngrijorată şi de singură! „Sper că n-o să-şi piardă capul!”, îşi zise; „n-ar fi de mirare s-o cuprindă deznădejdea”. Într-adevăr, el nu-şi putea închipui cum va trăi ea de acum înainte, ruptă de micile ei ocupaţii zilnice – o făptură atât de frumoasă, fără nădejde, expusă la atacurile oricui! în această grijă a lui era mai mult frică şi gelozie. Femeile fac lucruri ciudate când sunt la strâmtoare. „Mă întreb ce-o să facă Soames acum!” gândi el. „Ce situaţie putredă şi tâmpită! Şi cred că lumea o socoteşte pe ea vinovată!” Foarte preocupat şi cu inima îndurerată, se urcă în tren, îşi rătăci biletul, iar pe peronul gării Oxford scoase pălăria pentru a saluta o doamnă a cărei faţă i se păru cunoscută, dar nu fu în stare să ghicească cum o cheamă nici măcar când o văzu luând ceaiul la „Rainbow”.

CAPITOLUL IV

DRUMURI PE CARE UN FORSYTE SE TEME SĂ PĂŞEASCĂ

Cutremurat de prăbuşirea nădejdilor lui, cu cutia verde de marochin încă strânsă în buzunarul din dreptul inimii, pe Soames începură să-l frământe gânduri mai amarnice decât moartea. Pânză de păianjen! Mergea iute şi nu vedea nimic în lumina lunii; depăna întruna scena pe care o trăise, chinuit de amintirea trupului ei încremenit de sila îmbrăţişării lui. Şi cu cât se gândea mai mult, cu atât se convingea că ea avea un amant; vorbele ei: „Prefer să mor!" n-ar fi avut sens, dacă nu iubea pe altul. Chiar dacă nu-l iubise niciodată, se purtase ca lumea până la apariţia lui Bosinney. Nu; era îndrăgostită din nou, căci altfel n-ar fi dat acel răspuns melodramatic la propunerea lui, care, din toate punctele de vedere, era cuminte! Foarte bine! Asta simplifica situaţia.

„Am să iau măsuri pentru a şti cum stau lucrurile", cugetă el; „mâine dimineaţă, primul lucru pe care-l fac e să mă duc la Polteed".

Dar chiar în timp ce lua această hotărâre, ştia că îi va fi foarte greu. El făcuse apel la serviciile agenţilor lui Polteed de mai multe ori în cursul exercitării profesiunii sale de avocat şi i-a folosit chiar de curând, în cazul Dartie, dar nu-i trecuse prin gând să-i angajeze pentru a urmări pe propria lui soţie.

Era prea înjositor pentru el!

Lăsă să treacă o noapte peste acest plan şi rana produsă în mândria lui – petrecu, mai bine zis, o noapte de veghe gândindu-se. Numai dimineaţa, în timp ce se bărbierea, îşi aminti că ea purta numele ei de fată, Heron. Deci, la început măcar, Polteed nu va şti a cui soţie era, deci nu-l va privi în faţă cu supunere, pentru a râde apoi de el cum se va întoarce cu spatele. Va trece drept soţia unuia din

clienţii săi. Şi acesta este adevărul, căci nu era el propriul său avocat?

Îi era de-a dreptul teamă că, dacă nu-şi înfăptuieşte planul chiar din primul moment, s-ar putea ca, mai târziu, să nu aibă puterea de a-l împlini. Foarte de dimineaţă, porunci lui Warmson să-i aducă o ceaşcă de cafea, şi înainte de micul dejun plecă de acasă pe furiş. Merse iute spre una din acele străduţe din West End unde Polteed, ca şi alte birouri, stăteau în slujba virtuţii claselor bogate. Până acum îl chemase întotdeauna pe Polteed la biroul său din Poultry; dar de data aceasta – cunoscându-le adresa – se duse de-a dreptul la ei şi ajunse acolo chiar la ora când se deschidea biroul. În prima cameră mobilată atât de bine, încât puteai crede că te afli la un cămătar, fu întâmpinat de o doamnă care ar fi putut fi învăţătoare.

— Aş vrea să vorbesc cu domnul Claud Polteed. Mă cunoaşte, nu-i nevoie să-i anunţi numele meu.

Grija lui cea mai mare era ca nimeni să nu afle că el, Soames Forsyte, a fost silit s-o pună sub urmărire pe soţia lui.

Domnul Claud Polteed – care nu semăna deloc cu domnul Lewis Polteed – era unul din acei bărbaţi cu păr negru, nasul uşor coroiat şi ochi căprui, vioi, despre care s-ar putea crede că sunt evrei dar care, în realitate, sunt descendenţii fenicienilor stabiliţi pe vremuri în Cornwall. Îl primi pe Soames într-o încăpere tapisată cu covoare şi perdele groase, pentru ca să nu se audă nimic din ce se vorbeşte într-însa. Într-adevăr, întregul aspect al camerei, mobilierul, lipsa oricărui document pe vreo masă, trezeau încrederea clientului.

Domnul Polteed îl salută respectuos pe Soames şi după ce intră în birou răsuci – cu oarecare ostentaţie – cheia în broasca singurei uşi a încăperii.

El spunea, de obicei: „Când un client mă cheamă la el, îşi ia precauţiunile pe care le doreşte. Dar când vine el aici, noi trebuie să-l asigurăm că ceea ce vorbim în biroul nostru nu e auzit de

nimeni. Dacă nu-i pot asigura de altceva pe clienţii noştri, le ofer cel puţin discreţie absolută.”

— Şi acum, domnul meu, cu ce vă pot fi de folos?

Soames avea un nod în gât şi abia putea vorbi. Trebuie, cu orice preţ, să se poarte în aşa fel, încât să ascundă în faţa acestui om faptul că chestiunea în care venise îl interesa mai mult decât o problemă strict profesională; de aceea, aproape în mod mecanic, pe faţă i se aşternu zâmbetul lui ironic.

— Am venit la dumneavoastră atât de devreme pentru că nu avem vreme de pierdut... (căci, dacă pierdea un ceas, nu mai avea puterea s-o facă!). Ai la dispoziţie o femeie de absolută încredere?

Domnul Polteed descuie un sertar, scoase un carnet, îl parcurse în grabă, îl puse apoi la loc în sertar şi-l încuie.

— Da, zise; exact femeia care ne trebuie.

Soames se aşeză punând picior peste picior; nimic nu-l trăda, în afară de o uşoară roşeaţă în obraji, care ar fi putut trece şi drept culoarea lui naturală.

— Atunci, trimite-o imediat pentru a urmări pe doamna Irene Heron, domiciliată în apartamentul D, Truro Mansions, în Chelsea. Deocamdată atât, iar mai târziu voi da şi alte dispoziţiuni.

— Imediat, zise domnul Polteed; este vorba despre un divorţ, nu-i aşa? şi suflă într-un tub acustic: Doamna Blanch a venit? Peste zece minute vreau să-i vorbesc.

— Te rog să dispui ca orice informaţie să-ţi fie înmânată în mod nemijlocit dumitale; urmând ca dumneata să mi-o trimiţi mie personal, menţionând că este ceva confidenţial, într-un plic sigilat şi recomandat. Clientul meu cere cea mai desăvârşită discreţie.

Domnul Polteed zâmbi, ca şi cum ar fi spus: „Dragul meu domn, înveţi pe tatăl dumitale cum să facă copii”, iar ochii lui alunecară spre obrazul lui Soames, şi pentru o clipă uită de îndatoririle lui profesionale.

— Spuneţi-i să fie absolut liniştit, îi zise. Fumaţi?

— Nu, răspunse Soames. Trebuie să mă înţelegi: se prea poate să nu aflăm nimic. Dacă însă se află vreun nume sau urmărirea este descoperită, faptul poate avea consecinţe grave.

Domnul Polteed dădu din cap.

— Pot s-o pun în categoria informaţiilor cifrate. În acest caz nu se pomeneşte niciodată vreun nume; se lucrează numai cu numere.

Descuie un alt sertar şi scoase două fâşii de hârtie, scrise ceva pe ele şi i le întinse lui Soames.

— Ţineţi-o pe aceasta, domnule; este cheia dumneavoastră. Eu păstrez copia ei. Cazul va fi numit 71. Persoana urmărită va fi 17; urmăritoarea 19; casa 25; dumneavoastră, biroul dumneavoastră vreau să zic, 31; biroul meu 32, eu însumi 2. În cazul că vreţi să pomeniţi despre clientul dumneavoastră, veţi folosi în corespondenţă 43; orice persoană pe care o bănuiesc de ceva în această chestiune va fi 47; o a doua persoană din aceeaşi categorie, 51. Şi fiindcă suntem în temă, vă rog să vă gândiţi dacă mai aveţi de dat vreo îndrumare sau indicaţie.

— Nu, zise Soames; adică – să se procedeze cu cât mai multă grijă şi discreţie.

Domnul Polteed dădu iarăşi din cap.

— Cheltuielile?

Soames ridică din umeri.

— Ca de obicei, răspunse scurt, şi se ridică. Ţine întreaga afacere în mâna dumitale.

— În întregime, zise domnul Polteed, care apăruse deodată între Soames şi uşă. În cealaltă chestiune am să vă caut în curând. Bună ziua, domnule. Ochii lui alunecară încă o dată asupra lui Soames, aruncându-i o privire în care se citea mai mult decât o preocupare strict profesională, apoi descuie uşa.

— Bună ziua, zise Soames, fără a se uita la dreapta sau la stânga.

Ajuns în stradă, se înjură zdravăn pe sine însuşi. O pânză de păianjen pe care, pentru a o tăia, fusese silit să recurgă la această metodă murdară, ascunsă, la spionaj, atât de profund respingătoare pentru un om care socotea că viaţa particulară este cea mai sfântă parte din proprietatea lui. Dar zarul fusese aruncat, şi nu mai putea da îndărăt. Merse înainte spre Poultry; ajuns la biroul său, puse într-un sertar şi încuie cutia verde de marochin şi cheia cifrului menit să lămurească falimentul căsniciei lui.

E ciudat ca un om a cărui preocupare principală în viaţă era să aducă în faţa publicităţii toate problemele ascunse ale proprietăţii şi neplăcerii casnice ale altora să fie atât de înspăimântat la ideea că şi afacerile lui vor ajunge în faţa opiniei publice. Şi totuşi lucrul nu este ciudat, căci cine ar fi putut cunoaşte mai bine decât el procedura atât de lipsită de sensibilitate a instanţelor judecătoreşti?

Ziua întreagă şi-o petrecu muncind din greu. Winifred trebuia să vină la el la ora patru după amiază: urma să meargă împreună la consfătuire cu Dreamer, Q.C., în „The Temple" şi, în aşteptarea ei, reciti scrisoarea pe care o pusese să i-o scrie lui Dartie – chiar în ziua plecării lui – şi prin care îi cerea să se întoarcă acasă.

Dragă Montague,

Am primit scrisoarea ta cu vestea că m-ai părăsit pentru totdeauna şi că eşti în drum spre Buenos Aires. Fireşte c-a fost o lovitură grea pentru mine. De aceea, profit de prima ocazie pentru a-ţi scrie şi a-ţi spune că sunt dispusă să uit tot trecutul, dacă vrei să te întorci îndată la mine. Te rog să procedezi ca atare. Sunt foarte tulburată, de aceea, deocamdată, nu vreau să-ţi spun mai mult. Expediez această scrisoare recomandat, la adresa pe care ai lăsat-o la clubul tău. Te rog răspunde-mi telegrafic.

Cu acelaşi drag, a ta soţie

Winifred Dartie

Uf! Ce minciună sfruntată! îşi aduse aminte cum stătuse aplecat asupra lui Winifred în timp ce ea copia această scrisoare concepută de el şi cum, punând condeiul pe birou, îi spusese: „Gândeşte-te, Soames! Ce ne facem dacă vine?”, cu un ton atât de straniu în glas, de parcă nici ea nu ştia ce voia. „Nu va veni”, îi răspunse, „atâta vreme cât nu şi-a cheltuit toţi banii. Tocmai de aceea trebuie să luăm măsuri grabnice”. La copia acestei scrisori era anexat, în original, biletul mâzgălit de Dartie – în stare de ebrietate – la clubul „Iseeum” şi adresat lui Winifred. Lui Soames i-ar fi plăcut să nu se vadă chiar atât de desluşit că cel care îl scrisese era foarte beat, căci asta era o chestiune de care se va lega instanţa. Parcă auzea glasul judecătorului, zicând: „Dumneavoastră aţi luat în serios acest bilet! Atât de serios încât i-aţi scris această scrisoare? Dumneavoastră credeţi că era convins de ceea ce v-a scris?” N-are importanţă! Faptul că Dartie a plecat cu vaporul şi nu s-a întors era de netăgăduit. La aceasta era anexat şi răspunsul său telegrafic: „Îmi este cu neputinţă să mă întorc. Dartie”. Soames dădu îngrijorat din cap. Dacă chestiunea nu se aranjează în cele câteva luni ce urmează, tipul se va întoarce acasă, ca un ban fals. Scăpând de el, făcea o economie de cel puţin o mie de lire sterline pe an, în afară de toate supărările pe care le producea lui Winifred şi tatălui lor. „Trebuie să-l iuţesc niţel pe Dreamer”, gândi el, „trebuie să ne grăbim”,

Winifred adoptase o ţinută pe jumătate îndoliată, care se potrivea de minune cu părul ei blond şi silueta-i înaltă; sosi în echipajul lui James. Soames nu mai văzuse trăsura tatălui său în City de când acesta se retrăsese din afaceri, cu cinci ani în urmă; de aceea a fost izbit văzând cât era de demodată. Cugetă: „Vremurile se schimbă mereu, omul nu mai ştie ce se va purta”! Pălării-ţilindru erau din ce în ce mai puţine. Întrebă de Val. Winifred îi spuse că Val va juca polo în semestrul următor. Ea credea că se află într-o societate foarte bună. Adăugă, cu o teamă în mod distins afectată:

— Soames, o să fie multă publicitate în jurul acestui divorţ al meu? *Trebuie* să apară în ziare? E atât de neplăcut pentru el şi pentru fete!

Soames, care era chinuit şi de problema lui arzătoare, răspunse:

— Ziarele sunt în mâna unei bande de oameni îndrăzneţi, este foarte greu să le scape ceva. Ei pretind că sunt apărătorii moralei publice şi, în realitate, corup pe cititori prin reportajele lor dezgustătoare. Dar noi n-am ajuns încă acolo. Astăzi vom vorbi cu Dreamer numai despre problema restabilirii drepturilor conjugale. El înţelege – fireşte – că demersurile noastre sunt făcute în vederea unui divorţ; dar tu trebuie să te porţi în aşa fel, încât să i se pară că doreşti ca Dartie să se întoarcă la tine – astăzi trebuie să faci exerciţii pentru a juca bine în rolul în care vei adopta această atitudine.

Winifred oftă şi zise:

— Oh! Ce caraghios a fost Monty!

Soames îi aruncă o privire aspră. Se vedea cât de colo că ea nu-l lua în serios pe Dartie şi că ar renunţa la întreg procesul dacă ar avea un cât de mic pretext. El intuise de la început acest lucru, şi nu se înşelase. Dacă acum fuge de un mic scandal, mai târziu sora lui şi copiii ei vor fi cu adevărat dezonoraţi şi poate chiar ruinaţi, căci îngăduind lui Dartie să trăiască alături de ei, acesta îi va duce de râpă cheltuind toţi banii pe care îi va lăsa James fetei lui. Cu toate că averea e bine pusă la adăpost, omul acesta va găsi modalitatea de a smulge toate veniturile, obligând familia să cheltuiască tot ceea ce are pentru a-l salva de faliment şi poate chiar de puşcărie!

Ajunşi la malul Tamisei părăsiră trăsura strălucitoare, cu cai strălucitori şi servitori cu pălării strălucitoare pe capră, şi urcară în birourile avocatului Dreamer, Consilier Regal, din „Crown Office Row”.

— Domnul Bellby este aici, domnule, zise secretarul, iar domnul Dreamer va veni peste zece

minute.

Domnul Bellby-junior nu era atât de tânăr cât ar fi trebuit să fie, căci Soames nu întrebuinţa decât avocaţi cu renume bine stabilit; pentru el a fost întotdeauna un mister cum de reuşeau avocaţii să-l convingă de a face apel la ei; domnul Bellby era aşezat la birou şi arunca o ultimă privire asupra hârtiilor pe care le avea în faţă. Tocmai atunci se întorsese de la Tribunal şi era îmbrăcat în robă, iar peruca din cap se potrivea cu nasul lui proeminent, ca mânerul unei mici pompe, cu ochii lui albaştri, mici şi isteţi, şi cu buza de sus destul de accentuată; nici că s-ar fi putut găsi un bărbat care să-l susţină şi să-l completeze mai bine pe Dreamer.

După ce o prezentă pe Winifred, trecură repede peste mersul vremii şi vorbiră despre război. Soames îi întrerupse pe neaşteptate:

— Dacă el nu consimte, nu putem face nici un demers înainte de şase luni. Aş vrea să grăbesc lucrurile, Bellby.

Domnul Bellby, care vorbea cu o oarecare urmă de accent irlandez, zâmbi lui Winifred şi murmură:

— Acestea sunt tergiversările judecăţii, doamnă Dartie.

— Şase luni! repetă Soames; vom ajunge până în iunie! Nu vom putea face nici măcar sesizarea instanţei înainte de vacanţa cea mare. Trebuie să ne grăbim, Bellby – căci va trebui să facem eforturi nemaipomenite pentru ca Winifred să-şi menţină atitudinea.

— Acum, domnul meu, veţi putea vorbi cu domnul Dreamer.

Intrară rând pe rând în biroul lui, întâi domnul Bellby, apoi – după un minut controlat la ceasul lui – veni Soames în urma lui Winifred.

Dreamer, Q.C., în robă, dar fără perucă, stătea în faţa căminului, de parcă această consfătuire ar fi avut un caracter monden; avea un obraz gălbui, cam unsuros, potrivit unui om foarte învăţat; avea şi mici favoriţi cărunţi, un nas destul de mare, cu ochelarii

prinşi pe el. Ridica mereu sprânceana, clipind din ochi, iar buza de jos o strângea cu putere sub cea de sus, aşa încât vorbele lui sunau cam înăbuşit. Apoi mai avea şi obiceiul de a veni brusc lângă persoana cu care vorbea; iar acest gest, împreună cu timbrul lui neobişnuit şi cu obiceiul de a mârâi înainte de a începe să vorbească îi asiguraseră un renume cum puţini avocaţi îl mai aveau în materie de omologări şi divorţuri. După ce, cu sprânceana ridicată, ascultă recapitularea faptelor expuse cu iscusinţă de Bellby, mârâi:

— Cunosc toate acestea; şi venind spre Winifred, zise cu glasul lui înăbuşit: Noi vrem să-l aducem înapoi; nu-i aşa, doamnă Dartie?

Soames interveni aspru.

— Nu încape îndoială că situaţia în care se află sora mea este intolerabilă.

Dreamer mârâi.

— Aşa este. Acum se pune problema: ne bizuim pe refuzul său telegrafic, sau trebuie să aşteptăm până după Crăciun, pentru a-i da posibilitate să scrie o scrisoare? Aceasta este problema. Nu-i aşa?

— Cu cât mai devreme, cu..., începu Soames.

— De ce părere eşti, Bellby? zise Dreamer, apropiindu-se de acesta.

Domnul Bellby suflă de parcă ar fi fost un câine.

— Noi nu terminăm procedura până în mijlocul lunii decembrie. Cred că nu trebuie să-i dăm mai mult răgaz decât atâta.

— Nu, zise Soames, de ce trebuie ca sora mea să fie pusă într-o asemenea situaţie neplăcută, pentru că el a plecat la...

— La dracu! zise Dreamer, venind spre Winifred; chiar aşa. Oamenii n-ar trebui să se ducă în lumea largă, nu-i aşa, doamnă Dartie? şi îşi ridică roba ca pe o coadă de păun. Sunt de aceeaşi părere cu dumneavoastră. Putem porni mai departe. Mai aveţi ceva de spus?

— Deocamdată nimic, zise Soames pe un ton semnificativ; voiam doar s-o cunoaşteţi pe sora mea.

Dreamer mârâi uşor:

— Încântat. Bună seara! şi lăsă să cadă roba pe care o ridicase.

Ieşiră pe rând. Winifred coborî scările. Soames se mai opri puţin. În contra voinţei lui, Dreamer îl impresionase.

— Cred că avem suficiente dovezi, îi zise lui Bellby. Între noi fie vorba, dacă nu facem lucrurile în grabă, nu le vom face niciodată. Credeţi că şi *el* a priceput acest lucru?

— Îl voi face eu să înţeleagă, zise Bellby. De altfel e un om de treabă – un om de treabă.

Soames dădu aprobativ din cap şi porni în grabă după sora lui. O găsi sub poartă, în curent, muşcându-şi buzele pe sub voalul care îi acoperea faţa. Îi zise în grabă:

— Mărturia cabinierei va fi foarte completă.

Faţa lui Winifred deveni aspră; făcu un efort pentru a-şi reveni şi porniră împreună spre trăsură. Tot timpul cât au parcurs, în tăcere, drumul până la Green Street, în sufletul amândurora se învârtea acelaşi gând: „Ah! De ce? De ce trebuie să-mi dau în vileag nenorocirea? De ce trebuie să fac apel la spioni pentru a lămuri durerile mele intime? Doar nu sunt eu vinovat de ele”.

CAPITOLUL V

JOLLY ÎN CALITATE DE JUDECĂTOR

Instinctul de proprietate care, după o atât de cruntă dezamăgire, a silit pe doi membri ai familiei Forsyte să renunţe la ceva ce nu mai puteau poseda, se întărea pe zi ce trecea în politica poporului britanic. Nicholas, la început plin de îndoială în ceea ce priveşte un război care trebuia să aibă urmări asupra averii lui, spusese, în cele din urmă, că burii aceia erau o grămadă de proşti care pun ţara la cheltuieli serioase, şi cu cât mai curând vor fi învăţaţi minte, cu atât mai bine. *El* l-ar fi trimis pe Wolseley! El vedea totdeauna puţin mai departe decât ceilalţi oameni – de altfel de aici se trăgea marea avere pe care au făcut-o toţi cei din neamul Forsyte – şi a priceput foarte curând că Buller nu era omul nimerit, de aceea zicea: „E un taur: dă înainte, cu capul, iar dacă ceilalţi n-au grijă, Ladysmith va cădea în mâinile duşmanului”. Acestea le spusese la începutul lui decembrie, de aceea, când veni „săptămâna neagră” avu dreptul să spună tuturor: „S-a întâmplat precum am prevăzut”. În timpul acelei săptămâni de îngrijorare, aşa cum n-a mai cunoscut vreun Forsyte, cel mai tânăr Nicholas a făcut atâta instrucţie în unitatea de voluntari din care făcea parte, zisă „Escadra Diavolului”, încât tânărul Nicholas a făcut apel la medicul familiei pentru a vedea care este starea sănătăţii fiului său şi află, cu spaimă, că era perfect sănătos. Băiatul tocmai îşi isprăvise studiile – atât de costisitoare – şi fusese primit în barou; de aceea ideea că face serviciul militar era, pentru mama şi tatăl său, un coşmar, mai ales într-o vreme când populaţia civilă se putea aştepta să fie înrolată. Fireşte, bunicul său lua în zeflemea această teamă, căci el exagera ideea în care fusese crescut şi anume: nici un război al Angliei nu poate fi decât de proporţii reduse şi dus de militari de profesie. Deoarece avea multe acţiuni care scădeau

vertiginos, privea cu neîncredere ordonanţele imperiale datorită cărora pierdea atâţia bani. Sacrificiul pe care-l făcea el era atât de mare, încât compensa şi îndatoririle nepotului.

La Oxford, totuşi, starea de spirit era cu totul diferită. Efervescenţa inerentă tinerilor strânşi acolo în număr atât de mare, frământarea lor din cele două luni dinaintea „săptămânii negre” se cristalizaseră, încetul cu încetul, în două partide diametral opuse. Chiar tineretul obişnuit, normal, care în Anglia a avut întotdeauna o orientare conservatoare, deşi nu lua lucrurile prea în serios, era dornic de luptă pentru a pune capăt războiului cât mai curând şi pentru a-i învăţa minte pe buri. În mod natural, din această partidă, mai numeroasă, făcea parte Val Dartie. Pe de altă parte, tineretul cu tendinţe radicaliste, grup mai puţin numeros, dar poate cu mai multă greutate, era pentru încetarea războiului şi acordarea autonomiei burilor. Cu toate acestea, până la „săptămâna neagră” cele două grupuri erau dezorganizate, nu aveau puncte de ciocnire manifeste, iar discuţia păstra un nivel academic. Jolly era unul dintre aceia care nu prea ştiau pe ce poziţie se află. El moştenise de la bunicul său, bătrânul Jolyon, dragostea de dreptate; de aceea nu putea privi problema numai sub un singur aspect. În afară de aceasta, în grupul său, format din „cei mai aleşi”, era un tânăr entuziast, cu păreri extrem de înaintate şi cu un oarecare magnetism personal. Jolly ezita. Tatăl său, de asemenea, părea a fi şi el nehotărât. Şi cu toate că – aşa după cum se cuvine să fie un băiat la vârsta de douăzeci de ani – privea cu ochi critici pe tatăl său, acesta avea un „aer” deosebit, care dădea un oarecare farmec atitudinii sale de ironică toleranţă. Nu încape îndoială că artiştii seamănă în mod vădit cu Hamlet, aşa că această însuşire trebuie ţinută în seamă chiar şi la un tată pe care-l iubeşti. Dar originala părere a lui Jolyon că „nu este chiar lucru curat să-ţi vâri nasul unde nu-ţi fierbe oala (cum au făcut uitlanderii) şi apoi să exploatezi pe alţii până îi subjugi”, fie că era

justă sau nu, a făcut o anumită impresie asupra fiului său, punându-l pe gânduri asupra a ceea ce se cheamă nobleţe. Pe de altă parte, Jolly nu putea suferi grupul numit de el „zănaticii”, şi nici grupul lui Val, „spilcuiţii”, aşa încât, în momentul când a bătut ceasul „săptămânii negre”, el era încă nehotărât. Una – două – trei, veniră acele înfrângeri sinistre de la Stormberg, Magersfontein şi Colenso. Sufletul poporului britanic, neşovăitor, a reacţionat la prima strigând: „Ah, dar mai este Methuen!”, după a doua: „Ah, dar mai este Buller!”, apoi a încremenit în îngrijorarea care creştea necontenit. Iar Jolly îşi zise: „Nu! Fir-ar al dracului! Acum trebuie să-i răpunem pe golani; nu-mi mai pasă dacă avem dreptate ori ba”! Şi, dacă ar fi citit gândurile tatălui său, ar fi văzut că gândea în acelaşi fel. În duminica următoare, ultima din semestru, Jolly a fost poftit la un pahar de vin de către „unul dintre cei mai aleşi”. După al doilea toast, ce s-a sfârşit cu cuvintele: „Pentru sănătatea lui Buller şi moartea burilor”! bându-se până la fund paharele de vin de Burgundia servit la acel colegiu, Jolly observă că între invitaţi era şi Val Dartie, care îl privi rânjind şi spuse ceva vecinului său. Era convins că fusese o observaţie puţin măgulitoare. Pentru nimic în lume nu s-ar fi manifestat Jolly în aşa fel încât să atragă atenţia asupra lui sau să producă vreo tulburare în public, de aceea strânse din buze şi sângele îi năvăli în obraji. Brusc şi cu intensitate, strania duşmănie pe care a simţit-o întotdeauna faţă de vărul său de-al doilea se accentua. Şi îşi zise: „Foarte bine! Las' pe mine, amice!” Băuse mai mult vin ca de obicei şi mai mult decât suporta, de aceea nu i-a fost greu să-şi aducă aminte de hotărârea pe care o luase şi, când toţi plecară în grup, într-un colţ mai singuratic atinse braţul lui Val.

— Ce-ai spus adineauri despre mine?

— Dar ce? Nu pot spune ce vreau?

— Nu.

— Ei bine, află că am spus că tu eşti un filo-bur – şi acesta e adevărul!

— Eşti un mincinos!
— Adică vrei să te baţi?
— Da, fireşte, dar nu aici; vino în grădină.

Merseră înainte, privindu-se reciproc peste umăr, nesiguri pe picioare, dar hotărâţi; săriră peste gardul de fier al parcului. Vârfurile ascuţite ale grilajului spintecară puţin mâneca lui Val, şi aceasta îi cam absorbi atenţia. Jolly era preocupat de ideea că se vor bate în incinta unui colegiu străin atât lui cât şi lui Val. Nu era tocmai în regulă, dar n-avea ce face – îi va veni el de hac – bestia!

Trecură peste iarbă spre locul cel mai întunecos şi îşi dezbrăcară hainele.

— Sper că nu eşti beat, nu-i aşa? zise Jolly pe neaşteptate. Nu mă pot bate cu tine dacă eşti beat.
— Nu sunt mai băut decât tine.
— Atunci totul e în ordine.

Fără a-şi strânge mâna, luară imediat poziţia de bătaie. Amândoi băuseră prea mult pentru a se bate conform regulilor prescrise, de aceea erau din cale-afară de atenţi pentru a se ţine într-o atitudine corectă, până când Jolly îl izbi din întâmplare pe Val în nas. De aici înainte văzură negru în faţa ochilor şi continuară să se bată urât, sub umbra deasă a bătrânilor copaci, fără a avea un martor care să strige „ajunge”, şi în fine, sleiţi de puteri, abia respirând, se despărţiră şi se îndepărtară unul de altul, clătinându-se, la auzul unui glas:

— Numele dumneavoastră, domnilor?

Această întrebare blândă, rostită de sub felinarul din faţa porţii grădinii, răsună ca chemarea unui zeu; se speriară amândoi şi, îmbrăcându-şi în grabă hainele, fugiră spre gard, se căţărară pe el şi se îndreptară spre locul de unde porniseră. Acolo, la o lumină slabă, îşi şterseră obrajii şi, fără vorbă, plecară, la depărtare de zece paşi unul de altul, spre poarta colegiului. Ieşiră în linişte; Val merse prin Brewery spre „The Brood”, iar Jolly o luă pe stradă în jos până la High. Capul îi era încă ameţit, dar trecând în revistă ciocnirile şi posibilităţile de *knock-out* pe care nu le exploatase, regreta că nu

boxase cu mai multă tehnică. În mintea lui se petrecea o bătaie imaginară, care nu semăna deloc cu cea din care ieşise, neînchipuit de măreaţă, cu cingătoare şi sabie, cu atac şi retragere, ca şi cum ş-ar fi bătut doi eroi din scrierile lui Dumas, atât de gustat de el. Îşi închipuia că este La Mole, Aramis, Bussy, Chicot şi d'Artagnan contopiţi într-o singură persoană, dar uita să şi-l închipuie pe Val drept Coconnas, Brissac sau Rochefort. Tânărul nu era decât un văr afurisit, care nu se putea compara cu un Cocker. Dar treaba lui! I-a tras totuşi una sau două lovituri straşnice. „Filo-bur!" Expresia îl învenina încă, şi în capul lui care îl durea ideea de a se înrola în armată prindea din ce în ce mai multă putere. Se gândea cum va călări pe câmpiile acoperite cu iarbă din Africa de Sud, trăgând cu vitejie din puşcă, în timp ce burii se târăsc pe jos ca iepurii. Iar când ridică spre cer ochii care-l usturau, văzu cum strălucesc stelele, printre acoperişurile caselor din incinta colegiului său, şi pe sine, cearşaf, culcat pe jos undeva prin Karoo[28] (sau cum i-or fi zicând), cu arma gata de tras şi cu ochii aţintiţi la cerul strălucitor.

A doua zi de dimineaţă, simţindu-şi capul cam greu, începu a-l doftorici, aşa cum se cădea să facă unul dintre „cei mai aleşi". Şi-l înmuie în apă rece, îşi fierse o cafea tare pe care n-o putu bea, iar la micul dejun abia înghiţi puţin *Hock*[29]. Pentru vânătaia pe care o avea pe obraz inventă povestea că un „smintit oarecare" s-a izbit de el la un colţ de stradă. Cu nici un preţ nu voia să vorbească despre bătaie căci, gândindu-se bine, asta nu intra deloc în vederile lui.

În ziua următoare plecă la Londra şi de acolo se duse la Robin Hill. Nu erau acasă decât June şi Holly. Tatăl său plecase la Paris. Petrecu o vacanţă plină de nelinişte şi frământare, fără să poată da vreo atenţie surorilor lui. De altfel, cum era şi firesc, June era ocupată cu neajutoraţii ei pe care – lucru ştiut – Jolly nu-i putea suferi. Eric Cobbley şi

familia, aceşti „proscrişi fără speranţă de recuperare”, îl supărau din cale-afară, căci în fiecare vacanţă ridicau casa de la Robin Hill cu fundu-n sus. Iar între el şi Holly apăruse o stranie neînţelegere. Fata începuse să aibă păreri personale, lucru care, socotea el, nu era deloc necesar. Bătea cu furie mingea de *cricket*, călărea inimos în Richmond Park, întotdeauna singur, şi îşi făcea un merit din a sări peste gardurile împletite, înalte şi ţepene – puse anume pentru a feri iarba aleilor prea mult umblată – făcând toate acestea, după cum spunea el, pentru a-şi oţeli nervii. Jolly se temea să nu fie fricos, şi gândul acesta îl preocupa mult mai mult decât pe alţi băieţi de vârsta lui. Îşi cumpără o puşcă, îşi instală un teren de tir pe câmpul de lângă casă, şi trăgea peste iaz în peretele bucătăriei dinspre grădina de zarzavat (spre marea spaimă a grădinarilor); în fundul sufletului său nutrea gândul că, poate, într-o bună zi se va înrola în armată şi va lupta pentru a menţine Africa de Sud în posesiunea ţării lui. Acum, când ţara făcea apel la recruţi voluntari pentru cavalerie, tânărul băiat era într-adevăr tulburat peste măsură. Să se înroleze oare? Dintre „cei mai aleşi”, după câte ştia el – şi era în corespondenţă cu mai mulţi colegi din grupul său de la universitate – nici unul nu se gândea la aşa ceva. Dacă ei ar fi făcut un singur gest, s-ar fi prezentat şi el îndată – căci era foarte ambiţios, din cale-afară de atent la manifestările exterioare, şi n-ar fi putut suporta să rămână în urmă cu ceva – dar în cazul în care s-ar înrola singur, ar putea părea „fanfaron”; căci, la drept vorbind, nu era tocmai necesar să o facă. Apoi, în afară de aceasta, nu dorea să meargă la război. Acest tânăr Forsyte se dădea înapoi de la orice salt primejdios care-l putea zvârli cine ştie unde. În consecinţă, starea lui sufletească – confuză şi chinuitoare – îl frământa şi îl îmbolnăvea, astfel că nu mai semăna deloc cu ceea ce fusese în trecut, o făptură distinsă şi senină.

Dar, într-o bună zi, văzu cu ochii lui ceva care-i stârni mânia, tulburându-l adânc: într-un luminiş al

parcului, chiar lângă Ham Gate, doi călăreţi: femeia din stânga era, cu siguranţă, Holly, pe bălţata argintie, iar în dreapta ei, desigur, acel „tont”, Val Dartie. Prima lui pornire fu să dea pinteni calului, să le ceara socoteală de purtarea lor, să-i spună tipului să-şi vadă de treabă şi s-o ducă pe Holly acasă. Dar îşi dădu imediat seama că dacă cei doi refuză să se supună poruncii lui, el va părea un caraghios. Îşi mână calul în dosul unui pom, dar văzu că e cu neputinţă să-i spioneze. Deci, nu-i rămânea altceva de făcut decât să se ducă acasă şi s-o aştepte pe Holly acolo! Frumoasă treabă! S-o şteargă de acasă cu acest fluşturatic! Nu avea cu cine se sfătui. June plecase de dimineaţă cu banda lui Eric Cobbley; iar tatăl său era tot în „afurisitul acela de Paris”. Simţea că, negreşit, acum trăieşte unul din acele momente pentru care se pregătise cu atâta râvnă în timpul şcolii, când el şi un coleg al său, numit Brent, dădeau deseori foc unei grămezi de ziare chiar în mijlocul camerei lor de studiu, spre a-şi oţeli nervii pentru eventualele clipe de primejdie. Dar acum nu era deloc calm aşteptând în curtea grajdurilor, mângâind pe câinele Balthazar, greoi ca un călugăr bătrân, gras şi trist, tânjind după stăpânul său şi gâfâind cu recunoştinţă pentru atenţia pe care i-o dădea. Trecu o jumătate de ceas până sosi Holly, rumenă în obraji şi mult mai frumuşică decât se cuvenea să fie. O văzu aruncându-i o privire iute – fireşte că se simţea vinovată – apoi porni după ea şi luând-o de braţ, o conduse în camera care fusese biroul bunicului lor. Încăperea, nu prea locuită în ultima vreme, purta totuşi, pentru amândoi nepoţii, urmele unei prezenţe care le amintea de o căldură sufletească, de o mustaţă mare şi albă pleoştită, de miros de ţigări de foi şi de râsete. În acest loc, în prima copilărie, înainte de a fi mers la şcoală, Jolly avea obiceiul să se ia la trântă cu bunicul său care, la vârsta de optzeci de ani, se apleca fără nici o greutate. Tot aici, căţărată pe braţul fotoliului celui mare îmbrăcat în piele, Holly netezea buclele de păr argintiu şi le ridica peste urechea lui pentru a-i şopti

secrete. Prin această fereastră săriseră toţi trei, în nenumărate rânduri, pentru a juca pe pajişte *cricket* şi acel joc numit *Wopsy-doozle*, pe care străinii nu-l ştiau, dar la care bătrânul Jolyon se aprindea foarte tare. Aici venise Holly odată, într-o noapte caldă, numai în cămaşă de noapte, după ce avusese un vis urât, pentru a scăpa din ghearele coşmarului. Şi tot aici a fost trimis odată Jolly – după ce începuse ziua cu o ştrengărie, punând sulfat de magneziu în oul proaspăt pe care urma să-l mănânce *Mademoiselle* Beauce, şi apoi făcuse ceva şi mai grav – pentru ca (în lipsa tatălui) să aibă următoarea convorbire cu bunicul său:

„— Aşa ceva să nu mai faci niciodată, băiete."

„— Dar ea mi-a dat o palmă, bunicule; atunci i-am tras şi eu una, şi ea a dat iarăşi în mine."

„— Să baţi o doamnă? Aşa ceva nu se face niciodată! I-ai cerut iertare?"

„— Nu încă."

„— Atunci du-te imediat şi roag-o să te ierte. Haide!"

„— Dar ea a început, bunicuţule; şi mi-a tras două, iar eu numai una."

„— Dragul meu, ai făcut un lucru foarte urât."

„— Dar să ştii că ea şi-a pierdut firea, nu eu."

„— Haide, acum."

„— Atunci vii şi tu cu mine, bunicuţule?"

„— Bine, da' numai de data asta."

Şi plecaseră, ţinându-se de mână".

Cei doi nepoţi veniră aici, în încăperea în care romanele lui Waverley, operele lui Byron, *Istoria Imperiului Roman* de Gibbon, *Cosmosul* lui Humboldt, bronzurile de pe cămin, capodopera şcolii de pictură în ulei *Bărci pescăreşti olandeze în apusul soarelui* stăteau nestrămutate, întocmai ca destinul; nimic nu se schimbase, astfel că bătrânul Jolyon ar fi putut şi acum sta acolo, în fotoliul său, picior peste picior, cu fruntea lui boltită şi cu ochii adânciţi în orbite citind atent *The Times*...

Jolly zise:

— Te-am văzut cu tânărul acela în parc.

Când văzu că sângele năvăleşte în obrajii surorii sale, avu o oarecare satisfacţie; se vedea că-i e ruşine!

— Ei şi? zise ea.

Jolly fu surprins; se aşteptase la mai mult, sau poate la mai puţin.

— Tu ştii, îi zise el cu un accent grav, că în semestrul trecut a spus despre mine că sunt filo-bur? Şi că am fost silit să mă bat cu el?

— Cine a fost învingătorul?

Jolly ar fi avut poftă să-i răspundă: „Era cât pe-aci să fiu eu", dar nu era de demnitatea lui să spună aşa ceva.

— Ascultă, te rog! Ce înseamnă purtarea asta? Aşa, fără să spui cuiva ceva!

— Dar de ce, să spun? Tata nu-i aici; de ce n-aş merge la călărie cu el?

— Dacă vrei să încaleci, n-ai decât să mă chemi pe mine. După părerea mea este o puşlama fără seamăn.

Holly păli de mânie.

— Nu-i adevărat! Numai tu eşti de vină dacă nu-l iubeşti!

Şi, furişându-se pe lângă fratele ei, ieşi din cameră, lăsându-l singur, cu ochii aţintiţi asupra statuii de bronz a lui Venus, aşezată pe spatele unei broaşte ţestoase; statuia fusese, până atunci, ascunsă de pălăria de călărie din fetru a lui Holly. Era tulburat ca niciodată, cutremurat până în adâncul tinerelor lui mădulare. Autoritatea pe care o exercitase toată viaţa asupra ei zăcea zdrobită la picioarele lui. Se duse lângă Venus şi examina – fără să ştie ce face – broasca ţestoasă. De ce nu-l putea suferi pe Val Dartie? Nu ştia nici el. Nu cunoştea nimic din istoria familiei, abia auzise ceva despre acea vagă duşmănie care luase naştere cu treisprezece ani în urmă când Bosinney o părăsise pe June pentru soţia lui Soames; dar despre Val nu ştia chiar nimic, de aceea era dezorientat. Dar nu-l putea suferi şi pace. Se punea problema: ce este de făcut? E drept că Val Dartie le era văr de-al doilea,

dar nu era deloc bine ca Holly să hoinărească cu el. Totuşi, firea lui îl oprea să dea în vileag ceea ce văzuse din întâmplare. În faţa acestei dileme se duse la bătrânul fotoliu de piele, se aşeză în el şi puse picior peste picior, în timp ce şedea acolo, privind prin fereastră, cu ochii pierduţi spre bătrânul stejar, măreţ, deşi dezgolit de frunze, se lăsă seara şi pomul deveni, încetul cu încetul, o siluetă ceva mai întunecată, proiectată în întuneric.

„Bunicule!” gândi el uitând de toate, şi scoase ceasul din buzunar. Nu putu vedea arătătoarele, dar îl puse să sune. „Cinci!” Primul ceas de aur al bunicului său; capacele se înmuiaseră de vechi de erau, gravura se tocise de pe ele, şi purtau urmele multor căderi. Sunetul clopotului semăna cu o voce slabă ce venea dintr-o epocă de aur, de pe vremea când se mutaseră la Londra, de la St. John's Wood, în casa de la Robin Hill – când veniseră cu bunicul lor în trăsură; şi cum sosiseră, se duseseră la pomi. Erau pomi în care se puteau căţăra şi straturi de andrişel pe care le uda bunicul! Ce era de făcut? Să-i scrie tatălui său să se întoarcă acasă? Să-şi verse sufletul în faţa lui June? Dar ea era atât de... atât de impulsivă! Să nu facă nimic şi să spere în noroc? De altfel, se sfârşeşte în curând vacanţa. Să se ducă acasă la Val şi să-l pună la punct acolo? Dar de unde să-i afle adresa? Holly nu i-o va spune! Un labirint de mijloace şi totuşi toate posibilităţile învăluite în nori! Aprinse o ţigaretă. După ce o fuma pe jumătate, fruntea i se descreţi, aproape ca şi cum o mână bătrână, subţire, ar fi trecut uşor deasupra ei şi ca şi cum cineva i-ar fi şoptit la ureche: „Nu face nimic, fii bun cu ea, scumpul meu!” Iar Jolly oftă uşurat şi suflă fumul prin nări...

Holly era sus, în camera ei, se dezbrăcase de costumul de călărie şi stătea cu fruntea încruntată. „Nu! *Nu-i* adevărat... *Nu* este aşa!” Îi scăpau necontenit de pe buze aceleaşi vorbe.

CAPITOLUL VI

JOLYON LA RĂSCRUCE

Când venea la Paris, Jolyon trăgea la un mic hotel particular situat deasupra unui restaurant bine cunoscut din apropiere de gara St. Lazare. În străinătate nu-i putea suferi pe semenii săi de tipul Forsyte – erau atât de ridicoli cum goneau neîncetat ba la operă, ba la Rue de Rivoli, ba la „Moulin Rouge”. Se vedea cât de colo că au venit aici numai pentru a schimba mediul şi că erau gata s-o ia din loc; şi asta nu-i plăcea lui Jolyon. Nici un alt Forsyte, însă, nu se apropia de ascunzişul lui unde în camera de culcare avea sobă cu lemne şi i se servea o cafea excelentă. Pe el, Parisul îl atrăgea mai mult iarna. Mirosul acrişor al fumului de lemne din sobe şi al plitelor pe care se prăjesc castanele, razele luminoase ale soarelui de iarnă în zilele senine, terasele deschise din faţa cafenelelor care sfidau iarna şi aerul ei rece şi usturător, mulţimile de oameni ageri şi stăpâni pe sine, toate îi arătau că în timpul iernii Parisul avea un suflet care, întocmai ca o pasăre călătoare, pleacă departe în miezul verii.

Vorbea bine franceza, avea şi prieteni, cunoştea şi câteva localuri mici în care putea găsi mâncăruri gustoase şi observa tipuri de oameni neobişnuiţi. La Paris se simţea înclinat spre filozofie, ironia i se ascuţea; viaţa lua un aspect mai subtil, cu ţeluri mai puţin precise, ca un buchet de flori pe care-l miroseai, ca un întuneric întrerupt de raze luminoase şi culori schimbătoare.

Când, în prima săptămână a lunii decembrie, se hotărâse să plece la Paris, nu-şi mărturisise nici sieşi că era atras acolo de Irene. Dar nu trecură nici două zile de şedere la Paris şi Jolyon îşi dădu seama că dorinţa lui de a o vedea fusese mobilul principal al călătoriei sale. În Anglia omul nu-şi dădea seama de ceea ce simţea cu adevărat. Se gândise el că ar fi bine să discute cu ea despre închirierea apartamentului ei şi alte chestiuni asemănătoare,

dar, ajuns la Paris, totul i se păru mai limpede. Parcă tot oraşul plutea în vrajă. A treia zi îi trimise o scrisoare. Răspunsul îi înfioră de plăcere toată fiinţa:

Dragul meu Jolyon,
E o fericire pentru mine să te întâlnesc.

Irene

Într-o zi însorită plecă spre hotelul ei, simţind în suflet emoţia încercată adeseori pe când se ducea să privească un tablou mult iubit. Pe cât ţinea el minte, nu mai întâlnise niciodată o femeie care să trezească în el o senzaţie atât de neobişnuită, senzuală şi totuşi impersonală. Se va duce la ea, îşi va desfăta ochii, va pleca de la ea fără s-o fi cunoscut mai bine, dar gata să se întoarcă a doua zi pentru a-şi desfăta din nou privirea. Acesta era sentimentul său, în momentul când – în micul salon garnisit şi decolorat al unui hotel liniştit din apropierea Senei – ea veni spre el, în urma unui mic *boy* care, după ce pronunţă cuvântul *Madame*, dispăru. Faţa ei, zâmbetul, felul în care-şi purta trupul erau aşa cum şi le închipuise el, iar expresia feţei ei spunea desluşit: „Un prieten”!

— Ei bine, i se adresă el, ce noutăţi are sărmana exilată?

— Nici una.

— Nici o veste de la Soames?

— Nimic.

— Ţi-am închiriat apartamentul şi, ca un bun administrator, ţi-am adus şi nişte bani. Cum îţi place Parisul?

În timp ce îi punea aceste întrebări, i se păru că nu mai văzuse niciodată buze atât de fine şi atât de sensibile; buza de jos era puţin răsfrântă, cea de sus avea, într-un colţ, o gropiţă ce abia se percepea. Avea senzaţia că se află în faţa unei statui pe care o admiră în mod aproape impersonal şi în care descoperise o femeie suavă şi cu suflet viu. Irene recunoscu că-i era cam greu să trăiască singură la

Paris; totuşi, Parisul era atât de plin de viaţa lui proprie încât, mărturisi ea, e inofensiv ca un pustiu. Şi apoi, momentan, englezii nu erau priviţi cu prea multă simpatie!

— Cred că nu simţi aceasta, zise Jolyon, căci francezii au de ce te admira.

— Acest lucru are şi dezavantajele lui.

Jolyon dădu din cap.

— În orice caz, atâta vreme cât sunt aici, am să te scot *eu* în oraş. Vom începe chiar de mâine. Vino să luăm masa la restaurantul meu preferat, apoi vom merge la „Opéra-Comique”.

Astfel au început întâlnirile de fiecare zi.

Şi foarte curând, Jolyon îşi dădu seama că pentru oamenii care doreau ca sentimentele lor să rămână într-o stare staţionară, Parisul era, în acelaşi timp, primul şi ultimul loc în care poţi să ai raporturi de prietenie cu o femeie frumoasă. În inima lui se produse o revelaţie, se aprinse o lumină ce cânta ca o pasăre: *„Elle est ton rève! Elle este ton rève!”*[30] Câteodată aceasta i se părea natural, câteodată se simţea caraghios – un caz grav de îndrăgostire la bătrâneţe.

De când fusese, pe vremuri, ostracizat de Societate, nu mai avea nici un fel de stimă pentru morala convenţională; dar în subconştientul său mocnea ideea unui amor la care ea nu va răspunde niciodată – căci la vârsta lui nici nu se putea aştepta la aşa ceva. De altfel, o compătimea din tot sufletul pentru singurătatea în care trăia şi pentru viaţa pustie pe care o ducea. Îşi dădea seama că, pentru ea, el era o mângâiere şi că micile lor excursii îi făceau multă plăcere; de aceea avea mare grijă să nu facă şi să nu spună nimic din ceea ce ar putea distruge această plăcere. Ea sorbea cu atâta nesaţ prietenia lui, încât lui Jolyon i se părea că se află în faţa unei plante veştejite care soarbe apa pe care i-o dă. După câte ştiau ei, nimeni pe lume nu-i cunoştea adresa în afara lui: ea era necunoscută la Paris, iar el destul de puţin cunoscut, aşa că li se părea că nu

trebuie să se ferească de nimeni cu prilejul plimbărilor, conversaţiilor, concertelor, vizitelor la muzeele de artă, spectacolelor de teatru, restaurantelor, excursiilor la Versailles, St. Cloud şi Fontainebleau. Iar timpul zbura... A fost o lună trăită intens, o lună fără trecut şi fără viitor. Ceea ce în tinereţea lui ar fi fost o pasiune nedomolită, era acum un sentiment tot atât de intens, dar mult mai puţin arzător, potolit de admiraţie, de lipsa de perspective şi de sentimentul lui cavaleresc, care dădeau atitudinii lui un aer de prietenie ocrotitoare. Atâta vreme cât era împreună cu ea, zâmbitoare şi fericită de această prietenie, îşi stăpânea orice alt sentiment, cu toate că de fiecare dată i se părea din ce în ce mai frumoasă, iar sufleteşte mai aproape de el. I se părea că filozofia pe care şi-o făcuse ea despre viaţă se potrivea de minune cu mentalitatea lui, fiind influenţată mai mult de afect decât de raţiune; ea era ironică şi neîncrezătoare, sensibilă la tot ceea ce e frumos, aproape pătimaşă în toleranţa şi înţelegerea ei pentru oameni, deşi, în anumite privinţe, era de o intransigenţă instinctivă, de care el, un biet bărbat, nu era capabil. Şi, în toată această lună petrecută zi de zi cu ea, nu l-a părăsit niciodată sentimentul pe care-l avusese în prima zi când s-a dus la ea: o dorinţă aproape impersonală de a privi o operă de artă. De teamă ca nu cumva să tulbure atitudinea calmă din purtarea lui, s-a ferit să privească în faţă viitorul – atât de neîndurător şi strâns legat de prezent. Dar îşi făcuse planuri pentru a petrece încă o lună cu ea, în alte locuri, unde soarele e mai cald şi unde sunt lucruri deosebite de văzut şi de pictat. Dar o telegramă sosită la 20 ianuarie puse brusc capăt visurilor lui.

M-am înrolat ca voluntar în Armata Imperială.
Jolly.

Jolyon a primit-o tocmai în momentul când pleca spre Luvru, unde avea întâlnire cu Irene. A fost o lovitură care l-a readus la realitate. În timp ce

el îşi petrecea vremea aici, în visare, fiul său, al cărui îndrumător şi sfetnic ar fi trebuit să fie, făcuse acest pas grav spre primejdie, suferinţă şi poate chiar moarte. Era tulburat până în adâncul sufletului şi-şi dădu deodată seama cât de mult era împletită Irene cu rădăcinile fiinţei lui. Astfel, ameninţată cu despărţirea, legătura lor – căci acum, într-un fel, devenise o legătură – nu mai avea un caracter impersonal; Jolyon îşi dădea seama că a trecut pentru totdeauna vremea în care se putea bucura în linişte de prietenia ei. Acum văzu desluşit ceea ce simţea, era îndrăgostit de ea. Poate că era ridicol, dar sentimentul său era atât de real, încât mai devreme sau mai târziu trebuia să se manifeste. Dar, după părerea lui, nu era momentul să facă asemenea mărturisiri. Vestea sosită de la Jolly s-a pus fără îndurare în calea lui. Era mândru de această înrolare; căci „săptămâna neagră” îşi pusese pecetea şi pe filo-burismul lui Jolyon. Şi iată că în acest fel venea sfârşitul înaintea oricărui început! Ce noroc a avut că nu făcuse nici un gest care să-i fi dat pe faţă sentimentele!

Când Jolyon sosi în galeria de tablouri, Irene stătea în faţa *Fecioarei de pe stânci*, graţioasă, absorbită, zâmbitoare şi nebănuind ce o aşteaptă. Iar el gândi: „Şi eu trebuie să renunţ la plăcerea de a o mai vedea? Atâta vreme cât este de acord s-o văd, este nefiresc să-mi refuz acest lucru”; se opri în loc fără ca ea să-l fi văzut, o privi mult, parcă voia să-şi întipărească bine în minte imaginea trupului ei, şi simţi oarecare invidie faţă de tabloul pe care ea îl studia cu atâta atenţie. Irene întoarse de două ori capul spre intrare, iar el gândi: „Mă caută pe mine!” În cele din urmă se duse spre ea.

— Priveşte! îi zise.

Ea citi telegrama şi suspină adânc.

Şi acel suspin era tot pentru el! Situaţia lui era, într-adevăr, grea! Dacă vrea să-şi facă datoria faţă de fiul său, trebuie să-i strângă mâna lui Irene şi să plece imediat. Dacă vrea să-şi facă datoria faţă de inima lui, ar trebui măcar să-i spună ceea ce simte.

Oare va înţelege, oare va putea pricepe ea tăcerea cu care privea el acest tablou?

— Mă tem că trebuie să plec imediat acasă, zise în cele din urmă. O să-mi fie îngrozitor de greu.

— Mie de asemenea; dar, fireşte, trebuie să pleci.

— Ei bine! zise Jolyon şi întinse mâna.

Când întâlni privirile ei, valuri-valuri de sentimente năvăliră în fiinţa lui.

— Asta e viaţa! zise. Ai grijă de dumneata, draga mea!

Avu senzaţia că i se împleticesc picioarele, că nu se poate mişca, parcă creierul lui refuza să se îndepărteze de ea. La ieşire întoarse capul, o văzu ridicând mâna şi ducându-şi degetele la buze. El ridică cu solemnitate pălăria, dar nu se mai uită încă o dată înapoi.

CAPITOLUL VII

DARTIE CONTRA DARTIE

Procesul – Dartie contra Dartie – prin care Winifred – Doamna Dartie – cerea restabilirea drepturilor ei conjugale prin demersuri atât de puţin plăcute ei, se apropia pe zi ce trecea. N-au putut fixa termenul înainte de Crăciun, dar în prima zi după expirarea vacanţei, procesul se şi găsea pe rol – al treilea. Winifred petrecu sărbătorile Crăciunului ieşind în lume chiar mai mult ca de obicei, dar în pieptul ei, foarte decoltat, zăcea ascunsă îngrijorarea. De Crăciun James fu foarte darnic cu ea, exprimându-şi astfel simpatia şi uşurarea faţă de apropiata desfacere a căsătoriei ei cu acea „preţioasă puşlama", cuvinte pe care inima lui bătrână le simţea, dar buzele lui nu le puteau rosti.

Dispariţia lui Dartie făcu din căderea rentelor de Stat o problemă relativ mai puţin gravă; iar în ceea ce privea scandalul – James era destul de calm, având în vedere aversiunea profundă faţă de Dartie, precum şi greutatea din ce în ce mai mare pe care o dobândea averea faţă de reputaţie în mintea unui adevărat Forsyte care se apropia de sfârşitul vieţii; apoi, toţi cei din jurul lui evitau să aducă vorba despre acest lucru, şi nu-l pomeneau decât atunci când James făcea aluzie la divorţ. În calitatea lui de avocat şi de părinte, era chinuit de teama ca nu cumva Dartie să apară pe neaşteptate, supunându-se solicitării Tribunalului. Asta ar fi o drăguţă figură! Frica îl rodea atât de tare încât, oferindu-i lui Winifred cecul de Crăciun, o sumă mult mai mare decât de obicei, îi zise:

— Ţi-l dau mai ales pentru acela din străinătate; ca nu cumva să se întoarcă acasă.

Nu încape îndoială că erau bani grei, azvârliţi pe fereastră, dar în acelaşi timp era şi un fel de asigurare pentru falimentul care l-ar fi ameninţat într-o bună zi dacă nu se pronunţa divorţul. De aceea o întrebă pe Winifred de mai multe ori dacă a

expediat banii. Sărmana femeie! – desigur că i-a fost foarte greu să trimită atâţia bani în punga „acelei făpturi”! Când Soames află de aceasta, dădu îngrijorat din cap. În cazul în speţă nu aveau de-a face cu un Forsyte care ţinea ferm la hotărârea pe care o luase. Era un gest foarte riscat, deoarece nu cunoşteau situaţia de acolo. Totuşi, faptul va produce un efect favorabil asupra instanţei, iar el va insista ca Dreamer să-l scoată în evidenţă. Deodată zise:

— Mă întreb unde se duce baletul acela după stagiul din Argentina?

Nu pierdea nici un prilej de a-i reaminti acest lucru lui Winifred, căci ştia că ea are o slăbiciune, dacă nu chiar pentru Dartie, cel puţin pentru a nu-l defăima în public. Cu toate că nu-i plăcea să-şi manifeste admiraţia, trebuia să admită că ea se purta foarte bine cu copiii ei care, ca nişte pui de pasăre, căscau ciocul după veşti de la tatăl lor. Imogen era tocmai la vârsta când urma să iasă în lume, iar Val era destul de îndărătnic faţă de întreaga poveste. Simţea că atitudinea lui Val era pentru Winifred factorul cel mai important căci, fără îndoială, el era cel mai iubit copil al ei. Dacă ar vrea, băiatul acesta ar putea opri divorţul. De aceea Soames avu grijă să nu ajungă la urechile nepotului său demersurile preliminare ale acţiunii de divorţ. Ba făcu şi mai mult. Îl pofti la masă la „Remove” şi, în timp ce Val îşi fuma ţigara, atacă subiectul care ştia că-l preocupă cel mai mult:

— După câte aud, ai de gând să joci polo după ce te întorci la Oxford.

Val se ridică din fotoliul în care şedea comod.

— Da! Aş dori mult! îi răspunse.

— Ei bine, continuă Soames, ştii că este o chestiune foarte costisitoare. Mi se pare că bunicul tău nu va consimţi să suporte aceste speze atâta vreme cât nu este sigur că nu va avea cheltuieli neprevăzute în altă parte.

Apoi se opri pentru a vedea dacă tânărul a priceput sensul vorbelor lui.

Genele bogate acoperiră un moment ochii lui Val, iar pe gura lui mare apăru o strâmbătură. Mârâi:

— Cred că te referi la tatăl meu!

— Da, zise Soames; mă tem că dorinţa ta depinde de el, adică dacă va mai „trage" bani de la bunicul tău, sau ba.

Mai mult decât atâta nu i-a spus, lăsându-l pe băiat să se frământe singur.

Dar în zilele acelea Val avea şi el preocupările lui; visa la o iapă argintie, cu o fată ce călărea pe ea. Cu toate că Crum era la Londra, şi că în orice moment putea să i-o prezinte pe Cynthia Dark, Val nu-i ceru acest serviciu. Într-adevăr, îl ocolea pe Crum şi ducea, în afară de socotelile cu croitorul şi de grajdurile cu cai de închiriat, o viaţă ce-i părea şi lui stranie. Faţă de mama lui, surorile şi fratele mai mic, simula că-şi petrecea vacanţa întâlnindu-se cu colegii, iar seara stătea somnoros acasă. Orice program îi propuneau ei pentru timpul zilei era întâmpinat cu: „Îmi pare rău; am întâlnire cu un coleg"; dar ceea ce era şi mai greu era să se fofileze din casă zi de zi – la plecare şi la întoarcere – în costum de călărie. În sfârşit, fu primit în „Goat Club", unde şi-a dus toate lucrurile din garderoba de călărie, şi de atunci se putea schimba în linişte şi pleca pe calul său închiriat spre Richmond Park. Dragostea lui creştea mereu, şi o păstra cu sfinţenie ca pe o taină ce era numai a lui. Pentru nimic în lume n-ar fi suflat o vorbă „camarazilor" săi, pe care nu-i „întâlnea", despre un simţământ atât de ridicol din punct de vedere al concepţiei lor şi a lui. Totuşi, fără să vrea, nu mai era atras spre nimic altceva. Sentimentul acesta îl izola de plăcerile fireşti ale tinerilor de vârsta lui, făcând din el – trebuia să recunoască – un „papă-lapte" în ochii lui Crum. Tot ceea ce-l preocupa acum era să se îmbrace în noul lui costum de călărie şi să se furişeze până la poarta dinspre Robin Hill, de unde apărea, galopând solemn, bălţata argintie încălecată de călăreaţa ei zveltă, cu părul întunecat, pentru a

porni apoi pe sub pomii desfrunziţi, unul lângă altul, în galop, sau ţinându-se uneori de mână. De mai multe ori, seara, într-un moment de expansiune, fu ispitit să-i povestească mamei lui cum această dulce şi sfioasă verişoară l-a cucerit pe nesimţite şi i-a distrus „viaţa”. Dar experienţa lui amarnică l-a învăţat că oamenii trecuţi de treizeci şi cinci de ani nu mai înţeleg astfel de lucruri; de aceea nu destăinui nimic. De altfel, până să se căsătorească, va trebui să-şi termine studiile la universitate, iar ea va trebui să „iasă în lume”; deci, n-avea nici un rost să complice lucrurile, atâta vreme cât o putea vedea. Surorile lui l-ar fi tachinat, şi nu cu simpatie, iar fratele lui şi mai rău; n-avea pe nimeni de încredere; şi apoi, mai era şi acest oribil divorţ! Ah! ce ghinion este să ai un nume pe care nu-l poartă nimeni! Ce bine era dacă îl chema Gordon sau Scott sau Howard sau dacă purta vreun alt nume obişnuit! Dar Dartie – nu se găsea în nici un anuar. Astfel merseră lucrurile până într-o zi din mijlocul lunii ianuarie, când bălţata argintie şi călăreaţa ei nu veniră la întâlnire. Aşteptând în frig, se frământa dacă e bine sau nu să se ducă până la ea acasă. Acolo putea da de Jolly, şi amintirea întâlnirii lor sumbre era încă vie în mintea lui. Nu se putea bate mereu cu fratele ei! Aşa că se întoarse trist în oraş şi petrecu o seară cufundat în gânduri negre. A doua zi dimineaţă, la ceai, băgă de seamă că mama lui era îmbrăcată într-o rochie neobişnuită şi avea pălăria pe cap. Rochia era neagră, cu nuanţe albastre, pălăria neagră şi cu boruri mari – arăta excepţional de bine. Iar când, după ce luară ceaiul, ea îi zise:

— Vino te rog, cu mine, Val, şi îl conduse în salon, fu cuprins deodată de o nelinişte profundă.

Winifred închise uşa cu grijă, duse batista la buze şi respiră parfumul de violete de Parma cu care o udase, iar Val gândi: „O fi aflat ceva despre Holly”?

Glasul ei îl trezi din îngândurare:

— Scumpul meu, vrei să-mi faci o plăcere?

Val îi zâmbi nehotărât.

— Vrei să vii azi înainte de amiază cu mine...

— Trebuie să mă întâlnesc cu..., începu Val, dar ceva din expresia mamei lui îi tăie vorba. Adică, vreau să spun, doar nu cumva vrei să...

— Ba da, astăzi trebuie să mă duc la Tribunal.

Azi? Acea blestemată afacere, pe care abia reuşise s-o uite, deoarece nimeni nu mai vorbea de ea. Se opri, compătimindu-se, şi muşcând bucăţele de piele de pe vârful degetelor lui. Apoi observă că buzele mamei lui tremurau şi zise impulsiv:

— Foarte bine, mamă; merg cu tine. Bestiile!

Nici el nu ştia cine sunt bestiile, dar cuvântul acesta exprima întocmai ceea ce simţeau atât el cât şi ea, restabilind în oarecare măsură calmul lor.

— Cred că e mai bine să-mi schimb costumul, mârâi el, plecând spre camera lui.

Se îmbrăcă cu un costum elegant, guler mai înalt, ac de cravată cu perlă, cele mai frumoase ghetre pe care le avea, iar în timp ce se îmbrăca, sudalmele nu conteneau. Apoi se privi în oglindă şi zise:

— Să fiu al dracului dacă vor vedea vreo emoţie pe faţa mea!

Coborî. În faţa porţii îi aştepta trăsura bunicului său; mama lui era îmbrăcată într-o haină de blană, arăta parcă se ducea la o recepţie de la Primărie. Se aşezară unul lângă altul în trăsura închisă, şi tot drumul până la Palatul de Justiţie, Val nu făcu decât o aluzie la procesul în curs.

— Nu-i aşa că nu va fi vorba despre perlele acelea?

Micile cozi pufoase de pe manşonul lui Winifred începură să tremure.

— Oh, nu! îi zise, astăzi totul va decurge în linişte. Bunica ta a vrut să vină şi ea, dar nu i-am îngăduit. M-am gândit că vei avea tu grijă de mine. Arăţi atât de bine, Val! Ridică-ţi numai puţin gulerul la spate... aşa e bine.

— Dar dacă vor fi obraznici cu tine? începu Val.

— Oh, nu! Nici vorbă de aşa ceva. Eu am să fiu foarte calmă. Asta e singura atitudine pe care pot s-o iau.

— Nu-mi vor cere oare să dau vreo mărturie?

— Nu, scumpule, totul este aranjat. Şi îi mângâie mâna.

Atitudinea hotărâtă pe care o avea Winifred potoli puţin furtuna din pieptul lui Val, care, fără încetare, îşi punea şi îşi scotea mănuşile. Acum vedea că nu-şi luase mănuşi potrivite; în loc să le fi luat pe cele gri, care se potriveau cu ghetrele lui, îşi luase unele din piele de căprioară de culoare închisă; nu se putea hotărî dacă să le lase pe mână sau să le pună în buzunar. Sosiră câteva minute după ora zece. Era pentru prima oară în viaţa lui când intra în Palatul de Justiţie; clădirea îl impresiona.

— Doamne! zise el, când intrară în sala cea mare; aici se pot face patru sau cinci terenuri bune pentru tenis.

La capătul unor scări îi aştepta Soames.

— Bine c-aţi sosit! le zise, dar nu le întinse mâna, parcă socotea că acest prilej era prea intim pentru a mai respecta asemenea formalităţi. La Happerly Browne, Sala I. Suntem acum primii pe rol.

Inima lui Val bătea tare şi avea o emoţie asemănătoare cu cea pe care o simţea când îi venea rândul să arunce mingea la *cricket*, dar mergea hotărât în urma mamei şi a unchiului său; nu se uita nici la dreapta, nici la stânga şi gândea că în această clădire miroase urât. I se păru că oamenii îi pândesc din toate părţile şi îl trase pe Soames de mânecă.

— Nu-i aşa, unchiule Soames, că nu vei permite să intre în sală ticăloşii aceia de ziarişti?

Soames se uită la el peste umăr, cu privirea aceea care, la vremea ei, închisese gura multor oameni.

— Aici, zise. Nu trebuie să-ţi scoţi blana, Winifred!

Val intră în urma lor, necăjit, dar cu capul sus. În această vizuină i se părea că toţi oamenii – şi erau destul de mulţi – şedeau claie peste grămadă, cu toate că locurile erau separate între ele ca stranele de biserică; Val avu senzaţia că toţi cei ce erau de faţă pot cădea într-o prăpastie. Prima viziune a fost aproape iluzorie – mobile de mahon, robe negre, rotocoale albe de perucă, diferite feţe de oameni, hârtii, într-o atmosferă de şuşoteli şi secrete – după aceea îşi veni în fire, aşezat în rândul întâi, lângă mama lui, cu spatele întors la toată lumea, bucuros că simte mirosul de violete de Parma; îşi scoase definitiv mănuşile de pe mâini. Mama lui se uită la el şi atunci îşi dădu seama cât de mult ţinea ea să-l aibă alături în acele momente, şi că el avea un rol de seamă în această chestiune. Foarte bine! O să le arate el ce poate! îşi îndreptă umerii, puse picior peste picior şi îşi privi cu atenţie ghetrele. Dar tocmai atunci un bătrân caraghios, în robă şi cu o perucă lungă, semănând cu o babă zbârcită şi cam nebună, intră prin uşa din faţa unui pupitru cu strană, aşezată mai sus, iar el trebui să-şi îndrepte picioarele şi să se ridice întocmai ca toţi cei ce erau în sală.

— Dartie *versus*[31] Dartie.

Strigarea numelui său aşa, în faţa publicului, i se păru din cale-afară de neplăcută! Deodată îşi dădu seama că aproape de spatele lui, cineva începuse a vorbi despre familia lui; întoarse capul şi văzu un „cocoloş” bătrân, cu perucă albă, vorbind de parcă-şi mânca propriile vorbe – un unchiaş bătrân cu o înfăţişare ciudată, un fel de bărbat care bea de stingea vin de Porto, cum îl văzuse el o dată sau de două ori la masă la bunicul său în Park Lane.

Acum pricepu el de unde îi „pescuiau” ei pe oamenii aceştia. Totuşi găsea că bătrânul unchiaş era chiar fascinant şi l-ar fi privit cu ochii mari şi mai departe, dacă mama lui nu l-ar fi atins pe braţ. Obligat să privească drept înainte, îşi aţinti privirea asupra judecătorului. Cu ce drept se amesteca acel

bătrân *„sportsman”* cu gura răutăcioasă şi ochii atât de vioi în intimităţile vieţii lor familiale – de ce nu-şi vedea de treburile lui personale? Căci o fi având şi el destule, şi probabil tot atât de murdare. Şi, ca o boală, se trezi în Val individualismul profund înrădăcinat în neamul lui. Glasul din spatele lui turuia mai departe:

— Neînţelegeri în chestiuni băneşti... cheltuieli nesăbuite ale pârâtului (Auzi ce vorbă! Pârâtul era tatăl său?)... tensiune în familie – absenţele repetate ale domnului Dartie, din familie... Cu drept cuvânt clienta mea... şi cred că domnia-sa Domnul Judecător este de acord... a socotit că trebuie să pună capăt acestei situaţii... care ar fi dus la ruină... i-a atras atenţiunea în repetate rânduri... juca cărţi şi făcea pariuri la curse... (Val gândi: „Aşa este, dă-i înainte!”). Criza s-a dezlănţuit la începutul lunii octombrie, când pârâtul i-a scris de la clubul său această scrisoare.

Val se îndreptă şi urechile începură să-i dogorească.

— Propun să dau citire acestei scrisori, făcând adăugirile cuvenite la un act redactat de un gentleman care, fie-mi îngăduit să spun, *my lord*, a luat o masă cam copioasă.

„Bestie bătrână”, gândi Val roşind: „nu eşti plătit pentru a face spirite”.

— „Nu vei mai avea prilejul să mă insulţi în propria mea casă. Mâine plec din ţară. Comedia s-a sfârşit” – o expresie, *my lord*, care nu este neobişnuită pe buzele unor oameni care nu au realizat niciodată un succes adevărat.

„Bufniţă glumeaţă!” gândi Val şi roşi şi mai tare.

— „Am obosit de insultele tale!” Clienta mea va spune Domnului Judecător că aceste aşa-numite insulte constau din: „Monty, eşti un om de nimica”, o expresie foarte blândă, şi îndrăznesc să afirm şi eu acest lucru, având în vedere împrejurările în care au fost rostite.

Val se uita cu coada ochiului la faţa nemişcată a mamei lui, care avea expresia unui animal încolţit. „Biata mamă”, gândi el şi-şi apropie braţul de braţul ei. Glasul din spatele lui bâzâia mai departe.

— „Eu încep o viaţă nouă. – M.D.” A doua zi pârâtul a plecat din ţară, cu vaporul „Tuscarora”, la Buenos Aires. De atunci n-am mai primit nici o veste de la el, în afară de un refuz telegrafic prin care răspundea scrisorii pe care – deznădăjduită – clienta mea i-a expediat-o a doua zi, rugându-l să se întoarcă la ea. Cu îngăduinţa onoratei instanţe, voi pune câteva întrebări doamnei Dartie.

În clipa când mama lui se ridică, Val fu cuprins de o furie nebună de a se ridica şi de a zice: „Băgaţi de seamă! Să nu cumva să nu vă purtaţi bine cu ea”! Totuşi se stăpâni, şi o auzi spunând:

-. ..Adevărul, tot adevărul şi numai adevărul! şi ridică privirea.

Se prezenta foarte bine cu blana ei bogată, cu pălăria cu borurile late, cu umerii obrajilor puţin înroşiţi, calmă, stăpână pe ea; Val era mândru de mama lui, de modul cum înfrunta pe aceşti „blestemaţi oameni ai legii”. Începu interogatoriul. Val ştia că aceasta era numai faza premergătoare divorţului, şi urmărea cu oarecare bucurie întrebările formulate în aşa fel, încât cine le auzea credea că ea dorea cu adevărat ca tatăl său să se întoarcă în familie. Avea impresia că până la urmă îi păcăleşte pe toţi aceşti moşnegi cu perucă. Dar când auzi, pe neaşteptate, glasul judecătorului, tresări cam speriat.

— Totuşi, pentru ce v-a părăsit soţul dumneavoastră – ştiţi doar prea bine că n-a făcut-o pentru că i-aţi spus că e un om de nimica?

Val văzu că unchiul său priveşte drept spre banca martorilor, fără să-şi mişte capul; auzi foşnet de hârtii în spatele lui; şi, instinctiv, simţi că procesul se află într-un moment primejdios.

Să fi fost compromisă toată afacerea din pricina unchiului Soames şi a „cocoloşului bătrân”? Mama lui vorbea cu o voce uşor tărăgănată.

— Nu, *my lord*, neînţelegerile au început multă vreme înainte de aceasta.

— Ce fel de neînţelegeri?

— În privinţa banilor.

— Dar banii îi dădeaţi dumneavoastră. Vreţi să spuneţi că v-a părăsit pentru a-şi îmbunătăţi situaţia financiară?

Deodată Val gândi: „Bestia! Bestia bătrână nu e decât o bestie. Bănuieşte ceva şi vrea să afle totul!” Inima i se opri în loc. Dacă... dacă merge mai departe, va afla desigur că mama lui nu doreşte cu adevărat ca tatăl să se întoarcă. Mama lui vorbi din nou, pe un ton şi mai distins.

— Nu, *my lord*, dar trebuie să ştiţi că am refuzat să-i mai dau bani. A trebuit să treacă multă vreme până s-a convins de acest lucru... şi când a văzut că nu-i mai dau...

— Da, înţeleg că aţi refuzat. Dar de atunci i-aţi mai trimis bani.

— *My lord*, doream să se întoarcă acasă.

— Şi dumneavoastră aţi crezut că acesta era mijlocul de a-l aduce înapoi?

— Nu ştiu, *my lord*, aşa am fost sfătuită de tatăl meu.

Ceva din expresia judecătorului, foşnetul de hârtii de la spatele lui, mişcarea bruscă prin care unchiul său şi-a aşezat picior peste picior, toate acestea îi spuneau lui Val că răspunsul a fost întocmai cel care trebuia. „Straşnică viclenie!” gândi el; „pe cuvântul meu, totul e o şarlatanie”! Judecătorul vorbi:

— O singură întrebare, doamnă Dartie. Îl mai iubiţi pe soţul dumneavoastră?

Val ţinea, liniştit, mâinile la spate; dar brusc, strânse pumnii tare. Cu ce drept pune acest judecător întrebări atât de intime? Cum poate el cere mamei lui să vorbească despre ceea ce simte în inima ei, să spună lucruri pe care poate nici ea nu le cunoştea precis, să se dea în vileag faţă de toţi aceşti oameni? Era o neruşinare. Mama lui răspunse cu voce destul de joasă:

— Da, *my lord.*

Val văzu că judecătorul dă din cap, şi în timp ce mama lui se întorcea spre a-şi ocupa locul de lângă el, gândi puţin reverenţios: „Ah, cum mi-ar plăcea să-ţi crap căpăţâna!” Urmară depoziţiile martorilor cu privire la plecarea şi absenţa tatălui său – chiar şi una din servitoarele lor fu ascultată, lucru care l-a supărat din cale-afară pe Val. A fost multă vorbărie, totul era o şarlatanie: apoi judecătorul pronunţă sentinţa prin care se admitea cererea de restabilire a drepturilor conjugale, şi se ridică să plece. Val mergea în urma mamei lui, cu bărbia pătrată, genele lăsate, făcând tot ce putea pentru a dispreţui pe toată lumea. Afară, pe coridor, vocea mamei lui îl trezi dintr-o visare înspăimântătoare.

— Te-ai purtat admirabil, scumpul meu. A fost o mare mângâiere că te-am avut lângă mine. Unchiul tău şi cu mine mergem la masă.

— Bine, zise Val, eu mai am vreme să mă duc la întâlnirea cu colegul meu.

Şi, despărţindu-se iute de ei, coborî în goană scările şi ieşi în stradă, la aer. Sări într-o birjă şi porunci să-l ducă la „Goat Club”. Nu se gândea decât la Holly şi la ceea ce avea de făcut înainte ca fratele ei să-i arate în ziarele de mâine cele petrecute.

După ce Val se despărţi de ei, Soames şi Winifred porniră spre restaurantul „Cheshire Chesse”. Acolo aveau întâlnire cu domnul Bellby. La ora aceea restaurantul trebuia să fie gol, şi Winifred credea c-o să fie chiar „distractiv” să vadă şi ea cum arată această renumită cârciumă. După ce comandară o masă frugală, spre marea mirare a chelnerului, aşteptară să sosească mâncarea şi domnul Bellby. Acum erau tăcuţi, după ce vreme de un ceas şi jumătate au stat în tribunal ca pe ghimpi, expuşi publicităţii. În sfârşit intră şi domnul Bellby, mergând în urma naşului său, tot atât de încântat pe cât erau ei de posomorâţi. „Ei bine! Au primit

hotărârea de restabilire a drepturilor conjugale, mai doreau ceva?"

— Aşa este, zise Soames cu voce joasă, politicos, dar acum trebuie s-o luăm iar de la început pentru a aduce probe. Nu mă îndoiesc că se va ajunge la divorţ – dar ce ne facem dacă judecătorul va descoperi că, încă de la începutul căsniciei, soţia reclamantă a cunoscut purtările lui rele? După întrebările pe care le-a pus, se vedea cât de colo că nu crede nimic din sinceritatea acestei cereri de restabilire a drepturilor conjugale.

— Pfiu! zise domnul Bellby, fără a se lăsa descurajat; până atunci va mai judeca sute de cazuri. Şi în afară de asta, este legat de precedente şi va pronunţa sentinţa de divorţ, în cazul că probele sunt satisfăcătoare. O să facem în aşa fel, încât să nu se afle că doamna Dartie a cunoscut purtările lui. Dreamer a pledat foarte bine – a avut o nuanţă paternă în toată atitudinea lui!

Soames dădu din cap.

— Şi apoi, vă felicit, doamnă Dartie, continuă Bellby; aveţi un talent înnăscut pentru a răspunde la interogatorii. N-aţi şovăit; aţi fost fermă ca o stâncă.

În acel moment sosi chelnerul cu trei farfurii legănate pe un singur braţ şi zise:

— M-am grăbit cu budinca, domnule. Azi veţi găsi în ea o mulţime de ciocârlii.

Domnul Bellby onoră atenţia lui, aplecându-şi nasul. Dar Soames şi Winifred se uitau cam speriaţi la mâncarea lor frugală, prezentată ca-o masă densă, de culoare cafenie; o atingeau uşor cu furculiţele, sperând să descopere trupurile gustoase ale micilor păsări cântătoare. Totuşi, după ce au început a mânca şi-au dat seama că erau mai flămânzi decât crezuseră şi mâncară porţia întreagă, bând fiecare câte un pahar de Porto. Apoi vorbiră despre război. Soames era de părere că Ladysmith va cădea şi că războiul mai poate dura un an. Bellby credea că se va isprăvi la vară. Amândoi erau de acord că Anglia ar trebui să aibă mai mulţi soldaţi. Acum, fiind vorba de o chestiune de prestigiu, nu se putea tinde

decât la o victorie completă. Winifred duse iarăşi conversaţia spre probleme mai precise, spunând că nu doreşte ca procesul să se judece înainte de începerea vacanţei de vară de la Universitatea din Oxford, pentru ca, astfel, colegii lui Val să poată uita toată povestea până la întoarcerea lui pentru semestrul următor; şi apoi va trece şi „sezonul” monden din Londra. Avocaţii îi dădură toate asigurările în privinţa asta, căci era necesar un termen de şase luni – deşi cu cât se va proceda mai iute cu atât va fi mai bine. Lumea începu să vină în restaurant, de aceea îşi luară rămas bun.

Soames merse spre City, Bellby la biroul său, iar Winifred luă o birjă şi se duse în Park Lane pentru a-i povesti mamei ei cum au decurs lucrurile. Rezultatul a fost, în general, atât de satisfăcător, încât au socotit că este bine să-i spună şi lui James, care, zi de zi, zicea necontenit că nu ştie ce mai este în chestiunea aceea a lui Winifred. Pe măsură ce îi fugea pământul de sub picioare, problemele vieţii dobândeau o importanţă din ce în ce mai mare în ochii lui, parcă şi-ar fi zis: „Trebuie să particip în cea mai mare măsură şi trebuie să mă necăjesc cât pot mai mult. Căci foarte curând va veni vremea când nu mă voi mai putea necăji de nimica”.

Ascultă veştile bombănind. Ce sistem modern de a proceda în asemenea chestiuni! El nu ştia ce să zică! Dar îi dădu lui Winifred un cec, spunând:

— Îmi închipui că vei avea cheltuieli mari. De ce nu mai vine Val pe la noi?

Winifred îi făgădui că va veni în curând cu el la masă. Apoi, ajunsă acasă, se duse în camera ei de culcare pentru a fi singură. Acum, după ce i se poruncise soţului ei să se întoarcă acasă şi să se pună din nou sub ocrotirea ei, în speranţa că astfel va scăpa de el pentru totdeauna, voia să mai facă o încercare de a descoperi în inima ei îndurerată şi pustie ceea ce dorea cu adevărat.

CAPITOLUL VII

PROVOCAREA

De dimineaţă fusese ceaţă, gata să dea îngheţul, dar mai târziu, când Val călărea spre Rochampton Gate, de unde pornea apoi în trap spre locul în care se întâlneau de obicei, ieşi soarele. Era din ce în ce mai bine dispus. Cele petrecute de dimineaţă, la proces, nu erau atât de îngrozitoare, în afară de oroarea generală a acestei proceduri prin care se discuta în public viaţa particulară a oamenilor. „Dacă am fi logodiţi", cugetă el, „n-ar avea nici o importanţă ce se va mai întâmpla". De fapt, gândea întocmai ca şi ceilalţi oameni, care hulesc şi strigă împotriva căsătoriei, dar se grăbesc să se însoare. Gonea în galop peste iarba uscată şi brumată a parcului Richmond, temându-se să nu întârzie. Dar iarăşi se găsi singur la locul de întâlnire, şi această a doua absenţă a lui Holly îl tulbură din cale-afară de tare. Astăzi nu se mai putea întoarce în oraş fără s-o fi întâlnit! Ieşi din parc şi se îndreptă spre Robin Hill. Nu se putea hotărî de cine să întrebe când va ajunge acolo. S-ar putea să se fi întors tatăl ei, sau ca fratele ei să fie acasă, aşa încât, în mod natural, va întreba de Holly; iar dacă vreunul din ei va fi acasă, va trebui să inventeze o scuză, spunând că a făcut, din întâmplare, o plimbare călare prin partea locului.

— Numai domnişoara Holly e acasă, domnule.

— Oh! mulţumesc. Pot să-mi duc calul în grajd? Şi vreţi, vă rog, să anunţaţi pe vărul domnişoarei, domnul Val Dartie?

Când reveni, o găsi în hol, foarte roşie în obraji şi sfioasă. Îl conduse în cealaltă parte a încăperii şi se aşezară pe un divan mare de lângă fereastră.

— Am fost îngrozitor de speriat, zise Val cu voce joasă. Ce s-a întâmplat?

— Jolly a aflat despre plimbările noastre.

— E acasă?

— Nu, dar cred că se întoarce curând.

— Atunci..., strigă Val şi, aplecându-se înainte, o prinse de mână.

Ea încercă să şi-o retragă, dar, nereuşind, renunţă şi îl privi îngândurată.

— În primul rând, zise el, trebuie să-ţi povestesc ceva despre familia mea. Ştii, tatăl meu nu este tocmai... adică, vreau să spun că a părăsit-o pe mama mea şi că acuma ea încearcă să divorţeze. De aceea i-au poruncit să se întoarcă acasă. Mâine vei citi totul în ziarele de dimineaţă.

Ochii ei se întunecară şi mai tare; era speriată şi se vedea că ia şi ea parte la durerea lui; îi mângâie mâna lui Val. Dar jucătorul din Val se trezi de-a binelea şi el vorbi iute, mai departe:

— Fireşte că, în stadiul actual, nu-i mare lucru, dar cred că înainte de a se termina divorţul va fi destul de neplăcut. Tu ştii că procesele de divorţ sunt oribile. Am vrut să ţi-o spun eu, pentru că... pentru că... tu trebuie să ştii... dacă... şi începu să se bâlbâie, văzând tulburarea din ochii ei; dacă... dacă... tu, Holly... vei fi atât de bună să mă iubeşti. Eu te iubesc... foarte mult; şi aş vrea să mă logodesc cu tine.

Spuse totul într-un mod atât de neîndemânatic, încât îi venea să-şi tragă palme; apoi căzu în genunchi şi încercă să se apropie mai mult de faţa ei dulce şi tulburată.

— Nu-i aşa că şi tu mă iubeşti? Dacă nu, eu... urmă o clipă de tăcere şi aşteptare atât de îngrozitoare, încât Val putu auzi zgomotul unei maşini de tăiat iarba care lucra departe, pe pajişte. Apoi ea se aplecă spre el şi cu mâna pe care o avea liberă îl atinse pe păr, iar el şopti:

— Oh, Holly!

Răspunsul ei fu foarte dulce:

— Oh, Val!

De multe ori şi-a închipuit acest moment, dar întotdeauna se vedea sub chipul tânărului iubit şi stăpân pe situaţie – şi iată-l acum umil, emoţionat şi tremurând. I-a fost frică să se ridice din genunchi ca nu cumva să întrerupă farmecul momentului; căci,

dacă s-ar ridica, poate că ea şi-ar reveni şi n-ar mai spune că consimte; o simţea cum tremură în mâinile lui, cu pleoapele lăsate, în timp ce buzele lui se apropiau de gura ei. Holly deschise ochii, care păreau cam năuci; iar el îşi lipi buzele de ale ei. Brusc, sări în picioare; auzise paşi şi un fel de mârâit de uluire. Se uită de jur-împrejur. Nimeni! Dar perdelele care-i despărţeau de celălalt hol se mişcau.

— Doamne, Dumnezeule! Cine a fost?

Holly se ridicase şi ea în picioare.

— Cred că Jolly, spuse în şoaptă.

Val strânse pumnii şi luă o atitudine fermă.

— Foarte bine! zise; nu-mi pasă de el, acum suntem logodiţi; şi porni cu paşi mari spre perdele şi le dădu la o parte. În celălalt hol, lângă cămin, stătea Jolly, aşezat dinadins cu spatele către ei. Val merse spre el. Jolly se întoarse.

— Te rog să mă ierţi că am auzit, îi spuse.

Orişicât ar fi vrut să simtă altceva, Val nu s-a putut împiedica să nu-l admire în acea clipă; faţa lui Jolly era senină, glasul liniştit şi părea atât de distins! Se vedea că procedează conform principiilor lui.

— De altfel, zise Val apăsat, pe tine nu te priveşte.

— Oh! zise Jolly, vino, te rog, pe aici.

Străbătu holul şi Val îl urmă. La uşa biroului, simţi că cineva îl atinge pe braţ şi auzi glasul lui Holly, spunând:

— Vin şi eu.

— Nu, zise Jolly.

— Ba da, răspunse Holly.

Jolly deschise uşa şi intrară toţi trei. Ajunşi în micul birou, se opriră, într-un fel de triunghi, la cele trei colţuri ale covorului turcesc; se ţineau înspăimântător de drepţi, nu se uitau unul la altul şi nu erau în stare să vadă ridicolul situaţiei în care se aflau.

Val întrerupse tăcerea:

— Holly şi cu mine suntem logodiţi!

Jolly făcu un pas înapoi şi se sprijini de pervazul ferestrei.

— Aceasta e casa noastră, îi zise, nu pot să te insult aici. Dar tatăl meu nu este acasă şi eu sunt obligat s-o apăr pe sora mea. Ai abuzat.

— N-am avut intenţia s-o fac, spuse Val.

— Eu cred că totuşi ai abuzat, răspunse Jolly. Dacă n-ai fi vrut s-o faci, ar fi trebuit să vorbeşti cu mine, sau să aştepţi până se întoarce tatăl meu.

— Am avut motivele mele, zise Val.

— Ce motive?

— Este vorba de familia mea – tocmai acum i-am povestit. Am vrut să ştie totul înainte de a se produce...

Brusc, Jolly îşi schimbă atitudinea şi nu mai fu atât de distins.

— Sunteţi nişte copii, le zise; şi o ştiţi prea bine.

— Eu *nu sunt* copil, replică Val.

— Ba eşti, nu ai nici douăzeci de ani.

— Foarte bine, dar atunci tu ce eşti?

— Eu *am împlinit* douăzeci, zise Jolly.

— Ai dreptate; dar, în orice caz, sunt şi eu un bărbat în măsura în care eşti şi tu.

Sângele năvăli în obrajii lui Jolly, apoi faţa i se întunecă. Se vedea că în sufletul lui se dă o luptă; Val şi Holly se uitau cu ochi mari la el, căci se vedea cât era de frământat. Se auzea desluşit cât de iute răsuflă. Apoi faţa i se lumină şi luă o expresie de stranie hotărâre.

— Vom vedea imediat, îi zise; îţi cer să faci ceea ce am de gând să fac eu.

— Vrei să mă provoci? Jolly zâmbi.

— Da, îi răspunse, te desfid şi ştiu bine că n-ai s-o faci.

Pe Val îl sfredeli o prevestire rea: i se păru că aleargă legat la ochi.

— Eu n-am uitat că eşti un fanfaron, îi zise Jolly, şi cred că e singurul lucru ce se poate spune despre tine; şi n-am uitat nici că ai spus despre mine că sunt un filo-bur.

Val respira iute şi greu, totuşi auzi un oftat adânc şi văzu faţa lui Holly puţin aplecată înainte, foarte palidă şi cu ochii mari deschişi.

— Da, continuă Jolly cu un fel de zâmbet pe buze, vom vedea imediat. Eu mă prezint voluntar în Armata Imperială, şi îţi propun să faci şi dumneata la fel, domnule Val Dartie!

Capul lui Val se clătină. I se păru c-a primit o lovitură între sprâncene; cele ce i s-au spus erau atât de neaşteptate, atât de departe şi atât de hidoase faţă de visarea în care se legăna el; se uită la Holly cu ochii lui care, brusc, deveniră mari şi atât de uluiţi, de-ţi făceau milă.

— Stai jos! zise Jolly. Nu te grăbi. Gândeşte-te bine. Iar el se aşeză pe braţul fotoliului bunicului său.

Val nu se aşeză; rămase mai departe în picioare, cu mâinile vârâte adânc în buzunarele pantalonilor săi, cu pumnii strânşi şi tremurând. Fie că lua o hotărâre sau alta, oricum era îngrozitor, şi se simţea ca şi cum un factor poştal nerăbdător bătea la uşa conştiinţei lui cu lovituri repetate. Dacă nu executa ceea ce îi ceruse Jolly, va fi micşorat în ochii lui Holly şi în ochii acestui tânăr duşman al lui, fratele ei, o bestie. Dar dacă zicea da? Vai! în acest caz, lumea întreagă dispărea din mintea lui: faţa ei, părul ei, sărutarea ei abia începută!

— Nu te grăbi, zise Jolly din nou. Nu vreau să fiu nedrept cu tine.

Şi întoarseră amândoi privirile către Holly. Făcuse câţiva paşi înapoi şi stătea rezemată de rafturile pline de cărţi ce se ridicau până în tavan; capul ei brun se sprijinea tocmai pe *Istoria Imperiului Roman* de Gibbon, iar ochii ei blânzi, ce păreau torturaţi de chinul morţii, erau aţintiţi asupra lui Val. Iar acesta, care nu avea darul de a citi pe feţele oamenilor, avu brusc o licărire revelatoare. Ea este mândră de fratele ei, acest duşman al lui! îi va fi ruşine de modul cum se poartă cu el! Scoase mâinile din buzunar, parcă l-ar fi împins un arc violent.

— Foarte bine! zise. S-a făcut!

Faţa lui Holly – ah! ce stranie era. O văzu cum se îmbujorează, cum face câţiva paşi înainte. Luase o atitudine corectă – obrazul ei strălucea de admiraţie şi îngrijorare. Jolly se ridică în picioare şi se înclină puţin, parcă ar fi zis: „Te-ai achitat onorabil".

— Atunci mâine, zise, ne vom prezenta împreună.

Însă lui Val îi trecu entuziasmul care-l împinsese spre această hotărâre, şi pe sub gene se uita cu mânie la Jolly. „Foarte bine", cugetă, „una bună pentru tine. Am să mă prezint la armată – dar o să-mi vină şi mie apa la moară şi ţi-o voi plăti". Apoi, zise cu demnitate:

— Voi fi gata.

— Atunci, adăugă Jolly, ne vom întâlni la ora douăsprezece la Oficiul Central de Recrutare.

Şi, deschizând uşa, ieşi pe terasă în baza aceluiaşi principiu care l-a făcut să se retragă în momentul când i-a surprins pe cei doi în hol.

Acum, când rămase singur cu ea, ea pentru care luase atât de repede o hotărâre gravă, plătind atât de scump admiraţia ei, Val era din cale-afară de tulburat. Totuşi, ceea ce predomina în sufletul lui era dorinţa de a arăta „ce poate el". Omul trebuie să aibă stil, chiar şi atunci când face un lucru îngrozitor!

— În orice caz, vom face multă călărie şi tir, îi zise; măcar atâta mângâiere să am!

Holly suspină din adâncul sufletului, iar Val simţi o plăcere aproape răutăcioasă privind-o.

— Războiul se va sfârşi curând, zise; poate că nici nu vom ajunge pe câmpul de luptă. Nu-mi pasă de nimeni, în afară de tine.

În felul acesta va fi departe de acel oribil divorţ. Totul era îngrozitor! Simţi cum mâna caldă a lui Holly o prinde pe a lui. Oare Jolly crede că în acest fel îi împiedică să se mai iubească? O ţinea strâns de mijloc şi, privind-o mângâietor pe sub gene, îi zâmbea pentru a-i da curaj, făgăduindu-i că

va veni în curând să-i facă o vizită. Se simţea cu o palmă mai înalt şi mult mai puternic decât ea, având o autoritate pe care n-ar fi îndrăznit s-o afirme până atunci. O sărută de mai multe ori, apoi îşi luă calul şi porni spre oraş. Iată cum, pe neaşteptate, la cea mai mică provocare, înfloreşte şi creşte instinctul de proprietate.

CAPITOLUL IX

MASĂ LA JAMES

În ultima vreme nu se mai dădeau mese la James în Park Lane – în fiecare casă vine un moment în care stăpânul sau stăpâna casei nu mai este dispus să „primească”; nu se mai pot servi nouă feluri de bucate la douăzeci de guri, aşezate în faţa a douăzeci de şervete albe de cea mai bună calitate: iar pisica din casă nu mai are prilejul să se mire că – aşa, pe neaşteptate – o încuie într-un anumit loc şi n-o mai lasă să umble liberă.

De aceea Emily – căreia, deşi avea şaptezeci de ani, i-ar fi făcut plăcere să dea din când în când o masă distinsă cu lume mai multă – comandă cu oarecare plăcere masa pentru şase persoane, în loc de două; scrise chiar ea, cu mâna ei, meniurile, cu numele mâncărurilor şi băuturilor în limbi străine; şi tot ea aşeză şi florile. Avea mimoze aduse de pe Riviera şi zambile albe de un soi care creşte la Roma, dar care nu erau aduse din Roma. Desigur că nu vor fi la masă decât James şi ea, Soames, Winifred, Val şi Imogen, dar îi făcea plăcere să dea mesei un aer de sărbătoare, aducându-şi aminte de gloria „primirilor” ei din trecut. Pe când se îmbrăca în vederea mesei, James îi zise:

— Ce-ţi veni să te îmbraci cu rochia asta? Ai să răceşti.

Dar Emily ştia că umerii şi gâtul femeilor se încălzesc din plăcerea de a se găti chiar şi până la vârsta de optzeci de ani, şi nu-i răspunse decât:

— Dă-mi voie, James, să-ţi pun unul din acele plastroane tari pe care ţi le-am cumpărat. Atunci nu va trebui să te schimbi decât de pantaloni, să-ţi pui haina de catifea şi atâta tot. Lui Val îi face plăcere să fii elegant.

— Plastron! zise James. Întotdeauna găseşti ceva pe ce să risipeşti banii.

Dar se lăsă schimbat de haine, şi când văzu pieptul şi gulerul strălucitor al plastronului, mârâi

încetişor:

— Tare mă tem că băiatul ăsta e cam cheltuitor!

Coborî în salon şi se aşeză în fotoliul său; parcă avea puţin mai multă strălucire în ochi, obrajii îi erau mai puţin palizi ca de obicei, şi aştepta să sune clopotul de la intrarea principală.

— Am organizat un adevărat dineu, zise Emily pe un ton liniştit; m-am gândit că îi va fi de folos lui Imogen, care trebuie să iasă acum în lume.

James mârâi ceva nedesluşit şi începu să se gândească la Imogen; cum avea obiceiul de a se urca pe genunchii lui sau cum o ridica în braţe pentru a lua bomboane din pomul de Crăciun.

— Nu m-aş mira să se facă o fată frumuşică, mârâi el.

— E frumuşică, zise Emily; numai de-ar face o partidă bună.

— Asta te preocupă pe tine? bombăni James; mai bine ar şedea acasă şi ar vedea de mama ei. Dacă frumuşica lui nepoată îi va aduce în casă încă un Dartie, i-ar pune capăt zilelor! El n-a iertat-o niciodată pe Emily pentru faptul că s-a lăsat „dusă” de Montague Dartie, aşa cum fusese dus şi el.

— Unde e Warmson? zise brusc. Mi-ar plăcea să beau astă-seară un pahar de vin de Madera.

— Avem şampanie, James.

James dădu din cap şi zise:

— Nu-i de mine, nu mi-e poftă de asta.

Emily întinse mâna spre peretele de lângă cămin şi sună.

— Domnul doreşte să deschizi o sticlă de Madera, Warmson.

— Nu, nu! zise James, cu vârfurile urechilor tremurând tare şi cu ochii aţintiţi asupra unui obiect pe care numai el îl vedea. Ascultă aici, Warmson; te duci în pivniţa a doua, şi pe raftul de la mijloc de pe etajera din fund, în partea stângă, vei vedea şapte sticle; ia una din mijloc, dar bagă de seamă să n-o scuturi. E ultima sticlă de vin de Madera pe care am primit-o de la Jolyon când m-am mutat aici; de

atunci n-a fost mişcată din loc niciodată; trebuie să fie, deci, în stare perfectă; dar mai ştiu şi eu? Nu ştiu ce să zic.

— Foarte bine, domnule, răspunse Warmson, în timp ce se retrăgea.

— Am păstrat-o pentru nunta noastră de aur, zise James deodată; dar la vârsta mea, poate nu voi mai trăi încă trei ani.

— Spui prostii, zise Emily; nu vorbi aşa!

— Ar fi trebuit să mă duc s-o iau chiar eu, murmură James; Warmson o s-o scuture cum mă vezi şi cum te văd.

Apoi căzu pe gânduri şi, în tăcere, îşi aduse aminte de atâtea clipe plăcute pe care le petrecuse în pivniţă, în faţa flăcărilor de gaz care ieşeau liber din robinete, învăluit în fire de păianjen şi în mirosul plăcut al dopurilor scăldate în vin, care îi deschideau pofta de mâncare pentru atâtea mese mari. În vinul care se afla în acea pivniţă era scrisă istoria celor patruzeci de ani de viaţă – ani destul de ciudaţi – de când se mutase în casa din Park Lane cu tânăra lui mireasă, istoria atâtor generaţii de prieteni şi cunoştinţe care nu mai erau în viaţă. Rafturile goale din pivniţa lui erau mărturia sărbătorilor familiale: toate căsătoriile, naşterile, morţile rudelor şi ale prietenilor săi. Iar după ce el nu va mai fi, vinul va rămâne acolo şi nu ştie ce se va face cu el. N-ar fi de mirare să fie băut şi irosit.

Intrarea fiului său îl trezi din această visare; după el urmă Winifred cu cei doi copii mai mari.

James şi Imogen intrară în sufragerie ţinându-se de braţ; ea ieşea pentru prima dată în lume, şi James se bucura de nepoata lui atât de frumuşică. Apoi veni Soames cu Winifred; Emily cu Val, ai cărui ochi se luminară când văzu stridiile de pe masă. Aceasta va fi o petrecere în toată legea, cu şampanie şi vin de Porto! Şi, la drept vorbind, simţea nevoia de aşa ceva după toate întâmplările din ziua aceea, încă nedestăinuite nimănui.

După primul sau al doilea pahar va fi chiar plăcut să le servească „bomba”, să se laude cu

gestul său de înalt patriotism, sau mai degrabă cu dovada curajului său, căci plăcerea pe care o avea el din ceea ce făcuse pentru regină şi Patrie era a lui şi numai a lui. Acum simţea că este un „erou”, indisolubil legat de arme şi cai, şi avea dreptul să-şi dea ifose – cu toate că, fireşte, nu avea de gând să facă vitejii. Le va spune vestea pe un ton liniştit, când se va ivi o pauză în conversaţie. Uitându-se la meniul din faţa tacâmului său, hotărî că momentul oportun va fi când se va servi *Bombe au fraises;* căci în timp ce o vor mânca, va fi o atmosferă de oarecare solemnitate. Înainte de a ajunge la acest punct culminant al mesei, o dată sau de două ori îi veni în minte că, de obicei, nu i se spunea nimic bunicului său! Totuşi, bătrânul bea vin de Madera, şi părea să fie în foarte bună dispoziţie! Şi apoi s-ar putea chiar să-i facă plăcere, căci astfel se mai spală ceva din ruşinea divorţului. Chipul unchiului său, de cealaltă parte a mesei, era, de asemenea, un stimulent puternic. El era atât de departe de a fi un *sportsman*, încât merită să i-o spună, pentru a vedea ce mutră va face. Şi, în afară de toate acestea, e mai bine să o încunoştinţeze pe mama lui în felul acesta, căci de-ar face-o între patru ochi, s-ar putea să-şi piardă firea, atât ea cât şi el. Îi era milă de ea, dar n-avea încotro. Nu i se putea cere să se gândească la durerea altora, când el trebuia să se despartă de Holly.

Glasul slab al bunicului său ajunse cu greu până la urechile lui.

— Val, încearcă puţin vin de Madera la îngheţată. La universitate nu ţi se serveşte aşa ceva.

Val urmări din ochi cum i se umplea paharul cu lichidul acela dens, cum grăsimea uleioasă a vinului vechi se aşterne, strălucind, la suprafaţă; respiră adânc aroma şi gândi: „Şi acum, înainte!” Era un moment grandios. Sorbi din vin, o fierbinţeală uşoară i se răspândi în vinele care erau încinse mai dinainte. Aruncă o privire iute în jurul mesei şi zise:

— Bunicuţo, azi m-am înrolat ca voluntar în Armata Imperială; şi bău paharul până la fund, ca şi

cum ar fi băut în sănătatea actului pe care-l săvârşise.

— Ce? atât a rostit mama lui cu deznădejde.

— M-am prezentat împreună cu tânărul Jolly Forsyte.

— Sper că n-ai iscălit nimic, zise unchiul Soames.

— Ba da! Luni începem instrucţia.

— Auzi! strigă Imogen.

Se uitară cu toţii la James. Se aplecase înainte şi ţinea mâna în dosul urechii.

— Ce este? zise. Ce-a spus? N-am auzit.

Emily întinse mâna şi mângâie mâna lui Val.

— Nu e nimic, James, doar că Val s-a înscris voluntar în Armata Imperială. E foarte frumos din partea lui. Uniforma o să-i şadă atât de bine!

— S-a înscris voluntar..., zise James cu un glas tremurător, dar tare. Nu vedeţi mai departe de lungul nasului... Va... va trebui să plece chiar pe front. Adică va intra în foc înainte de a-şi da seama ce-a făcut.

Val văzu că Imogen îl privea cu admiraţie; iar mama lui, tăcută şi distinsă, ţinea batista la gură. Deodată vorbi unchiul lui.

— Tu eşti minor.

— M-am gândit şi la asta, zise Val zâmbind; am spus că am douăzeci şi unu de ani.

Bunica lui zise cu admiraţie:

— Frumos din partea ta, Val! Ai avut curaj!

Val băgă de seamă respectul cu care i-a umplut Warmson paharul cu şampanie şi auzi glasul bunicului său jeluindu-se:

— Nu ştiu ce-o să iasă din tine dacă apuci calea asta!

Imogen îl bătu peste umăr; numai bunica lui şedea nemişcată. În cele din urmă, impresionat de tăcerea ei, Val zise:

— Să ştii că nu e nimic grav. Nu trece mult şi îi facem praf. Sper, totuşi, să ajung şi eu acolo înainte de a se fi sfârşit totul.

Se simţea în acelaşi timp exaltat şi trist, o persoană de o importanţă covârşitoare. Acum îi va arăta el unchiului Soames şi tuturor celor din neamul Forsyte ce înseamnă să fii un *sportsman.* Nu încape îndoială că săvârşise o faptă eroică şi nemaiîntâlnită, spunând mai ales că are vârsta de douăzeci şi unu de ani.

Glasul lui Emily îl readuse la realitate.

— Nu trebuie să mai bei, James. Warmson!

— Vai, ce miraţi or să fie cei de la unchiul Timothy! izbucni Imogen. Aş da orice să văd ce feţe vor face. O să ai sabie, Val, sau numai o puşcă mică?

— Ce te-a determinat să faci acest pas?

Glasul unchiului său fu ca un fior de gheaţă, care-l pătrunse pe Val până-n străfunduri. Ce l-a determinat? Cum să răspundă la această întrebare? Auzi, cu recunoştinţă, glasul liniştit al bunicii lui:

— Bine a făcut! Eu socotesc c-a fost un gest foarte curajos. Sunt convinsă că va fi un soldat foarte frumos: are o siluetă de parcă ar fi fost făcută pentru uniformă. O să fim cu toţii mândri de el.

— Dar ce are-a face aici tânărul Jolly Forsyte? Cum aţi ajuns să vă prezentaţi împreună? continuă Soames cu o neîndurare sălbatică. Aveam impresia că nu mai eraţi prieteni.

— Nici nu sunt prieten cu el, zise Val bombănind, dar n-am de gând să mă las bătut de el.

Văzu că privirea unchiului său se schimbase cu desăvârşire; avea aerul că e de acord cu el. Bunicul lui făcu şi el un semn aprobativ, iar bunica ridică semeaţă capul. L-au aprobat cu toţii pentru că nu rămânea mai prejos de acel văr al lui. Trebuie să fie ceva în dosul acestei atitudini! Val îşi dădu vag seama că, undeva, trebuie să existe un punct vulnerabil, pe care el nu-l poate percepe; i se părea că se află într-un ciclon al cărui centru nu se cunoaşte. Apoi, uitându-se la faţa unchiului său, avu o viziune pe care n-o putea tălmăci: o femeie cu ochi negri, păr de aur, gât alb, care avea un parfum plăcut şi care purta rochii frumoase de mătase, pe

care – când era copil mic – îi plăcea să le pipăie. Ah! da, aşa este! Mătuşa Irene! Ea avea obiceiul să-l sărute, iar o dată a muşcat-o de braţ, aşa din joacă, deoarece îi plăcea braţul ei, era atât de catifelat! Bunicul lui vorbi:

— Ce face tatăl lui Jolly?

— E plecat la Paris, zise Val, privind cu ochi mari la expresia foarte ciudată ce se aşternu pe faţa unchiului său. Părea ca un... ca un câine gata să muşte.

— Artişti! zise James.

Cu acest cuvânt rostit din adâncul sufletului său, masa se sfârşi.

În drum spre casă, şezând în birjă faţă în faţă cu mama lui, Val gustă roadele eroismului său, care semănau cu nişte moşmoane coapte peste măsură.

Într-adevăr, ea nu-i spuse decât că trebuie să se ducă de îndată la croitorul său, pentru a-şi comanda o uniformă ca lumea, căci nu putea să se îmbrace cu cea pe care i-o vor da la armată. Dar simţea că e foarte tulburată. Era cât p-aci s-o mângâie, cu gândul lui nemărturisit, că în felul acesta el scapă de divorţul acela oribil, dar se opri, pe de o parte pentru că Imogen era de faţă, pe de alta pentru că ştia prea bine că mama lui va trebui să treacă singură prin toate neplăcerile. Era cam jignit că ea nu părea mai mândră de el. După ce Imogen se duse la culcare, prinse curaj şi vorbi:

— Îmi pare îngrozitor de rău că trebuie să plec de lângă tine, mamă!

— N-avem ce face! Trebuie să ne împăcăm cu situaţia. Vom încerca să facem tot ceea ce se poate, ca să fii făcut ofiţer; atunci n-ai s-o duci atât de greu. Ai vreo idee despre instrucţie, Val?

— Nici una!

— Sper că n-o să vă muncească prea mult. Mâine vom ieşi împreună în oraş ca să-ţi cumpăr toate cele necesare. Noapte bună; sărută-mă!

Cu această sărutare, dulce şi fierbinte, în mijlocul frunţii, şi cu vorbele „Sper că n-o să vă muncească prea mult” răsunându-i în ureche, se

aşeză şi fuma o ţigară în faţa căminului în care focul abia mai ardea. Fierbinţeala din vine îi trecuse – exaltarea eroică se evaporase. Nu mai rămăsese decât o poveste blestemată care-i îndurera sufletul. „Am să fiu împreună cu acel Jolly”, se gândea în timp ce urca scările, şi trecu prin faţa camerei în care mama lui muşca perna pentru a-şi înăbuşi deznădejdea şi hohotele de plâns.

Şi, în curând, dintre toţi musafirii de la masa lui James, numai unul era de veghe: Soames, în camera lui de culcare aşezată deasupra celei în care dormea tatăl său.

Adică Jolyon era la Paris; ce-o fi făcând el acolo? Îi dă târcoale lui Irene! Ultima informaţie primită de la Polteed anunţa pe curând veşti importante. Să fie oare în legătură cu el? Individul acela cu barbă, şi care vorbeşte într-un mod atât de răutăcios şi ironic, fiul acelui bătrân care îl poreclise, pe el „proprietarul” şi care a cumpărat casa aceea blestemată de la el! Lui Soames nu-i trecuse mânia că fusese silit să vândă casa de la Robin Hill; nu-l iertase niciodată pe unchiul său că a cumpărat-o, şi nici pe vărul său pentru că locuia într-însa.

Fără a ţine seama de frig, deschise larg fereastra şi privi cu ochii rătăciţi peste parc. Noapte neagră şi întunecoasă de ianuarie; puţin zgomot de circulaţie; se lăsase ger; pomii desfrunziţi; una sau două stele. „Mâine mă duc la Polteed”, gândi el. „Doamne, Dumnezeule! Mi se pare că sunt nebun, şi acum mai vreau să fie a mea. Individul acela! Dacă...? Ah! Nu!”

CAPITOLUL X

MOARTEA CÂINELUI BALTHAZAR

Jolyon se urcă seara pe vapor la Calais şi trecu Canalul Mânecii în timpul nopţii, iar duminică dimineaţă sosi la Robin Hill. Nu i-a anunţat că soseşte, de aceea porni de la gară pe jos, şi intră în domeniul lui prin poarta dinspre crâng. Ajuns la o bancă tăiată din trunchiul căzut al unui copac bătrân, îşi aşternu pardesiul peste ea şi se aşeză. „Lumbago!” cugetă el, „iată cu ce se sfârşeşte o iubire la vârsta mea”! Şi, deodată, i se păru că Irene este foarte aproape, întocmai cum o simţise lângă el în ziua aceea când făcuseră o excursie ta Fontainebleau şi se aşezaseră pe o buturugă pentru a dejuna. Înspăimântător de aproape! Nările i se umplură de mirosul pe care razele slabe ale soarelui îl ridicau din frunzele uscate. „Mă bucur că nu e primăvară!” se gândi el. N-ar fi putut suporta ceea ce simţea dacă ar fi fost miros de sevă proaspătă, dacă ar fi auzit păsările cântând şi dacă ar fi văzut cum se deschid mugurii! „Sper că până atunci îmi va trece, prost bătrân ce sunt!”. Şi luându-şi pardesiul pe umăr porni mai departe, pe câmp. Trecu pe lângă lac şi urcă încetişor dealul. Când ajunse aproape de vârf, fu salutat de un lătrat răguşit. Sus pe pajişte, deasupra câmpului de ferigă, îl zări pe bătrânul câine Balthazar. Cu ochii lui care nu mai vedeau, i se păru că stăpânul său este un străin şi îşi făcea datoria să anunţe pe toată lumea că trebuie să se ferească de el. Jolyon fluieră semnalul său obişnuit. Deşi era la depărtare mai mare de o sută de paşi, văzu în trupul obez, cafeniu cu pete albe, primele manifestări ale recunoaşterii. Bătrânul câine se ridică în picioare, iar coada lui flocoasă, încolăcită pe spate, începu să se mişte cu greu, dar agitat; porni târşâindu-şi picioarele înspre el şi, străduindu-se din răsputeri, dispăru în ferigă. Jolyon spera să-l întâlnească la intrarea pe terenul de *cricket*, dar Balthazar nu era acolo şi, destul de

speriat, Jolyon se întoarse în câmpul de ferigă. Îl găsi pe bătrânul câine culcat pe o parte şi uitându-se la el cu ochi sticloşi.

— Ce-i cu tine, sărman prieten? strigă Jolyon.

Coada răsucită şi pufoasă a lui Balthazar abia se mai mişca; ochii lui împăienjeniţi păreau a spune: „Nu mă pot ridica, stăpâne, dar mă bucur că te văd”!

Jolyon îngenunche lângă el şi ochii lui, foarte tulburi, cu greu pricepeau că inima câinelui bătea din ce în ce mai încet. Îi ridică puţin capul – era foarte greu.

— Ce e cu tine, scumpul meu? Unde te doare?

Coada se mai mişcă o dată; ochii pierdură licărirea de viaţă.

Jolyon îşi trecu amândouă mâinile peste trupul cald şi nemişcat. Nu era nimic – inima nu mai rezistase în acest trup obez la emoţia revenirii stăpânului său. Jolyon puse mâna pe botul câinelui pe care crescuseră câţiva perişori albi, şi simţi cum încep să i se răcească buzele. Rămase câteva minute în genunchi, cu mâna sub capul care înţepenea încetul cu încetul. Apoi luă în braţe trupul neînsufleţit al câinelui, care era foarte greu, şi îl duse în vârful dealului; acolo erau adunate frunze uscate şi le aşternu peste el: nu bătea vântul, deci va putea rămâne aici, ferit de ochii curioşilor, până după amiază. „Am să-l îngrop chiar eu”, gândi Jolyon. Trecuseră optsprezece ani de când venise în casa din St. John's Wood cu această mică javră în buzunar. Ce curios e că bătrânul câine moare tocmai acum! Să fie oare un semn? Ajuns la poarta câmpului de ferigă, se mai întoarse o dată pentru a privi mormanul acoperit cu frunze ruginii, apoi porni încet spre casă, cu un nod care-i strângea tare gâtul.

June era acasă, se întorsese val-vârtej când auzise vestea înrolării lui Jolly. Patriotismul lui a învins simpatia pe care o avea ea pentru buri. Când Jolyon intră şi le anunţă moartea câinelui Balthazar, în casă era o atmosferă stranie şi încordată. Vestea

aceasta i-a unit şi i-a împăcat. S-a rupt o legătură cu trecutul; câinele Balthazar a murit! Doi dintre ei nici nu-şi aduceau aminte de ziua în care tatăl lor l-a adus în casă; pentru June, el reprezenta ultimii ani ai bunicului ei; pentru Jolyon, era simbolul frământărilor lui conjugale şi al conflictelor estetice din vremea care trecuse, până când a revenit în împărăţia iubirii şi a bogăţiei tatălui său! Şi câinele Balthazar nu mai era!

După-amiază, Jolyon şi Jolly îşi luară târnăcoape şi cazmale şi plecară pe câmp. Au ales un loc aproape de mormanul acoperit cu frunze ruginii, pentru ca să nu-l ducă prea departe, şi după ce tăiară cu grijă gazonul de deasupra începură a săpa. Săpară în tăcere vreme de zece minute, apoi se opriră.

— Aşa ai socotit tu că trebuie să procedezi? zise Jolyon.

— Da, răspunse Jolly; cu toate că nu-mi ardea deloc de aşa ceva.

Aceste cuvinte întruchipau întocmai părerile lui Jolyon.

— Te admir pentru ceea ce ai făcut, băiete! Nu cred că eu – la vârsta ta – aş fi făcut la fel... mă tem că ar fi fost prea mult din partea unui Forsyte. Dar mi se pare că, cu fiecare generaţie, se mai subţiază tipul genetic. Mai ştii? Te pomeneşti că fiul tău, dacă vei avea vreunul, va fi un adevărat altruist.

— Atunci să ştii, tată, că nu va semăna cu mine, căci eu sunt îngrozitor de egoist.

— Nu-i adevărat, scumpul meu, sunt convins că nu eşti.

Jolly dădu din cap în semn de îndoială. Tatăl şi fiul săpară mai departe.

— Ce ciudată e viaţa unui câine, zise Jolyon pe neaşteptate; este singurul animal cu patru picioare care are urme de altruism şi un simţ al divinităţii!

Jolly se uită la tatăl său.

— Tată, tu crezi în Dumnezeu? Mie nu mi-ai spus niciodată.

La această întrebare atât de gravă, pusă de un om care nu se mulţumea cu un răspuns vag, Jolyon se opri o clipă şi-şi duse mâna la şale, căci ostenise de muncă.

— Ce înţelegi tu prin Dumnezeu? îi zise; există două concepţii despre Dumnezeu, concepţii care nu se pot împăca între ele. Există un Principiu Creator pe care mintea omenească nu-l poate cunoaşte – şi unii cred în el. Apoi există Totalitatea Altruismului care există în om – şi, fireşte, unii cred în aceasta.

— Am înţeles. Ambele concepţii sunt în afară de Cristos. Nu-i aşa?

Jolyon deschise ochii mari. Cristos, legătura între cele două concepţii! Să auzi una ca asta din gura copiilor! Iată, în sfârşit, o explicaţie ştiinţifică a ortodoxiei! Poezia sublimă a vieţii lui Cristos era tocmai strădania omului de a împăca cele două concepţii contradictorii despre Dumnezeu. Şi deoarece totalitatea altruismului din om, întocmit ca orice alt lucru din natură şi univers, era o parte din principiul creator pe care mintea omenească nu-l poate cunoaşte, această nou descoperită legătură dintre ele nu era cea mai puţin potrivită! Ce ciudat – omul trece prin viaţă şi nu ajunge s-o privească sub acest aspect.

— Care e părerea ta, băiete? îi zise.

Jolly îşi încreţi fruntea.

— Fireşte, în primul an la universitate am vorbit mult despre această problemă. Dar în anul doi, am renunţat; nu ştiu nici eu pentru ce nu m-a mai preocupat, e grozav de interesantă.

Jolyon îşi aduse aminte că şi el vorbise mult despre lucrurile acestea când era în anul întâi la Cambridge, şi că renunţase în anul doi.

— Eu cred că tu vrei să spui că Balthazar avea simţ al divinităţii faţă de Dumnezeu din a doua concepţie.

— Aşa este. Dacă n-ar fi fost aşa, niciodată nu s-ar fi rupt în el sărmana lui inimă bătrână din pricina unei întâmplări care nu privea trupul lui.

— Dar, în realitate, nu era o emoţie egoistă?

Jolyon dădu din cap.

— Nu. Câinii nu sunt tipuri pure de Forsyte, ei iubesc şi dincolo de fiinţa lor.

Jolly zâmbi şi zise:

— Ei bine, eu cred că sunt un Forsyte. Trebuie să ştii că m-am înrolat numai pentru că l-am provocat şi pe Val Dartie să facă la fel.

— Dar pentru ce?

— Nu ne putem suferi, răspunse apăsat Jolly.

— Ah! mârâi Jolyon. Adică, duşmănia dăinuieşte până la a treia generaţie... această duşmănie modernă, care mocneşte pe ascuns?

„Să-i spun ceva despre această duşmănie?” gândi Jolyon. „Dar la ce bun, când trebuie să mă opresc la punctul în care iau şi eu parte activă la ea?”

Iar Jolly gândi: „Holly trebuie să-i vorbească despre acel individ. Dacă n-o să-i spună nimic, înseamnă că nu vrea să afle tata şi atunci eu aş trece drept un flecar. În orice caz, eu am pus capăt acestei poveşti. Cred că e mai bine să nu mă mai gândesc la ea!”

Săpară mai departe în tăcere, până când Jolyon zise:

— Acum, băiete, cred că e destul de mare.

Şi, sprijiniţi în târnăcoape, îşi aţintiră privirile în fundul gropii, unde vântul serii azvârlise câteva frunze veştede.

— Nu mă simt în stare să desăvârşesc ceea ce trebuie să urmeze, zise Jolyon brusc.

— Lasă c-o fac eu, tată. Pe mine nu m-a iubit niciodată prea mult.

Jolyon dădu din cap.

— Haide să-l ridicăm cu toată grija, aşa cum este acoperit cu frunze. Prefer să nu-l mai văd încă o dată. Eu am să-l ţin de cap. Aşa!

Ridicară cu cea mai mare grijă trupul neînsufleţit al bătrânului câine. Blana lui cafenie-deschisă cu pete albe apărea ici şi colo de sub frunzele pe care le sufla vântul. Îl aşezară în groapă; era greu, rece şi nesimţitor, iar Jolly aşternu multe

frunze peste el, în timp ce Jolyon, foarte speriat ca nu cumva fiul său să vadă cât este de emoţionat, începu a arunca iute lopeţi cu pământ peste cadavru. Astfel fu îngropat trecutul! Măcar de i-ar fi rămas un viitor spre care să poată privi cu bucurie! I se părea că arunca bulgări de pământ peste propria lui viaţă. Aşezară cu grijă bucăţile de gazon peste micul dâmb, apoi, mulţumiţi că nici unul n-a arătat ceea ce a simţit, se întoarseră în casă ţinându-se de braţ.

CAPITOLUL XI

TIMOTHY FACE OBIECŢIUNI

Vestea despre înrolările celor doi voluntari se răspândise iute la *„Bursa Forsyte”*, precum şi ştirea că June – ca nu cumva să i-o ia cineva înainte – se face infirmieră la Crucea Roşie. Aceste evenimente erau atât de neaşteptate, atât de opuse concepţiei de bază a neamului Forsyte, încât reuşiră să unească familia din nou. De aceea, în duminica următoare, după amiază, salonul casei lui Timothy fu ticsit de membrii familiei; veniseră pentru a afla părerea celorlalţi asupra celor întâmplate şi pentru a ţine sfat despre onoarea care ridicase prestigiul familiei. Giles şi Jesse Hayman nu se vor mulţumi să apere coasta Angliei, ci vor pleca foarte curând în Africa de Sud, unde îi vor urma, în luna aprilie, Jolly şi Val; iar în ceea ce o priveşte pe June, omul nu ştie niciodată ce se va întâmpla până în cele din urmă cu ea!

Armata britanică se retrăsese de la Spion Kop, iar de pe front nu venea nici o veste bună, de aceea toate prezicerile uimitoare ale lui Timothy fură confirmate. Era cel mai tânăr din generaţia bătrână a neamului Forsyte – nu avea decât optzeci de ani – şi părerea generală era că seamănă cu tatăl său „Superior Dorset Forsyte”, chiar şi în cel mai caracteristic obicei al lui, acela de a bea vin de Madera; nemaiarătându-se de mulţi ani în faţa oamenilor, devenise aproape un personaj de mit. Trecuse o viaţă de om de când, la vârsta de patruzeci de ani, după ce nervii îi fuseseră zdruncinaţi de riscurile meseriei de editor, părăsise întreprinderea cu modesta sumă de treizeci şi cinci de mii de lire sterline; de atunci trăise din veniturile acestor bani, investiţi cu mare prudenţă. Mai adăugă, an de an, câte ceva din dobânzi la capital, apoi dobânzile respective începură să primească şi ele dobânzi, aşa încât în timp de patruzeci de ani îşi dublase capitalul fără să fi avut măcar o dată vreo

concepţie de ordin financiar. Acum strângea cam două mii de lire pe an, şi, având în vedere ca era foarte grijuliu cu persoana lui, spera – după cum spunea mătuşa Hester – să-şi mai dubleze o dată capitalul înainte de a muri. Ce-o să se facă oare cu banii după ce vor fi murit surorile lui şi după ce va muri şi el? Era întrebarea pe care o puneau adeseori, cu ironie, membrii familiei cu păreri independente, ca Francie, Euphemia sau al doilea fiu al lui Nicholas, Christopher, care gândea atât de independent, încât spusese pe faţă că are de gând să se facă actor. Dar, în cele din urmă, toţi erau de acord că Timothy ştie foarte bine ce va deveni averea lui, şi poate că şi Soames cunoştea aceste planuri, dar acesta nu divulga niciodată vreun secret.

Puţinii membri ai familiei Forsyte care îl văzuseră la faţă spuneau că este un bărbat nu prea înalt, gras şi viguros, cu obrazul brun-roşiatic, părul cărunt şi că trăsăturile lui nu prea aveau urme din rafinamentul pe care l-au moştenit cei mai mulţi Forsyte de la soţia lui „Superior Dorset”, care pare să fi fost o femeie frumoasă şi cu o fire foarte plăcută. Toată lumea ştia că războiul l-a preocupat din cale-afară de mult, că din ziua în care a început înfigea steguleţe într-o hartă, şi erau neliniştiţi cu toţii la gândul că, dacă englezii vor fi împinşi până în mare, unchiul Timothy n-o să mai poată împlânta steguleţele exact în locurile cuvenite. În ceea ce priveşte evenimentele din familie, nu se prea cunoşteau părerile lui; tot ce se putea afla era prin gura mătuşii Hester, care declara întotdeauna că este foarte tulburat. De aceea, în duminica ce urmă după retragerea de la Spion Kop, toţi cei care au venit la ei au trăit un eveniment istoric: pe măsură ce intrau, unul după altul, în salon, băgau de seamă că în singurul fotoliu cu adevărat confortabil şedea cineva cu spatele la lumină, cu partea inferioară a obrazului acoperită de o mână mare; iar mătuşa Hester, cu voce speriată, îi întâmpina astfel:

— Unchiul Timothy, dragul meu; unchiul Timothy, draga mea.

Salutul unchiului Timothy era aproape acelaşi pentru toţi:

— Bun'ziua! Bun'ziua! Iartă-mă că nu mă ridic.

Francie sosise şi ea, iar Eustace venise cu automobilul lui.

Winifred o adusese şi pe Imogen; admiraţia fierbinte a familiei pentru înrolarea lui Val crease o diversiune faţă de demersurile făcute pentru restabilirea drepturilor ei conjugale; apoi veni Marian Tweetyman cu ultimele veşti despre Giles şi Jesse. Erau de faţă şi mătuşile Juley şi Hester, tânărul Nicholas, Euphemia şi – culmea culmilor – George, care venise cu Eustace în automobil. Într-adevăr, era o reuniune demnă de zilele cele mai glorioase din istoricul familiei. Nu mai era nici un scaun liber în salonul cel mic şi erau cu toţii îngrijoraţi la gândul că ar mai putea veni cineva.

După ce mai trecu stinghereala resimţită de fiecare din pricina prezenţei lui Timothy, începură a vorbi despre război. George o întrebă pe mătuşa Juley când pleacă pe front cu Crucea Roşie, ceea ce o făcu să râdă aproape cu hohote; după aceea se întoarse către Nicholas şi zise:

— Tânărul Nick e un ostaş viteaz! Nu-i aşa? Când are de gând să îmbrace faimoasa uniformă kaki?

Tânărul Nicholas, zâmbind cu aerul că-şi cere iertare, le dădu de înţeles că, fireşte, mama lui este foarte speriată.

— După cum aud, „Fraţii Siamezi” s-au şi înrolat, zise George, întorcându-se către Marian Tweetyman; în curând vor fi acolo cu toţii. Înainte, bărbaţi din neamul Forsyte! Ai noştri ca brazii! Cine poate rămâne pe dinafară?

George era atât de caraghios! Mătuşa Juley râse. Se duce oare Hester să aducă harta lui Timothy? Atunci abia le va putea arăta cum stau lucrurile.

Din dreptul lui Timothy se auzi un sunet care fu interpretat drept aprobare. Mătuşa Hester ieşi din salon.

George vorbi mai departe, evocând neamul Forsyte mergând la luptă; pe Timothv îl făcu mareşal; lui Imogen îi dăduse rol de „vivandieră” – văzuse, dintr-o ochire, că e o „straşnică fetişcană”; şi ţinându-şi pălăria-ţilindru între genunchi, se prefăcu că bate toba în ea. Gluma lui fu primită în diferite feluri. Râseră cu toţii, deci George avea voie să-şi dea drumul şi aici. Dar au simţit că îşi cam bătea joc de familie şi li se păru cam nedrept, mai ales acum, când din sânul ei plecau cinci membri pentru a-şi pune viaţa în serviciul reginei, şi găseau că George exagerează; de aceea, răsuflară cu toţii uşuraţi când, ridicându-se, George îi oferi braţul mătuşii Juley şi se duse spre Timothy, îl salută, o sărută în bătaie de joc, cu deosebită pasiune, pe mătuşa Juley şi zise:

— Ah! ce bine am petrecut! Haide, Eustace!

Apoi ieşi, urmat de Eustace, grav şi afectat, care nu zâmbea niciodată. Mătuşa Juley, înspăimântată, întrerupse tăcerea:

— Auzi ce idee, să nu aştepte harta! Nu trebuie să te superi pe el, Timothy. E atât de caraghios!

Iar Timothy îşi luă mâna de la gură şi se auzi glasul lui zicând:

— Nu ştiu cum se vor desfăşura evenimentele. Ce înseamnează atâtea trupe trimise acolo? Nu astfel se procedează ca să-i batem pe burii aceia!

Numai Francie avu îndrăzneala să ia cuvântul:

— Dar cum trebuie procedat, unchiule Timothy?

— Tot acest sistem modern de voluntari şi de cheltuieli nu face decât să scoată bani din ţară.

Tocmai în momentul acela intră mătuşa Hester cu harta în braţe, pe care o ţinea ca pe un copil în faşă. O aşeză, ajutată de Euphemia, pe pianul marca Colwood, la care – după cât se pare – se cântase ultima oară în vara anului morţii mătuşii Ann, adică acum treisprezece ani. Timothy se ridică. Se duse la

pian şi se opri privindu-şi harta, în timp ce toţi ceilalţi îl înconjurară.

— Iată care este situaţia la ora actuală. E foarte slabă. Hm!

— Da, zise Francie, cu aceeaşi îndrăzneală nemaipomenită; dar cum vrei s-o schimbi, dacă nu ai mai mulţi soldaţi?

— Soldaţi! zise Timothy. Nu-i nevoie de soldaţi; aşa se cheltuiesc banii statului. Am avea nevoie de un Napoleon, el ar descurca totul într-o lună.

— Dar dacă nu-l avem, ce ne facem, unchiule Timothy?

— Treaba lor, răspunse Timothy. Pentru ce avem armată? Ca să mănânce degeaba în timp de pace? Ar trebui să le fie ruşine obrazului! Auzi, să ceară acum ajutor din ţară! Fiecare om să-şi vadă de treaba lui, şi toate vor merge cum trebuie.

Apoi, privind în jurul lui, adăugă pe un ton aproape mânios:

— Da! Voluntari! Asta înseamnează să arunci banii pe fereastră! Noi trebuie să facem economie. Singura cale pe care putem merge e să ne economisim energia.

Apoi se auzi un sunet prelung, care nu era nici ca un fluierat şi nici ca un sforăit; Timothy, după ce-o călcă pe Euphemia pe picioare, ieşi, lăsând în urmă o adâncă emoţie şi un miros slab de acadele.

Când un om spune ceva cu convingere, şi mai ales când se ştie că a făcut un sacrificiu vorbind, cele rostite de el produc un efect puternic. După plecarea lui, cei opt membri ai familiei Forsyte – cu excepţia tânărului Nicholas, toate erau femei – rămăseseră în jurul hărţii. Apoi Francie zise:

— Să ştiţi că aşa este! Cred că are dreptate! în definitiv, pentru ce avem armată? Militarii ar fi trebuit să se descurce singuri. În felul acesta îi încurajăm.

— Dar, draga mea! strigă mătuşa Juley; au fost atât de îndrăzneţi! Gândeşte-te că au renunţat la tunica roşie. Şi doar au fost întotdeauna atât de

mândri de ea! Şi acum, toţi sunt îmbrăcaţi ca deţinuţii. Tocmai ieri vorbeam cu Hester că, desigur, trebuie să le pară foarte rău. Închipuieşte-ţi şi tu, ce-ar fi zis ducele de Wellington dacă ar fi văzut una ca asta!

— Culoarea cea nouă este foarte nostimă, zise Winifred; lui Val îi şade foarte bine.

Mătuşa Juley oftă.

— Tare aş vrea să ştiu cu cine seamănă băiatul lui Jolyon. Gândeşte-te că nu l-am văzut niciodată! Ce mândru trebuie să fie tatăl său de el!

— Tatăl său e la Paris, spuse Winifred.

Şi, brusc, fu văzut ridicându-se umărul mătuşii Hester; asta pentru a o opri pe sora ei, căci obrajii zbârciţi ai mătuşii Juley începuseră să se îmbujoreze.

— A fost ieri pe la noi simpatica doamnă MacAnder, se întorcea de la Paris. Şi pe cine credeţi c-a întâlnit acolo pe stradă? N-o să ghiciţi niciodată!

— Nici nu încercăm, mătuşico! zise Euphemia.

— Pe Irene! Nu e extraordinar? După atâta vreme! Mergea pe stradă cu un...

— Mătuşico! să ştii că mor şi nu alta! Cu un...

— Cu un domn cu barbă blondă, voiam să spun, zise mătuşa Juley cu severitate. N-a îmbătrânit deloc; a fost întotdeauna atât de frumoasă, adăugă apoi pe un ton tărăgănat, cu o nuanţă de regret.

— Oh! Povesteşte-ne despre ea, mătuşico, strigă Imogen; eu abia îmi aduc aminte de ea. E ca o stafie în familia noastră, nu-i aşa? Şi pe mine mă distrează la nebunie tot ce este în legătură cu ea.

Mătuşa Hester se aşeză. De data aceasta Juley „o făcuse”!

— După cum o ţin eu minte, nu prea seamănă cu o stafie, murmură Euphemia; era extrem de bine îmbrăcată, într-un mod foarte original. Pot să-ţi spun că nu e frumos ceea ce faci.

— Bine, bine! Dar spuneţi-mi, cum arată? insistă Imogen.

— Am să-ţi spun eu, fetiţo, zise Francie, era un fel de Venus a timpurilor moderne, foarte bine îmbrăcată.

Euphemia zise apăsat:

— Venus n-a fost niciodată îmbrăcată, şi avea ochii albaştri ca safirul.

În acel moment Nicholas îşi luă rămas bun şi plecă.

— Doamna Nick este îngrozitor de severă, zise Francie, râzând.

— Foarte bine face, zise mătuşa Juley. Are şase copii, trebuie să bage de seamă.

Imogen, care nu voia deloc să schimbe vorba, zise în timp ce îşi plimba ochii negri şi lucioşi de la o faţă la alta:

— Nu-i aşa că unchiul Soames a iubit-o foarte mult?

Mătuşa Hester făcu un gest de exasperare, tocmai în momentul când mătuşa Juley îi răspundea:

— Da, unchiul Soames a ţinut foarte mult la ea.

— Mi se pare că a fugit cu cineva?

— Oh, nu; desigur că nu. Adică... nu se poate spune că a fugit.

— Dar atunci ce a făcut, mătuşico?

— Imogen, hai să mergem acasă! zise Winifred.

Dar mătuşa Juley continuă cu convingere:

— Ea... ea nu s-a purtat deloc cumsecade.

— Ce păcat că trebuie să plecăm, strigă Imogen. Niciodată nu aflu mai mult.

— Ei bine, scumpa mea, zise Francie, a avut o poveste de iubire care s-a sfârşit prin moartea tânărului amorez; şi după aceea ea l-a părăsit pe unchiul tău. Pot să-ţi spun că mie nu mi-a fost întotdeauna simpatică.

— Avea obiceiul să-mi dea bomboane de ciocolată, şopti Imogen; şi avea un parfum atât de frumos!

— Fireşte! remarcă Euphemia.

— Ba nu e „fireşte” deloc! răspunse Francie, care folosea un parfum de garoafe pe care-l plătea foarte scump.

— Nu pricep ce v-a apucat să vorbiţi despre lucrurile astea! exclamă mătuşa Juley ridicând amândouă mâinile.

— A divorţat? întrebă Imogen din uşă.

— Desigur că nu, strigă mătuşa Juley; adică... desigur că nu!

În camera cealaltă se auzi zgomot în dreptul uşii. Timothy se întorsese în salon.

— Am venit să-mi iau harta. Despre ce divorţ era vorba?

— Despre nici un divorţ, unchiule, răspunse Francie, convinsă că spune adevărul.

Timothy îşi luă harta de pe pian şi zise:

— Băgaţi de seamă, să nu avem aşa ceva în familie. Ajunge necazul cu aceste înrolări voluntare. Se duce ţara de râpă; nu ştiu unde o să ajungem. Ridică degetul arătător, gros, şi îl mişcă spre musafiri: Prea sunt multe femei în ziua de azi, şi ele nu ştiu ce vor.

După aceste cuvinte apucă harta cu amândouă mâinile şi ieşi în grabă, parcă s-ar fi temut de un răspuns.

Cele şapte femei cărora li se adresase începură a murmura în şoaptă, dar vocea lui Francie se auzi mai tare:

— Într-adevăr, neamul Forsyte...!

Apoi mătuşa Juley:

— Hester, deseară trebuie să-i facem o baie de picioare fierbinte cu seminţe de muştar; vrei să-i spui lui Jane s-o pregătească? Tare mă tem că iarăşi i s-a urcat sângele la cap.

În seara aceea, după masă, cele două surori rămaseră singure. Mătuşa Juley scăpă un ochi de pe croşetă, ridică privirea şi zise:

— Hester, nu-mi aduc aminte de la cine am auzit că scumpul nostru Soames ar vrea ca Irene să se întoarcă la el. Cine ne-a spus că George a făcut o

caricatură a lui Soames sub care a scris: „N-o să fie fericit până nu reuşeşte”?

— Eustace, răspunse mătuşa Hester din dosul ziarului *The Times* pe care îl citea. O avea chiar în buzunar, dar n-a vrut să ne-o arate.

Mătuşa Juley căzu pe gânduri. Tăcea. Ceasul ticăia, ziarul foşnea, iar în cămin se auzea cum arde focul. Mătuşa Juley scăpă din nou un ochi.

— Hester, mi-a trecut prin minte ceva îngrozitor.

— Atunci, te rog, nu-mi spune, zise mătuşa Hester.

— Oh! Trebuie să-ţi spun. Nici nu-ţi poţi închipui ce gând îngrozitor! Coborî glasul până la şoaptă şi continuă: Am auzit că Jolyon – Jolyon are acum barbă – barbă blondă.

CAPITOLUL XII

URMĂRIREA CONTINUĂ

Două zile după cina de la James, domnul Polteed îi furniză lui Soames materialul necesar pentru a avea la ce se gândi.

Domnul Polteed ţinea în faţă cifrul respectiv şi iată ce-i spunea lui Soames:

— În ultima lună un domn, 47 după convenţia noastră, a acordat o atenţie cu totul deosebită lui 17. Dar până acum nu avem nici o dovadă din care s-ar putea trage vreo concluzie. Toate întâlnirile lor au fost în locuri publice, nu s-au ascuns deloc: restaurante, operă, „Opéra-Comique", Luvru, Luxembourg, în salonul hotelului şi aşa mai departe. Până acum ea n-a fost în locuinţa lui şi nici el în locuinţa ei. În rezumat, situaţia promite, dar trebuie să aveţi răbdare. Apoi, ridicând brusc privirea, adăugă: Ia te uită ce coincidenţă curioasă – 47 are acelaşi nume ca. .... Ei!

„Tipul ştie că eu sunt soţul ei", gândi Soames.

— Numele de botez – ciudat nume – Jolyon, continuă domnul Polteed. Îi cunoaştem adresa de la Paris şi ştim unde locuieşte şi în ţară. Fireşte că am vrea să ştim dacă suntem pe pista cea bună.

— Mergeţi mai departe, dar cu mare băgare de seamă, zise Soames hotărât.

Fără să vrea, era convins că detectivul acesta îi ghicise taina, şi de aceea se arătă şi mai reticent.

— Iertaţi-mă o clipă, zise domnul Polteed, să văd dacă în corespondenţă nu am veşti şi pentru dumneavoastră.

Se întoarse cu câteva scrisori. Încuie din nou uşa şi se uită la plicuri.

— Da, iată o scrisoare pentru mine personal, de la 19.

— Ei şi? zise Soames.

— Hm! zise domnul Polteed; 47 a plecat în Anglia astăzi, scrie. „Adresa de pe bagaje: Robin Hill. S-a despărţit de 17 la Luvru, la ora 3,30; n-a

fost nimic deosebit. Cred că este cel mai bine să rămân aici şi să o urmăresc mai departe pe 17. Fireşte, dacă credeţi că este necesar, veţi urmări pe 47 în Anglia”. Iar domnul Polteed aruncă o privire neprofesională asupra lui Soames, parcă şi-ar fi adunat material pentru o carte despre firea omenească, pe care ar fi urmat să o scrie după ce se va retrage din afaceri. 19 este o femeie foarte inteligentă şi ştie să se facă neobservată. Nu e ieftină, dar îşi merită leafa. Până acum nici nu poate fi vorba s-o fi simţit cineva. Dar de la o vreme, ştiţi prea bine, n-ar fi exclus ca omul să simtă urmărirea, şi deşi nu are nici o dovadă, începe să bănuiască ceva. Eu aş fi de părere să nu ne mai ocupăm deocamdată de 17, ci să filăm pe 47. Urmărirea corespondenţei dintre ei comportă riscuri mari. În stadiul actual, eu vă sfătuiesc să procedaţi astfel. Dar puteţi spune clientului dumneavoastră că lucrurile se conturează foarte bine. Şi ochii lui se făcură din nou mici, privind cu atenţie pe taciturnul său client.

— Nu, zise Soames brusc; prefer să continuaţi urmărirea la Paris cu cât mai multă discreţie şi să nu vă ocupaţi de cel din ţară.

— Foarte bine, răspunse domnul Polteed; vom face întocmai.

— Dar... dar, care sunt raporturile dintre ei?

— Am să vă citesc ceea ce spune agenta mea – zise domnul Polteed, descuind un sertar de la birou şi scoţând un teanc de hârtii – undeva dă detalii asupra acestui lucru. Da, uite-o, asta este! „17 foarte atractivă – după părerea mea, 47 are măsele mai lungi (ştiţi dumneavoastră, în jargonul nostru, înseamnă că e mai în vârstă decât ea), şi este, desigur, îndrăgostit; deocamdată aşteaptă. 17 este rezervată, poate că pune anumite condiţiuni, nu pot spune nimic până nu-mi completez informaţiile. În general, eu cred că femeia nu ştie încă ce vrea; n-ar fi exclus să acţioneze într-o bună zi după cum o simţi. Amândoi au stil.”

— Ce înseamnă asta? zise Soames cu buzele strânse.

— Hm, da! murmură domnul Polteed, zâmbind şi arătându-şi câţiva dinţi albi; e o expresie pe care o folosim pentru a spune că nu pare să fie vorba de-o aventură: ori cei doi se vor lega serios, ori nu va fi nimic între ei.

— Hm, mârâi Soames, asta este tot, nu-i aşa?

— Da, zise domnul Polteed, dar situaţia promite.

„Păianjen!" gândi Soames.

— Bună ziua!

Trecu prin Green Park pentru a ajunge la Victoria Station, de unde urma să ia trenul subteran spre City. Era cald pentru un sfârşit de ianuarie; razele soarelui străbăteau prin ceaţă şi sclipeau pe iarba plină de promoroacă – totul era ca o pânză de păianjen iluminată.

Păianjeni mici – şi păianjeni mari! Dar cel mai mare dintre toţi păianjenii era dârzenia lui, care îşi întindea fuiorul peste orişice semn desluşit. Pentru ce se ţinea omul acela după Irene? Să fie oare chiar aşa cum bănuieşte Polteed? Sau poate că lui Jolyon îi este milă de ea, o fi zicând că prea e părăsită; doar întotdeauna a fost un sentimental, şi cu concepţii radicale! Dar dacă, totuşi, e aşa cum a spus Polteed? Soames se opri din mers. Nu se poate! Jolyon e cu şapte ani mai bătrân decât el, şi nu e mai chipeş. Nici nu e mai bogat! Cu ce ar putea-o atrage?

„Şi apoi, uite că s-a întors acasă", gândi el, „nu, nu mi se pare că... am să mă duc la el!" şi scoţând o carte de vizită, scrise următoarele:

Dacă ai o jumătate de oră liberă pentru a sta de vorbă cu mine în vreuna din zilele acestei săptămâni, mă găseşti la clubul «Connoisseurs» în fiecare zi între ora 5,30 şi 6 după amiază sau – dacă preferi – pot să vin la *Hotch Potch*. Trebuie să-ţi vorbesc. *S.F.*

Merse pe St. James Street şi dădu biletul portarului de la *Hotch Potch*, zicând:

— Dă-i, te rog, aceasta domnului Jolyon Forsyte cum vine la club.

Apoi se urcă într-unul din automobilele care erau la modă şi porunci să-l ducă în City...

În aceeaşi după-amiază, Jolyon primi biletul lui Soames şi porni spre clubul *Connoisseurs*. Ce-o mai fi vrând Soames? Să fi auzit ceva de la Paris? Iar în timp ce trecea prin St. James Street, hotărî să nu ascundă nimic din călătoria lui. „Dar nu trebuie să-i spun, nu e bine să-i cunoască adresa”, gândi el, „dacă nu cumva o şi ştie”. În această stare sufletească, destul de complicată, îl conduse un valet într-o mică nişă, lângă fereastră, unde îşi bea Soames ceaiul.

— Mulţumesc, nu beau ceai, zise Jolyon; dar dacă-mi dai voie, am să fumez.

Deşi afară felinarele erau aprinse, perdelele clubului nu erau încă lăsate; cei doi veri şedeau faţă în faţă, pândindu-se reciproc.

— Am auzit că ai fost la Paris, zise Soames în cele din urmă.

— Da, chiar ieri m-am întors.

— Tânărul Val mi-a spus; şi, deci, el şi cu fiul tău se înrolează?

Jolyon dădu din cap.

— Nu cumva ai întâlnit-o din întâmplare pe Irene? Se pare că e în străinătate.

Jolyon se învălui într-un nor de fum şi abia după aceea răspunse:

— Ba da, am întâlnit-o.

— Cum se simte?

— Foarte bine.

Din nou urmă tăcere; apoi Soames îşi îndreptă spatele şi zise:

— Ultima dată când te-am întâlnit nu eram încă hotărât. Am stat de vorbă şi tu mi-ai spus părerea ta. Nu vreau să reîncep discuţia de atunci. Dar ceea ce trebuie să-ţi spun e că situaţia mea faţă de ea este extrem de dificilă. Şi că nu vreau s-o

influenţezi în atitudinea ei duşmănoasă faţă de mine. Ceea ce s-a întâmplat între noi a fost demult de tot... acum, am de gând să-i propun să uităm trecutul.

— Ştii prea bine că i-ai mai făcut această propunere, mârâi Jolyon.

— Atunci când i-am făcut-o nu era pregătită pentru aşa ceva. O idee atât de neaşteptată i-a dat un şoc. Dar pe măsură ce se gândeşte la ea, trebuie să-şi dea seama că este singura soluţie, atât pentru ea cât şi pentru mine.

— După starea sufletească în care am văzut-o eu, nu sunt de aceeaşi părere cu tine, zise Jolyon, cu o linişte deosebită. Şi, iartă-mă dacă-ţi spun, dar priveşti problema cu totul greşit dacă-ţi închipui că raţiunea are vreun rol în toată povestea asta.

Obrazul palid al vărului său păli şi mai tare, căci, fără să ştie, Jolyon pronunţase tocmai vorbele pe care i le spusese şi Irene.

— Mulţumesc, mârâi Soames, dar cred că văd lucrurile mai limpede decât le vezi tu. Eu nu vreau decât să primesc de la tine promisiunea că nu vei încerca s-o influenţezi împotriva mea.

— Nu ştiu ce te face să crezi că aş putea avea vreo înrâurire asupra ei, zise Jolyon; iar dacă aş avea-o, sunt dator s-o influenţez spre ceea ce socotesc eu că ar face-o fericită. Mi se pare că eu sunt ceea ce se cheamă un „feminist”.

— Feminist! repetă Soames, ca şi cum voia să câştige timp. Vrei să spui că eşti împotriva mea?

— Ca să fiu sincer, nu sunt de părere că o femeie trebuie să trăiască alături de un bărbat faţă de care are o aversiune vădită. Eu găsesc că aşa ceva este oribil.

— Şi mie mi se pare că de fiecare dată când o întâlneşti, îi sădeşti în minte părerile tale.

— Nu cred s-o mai văd curând.

— Nu te întorci la Paris?

— După câte ştiu eu, nu, zise Jolyon citind pe faţa lui Soames atenţia cu care îl urmărea.

— Atâta aveam să-ţi spun. Oricine se amestecă în conflictul dintre soţ şi soţie îşi asumă o răspundere mare.

Jolyon se ridică şi se înclină uşor.

— La revedere, îi zise, şi, fără a-i întinde mâna, plecă, lăsându-l pe Soames care-l privea cu ochii mari deschişi.

„Noi cei din neamul Forsyte”, gândi Jolyon în timp ce făcea semn unei birje, „suntem foarte civilizaţi. Între oameni mai simpli ar fi ieşit cu bătaie. Dacă fiul meu nu s-ar duce la război...” Ah! războiul! Din nou fu cuprins de îndoiala lui din trecut. Un război preţios! Subjugarea popoarelor sau a femeilor! încercări de a pune stăpânire pe oameni care nu te vor! Dezminţirea celei mai elementare decenţe! Posesiune, drepturi consacrate prin lege; şi orişicine este împotriva lor devine „proscris”. „Slavă Domnului că eu am fost întotdeauna, într-o oarecare măsură, «împotriva lor»!” cugetă el.

Într-adevăr, îşi aducea aminte cum, încă înainte de prima şi nefericita lui căsătorie, era indignat de ciomăgeala care se practica faţă de Irlanda, precum şi de atitudinea justiţiei faţă de soţiile care încercau să se despartă de bărbaţii pe care nu-i puteau suferi. Preoţii susţin că libertatea sufletului este cu totul altceva decât libertatea trupului. Primejdioasă doctrină! Trupul şi sufletul nu pot fi despărţite în felul acesta. Libertatea voinţei este factorul care întăreşte orice legătură, şi unde aceasta lipseşte, legătura îşi pierde din tărie.

„Ar fi trebuit să-i spun lui Soames”, gândi el, „că eu îl găsesc comic”.

Ah, dar în acelaşi timp situaţia lui este şi tragică căci nu există pe lume nimic mai tragic decât un om sclav al propriului său instinct de proprietate, atât de puternic, încât îi acoperă şi cerul din faţa ochilor şi îl împiedică să înţeleagă cu adevărat ceea ce simte o altă făptură!

„Trebuie să-i scriu pentru a o preveni”, îşi spuse el. „Are de gând să mai facă o încercare”. Şi pe tot drumul spre Robin Hill, simţi cum se revoltă

împotriva datoriei pe care o avea faţă de fiul său, şi care îl ţinea legat aici, neîngăduindu-i să se întoarcă imediat la Paris.

Soames rămase încă multă vreme în acelaşi fotoliu, pradă durerii care-l rodea – durerea geloziei – ca şi cum abia atunci ar fi înţeles că acest om avea precădere în ochii lui Irene, şi că ea ţesuse din nou în jurul ei o pânză de păianjen pentru a o ajuta în rezistenţa ei. „Vrei să spui că eşti împotriva mea?”, întrebare simplă la care nu primise răspunsul aşteptat. Feminist! Numai gura-i de el! „Nu trebuie să mă pripesc”, gândi el. „Am timp în faţa mea căci – dacă nu m-a minţit – nu se întoarce deocamdată la Paris. Să vedem ce aduce primăvara!” Cu toate că nu ştia nici el cu ce-l va ajuta primăvara, în afară de agravarea durerii lui! Privea în stradă cum oamenii treceau dintr-un cerc de lumină, format pe trotuar de un felinar înalt, în alt cerc tot atât de mare, şi gândi: „Nimic nu are rost – nimic nu merită să te osteneşti. Ceea ce este grav e că sunt singur”.

Închise ochii şi i se păru deodată c-o vede pe Irene într-o stradă întunecoasă, lângă o biserică; iat-o mergând înainte şi întorcând capul, aşa că-i putu zări strălucirea din ochi şi fruntea de aur şi un voal negru ce-i atârna la spate. Ah, ce vie fusese apariţia ei! Soames deschise ochii. Pe strada trecea o femeie, dar nu era ea. Oh, nu, nici vorbă să fie Irene!

CAPITOLUL XIII

„IATĂ-NE DIN NOU ÎMPREUNĂ”

Preocuparea principală din luna martie a fost garderoba lui Imogen pentru primul ei „sezon monden”, ceea ce a pus la încercare mintea mamei şi punga bunicului ei. Cu dârzenia ei demnă de o Forsyte, Winifred se străduia să fie totul desăvârşit. Astfel mai uita de şedinţa judecătorească ce se apropia încetul cu încetul spre a-i reda libertatea pe care nu era total convinsă că o doreşte cu adevărat. Totodată grija pentru Imogen îi distrăgea atenţia de la apropiata plecare a băiatului ei la un război despre care veştile se menţineau îngrijorătoare. Ea şi cu fiica ei, ca două albine harnice, sau ca doi tăuni strălucitori ce zboară legănându-se şi coboară asupra florilor de toamnă... „Mica ei fetiţă” era aproape tot atât de înaltă ca Winifred, iar la bust avea exact măsura mamei ei; roiau şi ele prin prăvăliile din Regent Street, cele din Hanover Square şi Bond Street pierzându-şi din vechiul lor renume, căci se zicea că marfa lor nu mai este de prima calitate. În faţa ochilor lui Winifred şi Imogen se perindau cu duzinile femei tinere cu înfăţişare extravagantă şi cu mers foarte ciudat, prezentând ultimele „creaţiuni” ale caselor de modă. Modelele – „Foarte noi, Madam, ultima modă” – pe care ele le examinau cu ochi critic, ar fi putut umple un muzeu; iar cele pe care, în cele din urmă, au fost obligate să le cumpere au golit aproape în întregime punga lui James; Winifred era de părere că nu se puteau face lucrurile pe jumătate, deoarece acest sezon, singurul nemânjit de acel divorţ în curs, şi primul când fata ieşea în lume, trebuia să fie un succes strălucit. Numai nişte oameni convinşi de însemnătatea cauzei pentru care se străduiau puteau avea atâta perseverenţă încât să pună la grea încercare răbdarea manechinelor care se plimbau şi se învârteau în faţa lor. Pentru Winifred, toate acestea erau ca o profundă închinare în faţa zeiţei ei

adorate, Moda, şi făcea totul cu aceeaşi ardoare cu care un catolic se închină în faţa sfintei fecioare Maria; pentru Imogen era o experienţă, deloc neplăcută, căci adeseori arăta foarte bine şi pretutindeni i se făceau complimente. Deci, într-un cuvânt, era „distractiv”.

În după-amiaza zilei de 20 martie, după ce aproape au „devastat” magazinul „Skyward”, au intrat în cofetăria de peste drum, „Caramel and Baker”, unde au comandat o ciocolată cu multă frişca; şi după ce s-au săturat bine au plecat spre casă prin Berkely Square. Se însera şi bătea un vânt de primăvară. Intrară pe uşa principală, proaspăt vopsită în verde-măsliniu – în anul acela fusese totul pus la punct, pentru ca Imogen să pornească dintr-un cadru desăvârşit Winifred se duse de-a dreptul la coşul de argint de pe masa din hol pentru a vedea dacă a lăsat cineva vreo carte de vizită şi, deodată, nările ei începură să tremure. Ce era mirosul acesta?

Imogen cerceta cu atenţie un roman trimis de la bibliotecă. Winifred încerca o emoţie ciudată, de aceea îi zise destul de aspru:

— Ia-ţi cartea sus, draga mea, şi du-te de te odihneşte puţin înainte de cină.

Imogen, continuând să citească, urcă scările. După ce auzi trântindu-se uşa de la odaia fetei, Winifred inspiră adânc parfumul din jurul ei. Să fie oare primăvara care îi biciuia simţurile, trezindu-i dorul după „secătura” ei, în ciuda oricărei judecăţi sănătoase şi împotriva orgoliului ei jignit? Era miros de bărbat! Urme vagi de fum de ţigară şi parfum de levănţică, pe care nu le mai simţise din noaptea aceea de toamnă de acum şase luni, când i-a spus că este un „om de nimic”. De unde venea această mireasmă?... Să fie oare numai un efect al memoriei ei? Se uită de jur-împrejur. Nimic, nici un semn, nici cea mai mică urmă în hol, nici în sufragerie. Visase, deci, cu ochii deschişi că simţise un parfum. Ce tristă iluzie, ce prostie din partea ei!

În coşuleţul de argint erau două cărţi de vizită sosite în ziua aceea: „Domnul şi doamna Polegate Thom” şi alta „Domnul Polegate Thom”; Winifred le mirosi, dar aveau un miros aspru. „Probabil sunt obosită”, gândi ea, „mă duc să mă întind puţin”. În salonul de la etaj era întuneric, camera aştepta o mână de om pentru a-i aprinde lumina; dar ea trecu mai departe şi intră în odaia ei de culcare. Perdelele erau şi aici pe jumătate lăsate, şi era întuneric. Era ora şase. Winifred îşi scoase pardesiul – din nou acelaşi parfum – şi deodată se opri, încremenită, parcă ar fi lipit-o un trăsnet de marginea patului. Ce formă neagră se ridicase de pe canapeaua din celălalt colţ al încăperii? Şi, fără să vrea, rosti o vorbă care în familia ei se auzea numai în momentele de groază:

— Dumnezeule!

— Eu sunt – Monty, se auzi.

Sprijinindu-se de speteaza patului, Winifred întinse mâna şi întoarse butonul de la lampa ce atârna deasupra mesei de toaletă. Exact la marginea cercului de lumină apăru el; îl putea vedea desluşit, dar numai din dreptul locului de unde lipsea lanţul de aur de la ceas şi până la picioare – ghete lustruite de culoare cafenie-închisă – dar, uite!, una era ruptă la vârf. Pieptul şi faţa îi erau în umbră. Desigur că era slab... sau să fi fost numai un joc de lumină? Făcu un pas înainte; acum era în lumină din vârful picioarelor şi până la capul său cu păr negru... nu încape îndoială că era puţin încărunţit! Obrazul lui era mai întunecat şi parcă mai gălbejit; mustaţa lui neagră nu mai era atât de răsucită, devenise parcă mai pleoştită; faţa lui avea linii pe care Winifred nu le cunoştea – dar vai, cât era de boţit şi tocit! Apoi se uită din nou, cu ochii mari, la ruptura din vârful ghetelor. Se vedea că „el” fusese pus la încercări grele şi neîndurătoare, că fusese sucit şi învârtit, izbit şi plesnit în toate chipurile. Iar Winifred stătea nemişcată, mută, cu ochii aţintiţi la gheata ruptă.

— Am primit scrisoarea ta şi m-am întors, îi zise.

Pieptul lui Winifred se ridica şi cobora iute. Dorul după bărbatul ei, care se trezise în ea la mirosul pe care-l simţise, se războia acum cu un sentiment mai profund, cu o gelozie pe care n-o simţise niciodată cu atâta violenţă. Iată-l, era aici, o umbră întunecată şi despuiată de tot ceea ce reprezenta persoana lui sclivisită şi îndrăzneaţă! Ce forţă l-o fi adus în starea aceasta? O lămâie stoarsă din care n-a mai rămas decât coaja uscată! Femeia aceea!

— M-am întors, zise din nou. Am trăit zile îngrozitor de grele. Ţi-o jur! M-am întors pe vapor cu clasa a doua. Nu mai am nimic decât ce e pe mine, şi această geantă.

— Şi la cine a rămas restul? strigă Winifred, care se trezise brusc. Cum ai îndrăznit să te întorci? Ştiai prea bine că scrisoarea aceea prin care îţi ceream să te întorci ţi-am trimis-o în cadrul procesului de divorţ. Nu te atinge de mine!

Amândoi erau sprijiniţi de câte o spetează a patului cel mare în care dormiseră unul lângă altul, noapte de noapte, atâţia ani de-a rândul. De atâtea ori, da – de atâtea ori dorise Winitred să se întoarcă la ea. Dar acum, când venise înapoi, sufletul ei era plin de o duşmănie rece şi ucigătoare. El duse mâna la mustaţă, dar n-o răsucea şi nici n-o trăgea cu gesturile de pe vremuri, ci parcă în jos.

— Doamne, Doamne! Dacă ai şti prin ce-am trecut! îi zise el.

— Mă bucur că nu ştiu!

— Copiii sunt bine, sănătoşi cu toţii?

Winifred făcu un semn din cap.

— Cum ai intrat în casă?

— Cu cheia mea.

— Atunci servitoarele nu ştiu nimic. Nu poţi rămâne aici, Monty.

El râse răutăcios.

— Dar unde să stau?

— Orişiunde.

— Ascultă! Uită-te la mine! Acea... acea blestemată...

— Dacă pomeneşti numele *ei*, strigă Winifred, plec imediat în Park Lane şi nu mai pun piciorul în casa asta.

El făcu pe neaşteptate un gest simplu, dar atât de puţin caracteristic pentru el, încât Winifred se emoţionă. Închise ochii, şi parcă-şi zicea: „Am înţeles! Sunt mort pentru lumea asta!”

— Pentru la noapte îţi dau o cameră. Lucrurile tale sunt încă aici. Numai Imogen este acasă.

El se rezemă de speteaza patului.

— Cum vrei tu. Totul e în mâna ta, îi zise frământându-şi mâinile. Am suferit mult. Nu trebuie să mă loveşti prea dur – nu merită să-ţi dai osteneală. Am fost foarte speriat; am fost îngrozitor de speriat, Freddie.

Cu acest nume o răsfăţa el odinioară; nu-l mai auzise de ani şi ani de zile. Winifred se cutremură.

„Ce mă fac cu el?” gândi ea. „Pentru numele lui Dumnezeu, ce să fac cu omul acesta?”

— Ai o ţigaretă?

Îi dădu una dintr-o cutie mică pe care o ţinea în odaia ei, pentru a avea la îndemână ţigarete pentru nopţile de insomnie. I-o aprinse. Cu acest gest, spiritul ei practic se trezi definitiv.

— Du-te şi fă o baie. Am să-ţi pun în odaia ta de toaletă rufe şi haine. Vom vorbi mai târziu.

El dădu din cap şi-şi aţinti privirea asupra ei: ochii lui păreau pe jumătate morţi, sau poate că numai cutele de pe pleoape i se adânciseră?

„Nu mai e ca înainte”, cugetă ea. „N-o să mai fie niciodată cel care a fost în trecut! Dar cum va fi oare?”

— Bine! zise el şi porni spre uşă.

Chiar şi mişcările lui se schimbaseră, părea un om care nu mai avea iluzii şi care se întreabă mereu dacă merită să se mişte din loc.

După ce plecă şi Winifred auzi cum curge apa la baie, pregăti o garnitură completă de rufe, îmbrăcăminte şi încălţăminte pe patul din camera lui de toaletă, apoi coborî jos şi se întoarse cu cutia de biscuiţi şi sticla de *whisky.* Îşi îmbrăcă din nou

pardesiul, ascultă o clipă la uşa odăii de baie, coborî şi ieşi. Ajunsă în stradă, se opri ezitând. Ora şapte a trecut! Oare unde e Soames? La club sau în Park Lane? Se duse spre Park Lane. S-a întors! Lui Soames i-a fost întotdeauna frică de acest lucru, iar ea, uneori, l-a sperat. S-a întors! Întocmai cum a fost toată viaţa lui: „Iată-ne din nou împreună!”, bătându-şi iarăşi joc de toţi şi de toate, de Justiţie, de Soames, de ea! Şi totuşi, astfel s-ar sfârşi cu Justiţia, n-ar mai pluti deasupra ei şi a copiilor ei acel nor întunecat! Ce uşurare! Ah! Dar cum să accepte întoarcerea lui? Femeia aceea l-a distrus, primise de la el o iubire cum nu-i dăduse ei niciodată, trezise în el o patimă de care ea nici nu-l crezuse capabil. Aici zăcea mâhnirea ei! Această „secătură”, egoist şi fanfaron, care, în realitate, n-a fost niciodată îndrăgostit de ea, a fost atras şi ruinat de o altă femeie! Ce insultă! Prea gravă insultă! Nu e drept, nu e cinstit să-l primească din nou în casa ei! Şi, totuşi, ea l-a chemat înapoi, iar legea poate s-o silească să trăiască cu el! Era bărbatul ei aşa cum fusese şi până acum, iar ea nu mai avea nici o cale de atac prin Justiţie! Şi, nu încape îndoială, tot ceea ce el dorea din partea ei erau bani – bani pentru a-şi cumpăra ţigări şi parfum de levănţică! Mirosul acela! „Şi în definitiv, eu nu sunt bătrână”, gândi ea, „nu sunt încă bătrână!” Dar femeia aceea? Femeia care l-a adus în stare să spună cuvintele acelea: „Am suferit mult. Am fost speriat, îngrozitor de speriat, Freddie!” Se apropia de casa tatălui ei; gândurile îi zburau când într-o parte, când în alta, dar ceea ce era permanent în sufletul ei era temeiul firii de Forsyte, care trăgea spre concluzia adânc înrădăcinată în minte, că – la urma urmei – el era proprietatea ei, şi că proprietatea trebuie păzită atunci când lumea vrea să te jefuiască. În această stare sufletească sosi la James.

— Domnul Soames e acasă? În camera lui? Mă duc sus. Nu spune nimănui că am venit.

Fratele ei se îmbrăca pentru seară. Îl găsi în faţa oglinzii, înnodând o cravată neagră cu aerul că

îi dispreţuieşte capetele.

— *Hallo!* îi zise privind-o prin oglindă; ce s-a întâmplat?

— Monty, zise Winifred încremenită.

Soames se întoarse.

— Ce spui!?

— S-a întors!

— L-am tras cu propriile noastre sfori, mârâi Soames. De ce dracu' nu m-ai lăsat să procedez cu mai multă brutalitate? Întotdeauna ţi-am spus că pe calea asta riscăm prea mult.

— Ah! Nu mai vorbi despre asta. Spune-mi, mai bine, ce să fac?

Soames îi răspunse cu un sunet mut, adânc, adânc de tot.

— Aud? zise Winifred nerăbdătoare.

— El ce spune?

— Nimic. Una din ghetele lui e ruptă la vârf.

Soames se uită cu ochii mari la ea.

— Ah! Da, fireşte! Nu mai avea nici o leţcaie. Şi acum, o luăm de la început? Mă tem că vestea asta îl va prăpădi pe tata.

— Putem să nu i-o spunem?

— Imposibil. Are un talent special de a prinde din aer orice întâmplare care-l necăjeşte.

Apoi, cu degetele vârâte în bretelele lui de mătase albastră, căzu pe gânduri.

— Trebuie să existe o cale legală prin care să te pun la adăpost faţă de el, mârâi Soames.

— Nu! strigă Winifred; nu mai vreau să mă expun la batjocura lor. Prefer să mă descurc eu singură cu el.

Cei doi fraţi se priveau cu ochii mari deschişi. Inimile lor erau profund emoţionate, dar erau din neamul Forsyte şi nu-şi puteau dezvălui sentimentele.

— Ce făcea când ai plecat de acasă?

— Baie – şi Winifred zâmbi cu amărăciune. Singurul lucru cu care s-a întors e parfumul de levănţică.

— Linişteşte-te, zise Soames. Eşti foarte tulburată. Am să te conduc eu acasă.

— La ce bun?

— Trebuie să-i punem anumite condiţii!

— Condiţii! Sfârşitul este întotdeauna acelaşi. După ce se va reface, cărţi şi curse, băutură şi...!

Apoi, aducându-şi aminte de expresia de pe faţa bărbatului ei, tăcu. Copilul care şi-a fript degetul, copilul care s-a jucat cu focul! Poate că...!

— Să se refacă? răspunse Soames. Dar ce, e bolnav?

— Nu, e distrus. Nu mai are vlagă.

Soames luă de pe un fotoliu jiletca şi o îmbrăcă, îşi luă apoi haina, îşi parfumă batista cu apă de colonie, trecu lanţul ceasului prin butoniera vestei şi zise:

— N-avem nici un pic de noroc.

Şi cu toate că Winifred era atât de necăjită cu ale ei, îi fu tare milă de el, căci aceste vorbe păreau a dezvălui mâhnirea lui profundă.

— Aş vrea să vorbesc cu mama, zise ea.

— Cred că e cu tata în odaia lor. Vino încetişor până jos, în birou. Am să mă duc eu s-o chem.

Winifred coborî în vârful picioarelor şi intră în biroul întunecos, renumit mai ales pentru un tablou de Canaletto[32], prea dubios spre a putea fi atârnat în altă parte, şi pentru o splendidă Colecţie de Legi pe care n-o deschisese nimeni de ani de zile. Se opri în picioare, cu spatele la perdelele de culoare castanie trase complet, privind cu ochi rătăciţi spre căminul în care nu era foc. Sosi apoi şi mama ei, urmată de Soames.

— Ah! Scumpa mea! zise Emily. Ce prost arăţi! într-adevăr, omul acesta e îngrozitor!

Membrii familiei Forsyte s-au străduit întotdeauna să nu-şi arate pe faţă sentimentele – nu era politicos să-ţi trădezi emoţiile – de aceea lui Emily i-a fost imposibil să se ducă la fiica ei şi s-o strângă în braţe. Dar în glasul ei catifelat şi în umerii ei uşor aplecaţi pe sub o dantelă neagră, de

mare preţ, era totuşi mângâiere. Winifred era preocupată să-şi păstreze demnitatea şi să nu-şi întristeze mama, de aceea spuse pe un ton cât se poate de calm:

— Lasă, mamă, o să se aranjeze totul. Nu trebuie să ne frământăm.

— Nu văd de ce, zise Emily uitându-se la Soames, nu i-ar putea spune Winifred că îl va urmări cu justiţia dacă nu-şi menţine declaraţia de despărţire. El i-a luat perlele: şi dacă nu i le aduce înapoi, are motive suficiente în faţa instanţelor judecătoreşti.

Winifred zâmbi. Cu toate că fiecare dintre ei venea cu câte o propunere de un fel sau de altul, ea ştia precis cum va proceda, şi anume: nu va face nimic. Căci cu fiecare moment care trecea, sentimentul că – oricum ar fi fost – avusese o victorie şi că îşi va putea menţine proprietatea neştirbită, prindea din ce în ce mai multă putere în sufletul ei. Nu! Dacă voia să-l pedepsească o va face la ea acasă, fără ştirea lumii.

— Vino în sufragerie, zise Emily; linişteşte-te, trebuie să rămâi cu noi la masă. Lasă-mă pe mine să-i spun tatălui tău.

Şi în timp ce Winifred se îndrepta spre uşă, ea stinse lumina. Abia atunci văzură dezastrul de pe sală.

Acolo, atras de lumina din camera care nu era niciodată luminată, stătea, în picioare, James, înfăşurat în şalul său cafeniu de păr de cămilă; mâinile nu i se vedeau, iar capul său cu păr argintiu părea că stă suspendat, despărţit de pantalonii eleganţi printr-un vast pustiu. Stătea aidoma unui cocostârc, care rămăsese emoţionat în faţa unei broaşte prea mari pentru a o putea înghiţi.

— Ce-o mai fi şi asta? zise el. Ce să-mi spună mama ta? Mie nu-mi spune nimeni nimic.

În acea clipă Emily era atât de încurcată, încât nu-şi găsea cuvintele. Atunci Winifred se duse la el, şi punând câte o mână pe fiecare din braţele lui înfăşurate şi neputincioase, zise:

— Monty n-a dat faliment, tată. A venit pur şi simplu acasă.

Toţi trei se aşteptau la ceva grav şi erau încântaţi că Winifred îl ţinea în braţe, dar nu bănuiau cât de adânci erau rădăcinile acestui bătrân Forsyte, rămas doar o umbră. Gura şi bărbia lui rase cu perdaf se schimonosiseră într-un mod cu totul neobişnuit, parcă faţa, înconjurată de favoriţii săi lungi şi argintii, se strâmbase. Apoi i se auzi glasul, spunând cu demnitate:

— Omul ăsta mă bagă în groapă. Am spus-o întotdeauna.

— Nu trebuie să te superi, tată, zise Winifred pe un ton liniştit. Cred c-am să-l pot struni.

— Ah! zise James. Luaţi asta de pe mine, mi-e cald.

Îi scoaseră şalul. Iar el se întoarse şi porni cu paşi hotărâţi spre sufragerie.

— Eu nu iau supă, îi zise lui Warmson, şi se aşeză pe scaunul lui.

Ceilalţi se aşezară şi ei, Winifred tot cu pălăria pe cap, în timp ce Warmson punea al patrulea tacâm. Când majordomul ieşi din cameră, James zise:

— Cu ce s-a întors?

— Cu nimic, tată.

James se uita cu atenţie la chipul său care se oglindea în lingura de supă.

— Divorţ, mârâi el; o nebunie! Cum de nu m-am gândit eu! Ar fi trebuit să-i plătim o pensie fixă, pentru a rămâne departe de Anglia. Soames! du-te şi fă-i această propunere.

Ideea lui James era atât de justă şi simplă încât chiar şi Winifred rămase surprinsă când îi ieşiră din gură vorbele:

— Nu! Acum că s-a întors, am să-l primesc şi nu-mi rămâne decât să-l strunesc.

Întoarseră cu toţii privirile spre ea. Toată lumea ştia că Winifred avea curaj.

— Cine ştie în ce şleahtă a intrat acolo, în străinătate! zise James, controlează-i revolverul. Să

nu te culci cumva fără să-l ai şi pe al tău la îndemână: ar trebui să-l iei pe Warmson să doarmă acolo. Mâine vreau să vorbesc chiar eu cu el.

Fură emoţionaţi cu toţii de cele spuse de James, iar Emily zise pe un ton liniştitor:

— Ai dreptate, James, n-o să-i îngăduim nici o greşeală.

— Ah! mârâi James îngândurat; nu ştiu ce să zic.

Sosirea lui Warmson cu peştele îi sili să schimbe vorba, îndată ce se sfârşi masa, Winifred se ridică şi se duse către tatăl ei pentru a-l săruta şi a-i zice „noapte bună"; în ochii ei erau atâtea întrebări şi atâta deznădejde, încât făcu un efort uriaş pentru a-i vorbi cu glas liniştit:

— Totul se va aranja, tată dragă. Nu-ţi mai face griji. N-am nevoie de nimeni să mă ajute, este complet potolit. Nu mă tulbură decât îngrijorarea ta. Noapte bună şi Doamne ajută!

James repetă cuvintele „Doamne ajută" cu aerul că nu prea ştie ce însemnătate au, urmărind-o din ochi până la ieşire.

Winifred ajunse acasă înainte de ora nouă şi se duse de-a dreptul sus.

Dartie era întins pe patul din camera lui de toaletă, îmbrăcat într-un costum de serj albastru, şi cu pantofi corespunzători; avea braţele încrucişate sub ceafă, iar în colţul gurii îi atârna o ţigară stinsă.

Winifred îşi aminti, cu ironie, cum arătau florile din ghivecele de la fereastra ei după o zi fierbinte de vară; cum zăceau sau, mai bine zis, cum stăteau în picioare, pârjolite, veştede şi totuşi, după apusul soarelui, prindeau iarăşi viaţă. I se părea că soţul ei, pârjolit, a şi primit câteva picături de rouă...

El îi zise cu glas apatic:

— Bănuiesc că ai fost în Park Lane. Ce face bătrânul?

Winifred nu se putu opri şi răspunse cu amărăciune:

— N-a murit.

Dartie tresări; da, într-adevăr tresări.

— Trebuie să înţelegi, Monty, spuse ea, că nu vreau să-l supăr pe tatăl meu. Dacă nu ai de gând să te porţi ca lumea, va trebui să pleci, să te duci unde vei şti. Ai mâncat?

— Nu.

— Doreşti ceva?

El dădu din umeri.

— Imogen mi-a oferit să iau masa, dar n-am poftă de nimic.

Imogen! De atâtea emoţii, Winifred o uitase cu desăvârşire.

— Vrei să spui c-ai întâlnit-o? Ce-a spus?

— M-a sărutat.

Winifred observă cu mâhnire cum faţa lui răutăcioasă şi întunecată se lumină. „Da!” gândi ea; „pe ea o iubeşte, de mine nici nu-i pasă”.

Dartie, neliniştit, îşi rotea ochii încoace şi încolo.

— I-ai spus ceva despre mine? o întrebă.

Prin mintea lui Winifred trecu, ca fulgerul, ideea că aceasta e singura ei armă de apărare. Îi era teamă ca nu cumva copiii să afle ce-a făcut!

— Nu. Dar Val ştie tot. Celorlalţi nu le-am spus decât că ai plecat.

Îl auzi cum răsuflă uşurat.

— Dar dacă mă obligi, să ştii că vor afla totul, îi spuse ea pe un ton hotărât.

— Am înţeles, mârâi el. Trage în mine! Sunt la pământ.

Winifred se duse lângă patul lui.

— Ascultă, Monty! Nu vreau să te lovesc. Nu vreau să te fac să suferi. Nu voi face nici o aluzie la trecut. Nu vreau să te necăjesc. La ce mi-ar folosi?

Apoi tăcu un moment.

— Totuşi, nu pot să mai rabd ce am răbdat, şi nici nu mai vreau. Dar te-am iubit cândva. Şi în amintirea...

Căutătura ochilor ei cenuşii-verzi coborî spre el şi întâlni ochii lui negri privind pe sub pleoapele-i grele. Îi atinse brusc mâna, apoi întoarse spatele şi plecă în camera ei.

Şezu multă vreme în faţa oglinzii, învârtindu-şi inelele din degete şi gândindu-se la acest bărbat brun, întins pe patul din camera vecină, atât de supus, dar atât de străin faţă de ea. Era hotărâtă să nu se frământe, o rodea însă gelozia pentru aventura lui de dragoste, iar din când în când îi era şi milă.

CAPITOLUL XIV

O SEARĂ STRANIE

Soames aştepta cu încăpăţânare primăvara; n-a fost lucru uşor din partea unui om conştient să-şi dea seama că timpul zboară, că planurile lui sunt departe de a fi realizate şi că nu se zăreşte nici o ieşire din pânza de păianjen în care era învăluit. Domnul Polteed nu-i mai dădea nici o veste în afară de informaţia că urmărirea continuă şi că îl costă o groază de bani. Val şi vărul lui plecaseră la război; de pe front veneau, în ultima vreme, veşti ceva mai bune; până acum Dartie se purtase ca lumea; James era sănătos; afacerile îi mergeau nemaipomenit de bine, nu avea deci nici un necaz deosebit, în afară de faptul că era „blocat" şi că nu putea face nici un pas, în nici o direcţie.

Din când în când mai trecea prin Soho, căci nu le putea lăsa impresia că „i-a trecut pofta", cum ar fi spus James – trebuia să-şi lase calea deschisă pentru eventualitatea că îi „vine pofta" din nou. Totuşi trebuia să fie prevăzător şi reţinut, de aceea trecea deseori prin faţa restaurantului „Bretagne", dar nu intra, ci se plimba ceasuri întregi prin cartier, cu senzaţia că nu-şi exercită dreptul de proprietate aşa cum ar fi trebuit.

Într-o seară de mai, în timp ce umbla agale pe Regent Street, Soames fu antrenat de o mulţime înspăimântătoare de oameni, aşa cum nu mai văzuse niciodată. O gloată care ţipa, fluiera, dansa, se îmbulzea, oameni caraghioşi şi de o veselie nemaipomenită, cu nasuri false, cântând din armonică, fluierând din fluiere de bâlci, şi împodobiţi cu pene lungi, cu toate apanajele idioţeniei. Mareking[33]! Desigur că oraşul fusese eliberat! Foarte bine! Dar e acesta un motiv pentru asemenea manifestare? Cine erau oamenii aceştia? Şi ce erau oare? De unde au venit ei în West End? Îi gâdilau obrazul, îi fluierau în urechi. Fete tinere

strigau: „Ţine-ţi bine peruca”, un băiat îi dădu ţilindrul jos din cap, iar el abia şi-l mai putu ridica. Petarde pocneau sub nasul lui – era îngrozit, exasperat şi jignit. Din toate cartierele Londrei veneau valuri-valuri de oameni, parcă s-ar fi rupt nişte zăgazuri şi s-ar fi revărsat o omenire despre a cărei existenţă auzise, e drept, dar pe care n-o concepuse niciodată ca o realitate.

Cu alte cuvinte, omenirea aceasta era plebea fără număr, negaţia vie a tot ceea ce era nobil şi a forsyteismului. Doamne, Dumnezeule! Aceasta este democraţia! Puturoasă, hidoasă şi zgomotoasă! în East End sau chiar în Soho mai treacă-meargă, dar aici, în Regent Street, în Piccadilly! Ce păzeşte poliţia? Până în anul 1900, Soames, împreună cu miile de semeni de-ai lui din neamul Forsyte, nu văzuse îndeaproape mulţimea, iar acum, că o avea în faţă, nu-i venea să-şi creadă ochilor. Era ceva de nedescris! Oamenii aceştia nu aveau nici o reticenţă, ba aveau chiar aerul că-l socotesc nebun pe el; şi ce furnicar şi cât de vulgari, de grosolani... râdeau, şi cu ce râs! Aceştia nu aveau nimic sfânt! Nu ar fi de mirare dacă ar începe să spargă ferestrele. În Pall Mall, prin faţa acelor cluburi distinse în care oamenii plăteau câte şaizeci de lire sterline pentru a fi primiţi, roia această gloată care ţipa, fluiera, dansa. Semenii lui Soames priveau spre ei din ferestrele cluburilor, şi, într-o oarecare măsură, parcă se distrau. Se vede că nu pricepeau! Nu-şi dădeau seama că se petrece ceva grav, că asta poate duce spre ceva! Gloata era veselă acum, dar într-o bună zi poate să aibă altă dispoziţie! Soames ţinea minte că în jurul anului 1880, pe când era la Brighton, mai avusese loc asemenea adunare: şi gloata a spart tot ce a găsit în cale, iar unii au ţinut cuvântări. Dar sentimentul lui predominant nu era atât frica, cât umilirea. Oamenii aceştia erau isterici, nu se manifestau ca englezii! Şi toate acestea pentru eliberarea unui orăşel, mare cam cât Watford, la o depărtare de şase mii de mile. Reticenţă şi rezervă! Aceste însuşiri îi erau scumpe ca însăşi viaţa, erau

calităţile fără de care nu se puteau concepe cultura şi proprietatea! Unde erau ele? Nu era o manifestaţie englezească! Nu, aceştia nu erau englezi! Şi astfel mergea Soames, îngândurat. I se părea că, pe neaşteptate, a zărit o mână care şterge din documentele lui juridice anunţul „posesiune netulburată"; sau că vede un monstru care stă la pândă şi îi urmăreşte viitorul, proiectându-şi acuma, înainte, doar umbra. Ce lipsă de seriozitate, ce lipsă de respect! Soames avea impresia că abia atunci descoperise că nouăzeci la sută din populaţia Angliei era formată din străini. Şi, dacă aceasta era adevărat – cine ştie ce se mai putea întâmpla!

Ajuns la Hyde Park Corner, se lovi de George Forsyte, foarte ars de soare, căci începuseră cursele. Ţinea în mână un nas fals.

— *Hallo*, Soames! îi zise. Vrei să-ţi dau un nas?

Soames îi răspunse cu un zâmbet vag.

— L-am primit de la unul din aceşti sportsmani, continuă George, care, se vedea destul de limpede, mâncase şi băuse bine: a trebuit să mă bat cu el, căci încercase să-mi doboare ţilindrul. Ţine minte ce-ţi spun: va veni curând ziua în care va trebui să ne batem cu aceşti golani, au devenit de o obrăznicie nemaipomenită, toţi sunt radicali şi socialişti. Râvnesc la averea noastră. Spune-i acestea unchiului James, poate va dormi mai liniştit.

În vino veritas, gândi Soames, dar se mulţumi să dea din cap şi trecu mai departe spre Hamilton Place. Ajuns în Park Lane, nu văzu decât un grup de manifestanţi, nu prea gălăgioşi. Şi, ridicând ochii spre casă, cugetă: „În definitiv, noi suntem coloana vertebrală a acestei ţări. Nu ne vor doborî uşor. Nouăzeci la sută din principiile de drept se bazează pe proprietate".

Dar, după ce intră în casa tatălui său şi închise uşa, uită cu desăvârşire coşmarul exotic pe care-l văzuse pe străzile Londrei; i se părea că se trezeşte într-un aşternut curat, cald, în patul lui moale şi că visase un vis urât.

Se duse până în mijlocul salonului mare, pustiu şi se opri în loc.

O soţie! Un suflet de om cu care să stea de vorbă! Orice om are dreptul să aibă pe cineva! Ce naiba! Orişice om are acest drept!

PARTEA A TREIA
CAPITOLUL I

SOAMES LA PARIS

Soames călătorise puţin. La vârsta de nouăsprezece ani străbătuse, cu tatăl, mama sa şi Winifred, „ruta perfectă”: Bruxelles, Valea Rinului, Elveţia şi se întorsese acasă prin Paris. La vârsta de douăzeci şi şapte de ani, tocmai când începuse să se ocupe de tablouri, petrecuse cinci săptămâni de vară în Italia, preocupat de Renaştere – dar operele epocii nu fuseseră la înălţimea aşteptărilor lui – iar la întoarcere se oprise pentru două săptămâni la Paris, preocupat, de data aceasta, de persoana lui. Era şi firesc ca un Forsyte să devină „introspectiv” când e înconjurat de oameni atât de egocentrici şi atât de „străini” ca francezii. Deoarece învăţase limba franceză numai în şcoală, nu-i înţelegea când vorbeau. Tăcerea era, deci, cea mai nimerită atitudine; căci nu se putea face ridicol de bunăvoie! Nu i-a plăcut cum erau îmbrăcaţi bărbaţii, nu i-au plăcut nici trăsurile închise; teatrele semănau cu nişte stupi de albine, iar galeriile de tablouri miroseau a ceară. Era prea prudent şi prea sfios pentru a explora acea latură a Parisului pe care toţi cei din neamul Forsyte o socoteau, în taină, foarte atrăgătoare; iar în ceea ce priveşte „chilipirurile” pentru un colecţionar de tablouri, nu putea pune mâna pe nimic! „Erau o mulţime de hrăpăreţi”, aşa ar fi zis Nicholas. Iar Soames s-a întors acasă nemulţumit, zicând că oamenii exagerează când laudă Parisul.

Când s-a dus la Paris în luna iunie a anului 1900, era abia la a treia vizită pe care o făcea în acest centru al civilizaţiei. De data asta însă, muntele se ducea la Mahomed; căci Soames se simţea – şi poate că avea chiar dreptate – mai profund civilizat decât Parisul. Şi apoi, călătoria lui avea un scop precis. Nu o făcea pentru a se prosterna în faţa altarului ridicat în cinstea gustului

ales şi al imoralităţii, ci pentru urmărirea drepturilor lui legitime. Adevărul este că se ducea la Paris pentru că răbdarea lui întrecuse orice margine. Urmărirea continua, dar – nimic – nimic! Jolyon nu s-a mai întors la Paris şi n-a apărut nici un alt personaj „suspect". Fiind solicitat să se ocupe de cazuri noi şi foarte confidenţiale, Soames şi-a dat seama, mai mult ca oricând, că reputaţia este cel mai important factor în cariera unui avocat. Iar noaptea, în momentele lui de destindere, era chinuit de gândul că timpul zboară neîncetat, că banii îi vin cu nemiluita, şi că viitorul lui este „înlănţuit" ca şi până acum. După strania noapte Mareking, a băgat de seamă că lui Anette îi făcea curte „un tânăr neisprăvit, un doctor". De două ori l-a găsit acolo, un vesel tânăr neisprăvit, să fi tot avut treizeci de ani. Nimic nu-l supăra mai mult pe Soames decât veselia – era o manifestare indecentă, extravagantă, care nu avea nici o legătură cu realitatea. Aşa că îmbinarea dintre toate dorinţele şi nădejdile lui devenise pentru Soames o tortură. În cele din urmă i-a venit ideea că poate Irene ştia că e urmărită. De aceea s-a hotărât să se ducă şi să vadă cu ochii lui; să facă o încercare de a înfrânge aversiunea ei, de a o convinge să renunţe la atitudinea de refuz pe care o adoptase, pentru a reîncepe o viaţă nouă împreună cu el. Dacă nu va reuşi nici de data aceasta, atunci măcar va fi văzut cu ochii lui cum îşi trăieşte viaţa!

Trase la un hotel din Rue Caumartin, foarte potrivit pentru cei din neamul Forsyte, căci acolo nu vorbea aproape nimeni franţuzeşte. Nu-şi făcu nici un plan. Nu avea de gând s-o sperie, dar trebuia să procedeze în aşa fel, încât să nu fuga din calea lui. A doua zi de dimineaţă vremea era frumoasă şi Soames porni.

Parisul avea un aer de veselie, iar bulevardele şi pieţele lui în formă de stea păreau a pluti în strălucire, ceea ce îl cam supăra pe Soames. Păşea cu un aer grav, cu nasul puţin ridicat într-o parte, privind curios în jurul lui. I-ar fi plăcut să-i înţeleagă pe francezi. Doar Anette era franţuzoaică!

Va trebui, deci, să tragă multe foloase din această vizită. Era atât de preocupat, încât în Place de la Concorde fu cât p-aci să-l calce, în trei rânduri, câte un automobil. Sosi la Cours de la Reine, unde se afla hotelul în care locuia Irene; ajunsese prea devreme, şi nici nu apucase să-şi facă un plan de acţiune. Trecu strada şi se opri pe trotuarul dinspre Sena; şi printr-o perdea de frunze verzi de platan observă clădirea, care era albă şi veselă, cu jaluzele verzi la ferestre. Apoi socoti că e mult mai bine s-o întâlnească din întâmplare, undeva, într-un loc deschis, decât să-i facă o vizită propriu-zisă, ceea ce ar fi mai riscant, şi se aşeză pe o bancă, de unde putea vedea ieşirea hotelului. Nu era nici ora unsprezece, era deci puţin probabil ca Irene să fi ieşit. În petele de soare dintre umbrele frunzelor de platani, câţiva porumbei îşi umflau penele, lustruindu-şi-le. Un muncitor îmbrăcat în salopetă albastră trecu prin faţa lui şi le aruncă nişte firimituri din punga în care-şi ducea mâncarea. O guvernantă cu panglici în cap plimba două fetiţe cu cozi şi pantalonaşi de dantelă. Trecu încet o birjă, iar birjarul purta haină albastră şi pălărie neagră, lucioasă. Lui Soames i se păru că tot ceea ce vedea era cam afectat, că toate aveau un aer pitoresc complet demodat. Ce popor teatral sunt francezii! Aprinse o ţigaretă – lucru pe care-l făcea atât de rar – şi se simţi mâhnit că Soarta îi aruncase barca vieţii în ape străine. Nu era de mirare ca lui Irene să-i placă viaţa în această ţară străină, ea n-a fost niciodată o englezoaică adevărată, nici chiar ca înfăţişare! Apoi începu a se întreba: care dintre acele ferestre cu jaluzele verzi erau ale camerei ei? Oare ce vorbe să găsească pentru a-i spune scopul vizitei lui, cum să-i vorbească pentru a-i zdrobi încăpăţânarea semeaţă? Aruncă mucul de ţigaretă spre un porumbel şi gândi: „Nu pot sta aici o veşnicie, ca un gură-cască. Mai bine renunţ acum şi fac o vizită după amiază”. Dar nu se mişcă, ci rămase mai departe pe bancă; ceasul bătu douăsprezece, apoi douăsprezece şi jumătate

Soames îşi zise: „Tot sunt aici, am să aştept până la unu”. În aceeaşi clipă se ridică şi se aşeză din nou, tremurând. Ieşise o femeie într-o rochie gălbuie, pornind pe stradă la adăpostul unei umbrele roşiatice. Era chiar Irene! Aşteptă până se îndepărtă atâta încât să nu-l poată vedea, şi se luă după ea. Mergea agale, se vedea că nu are un scop precis; dacă mai ţinea bine minte locurile, se îndrepta spre Bois de Boulogne. O urmări timp de o jumătate de ceas de la distanţă, până când intră în Bois de Boulogne. Se ducea oare la o întâlnire? O fi aşteptând-o vreun afurisit de francez – vreun tip de Bel Ami – care nu are altă treabă decât să se ţină după femei. Citise romanul lui Guy de Maupassant cu destul de mare efort, scârbit şi fascinat în acelaşi timp. Merse încruntat în urma ei pe o alee umbrită, pierzând-o din ochi din când în când, la cotituri. Îşi aduse aminte cum, demult de tot, într-o noapte în Hyde Park, s-a strecurat, furişându-se, de la un pom la altul, de la o bancă la alta, pândind în întuneric ca un neghiob, în mod ruşinos, chinuit de gelozie urmărind-o pe ea şi pe tânărul Bosinney. Aleea făcu o cotitură bruscă şi, mergând grăbit, ajunse lângă ea; se aşezase pe o bancă în faţa unei mici fântâni, o statuie mică din bronz verzui, Niobe[34] cu părul despletit, care-o acoperea până la şoldurile ei zvelte privind spre apa adunată din lacrimile ei. Soames mergea atât de iute, încât trecu prin faţa lui Irene, şi trebui să facă vreo câţiva paşi înapoi pentru a o saluta.

Ea rămase nemişcată. Fusese întotdeauna stăpânită – de altfel aceasta era una din însuşirile pe care i le admira cel mai mult, şi din pricina căreia suferise cel mai mult, căci niciodată nu putuse afla ce gândeşte ea cu adevărat. Oare şi-a dat seama Irene c-a urmărit-o? Era atât de calmă, încât Soames se enervă: apoi, cu aerul că n-are rost să-i explice cum şi pentru ce venise acolo, ridică degetul, arătă spre mica Niobe întristată şi zise:

— E o statuie destul de bună.

Apoi văzu că Irene face eforturi pentru a-şi menţine calmul.

— Nu vreau să te sperii; ai obiceiul să te plimbi pe aici?

— Da.

— Mi se pare puţin cam pustiu.

În timp ce vorbea, trecu o doamnă plimbându-se agale, privi fântâna şi trecu mai departe. Irene se uită în urma ei.

— Oh, nu! zise ea, înfigând vârful umbrelei în pământ; nu e deloc pustiu. Umbra mea e totdeauna cu mine.

Soames înţelese; se uită aspru la ea şi exclamă:

— E vina ta. Poţi să scapi de ea în orice clipă. Întoarce-te la mine, Irene, şi vei fi liberă.

Irene râse.

— Nu râde! strigă Soames, lovind cu piciorul în pământ: nu e omenesc ceea de faci. Ascultă-mă! Există vreo modalitate prin care aş putea să te readuc la mine? Ai vreo condiţie de pus? Sunt gata să-ţi promit o casă separată – şi nu voi veni să te văd decât din când în când!

Irene se ridică brusc, iar pe faţa şi în ochii ei apăru o expresie sălbatică.

— Nu! Nu! Cu nici o condiţie. Poţi să mă urmăreşti până în mormânt. Nu mă întorc la tine.

După această jignire fără margini, Soames se dădu la o parte.

— Să nu faci scene! se răsti la ea.

Amândoi stăteau în picioare, nemişcaţi, cu privirile aţintite asupra micii Niobe, al cărei trup verzui strălucea în lumina soarelui.

— Va să zică ăsta e ultimul tău cuvânt! mârâi Soames frământându-şi mâinile; mă condamni şi pe mine şi pe tine.

Irene lăsă capul în jos.

— Nu pot să mă întorc. La revedere!

Sufletul lui Soames fu cuprins de sentimentul unei cumplite nedreptăţi.

— Stai! îi zise, şi ascultă-mă numai o clipă. Suntem uniţi printr-un legământ sacru; ai venit la

mine fără un ban. Ţi-am dat tot ce am putut. Ai rupt acel legământ fără motiv; m-ai făcut de râsul lumii; ai refuzat să-mi faci un copil; m-ai părăsit şi ai făcut din mine prizonierul tău; şi totuşi, tu... tu ai putere asupra mea, încât te doresc, vreau să fii a mea. Spune-mi, ce părere ai tu despre tine?

Irene se întoarse, faţa ei era palidă ca moartea, ochii ei negri ardeau.

— Dumnezeu m-a făcut aşa cum sunt. Dacă vrei, sunt o păcătoasă, dar nu sunt atât de păcătoasă încât să mă dăruiesc încă o dată unui bărbat pe care-l urăsc.

Irene plecă; o rază de soare îi strălucea în păr, şi cum se îndepărta, lui Soames i se păru că soarele pusese o caldă mângâiere peste rochia gălbuie strânsă pe trupul ei.

El însă nu se putea mişca din loc şi nu putea scoate nici o vorbă. Cuvântul „ură" – atât de grav, atât de primitiv – îi răscoli tot sângele lui de Forsyte. Blestemă printre buze şi, năuc, porni cu paşi mari din locul în care-l lăsase Irene, fiind cât p-aci să cadă în braţele femeii care mergea liniştită în urma ei – tâmpita, tâmpita aceea care o urmărea!

Peste câteva minute ajunse departe, în pădurea deasă; era lac de apă.

„Fie", cugetă el, „nu mai trebuie să am nici o consideraţie pentru ea. Nici ei nu-i pasă deloc de mine. Totuşi, chiar azi, am să-i arăt că este încă soţia mea".

Dar pe când se întorcea la hotel, fu silit să-şi mărturisească faptul că nici el nu ştia ce-a vrut să spună. Nu putea face scene în public, şi dacă nu putea face scandal, ce-i mai rămânea de făcut? Era aproape furios pe obrazul lui cu pielea prea subţire! Ea nu merită nici o consideraţie, dar el – ah, da! el merită să nu se batjocorească singur, de bunăvoie. Se întoarse la hotel, dar nu mâncă nimic: se aşeză în hol, şi în timp ce prin faţa lui treceau neîncetat turişti cu *Baedeker*-ul în mână, îl cuprinse o deznădejde cumplită. Înlănţuit! Viaţa lui întreagă, toate instinctele lui fireşti şi toate dorinţele lui

cinstite întemniţate şi puse în lanţuri, numai pentru că acum şaptesprezece ani Soarta l-a împins să-şi lege inima de această femeie – şi l-a legat atât de tare, încât nici azi n-are inimă să dorească alta! Blestemată fie ziua în care a întâlnit-o; blestemaţi erau ochii lui, care n-au văzut că ea nu era decât o Venus nemiloasă! Şi totuşi, o avea încă în faţa ochilor, cu rochia ei din *crêpe de Chine*, strânsă pe trup, şi cu soarele care o mângâia; scoase un geamăt scurt, în timp ce turiştii care treceau prin faţa lui îşi ziceau: „Un om care suferă! Ia să vedem ce mâncăm azi”?

Mai târziu, pe terasa din faţa unei cafenele din apropierea Operei, Soames, şezând la o masă în faţa unui pahar de ceai rece cu lămâie pe care-l sorbea printr-un pai, luă hotărârea răutăcioasă de a cina în seara aceea la hotelul în care locuia Irene. Dacă o va întâlni, îi va vorbi, dacă nu, îi va lăsa un bilet. Seara se îmbrăcă cu mare grijă şi scrise următorul bilet:

Trebuie să ştii că am aflat despre idila ta cu Jolyon Forsyte. Dacă ai de gând s-o duci mai departe, trebuie să înţelegi că nu voi cruţa nimic pentru a-i otrăvi viaţa.

S.F.

Puse biletul într-un plic, îl lipi, dar nu scrise adresa pe el; nu se îndura să scrie numele ei de fată, pe care pe nedrept îl purta acum, dar nu putea pune nici numele Forsyte, căci se temea că ea va rupe scrisoarea fără s-o citească. Apoi ieşi şi porni pe jos pe străzile strălucitoare, dăruite în întregime celor ce căutau plăceri nocturne. Intră în hotelul ei, se aşeză în fundul sufrageriei, într-un colţ de unde putea vedea pe toţi cei ce intră şi ies. Irene nu era acolo. Mâncă puţin, în grabă, şi tot cu ochii la uşă. Ea nu veni. Apoi trecu în salon şi-şi bău încet cafeaua împreună cu două pahare de lichior. Dar ea tot nu venea. Se duse la tabla pe care erau agăţate cheile camerelor şi citi, de-a rândul, fiecare nume. La numărul doisprezece, etajul întâi! Hotărî să ducă

el plicul în camera ei. Urcă pe scările acoperite cu un covor roşu, trecu printr-un mic salon; opt – nouă – doisprezece! Să bată la uşă, să vâre plicul sub uşă, sau...? Se uită pe furiş în jurul lui şi apăsă pe clanţă. Uşa se deschise, dar dădea într-o mică încăpere care mai avea o uşă; bătu în ea, nici un răspuns. Uşa era încuiată. Dar era atât de lipită de podea, încât plicul nu putea pătrunde. Îl puse înapoi în buzunar şi se opri o clipă, ciulind urechile. Era aproape sigur că Irene nu era în cameră. Plecă brusc, trecu prin mijlocul salonului şi coborî scările. Se opri la birou şi zise:

— Vreţi să aveţi amabilitatea de a preda doamnei Heron acest plic?

— *Madame* Heron a plecat chiar azi, *Monsieur* – pe neaşteptate – cam în jurul orei trei. Caz de boală în familie.

Soames îşi strânse buzele.

— Ah, da! îi ştiţi adresa?

— *Non, Monsieur*. Dar cred că în Anglia.

Soames puse din nou plicul în buzunar şi ieşi. Făcu semn unei trăsuri cu cai care trecea prin faţa lui.

— Du-mă undeva!

Birjarul care, desigur, nu înţelese nimic, zâmbi şi dădu bici cailor. Iar Soames, aşezat în mica trăsură cu roţi galbene, fu purtat în lungul şi latul Parisului, cu bulevardele şi pieţele lui în formă de stea; din când în când birjarul se oprea şi-l întreba:

— *C'est par ici, Monsieur?*[35]

— Nu, mergi înainte, îi răspundea de fiecare dată, până când birjarul, deznădăjduit, renunţă să-l mai întrebe, iar trăsura cu roţi galbene – un mic olandez zburător în forma unei birje – gonea neîncetat printre casele cu etaj, cu obloanele trase, de pe bulevardele străjuite de platani.

„Întocmai ca viaţa mea – gândi Soames: merge înainte fără scop!”

CAPITOLUL II

ÎN PÂNZA DE PĂIANJEN

A doua zi Soames se întoarse în Anglia, iar în dimineaţa celei de a treia primi vizita domnului Polteed, care avea o floare la butonieră şi o pălărie cafenie de fetru. Soames îl pofti să ia loc.

— Veştile de pe front nu mai sunt atât de rele, nu-i aşa? zise domnul Polteed. Sper că domnul Forsyte se simte bine.

— Mulţumesc! foarte bine.

Domnul Polteed se aplecă puţin înainte, zâmbi, deschise mâna, se uită în palmă şi zise încetişor:

— Cred că, în sfârşit, am lămurit chestiunea care vă preocupa.

— Ce spui! exclamă Soames.

— 19 îmi trimite un raport care, cred, este suficient pentru a fi considerat drept o probă evidentă, zise Polteed şi se opri.

— În ziua de 10, după ce, de dimineaţă, a fost martoră la o întâlnire dintre 17 şi un domn necunoscut, 19 este gata să declare sub prestare de jurământ că l-a văzut ieşind din camera ei de culcare de la hotel în jurul orei 10 seara. Dacă mărturia va fi mânuită cu abilitatea necesară, cred că va fi suficient, cu atât mai mult cu cât 17 a plecat din Paris – împreună, desigur, cu domnul în chestiune. De fapt, au şters-o amândoi în aşa fel, încât nu le-am dat de urmă; dar îi vom repera, îi vom repera. Femeia a muncit din greu, condiţiile au fost grele, dar sunt încântat că, în sfârşit, a izbutit.

Domnul Polteed scoase o ţigaretă, o bătu de câteva ori pe masă, se uită la Soames şi o puse la loc în tabacheră. Expresia de pe faţa clientului său nu era încurajatoare.

— Cine este această nouă persoană? zise Soames scurt.

— Asta n-o ştiu. Dar ea este gata să jure pentru ceea ce a văzut – şi avem şi semnalmentele lui.

Domnul Polteed scoase din buzunar o scrisoare şi începu a citi:

— Vârstă mijlocie, talie mijlocie, costum albastru de după-amiază, smoching seara, palid, părul brun, mustaţă mică, brună, obraji subţiri, bărbie fermă, ochi cenuşii, picioare mici, expresia unui om care se simte vinovat de ceva...

Soames se ridică, îndreptându-se spre fereastră. Stătea în picioare, furios şi revoltat. Idiot din naştere – păianjen idiot din naştere! Şapte luni de zile, câte cincisprezece lire sterline pe săptămână – pentru a-l fila pe el drept amantul soţiei lui! Expresia unui om care se simte vinovat de ceva! Deschise brusc fereastra.

— E cald, zise; se întoarse şi se aşeză din nou.

Puse picior peste picior şi aruncă domnului Polteed o privire dispreţuitoare.

— Mă gândesc că este suficient, zise, tărăgănând vorbele; fără nume şi fără adresă. Cred că trebuie s-o lăsăm în pace pe doamna aceea şi să ne ocupăm mai ales de amicul nostru 47.

Nu ştia dacă Polteed l-a identificat; dar îl şi vedea în închipuirea lui cum, ajuns între colegi, izbucnea în hohote de râs. „Expresia unui om care se simte vinovat!” Fir-ar al dracului!

Domnul Polteed îi răspunse în grabă, cu destulă emfază:

— Vă asigur că am reuşit să ducem la bun sfârşit un divorţ şi cu mai puţine probe. Nu uitaţi că este vorba despre Paris. Femeie frumoasă, singură. De ce să nu încercaţi cu ceea ce avem, domnule? Am putea să şi exagerăm puţin.

Şi brusc, pe Soames îl străfulgeră un gând. Pasiunea spionului de meserie se trezise în el: „Cea mai mare victorie a carierei mele! Un soţ divorţează de soţia lui, făcându-i o vizită în camera de culcare! Iată o afacere despre care voi putea vorbi după ce ies la pensie!” Şi, într-un moment de furie, gândi: „Şi de ce nu! Doar sute de bărbaţi de talie mijlocie au picioare mici şi pe faţă expresia unui om care se simte vinovat de ceva!”

— Nu sunt autorizat să risc cu probe incerte! îi zise scurt. Domnul Polteed ridică privirea şi zise:

— Păcat. Mare păcat! Chestiunea cealaltă pare destul de puţin promiţătoare.

Soames se ridică.

— N-are nici o importanţă. Urmăreşte te rog pe 47 şi vezi să nu găseşti noduri în papură. Bună ziua!

Când auzi cuvintele „noduri în papură!”, ochii domnului Polteed azvârliră scântei.

— Foarte bine. Am să vă ţin la curent.

Şi iată-l pe Soames din nou singur. Ce afacere încurcată, murdară, ridicolă! Îşi lipi fruntea de mâinile-i aşezate pe birou. Şezu aşa vreme de zece minute, până când îl trezi secretarul său cu proiectul de prospect al societăţii „Manifold and Topping”, pentru o emisiune de acţiuni în condiţii foarte avantajoase. După amiază plecă devreme de la birou şi se duse la restaurantul „Bretagne”. Era acasă numai *Madame* Lamotte. Îl pofti să ia ceaiul cu ea.

Soames primi, înclinându-se.

După ce se aşezară, unul de o parte şi celălalt de cealaltă parte a mesei din odaia cea mică, Soames zise răspicat:

— Trebuie să vă vorbesc, *Madame.*

Iuţeala cu care îşi ridică privirea ochilor ei căprui-deschis îi spuse lui Soames că ea aşteaptă de mult aceste vorbe.

— În primul rând, trebuie să vă întreb ceva: Cum îl cheamă pe acel tânăr doctor? Este ceva între el şi Anette?

Toată fiinţa ei deveni ca tăciunele, un tăciune cizelat, negru aspru şi strălucitor.

— Anette e tânără, îi zise. Tot aşa e şi *Monsieur le docteur*[36]. Între tineri, lucrurile merg iute; dar Anette e un copil foarte cuminte. Ah! ce fire bună are!

Buzele lui Soames schiţară un zâmbet vag.

— Deci, nu e nimic precis intre ei?

— Precis? – nu, nici vorbă! Tânărul este foarte simpatic, dar – ce să vă spun? N-are nici un ban.

Şi îşi ridică ceaşca de ceai din porţelan alb, garnisită cu frunze de salcie; Soames o ridică şi el pe a lui. Privirile lor se întâlniră.

— Eu sunt căsătorit, îi zise; dar de mulţi ani trăiesc despărţit de soţia mea. Acum încerc să divorţez.

Madame Lamotte puse ceaşca pe masă. Într-adevăr! Ce situaţii tragice sunt pe lume! Totala lipsă de sentiment din sufletul acelei femei trezi în Soames un dispreţ ciudat.

— Eu sunt un om bogat, continuă el, ştiind prea bine că remarca lui era de prost-gust. Nu e cazul să spun mai mult acum, dar cred că m-aţi înţeles.

Ochii lui *Madame* Lamotte erau atât de larg deschişi, încât li se vedea albul şi deasupra şi dedesubtul pupilei; îl privi drept în faţă.

— *Ah! ça – mais nous avons le temps!*[37] Încă un ceai?

Soames refuză, se ridică, îşi luă rămas bun şi plecă.

Deci, scăpase de o grijă; de acum mama ei n-o va mai lăsa să umble cu acel tânăr vesel şi neisprăvit, până când... Dar ce şanse avea el să poată spune într-o bună zi: „Sunt liber”? Cum o să ajungă acolo? Viitorul lui pierduse orice asemănare cu realitatea. Se simţea ca o muscă prinsă într-o pânză de păianjen şi care priveşte cu ochi deznădăjduiţi spre libertatea din aer.

Simţea nevoia să facă mişcare, de aceea merse pe jos până la Kensington Gardens, apoi pe Queen's Gate până la Chelsea. S-ar putea ca Irene să se fi întors în apartamentul ei. Acesta era un lucru pe care-l putea afla uşor. Căci, după ultimul ei refuz, atât de jignitor, orgoliul rănit îşi căuta refugiu în ideea că ea trebuie să aibă un amant. Pe la ora cinei, Soames ajunse în dreptul casei. Nu era cazul să ceară informaţii! O doamnă cu părul cărunt stropea

florile din fereastră. Apartamentul era deci închiriat. Şi Soames plecă încet, merse agale de-a lungul Tamisei; era o seară frumoasă, senină şi liniştită, în jurul lui totul era armonie şi pace, numai în inima lui nu.

CAPITOLUL III

RICHMOND PARK

În după-amiaza zilei în care Soames plecă în Franţa, Jolyon primi la Robin Hill o telegramă:

„Fiul dumneavoastră bolnav de enterită. Momentan în afara primejdiei. Urmează telegramă.”

Vestea sosi într-o casă destul de agitată, din pricina plecării lui June, care-şi avea cabina reţinută pe un vapor ce pornea a doua zi. În clipa când veni telegrama; June îi încredinţa tatălui său pe Eric Cobbley şi familia lui, rugându-l să le poarte de grijă.

Stimulată de înrolarea voluntară a lui Jolly, June se hotărâse să devină infirmieră de Crucea Roşie, şi-şi împlini cinstit datoria cu toate că ea – ca oricare alt membru al familiei Forsyte – simţea o oarecare enervare şi regret în faţa îngrădirilor la care era supusă libertatea ei. La început fusese plină de entuziasm, munca i se păruse minunată, dar după o lună elanul i-a mai scăzut, şi afirma chiar că s-ar fi putut pregăti mult mai bine singură, şi că nu avea nevoie să fie învăţată de alţii. Dacă Holly n-ar fi insistat atât ca – urmând pilda ei – să urmeze şi ea cursurile de infirmieră, June ar fi tras de mult chiulul. Dar în luna aprilie, când Jolly şi Val au plecat cu unitatea lor pe front, ezitarea i-a dispărut, continuând să persevereze în hotărârea ei. Dar acum, chiar în momentul plecării, ideea că-l părăseşte aici pe Eric Cobbley – cu nevastă şi doi copii, lăsându-l în voia vânturilor pe valurile reci ale unei lumi care nu ştie să preţuiască talentul – o apăsa atât de tare, încât mai-mai să renunţe la planul ei. Când citi însă telegrama, cu vestea aceea îngrijorătoare, ştiu ce are de făcut. Se şi vedea îngrijindu-l pe Jolly – căci, nu încape îndoială, îi vor permite să-şi îngrijească propriul frate! Dar Jolyon – care vedea întotdeauna limpede şi era şi sceptic – nu speră nimic. Biata June! O fi ştiind vreun Forsyte din generaţia ei cât de grea şi de dură

e viaţa? De când aflase că fiul său sosise la Cape Town, ori de câte ori se gândea la el, Jolyon simţea o durere, de parc-ar fi fost bolnav. Nu putea accepta gândul că Jolly se află tot timpul în primejdie. Telegrama, cu toate că îi dădea o veste proastă, fu aproape o uşurare. Jolly era, temporar cel puţin, scăpat de gloanţe. Şi totuşi, enterita asta era o boală gravă! în *The Times* apăreau zilnic anunţuri mortuare din pricina ei. De ce n-ar putea zace el în acest spital de campanie, iar fiul său să fie acasă, la adăpost? Spiritul de sacrificiu al celor trei copii ai săi, altruismul lor atât de puţin caracteristic neamului Forsyte, îl uluia pe Jolyon. Ar fi făcut orice ca să ia locul lui Jolly, căci îşi iubea fiul; dar ei, la rândul lor, nu cunoşteau asemenea sentiment egoist. Nu-i rămânea altceva decât să recunoască în toate acestea un semn: că tipul Forsyte este în declin.

Spre sfârşitul după-amiezii, Holly veni la el sub bătrânul stejar. Crescuse mult în ultimele luni, de când făcea cursurile la spital, şi aproape că nu mai stătea pe acasă. Văzând-o cum vine spre el, gândi: „Aşa copil cum e, are mai mult bun-simţ decât June; e mai înţeleaptă. Slavă Domnului că nu pleacă şi ea pe front!” Holly se aşeză în leagăn, tăcută şi nemişcată. „O doare şi pe ea ca şi pe mine”, cugetă Jolyon. Apoi, întâlnind privirile ei aţintite asupra lui, zise:

— N-o pune prea tare la inimă, fetiţo. Dacă n-ar fi bolnav, ar fi în primejdie mult mai mare.

Holly coborî din leagăn.

— Trebuie să-ţi spun ceva, tăticule. Jolly s-a înrolat şi a plecat din pricina mea.

— Cum adică?

— Când tu erai plecat la Paris, Val Dartie şi cu mine ne-am îndrăgostit unul de altul. Aveam obiceiul să ne plimbăm călare în Richmond Park; ne-am logodit. Jolly a descoperit totul şi a crezut că trebuie să pună capăt acestei poveşti; de aceea i-a cerut lui Val să se înroleze voluntar. Eu sunt de vină, tată, numai eu şi de aceea aş vrea să plec şi eu pe

front. Căci, dacă vreunuia din ei i s-ar întâmpla ceva, ar fi îngrozitor pentru mine. De altfel eu sunt tot atât de bine pregătită ca şi June.

Jolyon deschise ochii mari, uluit, dar pe faţa lui se putea vedea şi o nuanţă de ironie. Deci, iată dezlegarea enigmei; şi toţi aceşti trei copii erau, totuşi, din neamul Forsyte. Desigur că Holly ar fi trebuit să-i spună mai de mult toate acestea! Dar îşi înghiţi toate cuvintele sarcastice care-i veniră pe buze. Dulceaţa şi înţelegerea pentru cei tineri erau, probabil, cel mai sfânt lucru din crezul său. Nu încape îndoială că a binemeritat tot ceea ce i s-a întâmplat. Logodită! Deci acesta era motivul pentru care fata se înstrăinase în ultima vreme de el! Şi încă logodită cu Val Dartie – nepotul lui Soames – din partida adversă! Era îngrozitor de neplăcut. Strânse şevaletul şi sprijini pictura de stejar.

— I-ai spus lui June?

— Da; a spus c-o să-mi facă loc în cabina ei. E o cabină de o singură persoană, aşa că una din noi va dormi pe jos. Dacă tu eşti de acord, ea se duce chiar acum să obţină aprobarea.

„De acord?” cugetă Jolyon. „Mi se cere consimţământul cam târziu!” Dar iarăşi îşi înghiţi vorba.

— Eşti prea tânără, scumpa mea, n-o să te primească.

— June cunoaşte nişte oameni care au putut pleca la Cape Town cu ajutorul ei. Dacă nu sunt primită în funcţia de infirmieră, pot să locuiesc la ei şi să urmez cursul mai departe, acolo. Lasă-mă să plec, tăticule!

Lui Jolyon îi venea să plângă; tocmai de aceea zâmbi.

— Eu nu împiedic niciodată pe nimeni să facă ceea ce vrea, îi răspunse.

Holly îl cuprinse în braţe.

— Oh! tată, tu eşti cel mai bun tată de pe lume!

„Adică cel mai rău”, cugetă Jolyon. Chiar dacă niciodată nu s-ar fi îndoit de cultul pe care-l avea pentru îngăduinţă, în clipa aceasta se îndoia de el.

— Eu nu sunt în raporturi de prietenie cu familia lui Val şi nici nu-l cunosc pe Val, dar ştiu că Jolly nu-l poate suferi.

Holly privi în depărtare şi spuse:

— Eu îl iubesc.

— Am înţeles, zise Jolyon pe un ton sec.

Apoi, văzând expresia de pe faţa ei, o sărută şi gândi: „Exista oare ceva mai impresionant decât credinţa unui suflet tânăr?” Din moment ce nu i-a interzis să plece, era de datoria lui s-o ajute cât putea mai mult; de aceea se duse cu June în oraş. Nu se ştie din ce motiv au primit aprobarea; să fi fost datorită insistenţelor lui June, sau faptului să funcţionarul cu care au vorbit fusese coleg de şcoală cu Jolyon; în orice caz, Holly putea dormi în cabina pentru o persoană, reţinută de June. A doua zi, seara, le-a condus pe amândouă la gara Surbiton şi, aprovizionate cu bani din belşug, alimente pentru invalizi şi scrisori de recomandaţie, fără de care nici un Forsyte nu pleacă la drum, la ora stabilită conform programului, l-au părăsit. Sub un cer ce strălucea de stele, Jolyon se întoarse cu trăsura la Robin Hill şi se aşeză la masă. Servitorii îl serviră cu o deosebită grijă, încercând astfel să-i arate simpatia lor, iar el mâncă plin de-o şi mai mare grijă, pentru a le arăta că le preţuieşte simpatia. Dar mare-i fu uşurarea când îşi putu aprinde ţigara pe terasa pardosită cu pietre – a căror culoare şi formă fusese aleasă cu atâta pricepere de către tânărul Bosinney. Se lăsa noaptea, o noapte atât de frumoasă; frunzele pomilor abia fremătau, iar în preajmă era o mireasmă atât de dulce, încât Jolyon simţi o durere în inimă. Iarba era acoperită cu rouă, şi el începu să se plimbe pe terasă; o străbătu de nenumărate ori de la un capăt la altul, şi până la urmă i se păru că pe terasă se plimbă toţi trei; când ajungeau la capătul terasei se întorceau cu toţii, tatăl său rămânând tot timpul în partea dinspre casă, iar fiul lui în partea dinspre pajişte; şi îl ţineau amândoi de câte un braţ; el nu îndrăzni să-şi ridice mâna pentru a-şi scoate ţigara din gură de teamă să nu-i

sperie, iar ţigara continua să ardă şi scrumul îi cădea pe haină, până când îşi desfăcu buzele şi o lăsă să cadă, căci îl frigea. În cele din urmă cei doi plecară, şi prin braţele lui trecu un fior de gheaţă. Şi iată cum, în fiinţa unui singur Jolyon, se plimbară trei făpturi cu acelaşi nume!

Se opri în loc şi ascultă: o căruţă trecea pe şosea, în depărtare mergea un tren, câinele de la ferma lui Gage lătra, frunzele pomilor murmurau, băiatul de la grajd îşi încerca fluierul cumpărat la bâlci. Deasupra lui, nenumărate stele, strălucitoare şi mute, atât de departe de el! Luna nu răsărise încă! Era totuşi atâta lumină, încât putea vedea săbiile şi steagurile stânjeneilor sădiţi pe marginea terasei; erau florile lui favorite, căci petalele lor încovoiate şi zbârcite purtau culoarea nopţii. Se întoarse cu faţa spre casă. Era mare, nici o lumina aprinsă, şi, în afară de el, nici un suflet de om nu locuia întrânsa. Cumplită singurătate! Nu va putea trăi aici singur. Şi totuşi, cum se poate simţi un om părăsit, atâta vreme cât există frumuseţe? Răspunsul la această întrebare – chiar dacă idioată – era: pentru că se simte singur! Cu cât e mai mare frumuseţea, cu atât mai mare e pustiul, căci frumuseţea este armonie, iar armonia cere împărtăşire. Frumuseţea nu este o mângâiere dacă nu are suflet. Acea noapte, cu vraja ei nemaiîntâlnită, cu struguri ce străluceau în lumina stelelor, cu iarba care mirosea a miere, nu-i dăruia bucurie, căci era despărţit de aceea care însemna pentru el viaţa, esenţa şi întruchiparea frumuseţii; da, simţea că e cu desăvârşire despărţit de ea, mai ales acum – pentru că aşa cerea buna-cuviinţă; în zadar încercă să doarmă, lupta lui cu resemnarea era prea dură şi grea, ca pentru oricare Forsyte, căci ei nu ştiu să se resemneze; au fost crescuţi pentru a-şi împlini voinţa, iar părinţii lor le asiguraseră o viaţă uşoară. Dar în zori aţipi şi avu un vis straniu.

Se făcea că se află pe o scenă cu o cortină enorm de înaltă şi bogată – se ridica până la stele chiar şi se întindea, în semicerc, de la o margine a scenei până la cealaltă. El era foarte mic, o mică

siluetă neagră care, negăsindu-şi locul, umbla încoace şi încolo; dar ceea ce era mai curios, e că acea mică făptură era şi nu era el, căci în acelaşi timp era şi Soames; aşa că, pe de o parte trăia scena el însuşi, iar pe de alta era numai spectator. Acea siluetă, care-l întruchipa atât pe el cât şi pe Soames, încerca să găsească o ieşire prin cortina grea şi neagră, dar n-o găsea. Trecu de mai multe ori prin faţa ei până când, în cele din urmă, spre fericirea lui, zări o crăpătură îngustă – o deschizătură – la o depărtare neînchipuit de mare, ca o minunată fâşie de lumină, de culoarea florilor de stânjenei, ca o licărire din paradis. Făcu iute câţiva paşi înainte pentru a trece prin ea, dar când ajunse acolo, perdelele se strânseră din nou. Dezamăgit şi amărât – să fi fost el, să fi fost Soames ? – merse mai departe şi iată o altă fâşie de lumină printre perdelele desfăcute, dar îndată ce ajunse la ea, perdelele se strânseră din nou. Şi strădania aceasta continua, iar mica făptură stătea tot închisă pe scenă, neputând trece prin cortină. În cele din urmă se deşteptă, cu numele lui Irene pe buze. Visul acesta îl tulbură din cale-afară, mai ales din pricina faptului că el şi cu Soames erau întruchipaţi în aceeaşi fiinţă.

Dimineaţa nu fu în stare să lucreze, de aceea încalecă pe calul lui Jolly, sperând că va reuşi să obosească. A doua zi hotărî să plece la Londra, pentru a încerca să obţină permisiunea de a merge în Africa de Sud în urma celor două fiice ale sale. Tocmai începuse să-şi facă bagajele, când primi următoarea scrisoare:

Green Hotel
Richmond
13 iunie

Dragul meu Jolyon,

Ai să fii surprins când vei afla cât de aproape sunt de dumneata. A fost cu neputinţă să mai rămân la Paris, de aceea am venit aici pentru a-ţi cere

sfatul. Aş dori foarte mult să-ţi vorbesc. De când ai plecat din Paris, nu cred că am întâlnit măcar un om cu care să fi putut vorbi. Totul e în ordine cu dumneata şi cu fiul dumitale? Cred că până acum nu ştie nimeni unde mă aflu.

Cu aceeaşi prietenie de totdeauna,

Irene

Irene la depărtare mai mică de trei mile de casa lui! Şi iarăşi în refugiu! Un zâmbet foarte straniu i se aşternu pe buze. Lucrul acesta întrecea orice aşteptare!

Spre amiază plecă pe jos, trecu prin Richmond Park şi cum mergea aşa singur, gândi: „Richmond Park! Doamne, Dumnezeule! Cum se mai potriveşte cu noi cei din neamul Forsyte!” Nici un Forsyte nu locuia acolo – acolo nu locuiau decât regi, pădurari şi sălbăticiuni – dar în Richmond Park parcă şi Natura era îngrădită, şi cu toată aparenţa ei îndrăzneaţă, avea aerul să declare: „Iată-mă, priveşte instinctele mele, sunt aproape pătimaşe, şi cât p-aci să mă las târâtă de ele, dar, fireşte, le ţin în frâu. Adevărata glorie a proprietăţii e să fii stăpân pe tine”. Da! Richmond Park era stăpân pe sine chiar şi în acea zi senină de iunie, când pe vârful fiecărui pom cânta cucul şi apoi zbura ca fulgerul, pe altă creangă, pentru a-şi continua cântecul, iar porumbeii sălbatici anunţau miezul verii.

Pe la ora unu, Jolyon intră în „Green Hotel”, aşezat aproape faţă-n faţă cu renumitul restaurant „The Crown and Sceptre”. Era modest, foarte îngrijit, nu-i lipsea niciodată o friptură rece, tarte cu coacăze, din care să se înfrupte una sau două văduve bătrâne, iar în faţa hotelului aproape întotdeauna stătea câte o trăsură cu doi cai.

Într-o cameră tapisată cu cint atât de urât încât excludea posibilitatea oricărei emoţii, Irene şedea pe un scaun rotund, acoperit cu broderie, şi cânta ceva din *Hänsel şi Gretel*, de pe o partitură veche. Pe peretele din faţa ei, neacoperit încă cu tapet în stil Morris, era un tablou reprezentând pe regină

călare pe un ponei, înconjurată de câini de vânătoare, şepci scoţiene şi cerb înjunghiaţi; lângă Irene, pe pervazul ferestrei, într-un vas de flori, nişte cerceluşi albi şi trandafiri. Caracteristicile epoci reginei Victoria erau atât de pregnante în această cameră, încât lui Jolyon i se păru că Irene – îmbrăcată în rochia ei strânsă pe corp – e o Venus care răsare din scoica veacului trecut.

— Dacă proprietarul acestui hotel ar avea ochi care să vadă, îi zise, te-ar pofti să pleci; căci nu te potriveşti cu stilul lui.

Şi în felul acesta trecu, uşor, peste cele câteva momente de emoţie profundă. După ce au mâncat friptură rece, dulceaţă de nuci, tartă cu coacăze şi au băut dintr-un clondir de gresie bere preparată cu ienibahar, ieşiră la plimbare în parc, şi după ce vorbiră despre una şi despre alta, urmă tăcerea de care se temuse atât Jolyon.

— Nu mi-ai povestit ce s-a întâmplat la Paris, zise el într-un târziu.

— Nu. Am fost urmărită multă vreme; şi până la urmă m-am obişnuit şi cu asta. Dar după aceea a venit chiar Soames. La statuia mică a Niobei... aceeaşi poveste: îmi cere să mă întorc la el.

— De necrezut!

În timp ce vorbea, privirea ei căta spre pământ, dar apoi o ridică spre el. Ochii aceia negri, aţintiţi asupra ochilor lui, păreau a spune atât de desluşit, cum nici un glas de pe lume n-ar fi putut grăi: „Am ajuns la capătul puterilor; dacă mă vrei, iată-mă”!

Trăise vreodată, aşa de bătrân cum era, vreo clipă de emoţie atât de puternică?

Cuvintele „Irene, te ador!” aproape îi scăpară de pe buze. Dar în mintea lui apăru o imagine atât de limpede, cum n-ar fi crezut niciodată că poate fi o închipuire: îl văzu pe Jolly, cu faţa albă ca varul, întins în pat şi întors către un perete alb.

— Băiatul meu este grav bolnav pe front, îi zise pe un ton liniştit.

Irene îl luă de braţ.

— Te înţeleg; vino să ne plimbăm.

Nu trebuia nici măcar să încerce a-i da vreo explicaţie. Ea înţelesese totul! Şi merseră mai departe prin ferigă – crescuse atâta, încât le ajungea până la genunchi – trecură printre vizuinile iepurilor, şi pe lângă stejari, vorbind despre Jolly. Peste două ore se despărţi de ea la Richmohd Hill Gate şi porni spre casă.

„Acum ştie ce simt pentru ea”, cugetă el. Era natural! Aşa ceva nu se poate ascunde în faţa unei femei ca ea!

CAPITOLUL IV

PE CELĂLALT MAL

Jolly era ostenit din cale-afară de atâtea vise. Prea palid şi prea slab pentru a visa din nou, zăcea nemişcat, aducându-şi vag aminte de lucruri foarte îndepărtate. N-avea putere decât să-şi deschidă ochii pentru a privi afară, prin fereastra de lângă patul său de campanie, spre fâşia de apă ce şerpuia prin nisip şi spre floarea cucului răsfirată prin Karoo, dincolo de râu. Acum ştia ce înseamnă Karoo, cu toate că nu-i văzuse pe buri fugind mâncând pământul – ca nişte iepuri – şi nici nu auzise şuieratul obuzelor. Molima l-a doborât mişeleşte înainte de a fi simţit mirosul prafului de puşcă. Cine ştie din ce i-a venit? – o zi în care, fiindu-i sete, a băut prea mult, sau poate a mâncat un fruct infectat. Nu ştia şi nu mai avea putere nici pentru a urî boala care-l doborâse; nu mai avea putere decât pentru a-şi da seama că alături de el mai zăceau mulţi alţii, că era buimăcit de atâtea vise nebuneşti; nu mai avea putere decât pentru a urmări fâşia de apă şi pentru a-şi aminti vag lucruri foarte, foarte îndepărtate...

Soarele apusese. În curând va fi mai răcoare. Ar fi vrut să ştie cât e ceasul, să pună mâna pe ceasul lui cel vechi, cu capacele moi de tot, să-i audă ticăitul. Ar fi fost ceva prietenos – de acasă. Nu mai avea nici atâta putere încât să-şi aducă aminte că bătrânul lui ceas fusese întors pentru ultima dată în ziua în care începuse să zacă în patul acela. Pulsul creierului său bătea atât de slab, încât nu putea distinge feţele celor ce umblau încoace şi încolo, infirmiere, doctori, ordonanţe, ca şi cum toţi ar fi avut o singură înfăţişare, indiferentă; iar cuvintele care se rosteau în jurul lui însemnau toate acelaşi lucru, adică aproape nimic. Dar lucrurile pe care le făcea odinioară, deşi îndepărtate şi vagi, erau mai desluşite: paşii lui prin faţa bătrânelor trepte de la Harrow, când se făcea apelul... „Prezent,

Domnule! Prezent, Domnule!”... felul în care îşi împacheta ghetele în *Westminster Gazette*, hârtie verzuie, ghete lucioase... bunicul lui vine spre el de undeva din întuneric... miros de pământ... pivniţa cu ciuperci! Robin Hill... Înmormântarea sărmanului câine Balthazar în frunze... Tata... Casa...

Devenise iarăşi conştient, şi-şi dădea seama că în albia râului nu era apă; cineva îi vorbea. Îl întreba dacă doreşte ceva. Nu. Ce poate dori el acum? Era prea slăbit pentru a dori ceva, dar tare ar vrea să audă ticăitul ceasului său...

Holly! Nu ştie să arunce mingea cum trebuie. Oh! Arunc-o în sus! Nu târâş!... „Trage barca, Unu şi Doi!” El era Doi!... Conştiinţa îi reveni din nou, şi-şi dădu seama că cerul amurgului e violet şi că răsare o lună aproape plină... roşie ca sângele. Ochii lui vrăjiţi o priveau: şi în timp ce în creierul lui nu se petrecea nimic, minutele treceau, şi... luna se înălţa sus, din ce în ce mai sus...

„Se stinge, doctore!”

Nu-şi mai împachetează ghetele? Niciodată?

„Ţine bine vâslele, Doi!” Nu plânge! Du-te liniştit... treci peste valuri... dormi!... Întuneric? Ah, numai dacă cineva... ar fi atât de bun... să... să-i întoarcă ceasul!...

CAPITOLUL V

SOAMES TRECE LA FAPTE

Soames era foarte ocupat cu problemele ridicate de societatea „New Colliery Company” care, aproape imediat după retragerea bătrânul Jolyon de la preşedinţia Consiliului de Administraţie, decăzuse atât de vertiginos, încât nu mai rămăsese din ea decât „lichidarea”. De aceea, vreme de două ceasuri, nu apucă să citească scrisoarea pe care i-o trimisese domnul Polteed într-un plic sigilat şi cu adresa scrisă de mâna lui. Ajuns la masă, la clubul său din City, Soames scoase plicul din buzunar – ţinea mult la acest club pentru că, prin anul 1870, lua adeseori masa aici împreună cu tatăl său, care îl aducea mai ales pentru a-i arăta cum va trebui să-şi organizeze viaţa în viitor.

Aici, într-un colţ retras, în faţa unei farfurii cu friptură de berbec şi piure de cartofi, citi:

Domnule Forsyte,

Conform instrucţiunilor date de dumneavoastră am urmărit chestiunea în cealaltă direcţie, şi rezultatele sunt mulţumitoare. Urmărirea lui 47 ne-a dus la descoperirea adresei lui 17: *Green Hotel*, Richmond. În cursul săptămânii trecute, cele două persoane s-au întâlnit în Richmond Park. Până acum n-am putut observa nimic de o importanţă deosebită. Dar, dacă facem legătura dintre informaţiile pe care le-am primit la începutul acestui an de la Paris şi cele pe care le avem acum, sunt convins că ne putem prezenta în faţa Justiţiei. Bineînţeles, urmărirea va continua, până vom primi instrucţiuni contrare din partea dumneavoastră.

Cu deosebită stimă, al dumneavoastră

Claud Polteed

Soames citi scrisoarea de două ori, apoi făcu semn chelnerului.

— Ia-o de aici, te rog; e rece!

— Să vă aduc alta proaspătă, domnule?

— Nu. Dă-mi, te rog, o cafea în cealaltă cameră.

Apoi, după ce plăti mâncarea pe care n-o mâncase, ieşi din sufragerie; trecu pe lângă doi cunoscuţi, dar nu-i văzu.

„Ne putem prezenta în faţa Justiţiei!” îşi zise, în timp ce şedea la o masă mică cu tăblie de marmură, cu cafeaua în faţă. Ticălosul de Jolyon! Îşi turnă cafeaua, puse zahăr şi o bău. Îl va dezonora în ochii propriilor lui copii! Şi, după ce luă această hotărâre fermă, se ridică; şi pentru prima dată simţi cât e de neplăcut să fii avocatul propriei tale cauze. O afacere atât de scandaloasă nu putea fi pornită din biroul lui. Era silit să încredinţeze unui străin cele mai intime taine ale vieţii lui particulare, trebuia să facă apel la un avocat specialist în ceea ce se numea prejudicii aduse onoarei familiale. Oare la cine să se ducă? Poate la „Linkman and Laver”, din Budge Row – oameni de încredere, nu aveau cine ştie ce renume, îi cunoştea numai din vedere. Dar, înainte de a se duce la ei, trebuie să mai vorbească o dată cu Polteed. Dar la această idee Soames avu un moment de slăbiciune. Să-i dezvăluie taina lui? Cum să găsească cuvintele nimerite? Cum să se expună milei lui Polteed şi să se facă singur de râs? însă, se prea poate ca Polteed să ştie totul... Oh, da, ştia totul! Şi, hotărât să pună capăt acestei chestiuni numaidecât, se urcă într-o birjă şi porunci să fie dus în West End.

Era o zi caldă şi fereastra biroului domnului Polteed era larg deschisă, singura precauţiune fiind o plasă de sârmă subţire pentru a opri intrarea muştelor. Două sau trei şi încercaseră să pătrundă în birou, dar se prinseseră în ochiurile sârmei şi acum stăteau agăţate acolo, cu aerul că se aşteaptă să fie ucise dintr-un moment într-altul. Domnul Polteed, urmând dispoziţia citită în ochii clientului său, se ridică cu aerul că-şi cere scuze şi închise fereastra.

„Măgar îngâmfat!” gândi Soames. Ca orice om care are o nestrămutată încredere în sine, Soames nu

mai ezită, şi cu un vag zâmbet în colţul gurii, zise:

— Am primit scrisoarea dumitale. Am de gând să trec la fapte. Bănuiesc că ştii cine este doamna pe care aţi urmărit-o.

Expresia din acel moment de pe faţa domnului Polteed fu o capodoperă. Se citea pe ea absolut desluşit: „Dar cum puteţi crede că nu ştiu? Dar, vă rog, fiţi convins că am luat cunoştinţă de lucrul acesta numai din punct de vedere profesional – vă rog să mă iertaţi!" Făcu în aer o mică mişcare cu mâna, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Aşa ceva – aşa ceva e destul de obişnuit în meseria noastră!"

— Atunci totul e în ordine, zise Soames umezindu-şi buzele: nu e nevoie să-ţi spun mai mult. Am să însărcinez biroul „Linkman and Laver", din Budge Row, pentru a porni acţiunea în numele meu. Deocamdată nu am nevoie de martorii dumneavoastră, dar vă rog să le trimiteţi – până la ora cinci – toate informaţiile pe care le aveţi. Urmărirea va continua, dar vă rog să păstraţi cea mai mare discreţie.

Domnul Polteed, cu ochii pe jumătate închişi, avea aerul că e gata să facă tot ceea ce i se cere.

— Eşti convins, întrebă Soames, cu un glas care, brusc, devenise energic, că avem probe suficiente?

Domnul Polteed făcu o mică mişcare din umeri.

— Puteţi risca, îi şopti: cu ceea ce avem, şi cum cunoaştem noi oamenii, cred că puteţi porni.

Soames se ridică.

— Îl vei căuta pe domnul Linkman. Mulţumesc; nu te deranja.

N-ar fi putut să-l suporte strecurându-se, între el şi uşă, cum făcea de obicei. Ajuns pe trotuarul însorit de pe Piccadilly, îşi şterse sudoarea de pe frunte. Ce-a fost mai greu trecuse – cu străinii aceia va merge mai uşor. Apoi se întoarse în City pentru a desăvârşi ceea ce mai avea de făcut.

Seara, în Park Lane, privindu-l pe tatăl său care lua masa, fu cuprins din nou de vechea lui dorinţă

de a avea un fiu, un fiu care să stea lângă el când va fi bătrân, care să-l privească cum mănâncă, pe care să-l ia pe genunchi aşa cum odinioară îl lua pe el James, un fiu căruia să-i fi dat viaţă el, care să-l înţeleagă pentru că este trup din trupul lui şi sânge din sângele lui, să-l înţeleagă şi să-i fie mângâiere, un fiu care să fie şi mai bogat şi mai cultivat decât el, deoarece porneşte din condiţiuni mai bune decât cele din care plecase el. Nu! Nu voia să ajungă bătrân – ca făptura aceea slabă, căruntă, deşirată, firavă, ce şedea acolo – şi singur, cu bogăţia care se aduna grămezi-grămezi în jurul lui; nu voia să-şi ducă zilele fără bucurie, pentru că nu avea nici un viitor în faţa lui, şi nici nu voia să-şi lase averea în mâna, gura şi ochii unor oameni cu care n-avea nimic de împărţit! Nu! Acum va face tot ce trebuie pentru a fi liber să se căsătorească, pentru a avea un fiu de care să se ocupe cât mai e tânăr, înainte de a îmbătrâni ca tatăl său, care-l privea cu aceeaşi atenţie când pe el, când friptura din farfurie.

Se duse la culcare în această dispoziţie. Dar după ce se întinse în patul cald, aşternut cu cearşafuri fine, de olandă, cumpărate de Emily, amintirile începură a-l chinui. Chipul lui Irene îl obseda, şi aproape că-i simţea trupul lângă al lui. De ce a făcut el prostia de-a o revedea, de ce s-a expus de bunăvoie valurilor de vrajă şi de amintiri, pentru ca acum să-l doară când se gândeşte că ea e împreună cu ticălosul acela – cu hoţul acela?!

CAPITOLUL VI

O ZI DE VARĂ

În zilele care urmară după prima plimbare făcută cu Irene în Richmond Park, n-a fost clipă în care Jolyon să-şi uite fiul. Nu mai primise nici o veste; intervenţiile pe care le făcuse la Ministerul de Război nu dăduseră nici un rezultat; de la June şi Holly nu se puteau aştepta veşti înainte de trei săptămâni. Abia acum îşi dădea seama cât de puţine amintiri avea el în legătură cu Jolly, şi că fusese un tată „diletant". N-avea nici măcar o amintire în care să fi jucat vreun rol mânia; nici o împăcare, deoarece n-a fost niciodată vreo ceartă; nici o clipă în care să-şi fi deschis sufletul cu toată încrederea, nici chiar când murise mama lui Jolly. Nu rămăsese nimic, în afară de o dragoste cu puternice nuanţe de ironie. I-a fost frică, pe de o parte ca nu cumva să-şi piardă libertatea, iar pe de alta ca nu cumva să impieteze asupra libertăţii băiatului; de aceea s-a ferit cât a putut să-şi dezvăluie gândurile.

Numai când era împreună cu Irene simţea o oarecare uşurare, cu toate că, pe măsură ce trecea timpul, îşi dădea seama din ce în ce mai limpede că sentimentele lui sunt împărţite între ea şi fiul său. De Jolly îl legau ideea continuităţii şi crezul clasei sociale din care făcea parte, convingeri care s-au înrădăcinat în fiinţa lui de când era tânăr şi care s-au adâncit pe vremea când fiul său era elev, apoi student – strădania lui neîncetată de a nu prihăni cu nimic ceea ce tatăl şi fiul îşi datorau reciproc. De Irene îl lega desfătarea lui în faţa Frumuseţii şi a Naturii. Şi-şi dădea parcă din ce în ce mai puţin seama care din aceste două legături e mai puternică. Dar, într-o după-amiază, când tocmai pleca spre Richmond, fu deşteptat în mod brutal din paralizia sentimentală prin care trecea de un tânăr cu faţa ciudată, pe care-l mai văzuse parcă undeva şi care venise cu bicicleta; se apropie de el zâmbind uşor:

— Domnul Jolyon Forsyte? Poftim!

Puse un plic în mâna lui Jolyon, împinse bicicleta până pe şosea şi plecă. Uluit şi speriat, Jolyon deschise scrisoarea.

Citaţie
În procesul de divorţ Forsyte contra Forsyte.
Martor: Forsyte!

Senzaţia de ruşine şi dezgust fu urmată de o reacţie spontană: „Dar ce-ţi veni? E tocmai ceea ce doreşti, de ce nu eşti mulţumit?" Desigur că şi ea a primit una; trebuie să se ducă imediat la ea. Pe drum căzu însă pe gânduri. Ce poveste ironică! Căci, orice ar scrie în sfânta scriptură despre inimă, nu e destul să vrei pentru a trăi după cum cere legea. S-ar putea apăra foarte bine în acest proces, mai bine zis ar putea încerca să dovedească atât el, cât şi Irene, că sunt nevinovaţi. Dar asemenea procedeu îl revolta pe Jolyon. Chiar dacă, de fapt, nu era amantul ei, moralmente dorea acest lucru, iar el ştia că şi ea se simte a lui. Citise acest lucru pe faţa ei. Nu-şi făcea iluzii asupra sentimentelor ei. Ea şi-a trăit marea pasiune; şi la vârsta lui, nu se mai putea aştepta la o mare dragoste din partea ei. Dar Irene avea încredere în el şi ţinea la el; simte probabil că poate fi un refugiu pentru ea. Ştia c-o adoră; deci, desigur, nu-i va cere să se apere ca să-şi dovedească nevinovăţia! Slavă Domnului că Irene nu avea acea conştiinciozitate britanică absurdă care, de dragul unui refuz, refuză chiar şi fericirea! Trebuie să fie bucuroasă că i se oferă prilejul de a fi liberă – după şaptesprezece ani de moarte vie! în ceea ce priveşte publicitatea, zarurile erau aruncate! Chiar dacă va încerca să se apere, defăimarea va rămâne. Jolyon încerca sentimentul firesc pentru un Forsyte a cărui viaţă intimă este ameninţată: dacă e vorba să-l condamne Justiţia, apoi măcar să aibă de ce! De altfel socotea că e mult mai dezonorant pentru el să apară pe banca martorilor şi să jure că între ei n-a avut loc nici un gest, n-a fost rostit nici un cuvânt de dragoste, decât să primească fără replică defăimarea

că s-a făcut vinovat de adulter – da, având în vedere sentimentele lui, ar fi fost mult mai dezonorant; iar pentru copiii lui, ar fi fost tot atât de trist şi dureros. Ideea c-ar fi trebuit să explice – dacă ar fi putut – în public, faţă de un judecător şi doisprezece englezi oarecare, întâlnirile lor de la Paris şi plimbările lor din Richmond Park, îl înspăimânta. Jolyon se cutremura de groază numai gândindu-se la brutalitatea şi ipocrizia cu care se judecă un asemenea proces; era aproape convins că nimeni nu-i va crede – iar ideea că Irene, care pentru el întruchipa Natura şi Frumuseţea, va trebui să stea acolo, în faţa acelor ochi bănuitori, cu priviri necuviincioase, era îngrozitoare. Nu, nu! Apărarea în faţa unei asemenea acuzaţii n-ar folosi decât să le dea londonezilor o zi de distracţie copioasă, iar ziarelor un tiraj mai mare. E de o mie de ori mai bine să accepte ceea ce Soames şi zeii i-au hărăzit!

„Şi apoi”, îşi zise el cinstit şi sincer, „cine ştie? Poate că tocmai în interesul băiatului meu n-aş fi putut răbda multă vreme această situaţie. În orice caz, de data aceasta scapă şi ea din cătuşele legii!” Era atât de preocupat, încât nici nu-şi dădea seama cât era de cald. Cerul purpuriu se acoperise de nori, doar ici şi colo mai era câte o fâşie albă. Când intră în parc, o picătură mare de ploaie desenă o stea în praful de pe alee. „Pfiu”, gândi, „furtună! Sper că n-a venit la întâlnire; uite ce răpăială începe!” Dar în aceeaşi clipă o văzu pe Irene venind spre el. „Trebuie să fugim repede la Robin Hill”, îşi zise.

Pe la ora patru, furtuna se abătu peste Poultry, oferind funcţionarilor de prin birouri o distracţie binevenită. Soames bea tocmai o ceaşcă de ceai, când îi fu înmânată o scrisoare:

Domnule Forsyte,

Forsyte contra Forsyte şi Forsyte

În conformitate cu dispoziţiunile date de dumneavoastră, vă facem cunoscut că astăzi au fost înmânate citaţiile cuvenite atât pârâtei, la Richmond, cât şi acuzatului, la Robin Hill.

Cu deosebită stimă,
Linkman and Laver

Soames rămase câteva minute cu ochii holbaţi la scrisoare. Din clipa în care dăduse aceste dispoziţiuni fusese mereu tentat să le revoce. Era atât de scandalos, atât de dezonorant pentru ei toţi! Şi, de altfel, dovezile care i s-au adus nu i s-au părut niciodată concludente; nici el nu ştia pentru ce, dar pe măsură ce trecea vremea, i se părea tot mai puţin probabil ca ei doi să fi ajuns chiar atât de departe. Dar procesul acesta îi va uni în mod cert; şi lucrul acesta îl durea pe Soames. Să se bucure Jolyon de iubirea ei, să aibă Jolyon ceea ce el n-a putut cuceri! Să fie oare prea târziu? Acum, după ce le-a dat un avertisment atât de grav prin citaţiile pe care le-au primit, n-o fi existând oare un mijloc pentru a-i sili să se despartă? „Dar dacă nu acţionez imediat", îşi zise, „va fi poate prea târziu, căci acum au amândoi citaţiile în mână. Mă duc să vorbesc cu el; mă duc la el chiar acum!"

Şi, bolnav de enervare şi teamă, trimise să i se aducă un automobil, vehicul pe atunci la modă. Va trece poate multă vreme până când va putea doborî pe acel ticălos, şi numai Dumnezeu ştie ce hotărâre pot lua ei după un asemenea şoc! „Dacă aş fi un tâmpit şi aş vrea să fac pe grozavul, aş lua cu mine o cravaşă, un pistol sau ceva asemănător!", gândi el. Dar în loc de toate acestea luă un dosar, cazul „Magentie *versus* Wake", cu intenţia de a-l studia în drum spre Robin Hill. Dar nici nu-l deschise măcar; şezu liniştit, scuturat şi aruncat încoace şi-ncolo, fără să-şi dea seama că e curent şi că miroase tare a benzină. Trebuie să se orienteze după atitudinea pe care o va lua Jolyon; deci, cel mai important lucru este să nu-şi piardă firea!

Pe când se apropia de Putney Bridge, Londra îşi revărsa tocmai muncitorii; şiruri de furnici se puseseră în mişcare şi muncitorii, valuri-valuri, se scurgeau spre periferie; munceau cu toţii pentru a-şi ţine zilele, mergând înainte, mereu înainte în marea

luptă pentru viaţă! Poate că pentru prima dată în viaţa lui, Soames cugetă: „Eu, dac-aş vrea, aş putea să le las toate baltă! Nu m-ar costa nimic, aş putea petrece!” Nu! un om ca el, cu viaţa pe care a dus-o el, nu poate lăsa totul baltă, să se instaleze la Capua şi să-şi irosească banii şi reputaţia pe care a dobândit-o. Viaţa unui om era compusă din ceea ce a agonisit şi din ceea ce mai are de agonisit. Numai proştii gândesc altfel, proştii, socialiştii şi aventurierii!

Automobilul ajunsese în cartierul de vile şi gonea în mare viteză. „Cred că face cincisprezece mile pe oră!” îşi zise; „motoarele astea vor face ca lumea să nu mai locuiască în oraş!” Şi se gândi la efectul pe care-l vor avea asupra proprietăţilor pe care tatăl său le avea la Londra – el personal nu făcuse niciodată asemenea investiţii, fiind colecţionar, iar afacerile cu tablourile îl mulţumeau pe deplin. Vehiculul gonea înainte; coborî dealul de la Wimbleson Common. Ah, ce întrevedere! Nu încape îndoială că un bărbat la cincizeci şi doi de ani, cu copii mari, pictor cu renume, nu poate rămâne nepăsător. „Nu poate să dezonoreze familia noastră, l-a iubit pe tatăl său, întocmai cum îl iubesc şi eu pe al meu, iar ei au fost fraţi. Femeia aceasta distruge totul – ce-o fi având? N-am priceput niciodată.” Maşina ieşi de pe şosea şi o luă pe lângă marginea unei păduri; Soames auzi cucul cântând, un cuc întârziat, pentru el, însă, era primul *cu-cu* din anul acela. Ajunse aproape în dreptul terenului pe care îl alesese la început pentru casa lui şi pe care Bosinney l-a refuzat, atât de puţin politicos, propunându-l pe cel preferat de el. Scoase batista din buzunar pentru a-şi zvânta obrazul şi palmele, apoi începu să răsufle adânc, pentru a fi cât mai calm, şi îşi zise: „Ţine-ţi firea! Ţine-ţi firea”!

Automobilul coti pe aleea care ar fi trebuit să ducă la casa lui; se auzea muzică. Uitase că Jolyon are două fete.

— Poate că mă întorc imediat, sau poate voi fi reţinut câtăva vreme, îi zise şoferului şi sună.

În timp ce mergea în urma femeii de serviciu, care dădu la o parte perdelele spre holul interior, Soames se simţi uşurat la ideea că June sau Holly ar putea neutraliza în oarecare măsură ciocnirea ce va avea loc cu prilejul acestei întâlniri, căci, desigur, una din ele cânta la pian. Mare îi fu mirarea când văzu că la pian e Irene, iar într-un fotoliu şedea Jolyon, ascultând-o. Amândoi se ridicară în picioare. Sângele i se urcă la creier şi Soames nu mai fu în stare să-şi pună în aplicare planul dinainte stabilit. Pe obrazul lui se aşternu expresia strămoşilor lui fermieri, încăpăţânarea posacă a neamului Forsyte de la malul mării, predecesorii lui „Superior Dosset Forsyte”.

— Foarte frumos! le zise.

Glasul lui Jolyon mârâi:

— Dacă n-ai nimic împotrivă, să trecem în birou, aici nu este tocmai locul potrivit.

Şi trecură amândoi printre perdelele desfăcute, iar Soames îi urmă. Intrară într-o încăpere mică; Irene se opri în faţa ferestrei deschise, iar „ticălosul” rămase aproape de ea, lângă un fotoliu mare. Soames trânti uşa cu zgomot; sunetul acesta îi reaminti cum odinioară, într-o zi, trântise uşa în faţa lui Jolyon dându-l afară pentru că voia să se amestece în treburile lui.

— Ei bine, ce aveţi de spus despre purtarea voastră?

Individul avu obrăznicia să zâmbească.

— După cele ce am primit azi, nu mai ai dreptul să ne întrebi. Îmi place să cred că te bucuri că scapi de laţul pe care-l porţi de gât.

— Oh, zise Soames; asta o crezi tu! Am venit să-ţi spun că dacă nu-mi juraţi că de azi înainte nu vă veţi mai vedea deloc, voi divorţa de ea dezvăluind în faţa instanţei fapte dezonorante pentru voi amândoi.

Chiar şi el se miră de limpezimea cu care vorbi, căci în mintea lui totul era confuz, bâlbâit, iar mâinile îi tremurau. Nici unul din ei nu răspunse; dar i se păru că pe feţele lor citeşte dispreţ.

— Ce ai de spus tu, Irene?

Buzele ei se mişcară, dar Jolyon puse mâna pe braţul ei.

— Las-o în pace! zise Soames furios. Irene, juri?

— Nu.

— Oh! Şi tu?

— Şi mai puţin.

— Deci sunteţi vinovaţi! Recunoaşteţi?

— Da, suntem vinovaţi.

Era glasul lui Irene, senină, cu expresia ei de nepătruns care l-a scos din minţi de atâtea ori. De aceea, pierzându-şi firea, strigă:

— Eşti un diavol.

— Ieşi afară! Pleacă din casa asta, căci altfel te nenorocesc!

„Ticălosul ăsta să mă ameninţe! Ştie el oare că sunt gata să-l strâng de gât?”

— Un fideicomis, zise, care abuzează de bunul ce i s-a încredinţat! Un hoţ care fură nevasta vărului său.

— Califică-mă cum vrei! Tu ai atitudinea pe care ai vrut-o, noi am luat-o pe a noastră. Ieşi afară!

Dacă ar fi avut o armă asupra lui, Soames ar fi făcut uz de ea.

— O să plăteşti!

— Cu mare plăcere.

La groaznica interpretare pe care a dat-o individul acesta cuvintelor lui – şi cine? tocmai fiul aceluia care îl poreclise pe el „Proprietarul” – Soames privi cu ochi mari, sălbatici. Era ridicol!

Aici erau toţi trei; o forţă ascunsă i-a împiedicat de la orice act violent. Nici vorbă de bătaie, şi nu existau nici cuvinte pentru o asemenea situaţie. Iar Soames nu putea, nu ştia cum să se întoarcă şi să iasă. Ochii lui mari deschişi erau aţintiţi asupra lui Irene – pentru ultima oară privea acea faţă fatală – da, nu încape îndoială că o vedea pentru ultima oară!

— Ascultă, îi zise el brusc, nădăjduiesc că ai să te porţi şi cu el aşa cum te-ai purtat cu mine – e tot

ce am avut de spus!

O văzu pe Irene tresărind; apoi smuci uşa, cu o senzaţie care nu era chiar triumf, nici chiar uşurare, trecu prin hol şi se urcă în automobilul care-l aştepta. Îşi sprijini capul în perne şi închise ochii. Simţi că niciodată n-a fost atât de aproape de crimă şi că niciodată în viaţă nu şi-a pierdut stăpânirea de sine în aşa mare măsură – reticenţa era a doua natură a lui. Se simţea despuiat şi gol, parcă nu mai avea nici o vlagă – viaţa nu mai avea sens, mintea refuza să lucreze. Razele soarelui îl învăluiau, dar lui îi era frig. Scena pe care o trăise dispăruse parcă din creierul său, iar în viitor nu se concretiza nimic, n-avea o imagine precisă, nu se putea agăţa de nimic. Era speriat, parcă era suspendat la marginea unei prăpăstii şi nu mai trebuia decât o mişcare ca să înnebunească. „Nu-i de mine”, gândi; „aşa ceva nu-i de mine”. Automobilul gonea mereu, trecând în viteză pe lângă pomi, case, oameni, dar alaiul lor nu însemna nimic pentru Soames. „Mă simt foarte prost”, îşi zise; „am să fac o baie turcească. Am... am fost aproape de o nenorocire. Aşa nu mai merge!” Maşina coti, trecu peste pod şi apoi o luă pe Fulham Road, pe lângă parc.

— Du-mă la Hamman, porunci Soames.

Ce ciudat, ca într-o zi de vară atât de fierbinte, să simtă nevoie de căldură. Când intră în sala de abur uscat, se întâlni cu George Forsyte care ieşea, roşu şi lucios.

— *Hallo!* zise George; pentru ce cursă te antrenezi? Pare-mi-se că nu prea ai grăsime de prisos.

Caraghiosul! Soames trecu pe lângă el cu zâmbetul său caracteristic în colţul gurii. Se întinse pe spate şi începu să-şi frece pielea pentru a asuda; se simţea rău; apoi gândi: „Lasă-l să râdă de mine! Nu vreau să mai sufăr pentru nimic! Nu suport violenţa! Nu-mi face bine!”

CAPITOLUL VII

O NOAPTE DE VARĂ

După plecarea lui Soames, în micul birou se făcu o linişte de mormânt.

— Îţi mulţumesc pentru frumoasa minciună, zise Jolyon pe neaşteptate. Hai să ieşim, atmosfera de aici nu mai e cum era!

Se plimbară tăcuţi în sus şi în jos în faţa unui perete orientat spre miazăzi, lângă care creşteau piersici. Între terasa acoperită cu iarbă măruntă şi livada umedă, plină de piciorul cocoşului, ochiul boului şi margarete, bătrânul Jolyon sădise, din loc în loc, câţiva chiparoşi. Vreme de doisprezece ani au crescut şi au înflorit, iar acum forma lor îţi aducea aminte de Italia. Prin boschetele înverzite păsările zburau graţios; rândunelele treceau în goană, iar trupurile lor mici şi sprintene străluceau albastre ca oţelul; iarba pe care păşeau mirosea a primăvară, era proaspătă, verde; iar fluturii se jucau de-a prinselea. După scena dureroasă pe care o trăiseră, liniştea naturii era minunată, dar tulburătoare. Jos, la marginea peretelui scăldat de soare, se întindea un strat îngust de rezeda şi pansele, iar dinspre albine venea un zumzet uşor care învăluia toate celelalte sunete: mugetul unei vaci căreia i s-a luat viţelul, chemarea unui cuc din vârful ulmului de la marginea livezii. Cine ar fi crezut că în spatele lor, la zece mile, începea Londra – Londra, oraşul familiei Forsyte, cu bogăţia şi mizeria lui, cu murdărie şi zgomot, cu câteva monumente frumoase, insule de piatră răsfirate în marea cenuşie a caselor hidoase de cărămidă roşie şi stuc? Londra, care a fost martoră la tragedia de odinioară a lui Irene şi la zilele grele pe care le-a trăit Jolyon; acea pânză de păianjen; acel domeniu princiar în care se desfăşoară din plin instinctul de proprietate.

Şi în timp ce se plimbau, Jolyon se frământa din pricina vorbelor: „Nădăjduiesc că ai să te porţi

cu el aşa cum te-ai purtat cu mine”. Atitudinea ei va depinde de el. Dar va putea oare avea încredere în sine însuşi? Oare îngăduia natura ca un Forsyte să nu facă o sclavă din ceea ce adora? Merita el oare să i se încredinţeze frumuseţea? N-ar fi mai bine s-o vadă numai din când în când, să vină la el când vrea ea, să i se dăruiască pentru clipe trecătoare şi apoi să se întoarcă la el numai când îi va face plăcere? „Suntem un neam de hrăpăreţi!” gândi Jolyon; „meschini şi lacomi; floarea vieţii e în primejdie când cade în mâinile noastre. Am s-o las să vină la mine numai când vrea ea, iar dacă nu vrea deloc, să nu vină niciodată. Vreau să fiu pentru ea un sprijin, un loc de refugiu; nu vreau să-i ofer o cuşcă, nu, niciodată – niciodată!”

Irene reprezenta în viaţa lui fâşia de lumină, frumuseţea din visul lui. Să fie oare acuma momentul în care încearcă să treacă printre perdele, pentru a ajunge la ea? Oare cortina aceea bogată şi grea care înconjura scena în care se mişca, întemniţată, acea mică făptură neagră – întruchiparea lui şi a lui Soames – n-o fi fost ţesută din bogăţia lor, din preocuparea lor josnică de a-şi satisface instinctul de proprietate? Era oare cu putinţă să despice cortina într-atât încât să treacă în strălucirea minunată pe care o zărise, iar acolo să găsească ceva – care să-i dea mai mult decât satisfacerea simţurilor? „Ah, dac-aş şti”, gândi el, „numai dac-aş şti cum să fac să nu distrug nimic!”

Dar când se aşezară la masă fură siliţi să facă planuri. În seara aceea ea se va întoarce la hotel, iar mâine el va trece s-o ia pentru a merge împreună la Londra. Trebuie să vorbească cu avocatul său, Jack Hering. Nu vor mişca nici un deget pentru a împiedica mersul procesului. Erau gata amândoi să le dea orice satisfacţie: daune cât de mari, considerente critice din partea instanţei, cheltuieli de judecată şi tot ce ei poftesc – numai să se sfârşească povestea cât mai curând, pentru ca, în sfârşit, să scape de laţul ce-i atârnă de gât! Mâine va vorbi cu Hering – vor merge la el împreună. Apoi –

în străinătate, dându-le probe evidente, absolut neîndoielnice – vor transforma în realitate minciuna pe care o spusese Irene. Jolyon se uită în jurul ei; căci ochii săi, plini de adoraţie, vedeau parcă mai multe femei şezând în locul ei. I se părea că pe fruntea, părul, buzele şi în ochii ei era întipărită acea frumuseţe ce nu se poate descrie în vorbe, spiritul frumuseţii universale, profund misterios, pe care vechii pictori – Titian, Giorgione, Botticelli – au ştiut să-l prindă şi să-l exprime pe faţa femeilor din operele lor.

„Să fie a mea!” gândi el. „Mă înspăimântă!”

După masă ieşiră pe terasă pentru a lua cafeaua. Şezură multă vreme acolo; seara era atât de senină, iar noaptea de vară se lăsa încet-încet. Era cald şi aerul era îmbălsămat de mireasma florilor de tei – înfloriseră devreme în vara aceea! Doi lilieci trecură în zbor pe lângă ei, cu zgomotul uşor, misterios al aripilor lor. Jolyon aşezase fotoliile în dreptul ferestrei biroului, iar fluturii treceau pe lângă el pentru a ajunge la lumina palidă ce ardea înăuntru. Nici o adiere în frunzele stejarului bătrân – la douăzeci de paşi de ei – nici un freamăt. Dinspre crâng răsărea luna, era aproape plină: cele două lumini se luptară între ele, dar până la urmă luna birui, schimbă culoarea şi faţa parcului, se strecură de-a lungul pietrelor de pe terasă, ajunse la picioarele lor, se urcă mai sus, şi le schimbă chipurile.

În cele din urmă Jolyon zise:

— Trebuie să fii foarte ostenită. Ar fi bine să plecăm. Fata o să te conducă în camera lui Holly.

Intră în birou şi sună. Fata veni şi îi dădu o telegramă. În timp ce se uita cum o conduce pe Irene, gândi: „Trebuie să fi sosit de un ceas, poate şi de mai mult chiar, şi iată că nu mi-a adus-o imediat! Asta înseamnează Ceva! Nu trece mult, şi vom fi condamnaţi pe drept!” Apoi, deschise telegrama şi citi:

JOLYON FORSYTE, Robin Hill. Fiul dumneavoastră s-a stins din viaţă fără durere, la 20 iunie. Sincere condoleanţe.

Semna un necunoscut.

Scăpă telegrama din mână, se întoarse cu faţa la fereastră şi rămase încremenit. Razele lunii îl luminau; un fluture îi lovi obrazul. Era prima zi în care nu se gândise tot timpul la Jolly. Făcu, clătinându-se, câţiva paşi spre fereastră, se împiedică de fotoliul bătrân – al tatălui său – şi se prăbuşi pe unul din braţele scaunului. Şezu ghemuit, buimac, cu ochii rătăciţi în noapte. S-a stins ca o făclie de ceară; departe de casă, fără iubire, singur de tot, în beznă. Băiatul lui! De când era copil mic, a fost întotdeauna atât de cuminte, atât de bun şi prietenos faţă de tatăl său! Douăzeci de ani, şi moartea l-a tăiat cu coasa ca pe un fir de iarbă, nu i-a lăsat nici o fărâmă de viaţă! „Eu nu pot spune că l-am cunoscut cu adevărat”, cugetă el; „şi nici el nu m-a cunoscut pe mine; dar ne-am iubit. *Şi în viaţă numai iubirea are valoare.”*

A murit acolo departe – părăsit – cu dorul de ai lui – cu dorul de casă! Aceasta era pentru inima lui de Forsyte mai dureros, mai chinuitor chiar decât moartea. S-a sfârşit fără apărare, fără ocrotire, fără iubire în ultima clipă a vieţii! Şi solidaritatea lui, profund înrădăcinată, faţă de clanul său, sentimentul de familie, strânsa legătură cu cei ce erau trup din trupul lui şi sânge din sângele lui, sentiment atât de puternic în sufletul bătrânului Jolyon – atât de puternic în fiecare Forsyte – era lovit, zdrobit şi sfâşiat prin faptul că fiul său murise singur, părăsit. Ar fi fost mult mai bine dacă ar fi murit în luptă, n-ar fi avut vreme să-i fie dor de ai lui, să-i cheme lângă el în momentele de delir!

Luna ajunse în dreptul bătrânului stejar şi coroana lui căpătă viaţă; ce straniu – parcă tot copacul l-ar fi spionat – stejarul pe care băiatul lui se căţăra cu atâta plăcere, stejarul de pe care a şi căzut odată, s-a lovit, dar n-a plâns!

Uşa scârţâi. Jolyon o văzu pe Irene intrând, ridicând telegrama şi citind-o. Auzi fâşâitul uşor al rochiei ei. Căzu în genunchi lângă el, iar el se strădui să zâmbească. Ea întinse braţele şi aşeză capul lui Jolyon pe umărul ei. Parfumul şi căldura ei îl învăluiră; şi încetul cu încetul, întreaga lui fiinţă se topi în vraja ei.

CAPITOLUL VIII

JAMES ÎN AŞTEPTARE

Baia de aburi, transpiraţia îl mai înseninară pe Soames; luă masa la „Remove" şi porni spre Park Lane. În ultimele zile tatăl său nu se simţise bine. Întâmplarea din ziua aceea nu trebuia s-o afle. Niciodată nu şi-a dat seama atât de limpede ca în clipa de faţă cât de mult ţinea să nu aducă necazuri asupra capului cărunt al lui James, grăbindu-i astfel sfârşitul; şi cât de mare era groaza lui de un scandal public. Dragostea pe care o avea pentru tatăl său fusese întotdeauna profundă, dar în anii din urmă se intensificase, căci îşi dăduse seama că James vedea în el singurul sprijin al bătrâneţii. Se gândea cu milă la sărmanul bătrân care fusese toată viaţa atât de prevăzător şi atât de preocupat de prestigiul familiei, încât numele lui era aproape simbolul onoarei, seriozităţii şi bogăţiei – şi acum, în preajma morţii, îl va vedea scris în toate ziarele. Asta însemna să dai mâna cu moartea, acest ultim duşman al fiecărui Forsyte. „Trebuie să-i spun mamei", gândi Soames; „şi când va apărea, trebuie să găsim un mijloc de a ascunde ziarele. Iar cu străinii aproape că nu se mai întâlneşte". Deschise uşa cu cheile lui, şi când porni în sus pe scări, auzi mişcare la etajul al doilea. Glasul mamei lui zicea:

— Ascultă-mă, James, ai să răceşti. De ce nu poţi aştepta liniştit?

Tatăl său răspunse:

— Să aştept? Nu fac decât asta. De ce nu vine acasă?

— Poţi vorbi cu el mâine dimineaţă. N-are rost să stai aici, pe sală, ca o momâie.

— E în stare să se întoarcă, să se ducă de-a dreptul în camera lui şi să se culce. Iar eu nu pot adormi.

— Haide, James, vino şi te aşază în pat.

— Uf! Până mâine dimineaţă pot muri! Cine ştie?

— Nu trebuie să aştepţi până mâine dimineaţă. Mă duc eu jos, îl aştept şi ţi-l aduc în cameră. Nu te enerva!

— Ia uite la ea! – ce te umfli aşa în pene? Te pomeneşti că nu vine aici astă-seară.

— Foarte bine; dar dacă nu vine, degeaba îl pândeşti aici, pe sală, îmbrăcat numai în halat.

Soames urcă ultima turnantă a scărilor şi dădu cu ochii de tatăl său, înalt, înfăşurat într-un halat de mătase cafeniu, vătuit, aplecat peste balustradă. Lumina cădea tocmai pe părul şi favoriţii lui, argintii, iar capul părea înconjurat de aureolă.

— Iată-l, a venit! îl auzi spunând pe un ton cam mânios. Iar mama lui, în uşa camerei de culcare, zise cu glasul ei liniştit:

— Foarte bine. Acum vino înăuntru şi aşază-te să-ţi perii părul.

James întinse un deget slab, noduros, ca şi cum un schelet ar fi făcut un semn straniu, apoi intră în cameră. „Ce-o fi?” gândi Soames. „Ce l-o fi apucat?” Tatăl său şedea în faţa toaletei, cu profilul spre oglindă, iar Emily – cu câte o perie montată în argint în fiecare mână – îi peria uşor părul. Făcea acest lucru de mai multe ori pe zi, căci observase că-l linişteşte; părea să-i producă aceeaşi senzaţie pe care o simte pisica dacă o scarpini între urechi.

— Bine c-ai venit! zise. Te-am aşteptat.

Soames îl mângâie pe umăr, apoi luă în mână un cârlig de argint cu care se încheiau nasturii la ghete şi îi examina marca.

— Arăţi mai bine, tată!

James dădu îngrijorat din cap.

— Trebuie să-ţi spun ceva ce mama ta n-a aflat încă.

Tonul cu care-l înştiinţa că Emily nu ştie avea o nuanţă de mâhnire.

— Tatăl tău a fost toată seara foarte enervat. Şi habar n-am pentru ce.

„Fâş-fâş”, se auzeau periile pe care le plimba în părul lui James şi parcă fâşâitul era continuarea glasului ei catifelat.

— Nu, tu nu ştii nimic. Soames îmi poate spune.

Apoi, aţintindu-şi ochii cenuşii asupra fiului său, cu o privire atât de încordată încât îţi făcea rău să te uiţi la el, mârâi:

— Îmbătrânesc, Soames. La vârsta mea nu se poate şti – pot să mor în orice clipă. Rămâne în urma mea o groază de bani. Rachel şi Cicely n-au copii; Val e acolo, pe front, tatăl său – secătura aceea – va pune mâna pe tot ceea ce poate. Şi nu m-aş mira deloc dacă ar veni vreun neisprăvit s-o ia pe Imogen.

Soames asculta cu gândurile aiurea... toate acestea le mai auzise de câteva ori. „Fâş-fâş”, şopteau periile mai departe.

— Dacă asta e tot ce avea de spus..., zise Emily.

— Tot? strigă James; asta nu-i nimic. Abia de aici încolo voi spune ce am de spus.

Şi ochii lui se fixară iarăşi asupra lui Soames; era de compătimit.

— Tu, băiete, zise el brusc, trebuie să divorţezi!

Vorba aceasta, rostită tocmai atunci de gura tatălui său, îl făcu pe Soames să-şi menţină cu greu calmul. Ochii lui se întoarseră asupra cârligului de argint, iar James, cerându-şi parcă iertare, continuă în grabă:

— Nu ştiu ce-o mai fi cu ea... unii spun că e în străinătate. Unchiul tău, Swithin, o admira tare, era un tip de tot hazul.

Aşa vorbea el întotdeauna despre fratele său geamăn; pe vremuri li se zicea „Grasul şi Slabul”.

— N-aş crede că e singură, şi cu aceste vorbe bătrânul James spuse pe scurt care este efectul frumuseţii asupra firii omeneşti, apoi tăcu urmărind pe fiul său cu ochi bănuitori, ca de pasăre.

Soames tăcu şi el. „Fâş-fâş”, se auzeau periile de cap.

— Lasă, James! Soames ştie mai bine ce are de făcut. E treaba lui.

— Ah! zise James cu un suspin care venea din adâncul sufletului; dar e vorba de toţi banii mei şi de ai lui; cine să-i moştenească? Şi apoi, după moartea lui, ni se stinge numele.

Soames puse cârligul de încheiat nasturi pe dantela de mătase roz cu care era acoperită masa de toaletă.

— Numele? zise Emily, mai sunt destui pe care-i cheamă Forsyte.

— Şi ce-mi pasă mie de ei? bombăni James. Eu am să fiu în mormânt, şi dacă nu se recăsătoreşte, nu va rămâne nimeni în urma lui.

— Ai dreptate, tată, zise Soames liniştit; am cerut divorţul.

— Ce? strigă James. Poftim! Şi mie nu-mi spune nimeni nimic.

— Vai! zise Emily; cine şi-ar fi putut închipui că tu doreşti divorţul? Soames dragă, asta e o surpriză! După atâta amar de ani...

— O să fie scandal, mormăi James vorbind singur, dar eu nu-l pot opri. Nu peria atât de tare! Când ai termen de judecată?

— Înainte de vacanţa de vară; pârâta nu se apără.

Buzele lui James se mişcau uşor, făcea socoteli, apoi se auzi vag:

— N-am să trăiesc să-mi văd nepotul.

Emily isprăvi periatul.

— Dar cum să nu trăieşti, James? Soames se va grăbi cât se poate de tare.

Urmă o lungă tăcere; în sfârşit, James întinse braţul.

— Aşa! dă-mi, te rog, puţină apă de colonie!

O duse la nas, aspiră şi întoarse capul spre fiul său. Soames se aplecă şi-l sărută pe frunte, tocmai la rădăcina părului. Peste faţa lui James trecu un fior de uşurare; se liniştise, parcă nu se mai temea de nimic.

— Mă duc la culcare. N-o să citesc jurnalele când vor scrie despre asta. Gazetarii sunt o şleahtă

dezgustătoare, dar eu nu mă pot lua la harţă cu ei. Sunt prea bătrân.

Soames era foarte emoţionat; pornind spre uşă, auzi glasul tatălui său:

— Sunt foarte ostenit. Am să-mi spun rugăciunea în pat...

Iar mama lui răspunse:

— Foarte bine faci, James; îţi va da mai multă linişte.

CAPITOLUL IX

SOAMES SCAPĂ DIN PÂNZA DE PĂIANJEN

Vestea morţii lui Jolly, şi a o mulţime de alţi cavalerişti, a produs reacţii diferite la *„Bursa Forsyte”*. Când au citit că Jolyon Forsyte (al cincilea descendent în linie directă cu acest nume) a murit – de boală – în serviciul patriei sale, au fost necăjiţi cu toţii că nu puteau participa mai îndeaproape la această nenorocire. Şi astfel a reînviat mânia lor de odinioară faţă de tatăl băiatului, pentru că se înstrăinase de ei. Marele prestigiu al bătrânului Jolyon dăinuia încă, de aceea cei din neamul Forsyte nu reuşeau să se convingă – aşa cum ar fi fost natural – că, din pricina purtării imorale a tânărului Jolyon, ei au fost aceia care l-au exclus din rândurile lor atât pe el, cât şi pe fiul său. Fireşte că această ştire a intensificat îngrijorarea şi teama pentru Val; pe Val îl chema Dartie; şi chiar dacă ar fi murit în război sau ar fi fost decorat cu *Victoria Cross*, faptul nu avea aceeaşi însemnătate. Era cu totul altceva când era vorba de un Forsyte! Nici chiar dacă băieţii Hayman ar fi murit sau ar fi făcut un act vitejesc, familia nu ar fi avut aceeaşi satisfacţie. De aceea, cu prilejul morţii lui Jolly, toţi erau nemulţumiţi că mândria lor familială nu se putea manifesta din plin.

Se zvoni în curând că „ceva îngrozitor, scumpa mea”, se apropie; nimeni nu ştia de unde auzise, căci Soames – închis şi tăcut cum era – nu spusese nici o vorbă. Poate că cineva văzuse lista proceselor „Forsyte contra Forsyte şi Forsyte” şi făcuse legătura cu „Irene la Paris, împreună cu un domn cu barbă blondă”. Sau te pomeneşti că vreun perete din Park Lane are urechi? Fapt este că se ştia că – bătrânii comentau în şoaptă, tinerii discutau în gura mare – mândria familiei va primi în curând o gravă lovitură.

Duminică după amiază, Soames se duse – ca de obicei – în vizită la Timothy; pe drum se gândea

că, după proces, nu va mai da pe la ei. Când intră în salon, simţi din aer că toată lumea ştie. Fireşte că nimeni nu îndrăzni să spună vreo vorbă, dar toţi cei patru Forsyte care erau de faţă şedeau cu sufletul la gură, ştiind prea bine că nimic pe lume n-o va împiedica pe mătuşa Juley de a lua cuvântul, punându-i pe toţi într-o situaţie neplăcută. De câteva ori începu să vorbească, dar se opri pe neaşteptate, uitându-se cu atâta milă la Soames, încât mătuşa Hester nu mai putu răbda încordarea şi se ridică, cerându-şi scuze, căci trebuia să se ducă la Timothy să-i schimbe compresa la ochi – îi ieşise un urcior. Soames, rece şi cam dispreţuitor, nu stătu mult. Ieşi zâmbind, dar printre buzele lui palide, subţiri îngână o înjurătură.

Scandalul care se apropia îl chinuia îngrozitor; singura preocupare oarecum liniştitoare erau planurile pe care le făcea zi şi noapte, în vederea retragerii lui din afaceri. Împrejurările îl duseseră la această gravă hotărâre. După un proces ca acesta, el nu mai putea sta în faţa oamenilor care-l socoteau un „om cu minte ascuţită”, un sfetnic fără pereche... nu, era cu neputinţă! îngâmfarea şi orgoliul său erau, în mod straniu, amestecate cu simţul obtuz al proprietăţii, aşa că Soames nu putea înfrunta opinia publică. Se va retrage, nu va mai lucra în calitate de avocat, va cumpăra mai departe tablouri, îşi va face renume în calitate de colecţionar, căci, în definitiv, picturile îi făceau mai multă plăcere decât ştiinţele juridice. Pentru desăvârşirea acestei hotărâri, Soames trebuia să pregătească fuzionarea biroului său cu alt birou, şi în felul acesta îi va trece pe nesimţite toate procesele lui, căci dacă i se află planul, curiozitatea oamenilor va fi aţâţată, şi el se va simţi umilit înainte de vreme. Pusese ochii pe biroul „Cuthcott, Holliday and Kingson”, din care doi erau morţi. Deci numele complet al firmei va fi: „Cuthcott, Holliday, Kingson, Forsyte, Bustard and Forsyte”. Dar după ce cântăriră bine care din morţi mai aveau trecere la vii, au decis să reducă titlul biroului la: „Cuthcott, Kingson and Forsyte”:

Kingson va fi avocatul activ, iar Soames, asociatul pasiv. Soames va primi din partea biroului o compensaţie foarte mare, având în vedere numele, prestigiul şi clienţii pe care îi aducea.

Aşa după cum se cuvenea din partea unui bărbat care a ajuns la un punct crucial al carierei sale, Soames socoti, într-o seară, câţi bani anume reprezintă averea lui. Calculând reducerile cuvenite în urma devalorizării pricinuite de război, făcea cam o sută treizeci de mii lire sterline. După moartea tatălui său, care – din păcate – nu va întârzia mult, se vor adăuga la averea lui încă cel puţin cincisprezece mii de lire sterline, iar el cheltuia maximum două mii de lire pe an. Stând în picioare în faţa tablourilor, în închipuirea lui se deschiseră perspectivele unor câştiguri mari, provenite din talentul său de a preţui tablourile mai bine decât alţii. Va vinde piesele a căror valoare e în scădere, va cumpăra lucrări a căror valoare e în creştere, va urmări cu atenţie evoluţia gustului artistic şi orientarea lui în viitor, făcând astfel o colecţie unică în Anglia, iar după moartea lui aceasta va trece în patrimoniul naţional, sub denumirea *Legatul Forsyte.*

După pronunţarea divorţului, ştia precis cum va proceda cu *Madame* Lamotte. Ea n-avea decât o singură dorinţă: să fie rentieră şi să locuiască la Paris, aproape de nepoţii ei. Soames va cumpăra restaurantul „Bretagne” pe un preţ exorbitant, mult peste valoarea lui reală. Iar din dobânzile acestor bani – pe care *Madame* Lamotte îi va investi cum va crede de cuviinţă – va trăi la Paris, ca o regină-mamă. (Îi veni în treacăt ideea să-l angajeze în locul ei un bun administrator, care să conducă mai departe restaurantul. Astfel va face şi el o afacere bună. Soho era un cartier în care asemenea afaceri rentau.)

În ceea ce o priveşte pe Anette, va trece pe numele ei cincisprezece mii de lire sterline (să fie oare o coincidenţă?), tocmai suma pe care bătrânul Jolyon o lăsase „acelei femei”.

Dintr-o scrisoare primită de avocatul său din partea avocatului lor, au dedus că „cei doi” erau în Italia. Aveau de asemenea dovezi că, înainte de plecare, ei au locuit împreună într-un hotel din Londra. Situaţia era limpede ca lumina zilei, şi procesul nu va dura mai mult de o jumătate de ceas; dar în timpul acestor treizeci de minute, Soames va îndura chinurile iadului; iar după această jumătate de oră, toţi cei care poartă numele Forsyte îşi vor da seama că trandafirul numelui lor nu va mai înflori. El nu avea iluzii ca Shakespeare, pe el nu-l mângâia gândul că trandafirii cu alt nume vor înflori tot atât de frumos. Numele nepătat era o parte bine definită din averea lor, şi prin acest proces valoarea lui se va reduce cu cel puţin douăzeci la sută. În afară de Roger, care refuzase pe vremuri să-şi pună candidatura de deputat pentru a intra în Parlament, şi de Jolyon – o, ironie! – care e un pictor cu renume, n-a fost nici un alt Forsyte care să se fi distins în mod deosebit. Dar tocmai această lipsă de distincţie întărea prestigiul numelui lor. Era un nume particular, cât se poate de individual, era proprietatea lui; şi niciodată n-a fost exploatat de presă, nici în bine, nici în rău. El şi membrii familiei lui l-au purtat şi l-au cinstit ca pe proprietatea lor, iar lumea din afară nu s-a legat de el, căci nu se făcea publicitate în jurul lui decât atunci când trebuia să se anunţe o naştere, căsătorie sau moarte din familie, în aceste săptămâni de aşteptare a procesului şi de pregătire a retragerii lui din avocatură, îl cuprinse un dezgust amarnic faţă de Lege; îl durea profund violarea care se va aduce numelui său – în baza Legii – cu atât mai mult, cu cât el singur a fost silit să se expună acestei proceduri, pentru că dorea să aibă un fiu legitim care să-i ducă mai departe numele. Întreaga lui situaţie era de o nedreptate stridentă, de aceea mocnea în el tot timpul o furie mută. El n-a dorit decât să ducă o viaţă de familie liniştită, şi iată-l după atâţia ani grei, irosiţi degeaba, în faţa instanţei, declarând că nu şi-a putut păstra soţia, expus la mila

şi dispreţul semenilor săi. Totul era pe dos! Drept ar fi fost să sufere ea şi individul acela, dar ei... ei erau în Italia! în săptămânile acelea lui Soames i se păru că Legea, slujită cu atâta devotament, respectată cu credinţă – pentru că apăra proprietatea în toate formele ei – nu era dreaptă. Nu era oare o nebunie să-i spui unui bărbat că, în baza Legii, are o nevastă, şi apoi să-l pedepseşti pentru că altul i-a răpit-o pe nedrept? Nu ştia oare Legea că fiecăruia îi este scump numele ca lumina ochilor, şi că era mult mai greu să fie socotit „încornorat” decât „seducător”? Simţea chiar invidie faţă de Jolyon, pentru că va şti toată lumea că acesta a reuşit acolo unde el, Soames, dăduse greş. Îl supăra, de asemenea, problema daunelor. Ar fi vrut să-i facă să sufere, dar îşi aducea aminte de vorbele vărului său, „cu mare plăcere”, şi avu o senzaţie neplăcută: parcă va suferi mai mult el, decât Jolyon. Ba chiar, îşi dădea seama, cu enervare, că lui Joylon i-ar face plăcere să plătească: era atât de uşuratic! De altfel nici nu se cădea să ceară daune. În întâmpinarea adresată instanţei au introdus, aproape în mod mecanic, şi cererea de daune; dar pe măsură ce se apropia ceasul judecăţii, Soames vedea încă una din manifestările nedrepte şi fără noimă ale Legii, care urmăreşte să-l facă de râs, iar publicul va râde de el zicând: „Ei da, a luat preţ bun pe ea”! De aceea ceruse asociatului său să declare că daunele vor fi vărsate în întregime fondului unui „Cămin pentru femeile decăzute”. Se gândise el mult până când a ales cea mai potrivită instituţie de binefacere; dar după ce se hotărâse la cea de mai sus, se trezea noaptea din somn, zicându-şi: „Nu, nu e bine; prea e ostentativ; o să fie încă un prilej de comentarii. Trebuie să găsesc ceva mai neutru, ceva mai discret”. Nu iubea câinii, căci ar fi donat daunele unei „Societăţi pentru protecţia animalelor”; cunoştea prea puţine instituţii de binefacere, de aceea, în cele din urmă, exasperat, s-a hotărât să aleagă un azil de orbi. Era foarte nimerit, iar Juriul va căuta să fixeze daune cât mai mari.

În vara aceea numărul proceselor era excepţional de redus, şi destul de multe din ele fuseseră scoase de pe rol, de aceea procesul lui Soames avea să fie judecat înainte de luna august. Pe măsură ce se apropia ziua, Winifred era singura lui mângâiere. Ea îl înţelegea şi lua parte la suferinţa lui căci, nu demult, trecuse şi ea prin aceeaşi suferinţă; şi, fiind convins că nu-i va spune nimic lui Dartie, Soames avea încredere în ea. Secătura aceea s-ar bucura peste măsură!

Într-o după-amiază, spre sfârşitul lui iulie, în ajunul procesului, Soames trecu pe la ea. Nu plecaseră în vilegiatură, căci Dartie cheltuise dinainte baniţa pentru vacanţă, iar Winifred nu îndrăznea să se ducă la tatăl ei pentru a cere alţii căci bătrânul voia să afle veşti despre procesul lui Soames.

Când intră, o găsi cu o scrisoare în mână:

— De la Val? întrebă posomorât. Ce mai zice?

— Zice că s-a căsătorit, răspunse Winifred.

— Pentru Dumnezeu! Cu cine?

Winifred se uită în ochii lui.

— Cu Holly Forsyte, fata lui Jolyon.

— Ce spui?

— Şi-a luat o permisie şi s-a căsătorit. N-am ştiut nici măcar că o cunoaşte. Penibil! Nu-i aşa?

Văzând cum încearcă Winifred să reducă importanţa faptului, Soames râse amar.

— Penibil! Sper că până nu se întorc acasă, nu vor afla nimic despre proces. Ar fi mai bine să rămână acolo. Individul acela are să le dea bani.

— Dar mie mi-e dor de Val, zise Winifred pe un ton care-ţi făcea milă; am nevoie de el, este singurul meu suport în viaţa asta grea.

— Ştiu, murmură Soames. Cum se mai poartă Dartie?

— Ar putea fi şi mai rău; dar mă usucă de bani. Spune, Soames, vrei să vin mâine cu tine la Tribunal?

Soames întinse mâna către ea. Din acest gest văzu Winifred cât se simţea de singur, şi-i strânse

mâna.

— Nu-ţi mai face sânge rău, băiete. Să vezi cât de bine ai să te simţi după ce va trece totul.

— Nu ştiu cu ce-am greşit, zise Soames aproape fără glas; n-am priceput niciodată. Totul a mers pe dos. Am iubit-o; am iubit-o întotdeauna.

Pe buza lui Soames izvorî o picătură de sânge; Winifred fu foarte emoţionată.

— Nu încape îndoială că s-a purtat prost cu tine! Dar spune-mi, Soames, ce mă fac eu cu căsătoria lui Val? Nici nu ştiu ce să-i scriu! Cum să-i scriu, când mâine e procesul? Tu ai văzut fata. E drăguţă?

— Da, e frumuşică, zise Soames. Brună, destul de fină.

Winifred gândi: „Atunci, nu-i chiar atât de rău. De altfel Jolyon avea stil”.

— Altă încurcătură! Ce-o să zică tata?

— Nu trebuie să afle, zise Soames. Războiul se sfârşeşte în curând şi ai face bine să-l laşi să rămână acolo în chip de fermier.

Vorbele acestea însemnau că, pentru el, nepotul său era pierdut.

— Nu i-am spus lui Monty nimic, şopti Winifred, foarte tristă.

Procesul se judecă a doua zi, înainte de amiază; dezbaterile n-au ţinut nici o jumătate de ceas. Soames – palid, elegant, cu o privire tristă – suferise atât de mult până atunci, încât, ajuns în faţa instanţei, primi totul ca un om mort. În clipa în care se pronunţă sentinţa, plecă din Palatul de Justiţie.

Mai erau patru ceasuri şi toată lumea va vorbi despre el!

„Divorţul unui avocat!” În locul senzaţiei de moarte, de nesimţire, năvăliră în sufletul său mânia şi încăpăţânarea. „Să fiţi ai dracului!” gândi el. „N-am să fug de voi. Am să mă port ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat”. Deşi era foarte cald, merse pe jos prin Fleet Street şi Ludgate Hill până la clubul său din City, luă masa şi se întoarse la birou. Lucră

după-amiaza întreagă fără să se ridice de la masa de lucru.

Când ieşi, văzu pe feţele funcţionarilor săi că ştiau totul; drept răspuns la privirile lor ciudate, Soames luă un aer atât de ironic şi dispreţuitor, încât aceştia se ruşinară. În faţa bisericii Sf. Paul se opri pentru a cumpăra cel mai serios jurnal de seară. Da! Scria despre el: *„Divorţul unui avocat binecunoscut. Vărul său acuzat de adulter. Daunele dăruite orbilor!”* Aşa, deci totul era scris în ziar! Şi se uita la toţi oamenii care treceau pe lângă el, întrebându-i din ochi: „Oare şi tu ai aflat?” Deodată simţi că-i vine rău, parcă îi vâjâia capul. Ce-o fi asta? Mai-mai să-şi piardă echilibrul! Nu, nu trebuie să se lase! Nu trebuie să se îmbolnăvească! Nu trebuie să se mai gândească la ceea ce a fost! Va merge la Tamisa, va lua o barcă, va vâsli şi va pescui. „Nu trebuie să mă las doborât”, cugetă.

Deodată îi veni în minte că înainte de a pleca din Londra mai avea ceva important de rezolvat. *Madame* Lamotte! Trebuie să-i explice cum e Legea. Mai sunt şase luni până când va fi cu desăvârşire liber! Dar nu voia s-o vadă pe Anette! Îşi duse mâna la creştet – era foarte fierbinte.

Trecu prin Covent Garden. Sfârşit de iulie, zăpuşeală; aerul îmbâcsit al acestei pieţe părăsite îl înăbuşea, iar Soho i se păru, mai mult ca oricând, cuibul blestemat al decăderii morale. Numai restaurantul „Bretagne”, îngrijit, zugrăvit cu gust, cu arbuşti în cele două hârdaie vopsite în albastru, avea o nuanţă de distincţie şi rafinament franţuzesc. La ora aceasta nu era ocupat, chelneriţele palide şi curat îmbrăcate pregăteau mesele pentru seară. Soames trecu prin restaurant şi bătu la uşa biroului. Spre dezamăgirea lui, îi răspunse Anette. Şi ea era palidă şi ostenită de căldură.

— N-aţi mai dat de mult pe la noi, îi zise cu glas tărăgănat.

Soames zâmbi.

— Nu e din vina mea; am fost foarte ocupat. Unde e mama dumitale, Anette? Aş vrea să-i spun

ceva.

— Mama nu e acasă.

Privirea ei era stranie. Soames se întrebă: „Ce-o fi ştiind ea? Ce i-o fi spus mama ei?” Efortul de a ghici gândurile fetei îi produse o stare de ameţeală. Se prinse cu mâna de marginea mesei; o văzu pe Anette ca prin ceaţă venind spre el, cu ochii mari deschişi şi uluiţi. Închise ochii şi zise:

— Nu-i nimic. Cred că am o insolaţie.

Soare! El suferea tocmai din pricina întunericului!

Anette zise cu voce calmă, în limba franceză:

— Luaţi loc, o să treacă.

Îl apăsă pe umăr; Soames se prăbuşi pe un scaun. După ce îi trecu ameţeala, deschise ochii; ea îl privea. Ce expresie de nepătruns, ce privire stranie în ochii unei fete de douăzeci de ani!

— Vă e mai bine?

— Da, mi-a trecut, zise Soames.

Instinctul îi spunea că n-are nici un rost să pară slab în faţa ei; diferenţa de vârstă dintre el şi ea era o piedică destul de mare. Faţă de Anette, singurul lui noroc era că poseda o voinţă fermă; în ultima vreme pierduse din pricina nehotărârii, acum trebuie să fie atent. Se ridică şi zise:

— Am să-i scriu mamei dumitale. Plec pentru o vacanţă mai lungă în casa mea de pe malul Tamisei. Mi-ar face plăcere să veniţi pentru câteva zile acolo. Acum e sezonul cel mai potrivit. Nu-i aşa că veţi veni?

— O să fie foarte frumos.

Rostise „r”-ul cu accentul ei caracteristic, dar altfel, nici vorbă de entuziasm. Soames continuă trist:

— Nu suporţi bine căldura, Anette! Nu-i aşa? Câteva zile pe malul râului o să-ţi priască. Noapte bună!

Anette făcu o plecăciune. Gestul ei avea o nuanţă de resemnare.

— Sunteţi în stare să mergeţi? Să nu vă dau o cafea?

— Nu, zise Soames hotărât. Dă-mi mâna!

Anette îi întinse mâna. Soames o duse la buze. Uitându-se la ea, văzu din nou acea expresie stranie. Când ieşi, îşi zise: „Nu ştiu ce să cred – dar nu trebuie să mă gândesc – nu trebuie să mă amărăsc”.

Dar mergând spre Pall Mall, se gândea şi era amărât. El era englez, nu era de religia ei, vârstă destul de înaintată, doborât de această tragedie conjugală; ce-i oferea el acestei femei? Numai bogăţie, situaţie socială, viaţă uşoară, admiraţie! Era mult, dar era oare destul pentru o fată frumoasă, în vârstă de douăzeci de ani? N-o cunoştea deloc pe Anette. Ba chiar avea o oarecare teamă de firea acestor două franţuzoaice. Atât ea cât şi mama ei ştiau atât de bine ceea ce voiau! Erau aproape ca şi cei din neamul Forsyte. Se vedea limpede că nu dau pasărea din mână pentru cea de pe gard!

Când ajunse la club, era la limita puterilor; făcu un efort uriaş şi scrise următorul bilet, adresat lui *Madame* Lamotte:

Dragă *Madame*,

Din articolul pe care vi-l trimit aici alăturat, veţi vedea că astăzi s-a pronunţat sentinţa mea de divorţ. Totuşi, conform legilor din Anglia, nu mă pot căsători decât după confirmarea sentinţei, adică peste şase luni. Până atunci însă vă rog să mă socotiţi un pretendent serios la mâna fiicei dumneavoastră. Peste câteva zile am să vă scriu din nou, dar vă rog de pe acum să primiţi invitaţia de a petrece câteva zile în casa mea de pe malul Tamisei.

Al dumneavoastră sincer,
Soames Forsyte

După ce lipi plicul şi îl puse la cutie, intră în sufragerie. Trei linguri de supă fură de-ajuns; îşi dădu seama că nu poate mânca. Trimise după o birjă, se urcă în ea şi porunci să-l ducă la Paddington Station, de unde, cu primul tren, plecă la Reading.

Ajunse acasă tocmai când apunea soarele; ieşi să se plimbe pe pajişte. Aerul era îmbălsămat de parfum de garoafe şi rezeda. Dinspre apă adia un vânt uşor, răcoritor.

Odihnă, linişte! Sărman suflet, odihneşte-te! Goneşte durerea, ruşinea şi mânia din mintea ta! Nu îngădui acestor hidoase păsări de noapte să hoinărească în sufletul tău! Desparte-te de tine, odihneşte-te, uite cum dorm porumbeii cocoţaţi în porumbar, iar acolo departe, în pădure, sălbăticiunile dorm şi ele, oamenii simpli în căsuţele lor, chiar pomii şi râul se pregătesc de culcare; amurgul coboară încet-încet, apa devine o fâşie argintie, cerul se întunecă, e albastru ca florile de neghină, răsar stelele – uită – odihneşte-te!

CAPITOLUL X

SFÂRŞIT DE VEAC

La Paris, în ultima zi a lunii ianuarie 1901, Soames se căsători cu Anette. Totul a fost făcut cu atâta discreţie, încât chiar şi Emily află abia după ce faptul fu împlinit. A doua zi după căsătorie, Soames şi soţia sa s-au instalat într-unul din acele hoteluri liniştite din Londra unde, pentru mai nimic, poţi cheltui mai mulţi bani decât oriunde pe suprafaţa pământului. Anette, îmbrăcată la cele mai mari case de modă din Paris, era atât de frumoasă, încât îi dădea mai mare satisfacţie decât dacă ar fi cumpărat un porţelan preţios sau un tablou rar; abia aştepta momentul s-o prezinte în Park Lane, Green Street şi la Timothy.

Dacă în zilele acelea l-ar fi întrebat cineva: „Spune drept, o iubeşti pe fata asta?” Soames i-ar fi răspuns: „S-o iubesc? Ce-i aceea iubire? Mă întrebi dacă am pentru ea acelaşi sentiment pe care l-am avut odinioară pentru Irene, chiar din clipa în care am văzut-o pentru prima oară? Atunci îţi răspund: Nu! Vrei să ştii dacă mai sunt în stare să suspin, să tânjesc după o femeie aşa cum am suferit pentru Irene când, deşi m-a respins de la început, eu n-am avut nici o clipă de linişte până n-a cedat rugăminţilor mele? îţi spun: Nu! Mă întrebi dacă admir tinereţea şi frumuseţea lui Anette, dacă simţurile mele sunt biciuite când o văd în preajma mea? Da! Vrei să ştii dacă cred că îmi va fi fidelă, că va fi o soţie cumsecade şi o mamă bună pentru copiii mei, iarăşi îţi spun: Da! Ce-mi trebuie mai mult? La urma urmei sunt convins că trei sferturi din femeile măritate nu primesc altceva de la bărbaţii cu care se căsătoresc.” Iar dacă interlocutorul lui ar fi continuat: „Şi socoteşti că este drept să ceri acestei fete să ţi se dăruiască pentru toată viaţa, atâta vreme cât nu te-ai apropiat de sufletul ei?” Soames ar fi răspuns: „Francezii privesc lucrurile cu totul altfel decât noi. Pentru ei,

căsătoria înseamnă bunăstare materială şi copii. Iar după experienţa mea, mi se pare că au dreptate. De data aceasta nu aştept de la soţia mea mai mult decât trebuie, adică mai mult decât îmi poate da. Nu m-aş mira dacă, peste ani şi ani, voi avea necazuri cu ea, dar atunci voi fi bătrân şi voi avea copii. Am să închid ochii. Eu am trăit marea pasiune a vieţii mele; poate că şi ea o va avea pe a ei – nu cred s-o facă pentru mine. Eu îi ofer multe, şi în schimb nu-i cer decât copii, sau măcar un fiu. Dar sunt convins de un singur lucru: femeia are mult bun-simţ!”

Iar dacă interlocutorul, nesatisfăcut, ar merge mai departe cu întrebările: „Deci dumneata nu cauţi să creezi o legătură sufletească în această căsătorie?” Soames l-ar privi peste umăr, cu un zâmbet ironic în colţul gurii, zicând: „Dacă ar exista, bine; dacă nu, şi aşa-i bine. Eu vreau ca simţurile mele să fie satisfăcute, să am un copil prin care să trăiesc mai departe; iar în casa mea să fie rafinament şi o atmosferă plăcută; nu doresc mai mult. Ce pretenţii mai pot avea la vârsta mea? Sper că n-am să mă abat de pe calea pe care am pornit, sper să nu mă rătăcesc iar în cine ştie ce sentimentalism ridicol.” După acestea, orice om cu bun-simţ renunţă să mai pună întrebări.

Murise regina, iar aerul din cel mai mare oraş al lumii era mohorât de lacrimi reţinute. În dimineaţa funeraliilor, Soames, în haina îmblănită şi cu ţilindru, însoţit de Anette, în haină de blană neagră, trecură prin Park Lane, mergând spre Hyde Park. Deşi, de obicei, nu-l prea impresionau evenimentele publice, acesta îl emoţiona, căci, simbolic, însemna sfârşitul unei lungi perioade de belşug. În anul 1831, când s-a urcat pe tron regina Victoria, „Superior Dosset Forsyte” construia case pentru a urâţi Londra; iar James, un băieţandru în vârsta de douăzeci şi şase de ani, punea temeliile carierei sale de avocat. Pe străzi goneau trăsuri cu cai; bărbaţii purtau baston, îşi rădeau buza de sus, mâncau scrumbii din butoiaşe; la spatele cabrioletelor şedeau lachei; femeile vorbeau afectat

şi nu aveau avere personală; oamenii erau foarte bine crescuţi, iar săracii locuiau în cocini de porci; bieţii nenorociţi erau spânzuraţi pentru infracţiuni uşoare, iar Dickens abia începuse să scrie. Aproape două generaţii îşi trăiseră traiul – vapoare, căi ferate, telegraf, biciclete, lumină electrică, telefon şi acum automobile – şi se strânseseră atâţia bani, încât în loc de opt la sută, acum se dădea dobândă de numai trei la sută, iar averea celor din neamul Forsyte se măsura cu mia de lire sterline! Criteriile morale se schimbaseră, obiceiurile nu mai erau aceleaşi, bărbaţii deveniseră nişte maimuţoi care se schimbau de la o zi la alta, Dumnezeu ajunsese Mamona[38] – iar Mamona era atât de adorat, încât credea chiar şi el că e Dumnezeu. Vreme de şaizeci şi patru de ani a înflorit proprietatea şi s-a format burghezia; an de an s-a întărit, s-a cizelat, a evoluat până când obiceiurile, ideile morale, vorbirea, înfăţişarea, îmbrăcămintea şi sufletul ei nu se mai deosebeau de nobilime. A fost o epocă în care libertatea individuală a fost pusă în ramă de aur, iar dacă un om avea bani, el era liber în drept şi în fapt, iar dacă nu avea bani, era liber în drept şi nu în fapt. O epocă în care ipocrizia a fost ridicată la rangul de dogmă, aşa încât dacă, în aparenţă, erai onorabil, lumea te respecta cu adevărat. A fost o epocă grandioasă, care a schimbat totul, în afară de natura omenească şi de natura Universului.

Pentru a fi martori la actul care punea capăt acestui veac, toţi locuitorii Londrei – oraşul favorit şi răsfăţat al epocii muribunde – se revărsau în Hyde Park prin toate intrările. Acesta era centrul erei victoriene, terenul în care a vânat cu atâta noroc neamul Forsyte. Cerul era cenuşiu, ploaia măruntă abia încetase, şi mulţimea întunecată se aduna mereu pentru a privi cortegiul. „Buna, bătrâna” regină, bogată în ani şi virtuţi, ieşea pentru ultima dată din izolarea ei, pentru a-i da Londrei o zi de sărbătoare. Dinspre Houndsditch, Acton, Ealing, Hampstead, Islington şi Bethnal Green; dinspre

Hackney, Hormsey, Leyonstone, Battersea şi Fulham; şi de pe acele păşuni verzi în care înfloreşte neamul Forsyte – Mayfair şi Kensington, St. James şi Belgravia, Bayswater, Chelsea şi Regent Park – oamenii roiau spre drumul pe care, în curând, va trece moarta cu tot alaiul ei cernit. Nu va mai fi niciodată o regină cu o domnie atât de lungă, iar oamenii nu vor mai avea prilejul să privească, într-un singur spectacol, înmormântarea atâtor ani din istoria neamului. Ce păcat că războiul nu se isprăvise încă, ce bine ar fi fost dacă pe coşciugul ei s-ar fi putut aşeza şi Coroana Biruinţei! De altfel toţi şi toate veniseră pentru a o sărbători şi a o însoţi pe ultimul ei drum: soldaţi, marinari, prinţi din ţări străine, drapele îndoliate, clopote cântând, şi apoi valurile mulţimii mohorâte, întunecate, cu inimile adânc mâhnite sub hainele lor negre de sărbătoare. Căci nu murise numai o regină, murise o femeie care biruise suferinţa şi care trăise cu înţelepciunea şi armonia hărăzite ei de Natură.

În mulţimea înşirată lângă gardul de la Hyde Park, ţinând-o de braţ pe Anette, Soames aştepta. Da, într-adevăr! S-a dus un veac! Sindicalismul începuse să prindă putere, în Camera Comunelor intraseră laburiştii, în aer plutea o senzaţie stranie, ceva ce nu se poate tălmăci în vorbe, dar simţeai că situaţia s-a schimbat. Soames îşi aduse aminte de gloata aceea din noaptea Mafeking şi de vorbele lui George Forsyte: „Toţi sunt socialişti, râvnesc la averea noastră”. Întocmai ca şi James, Soames nu ştia ce să zică, nu se pricepea ce-o să fie când Eduard se va urca pe tron. Nu vor mai fi liniştiţi şi siguri, ca pe vremea bătrânei Vichy! Strânse braţul tinerei sale soţii. Iată ceva sigur, era a lui, o fărâmă de proprietate palpabilă, avea, în sfârşit, şi el un cămin; averea lui avea un rost, soţia lui era un obiect real. Mulţimea îl lipi şi mai strâns de Anette; Soames se străduia să-şi păstreze locul şi se simţea mulţumit. Oamenii din jurul lor se mişcau, mâncau sandvişuri şi aruncau firimiturile pe jos; băieţii se urcaseră în platani, trăncăneau ca maimuţele, rupeau

crengile şi zvârleau coji de portocale. Trecuse ora anunţată; în curând trebuia sa sosească cortegiul! Şi deodată, la spate, în stânga, văzu un bărbat înalt, cu pălărie de fetru şi o mică barbă care începea să încărunţească, împreună cu o femeie înaltă, cu pălărie de blană şi faţa acoperită cu un voal. Erau Jolyon şi Irene; vorbeau, îşi zâmbeau, strânşi unul lângă altul, aşa cum era el cu Anette! Ei nu-l vedeau; dar Soames, cu o stranie strângere de inimă, îi urmări pe furiş. Păreau fericiţi! Ce căutau ei acolo! Făpturi profund imorale, care trădaseră idealurile epocii victoriene! Ce legătură era între ei şi mulţimea aceasta? Atât el cât şi ea au fost de două ori scoşi din rândul oamenilor, pentru că au călcat legile moralei – şi acum vin aici să preamărească amorul şi desfrânarea! îi urmări vrăjit; deşi o ţinea pe Anette de braţ, Soames fu silit să-şi mărturisească, cu părere de rău, că femeia aceea... Irene... Oh, nu! Nu va recunoaşte lucrul acesta niciodată! Şi întoarse capul. Nu *vrea* să-i vadă, nu va îngădui să recunoască în sufletul lui amărăciunea de odinioară, dorinţa aceea din trecut! Anette se întoarse către el şi zise:

— Soames, uită-te la domnul şi la doamna aceea; sunt sigură că te cunosc. Cine sunt?

Soames întoarse capul într-o parte.

— Care?

— Uită-te, acolo! Tocmai acum au plecat. Sunt sigură că ei te cunosc.

— Nu! răspunse Soames; ţi s-a părut, draga mea.

— Ce femeie frumoasă! Şi ce mers! *Elle est tres distinguée*[39].

Soames se uită în urma lor. Aşa – legănându-se semeaţă, străină şi de nepătruns – a intrat Irene în viaţa lui, şi tot aşa a plecat de la el, fără să-i fi îngăduit să se apropie de sufletul ei. Se întoarse brusc, nu mai voia să privească imaginea trecutului său care se îndepărta.

— Mai bine fii atentă aici. Iată-i că sosesc!

Dar în timp ce o ţinea de braţ, atent la capul cortegiului, Soames fu cutremurat de senzaţia că pierduse ceva şi că îi va simţi lipsa întotdeauna; şi fără să vrea, încercă părerea de rău că nu le poate avea pe amândouă.

Încet-încet venea muzica, apoi cortegiul şi, în tăcere, intrării prin poarta parcului. Anette şopti:

— Cât e de trist şi frumos!

Soames simţi cum îl strângea de mână în timp ce se ridicase în vârful picioarelor; emoţia mulţimii mişcă şi inima lui. Iată-l, soseşte: coşciugul reginei, în care se stinge, încet, un veac. Şi în timp ce trecea prin faţa lor, din mulţime se auzi un geamăt prelung, un murmur cum Soames nu mai auzise, inconştient, primitiv, profund şi sălbatic. Sunet atât de ciudat, încât nici el şi nici cei din jurul său nu-şi dădeau seama dacă şi ei au gemut, într-adevăr, straniu! Prinosul unui veac în faţa propriei lui morţi... Oh!... Viaţa le scăpase din mâini. Ceea ce li se păruse nemuritor s-a dus! Regina!... Dumnezeu s-o binecuvânteze!

Geamătul mulţimii mergea în urma sicriului, întocmai cum dâra de foc înaintează pe un câmp cu iarba uscată; pas la pas cu el, cobora pe drumul cortegiului o milă, apoi altă milă; iar mulţimea gemea. Parcă era glas de om, şi totuşi nu era din lumea aceasta; un glas pornit din subconştientul firii animalice, aflată acum faţă-n faţă cu moartea şi cu deşertăciunea acestei lumi. Nimeni, nici unul din noi nu putem trăi în veşnicie! Urmă o scurtă tăcere – foarte scurtă, căci oamenii reîncepură a vorbi despre cortegiu. Soames rămase până când Anette spuse că vrea să plece; ieşiră din parc şi se duseră la masă la tatăl său.

James îşi petrecuse dimineaţa privind prin fereastra camerei de culcare. Era ultimul spectacol pe care-l mai vedea – ultimul dintr-un şir atât de lung! S-a dus regina! Era femeie bătrână. El şi cu Swithin au fost la încoronarea ei... ce fetişcană tânără, zveltă, n-avea nici vârsta lui Imogen! Mai târziu se îngrăşase tare. El şi cu Jolyon au fost la

căsătoria ei cu neamţul acela, prinţul consort; s-a purtat destul de bine până când a murit, şi a lăsat-o văduvă cu un fiu. James şi-a adus aminte de îngrijorarea cu care priveau ei pe acest tânăr fără experienţă de viaţă, cum seri de-a rândul el, fraţii săi şi prietenii lor şedeau la un pahar de vin şi un coş de nuci, vorbind despre moştenitorul tronului. Şi iată-l că acum e rege! Se zice că e mai serios... James nu ştia ce să zică, nu se pricepea! N-ar fi de mirare dacă ar fi şi acum cheltuitor.

Ce mulţime de oameni era pe stradă! Parcă nici nu trecuse atât de multă vreme de când, împreună cu Swithin, erau şi ei în mulţimea adunată la Westminster Abbey, pentru a vedea încoronarea; după aceea Swithin l-a dus la Cremorne – ce băiat de viaţă era Swithin! Nu, n-a fost cu mult înainte de Anul Jubiliar când, împreună cu Roger, au închiriat un balcon în Piccadilly. Jolyon, Swithin, Roger s-au prăpădit toţi; în luna august el va avea nouăzeci de ani! Soames s-a recăsătorit cu o franţuzoaică. Francezii erau oameni ciudaţi, dar el auzise că femeile lor sunt mame bune. Vremurile s-au schimbat! Se zice că împăratul Germaniei a venit şi el la înmormântare, dar telegrama pe care i-a trimis-o lui Kruger n-a fost la locul ei. Nu ar fi de mirare ca într-o bună zi individul acela să facă un bucluc. Hm, da! S-a schimbat lumea! N-avea ce le face, când el nu va mai fi! Copiii trebuie să se descurce singuri! Dar nu ştia unde se va duce el! Iar Emily a poftit la masă pe Dartie, Winifred şi Imogen, pentru a le prezenta pe soţia lui Soames... Emily făcea întotdeauna câte ceva... Şi lumea zice că Irene trăieşte cu Jolyon. Desigur că acum se vor căsători.

„Ce-ar fi spus fratele meu Jolyon la toate cele ce s-au întâmplat?” gândi el. Dar îşi dădu seama că e cu neputinţă să afle părerea fratelui său mai mare, pe care-l respectase atât de mult odinioară; James se întristă, se ridică din fotoliul de lângă fereastră şi, tulburat, începu să se plimbe încet, cu greu, prin cameră.

„Era frumoasă”, gândi el. „Mi-a fost foarte dragă. Poate că Soames nu s-a potrivit cu ea – nu ştiu ce să zic – nu mă pricep. Noi n-am avut niciodată necazuri cu nevestele noastre. S-au schimbat femeile, totul s-a schimbat! Iar acum a murit regina! Da, a murit! N-am ce face!” Mulţimea începu să se agite, James se opri la fereastră, cu nasul lipit de sticla albă, din pricină că geamul era îngheţat... „Au adus-o la Hyde Park Corner – acum trec prin faţa casei lui! De ce nu vine şi Emily să vadă cortegiul? Ce-şi pierde vremea cu masa? în clipa aceea Emily îi lipsea, ar fi vrut să fie lângă el! Printre crengile pleşuve ale platanilor, James putu vedea procesiunea; oamenii scoteau pălăriile din cap – mulţi din ei vor răci poate, nu e de mirare, căci era frig! în spatele lui auzi un glas.

— De aici vezi foarte bine, James!

— Aici erai? mârâi James. De ce n-ai venit mai devreme? Cât p-aci să scapi cortegiul!

Tăcu şi privi încordat.

— Ce e zgomotul acesta? întrebă el deodată.

— Nu e nici un zgomot, răspunse Emily; îţi închipui c-o vor aclama?

— Dar eu aud ceva.

— Prostii, James!

Prin ferestrele duble nu se putea auzi nici un zgomot de pe stradă; James auzea însă geamătul din inima lui, durerea că vede cu ochii lui cum se sfârşeşte un veac.

— Să nu-mi spui niciodată unde mă veţi înmormânta, zise pe neaşteptate. Nu vreau să ştiu.

Se întoarse cu spatele la fereastră. Trecea regina, pleca bătrâna noastră regină; a avut şi ea multe necazuri – poate se bucură c-a scăpat de ele! Mai ştii?

Emily puse mâna pe periile de cap.

— Abia mai am vreme să-ţi perii capul, îi zise; acum trebuie să fie aici. Trebuie să fii cât se poate de frumos, James!

— Ah! mârâi el; am auzit că e frumuşică.

Întâlnirea cu noua lui noră avu loc în sufragerie. James şedea lângă cămin. Anette intră. Îşi sprijini mâinile pe braţele fotoliului şi se ridică încet. Purta o redingotă neagră impecabilă; se aplecă uşor înainte, slab ca linia din geometria lui Euclid, strânse mâna pe care i-o întinse Anette, iar ochii lui îngrijoraţi, în mijlocul obrazului zbârcit şi palid, poposiră întrebător asupra lui Anette. Tinereţea ei aduse puţină căldură în ochii lui James şi-i îmbujoră obrajii.

— Ce mai faci? îmi închipui că aţi fost s-o vedeţi pe regină. Aţi trecut uşor prin înghesuiala de pe străzi?

Astfel o salută James pe aceea de la care aştepta el un nepot care să-i poarte numele.

Anette îl privi cu mirare – era atât de bătrân, slab, alb şi curat – şi şopti ceva în limba franceză, dar James nu înţelese nimic.

— Da, da, zise el; desigur, vă e foame. Soames, sună te rog, nu-l mai aşteptăm pe Dartie.

Dar tocmai atunci intrară şi ei. Dartie refuzase să renunţe la tabieturile lui pentru a ieşi în stradă s-o vadă pe „bătrâna”. Se dusese la clubul „Iseeum” şi, şezând la masă, în fumoar, cu un *cocktail* cam matinal în faţă, aruncase o privire asupra cortegiului. Iar după ceremonie, Winifred şi Imogen au fost obligate să facă încă o dată drumul din parc până în oraş, pentru a-l lua pe Dartie de la club. Ochii lui căprui se opriră asupra lui Anette cu uimire şi oarecare satisfacţie. Iată a doua femeie frumoasă pe care a pus mâna Soames! Ce-or fi găsind femeile la el? Nu încape îndoială că şi aceasta îi va face o festă ca şi prima nevastă; dar până atunci tipul a avut noroc! Dartie îşi răsucea mustaţa cu aceleaşi gesturi de odinioară; nouă luni de viaţă liniştită, în căminul lui din Green Street, îl readuseseră aproape la greutatea normală şi-i redaseră îndrăzneala. La masă, Emily se străduia să facă atmosfera cât mai plăcută. Winifred era distinsă şi calmă, Imogen prietenoasă şi vorbăreaţă. Dartie

își dădea aere, iar James o poftea mereu pe Anette să mănânce.

Cu toate acestea, Soames simți că nu fusese o masă destul de reușită pentru mireasa lui. Plecară foarte curând. În trăsură Anette zise:

— Domnul Dartie acela, *je n'aime pas ce type-là*[40] *!*

— Zău, nici eu nu-l pot suferi! spuse Soames.

— Sora ta e foarte simpatică, fetița e nostimă. Tatăl tău e foarte bătrân. Cred că mama ta are necazuri cu el; n-aș vrea să fiu în locul ei.

Soames dădu din cap; tânăra lui soție văzuse totul just, dar rece și dur; aceasta îl cam neliniștea. Se prea poate să-i fi trecut prin gând: „Când eu voi avea optzeci de ani, ea va avea cincizeci și cinci: o să aibă necazuri cu mine!"

— Mai am niște rude la care trebuie să te duc, o să-ți pară caraghioși, dar trebuie să le facem o vizită. După aceea vom lua masa în oraș și vom merge la teatru.

Astfel a pregătit-o pentru vizita de la Timothy. Dar acolo, lucrurile s-au petrecut altfel. Cu toții au fost încântați să-l vadă pe Soames, care nu mai fusese de atâta vreme pe la ei; și s-au bucurat și de Anette!

— Ești foarte nostimă, scumpa mea; aș putea spune chiar că ești prea tânără și prea frumușică pentru scumpul meu Soames, nu-i așa? Dar el este un soț foarte atent și politicos, un soț din cale-afară de bun... aici mătușa Juley se opri și o sărută pe amândoi obrajii.

Mai târziu veni Francie, și mătușa Juley îi povesti:

— Are ochi albaștri ca floarea de neghină și-i atât de frumoasă încât nu m-am putut reține s-o sărut. Trebuie să recunosc că Soames are un gust desăvârșit. Are tip de franțuzoaică – deși nu mi se pare prea accentuat. În genul ei, mi se pare tot atât de frumoasă ca și Irene – dar nu are distincția și

farmecul ei. Nu-i aşa că Irene avea farmec? Pielea aceea albă, ochii aceia negri şi părul, *couleur de...*[41]

— *Feuille morte*[42], completă Francie.

— Da, da, a frunzei moarte, atât de straniu. Ţin minte şi acum că, pe vremea când eram fată tânără, înainte de a ne muta la Londra, aveam acasă un foxterier; avea o pată cafenie pe creştetul capului, pieptul era alb, ochii negri minunaţi şi era femelă.

— Bine, mătuşico, zise Francie; dar nu văd nici o legătură cu...

— Oh! răspunse mătuşa Juley, destul de enervată; era atât de fermecătoare, ochii şi părul ei, ştii... şi brusc tăcu, parcă se speriase şi ea de cele ce spunea.

— *Feuille morte*, zise iute Hester; bagă de seamă, ţine minte şi tu!...

Între cele două surori se iscase o discuţie aprigă, dacă e bine sau nu să-l cheme şi pe Timothy pentru a o vedea pe Anette.

— Oh, nu-l deranjaţi! zise Soames.

— Nu-i vorba de deranj, dar se prea poate să-l enerveze puţin faptul că Anette este franţuzoaică. Chestiunea aceea de la Fashoda[43] l-a supărat foarte mult. Hester, eu sunt de părere că e mai bine să nu riscăm. Nu e bine să profităm numai noi de prezenţa ei? Şi tu ce mai faci, Soames? Ţi-ai revenit complet după...

Hester interveni grabnic:

— Cum îţi place Londra, Anette?

Soames, tulburat, aştepta răspunsul. Anette vorbi liniştit, cu bun-simţ:

— Oh! Cunosc Londra, am mai fost pe aici.

El n-a îndrăznit să-i vorbească niciodată despre restaurant. Francezii, în general, au cu totul alte păreri despre nobleţe şi poate că lui Anette i s-ar fi părut ridicol să ascundă că mama ei a avut un restaurant. De aceea Soames a aşteptat până după căsătorie, dar acum regreta că nu i-a vorbit mai devreme.

— Şi care parte o cunoşti mai bine? întrebă mătuşa Juley.

— Soho, răspunse Anette, simplu.

Soames îşi încleşta fălcile.

— Soho? repetă mătuşa Juley; Soho?

„Soho ăsta va trece din gură-n gură până va afla toată familia”, gândi Soames.

— Este un cartier foarte franţuzesc şi interesant, zise Soames.

— Da, murmură mătuşa Juley; unchiul tău, Roger, a avut pe vremuri nişte case prin partea aceea; îmi aduc aminte că mereu avea procese de evacuare cu chiriaşii.

Soames schimbă vorba şi trecu la Mapledurham.

— Desigur că vă veţi instala în curând în casa aceea. Noi cu toţii abia aşteptăm ziua în care Anette va avea un mic..., zise mătuşa Juley.

— Juley! strigă mătuşa Hester scoasă din fire. Sună să ne dea ceaiul!

Soames nu avu curajul să aştepte ceaiul, ci o luă pe Anette şi plecară. Când se văzură aşezaţi în birjă, îi spuse:

— Eu, dacă aş fi în locul tău, n-aş pomeni nimic despre Soho. E un cartier destul de puţin distins al Londrei, iar tu nu mai ai nici o legătură cu restaurantul acela. Adică, vreau să spun că aş vrea să fii în relaţii numai cu oameni distinşi şi că englezii sunt de un snobism înspăimântător.

Ochii senini ai lui Anette se deschiseră mari de tot; pe buzele ei apăru un zâmbet uşor şi zise:

— Da?

„Hm!”, cugetă Soames. „Privirile acestea sunt pentru mine”; şi, uitându-se aspru la ea, gândi: „Are spirit comercial înnăscut; de aceea trebuie să înţeleagă odată pentru totdeauna chestiunea aceasta!”

— Ascultă-mă, Anette, este foarte simplu; trebuie doar să mă înţelegi. La noi, liber-profesioniştii şi oamenii care nu muncesc se socotesc mai distinşi decât negustorii; cei foarte

bogaţi, bineînţeles, se bucură de oarecare consideraţie însă. Poate să ţi se pară stupid, dar asta e situaţia şi n-avem ce-i face. De aceea, în Anglia, nu e bine ca lumea să ştie că aţi avut restaurant, prăvălie sau aţi făcut vreun negoţ oarecare. Deşi este o ocupaţie foarte onorabilă, te pecetluieşte într-un anumit fel; şi nu vei mai putea duce o viaţă atât de plăcută, nu vei putea avea relaţii atât de alese. Cred că ai priceput.

— Da, zise Anette; aşa e şi în Franţa.

— Oh! murmură Soames, uşurat şi uimit. Într-adevăr, clasa din care faci parte înseamnă mare lucru.

— Da, răspunse ea; *comme vous êtes sage*[44] *!*

„Foarte bine”, gândi Soames urmărind buzele lui Anette; „numai de n-ar fi atât de cinică”. El nu ştia atât de bine franţuzeşte încât să-l îngrijoreze faptul că soţia lui nu-i spusese încă „tu”. O prinse de mijloc şi îi şopti cu greu:

— *Et vous êtes ma belle femme*[45].

Anette pufni în râs.

— *Oh, non! Oh, non! ne parlez pas français, Soames*[46]. Ce voia să spună doamna aceea bătrână, mătuşa ta, că toţi abia aşteaptă să...?

Soames îşi muşcă buza.

— Dumnezeu ştie! îi zise; ea spune totdeauna câte ceva; dar Soames ştia mai bine decât Dumnezeu.

CAPITOLUL XI

AŞTEPTARE

Războiul nu se mai sfârşea. Nicholas spusese că dacă războiul acesta nu costase trei sute de milioane de lire sterline, nu costase nici un ban! Impozitul pe venituri era grav ameninţat. În schimb, însă, ştiau pe ce au dat banii, căci Africa de Sud va fi pe veci a Angliei. Şi cu toate că noaptea la trei se trezeau foarte îngrijoraţi – instinctul lor de proprietate nu avea astâmpăr – spre dimineaţă se mai potoleau, mângâindu-se cu gândul că pe lumea aceasta nu poţi căpăta nimic dacă nu dai ceva în schimb, în general, oamenii îşi vedeau de treburi, parcă nici n-ar fi fost război, parcă n-ar fi existat lagăre de concentrare, parcă n-ar fi fost pe lume de Wet, care conducea atât de bine pe partizanii buri, încât englezii nu puteau pune mâna pe ei, şi nici încordare pe Continent; era ca şi cum nu-i îngrijora nimic. Atitudinea naţiunii era simbolizată de harta lui Timothy, lăsată în părăsire – căci el nu mai deplasa steguleţele, iar ele singure nu se mutau din loc, nu mergeau nici înapoi, nici înainte, aşa cum s-ar fi cuvenit să facă pentru a reprezenta situaţia de pe front.

Peste tot delăsare! *„Bursa Forsyte”* era în acalmie: erau îngrijoraţi cu toţii, neştiind ce va aduce ziua de mâine. La rubrica anunţurilor de căsătorii din ziarul *The Times*, apăru înştiinţarea: *„Jolyon Forsyte căsătorit cu Irene, unica fiică a decedatului Profesor Heron”;* dar neamul Forsyte nu era convins că informaţia cu privire la Irene era exactă. Totuşi, în cele din urmă au răsuflat uşuraţi, căci ziarul nu preciza: „Irene, fosta soţie” sau „soţia divorţată” a lui „Soames Forsyte”. De altfel familia a avut de la început o atitudine demnă de toată lauda faţă de povestea cu Irene. James a rezumat-o cel mai bine: „Aşa a fost să fie!” N-avea rost să-şi mai facă sânge rău! Cui i-ar folosi dacă ar comenta

această „ciocnire ruşinoasă”, ca să vorbim în termenii zilei.

Dar ce se va întâmpla de acum înainte, după ce Soames şi Jolyon s-au recăsătorit? Toţi erau curioşi. Se auzise că George făcuse prinsoare pe „şase la patru” că se va naşte un mic Jolyon mai înainte de un mic Soames. Caraghios mai era şi George! Se zvonise, de asemenea, că Dartie şi cu George puseseră rămăşag şi pe James, dacă va trăi adică până la nouăzeci de ani ori ba. Dar nimeni nu ştia care din cei doi era de partea lui James.

La începutul lunii mai, Winifred aduse vestea că Val a fost rănit la picior de un glonte rătăcit şi că va fi reformat. Îl îngrijea soţia lui. O să rămână puţin şchiop, dar nu era nimic grav. Ar fi vrut ca bunicul lui să-i cumpere o fermă în Transvaal, pentru a-şi face o crescătorie de cai. Holly primea de la tatăl ei opt sute de lire sterline pe an, aşa încât, împreună cu cele cinci sute pe care i le făgăduise bunicul lui, ar putea trăi destul de bine. Dar în ceea ce priveşte ferma, James nu ştia ce să zică; nu se pricepea; în orice caz se temea ca nu cumva Val să-i cheltuiască banii degeaba.

— Dar ştiţi dumneavoastră, Val trebuie să aibă totuşi o ocupaţie, zise Winifred.

Mătuşa Hester era de părere că bunicul lui este foarte înţelept, căci dacă nu-i cumpără fermă, băiatul nu va avea cum face afaceri proaste.

— Dar Val adoră caii, zise Winifred. Ar fi ocupaţia cea mai potrivită pentru el.

Mătuşa Juley spuse că, judecând după experienţa lui Montague, caii erau o afacere riscantă.

— Val e cu totul altfel, seamănă cu mine, zise Winifred.

Mătuşa Juley era convinsă că scumpul lor Val era deştept foc.

— N-am să uit niciodată cum a dat unui cerşetor un ban fals. Bunicul lui a fost atât de încântat! După părerea lui, asta dovedea prezenţă de

spirit. Îmi aduc aminte cum a spus că băiatul ăsta ar trebui să intre în marină.

Mătuşa Hester interveni:

— Winifred, tu nu eşti de părere că e mult mai bine ca tinerii să fie puşi la adăpost şi să nu facă afaceri riscante la vârsta lor?

— Ai dreptate, răspunse Winifred, poate că aşa ar fi bine dacă ar fi la Londra; căci aici e foarte distractiv să nu faci nimic. Dar acolo, în Africa, se va plictisi de moarte.

Mătuşa Hester socotea că, într-adevăr, ar fi foarte bine pentru Val dacă ar munci, dar ar trebui să găsească ceva unde nu poate pierde banii. Dacă n-ar avea bani, situaţia ar fi cu totul alta. Nu încape îndoială că Timothy a fost foarte cuminte când s-a retras din afaceri. Mătuşa Juley era curioasă să afle părerea lui Montague.

Winifred nu-i răspunse, căci Montague nu spusese decât: „Aşteptaţi până moare bătrânul”!

În acel moment fu anunţată Francie. Ochii îi erau luminoşi şi zâmbeau.

— Ei, ce aveţi de zis?

— Despre ce e vorba, scumpa mea?

— A apărut azi-dimineaţă în *The Times.*

— N-am văzut nimic; noi citim totdeauna jurnalul după cină; până atunci îl are Timothy.

Francie făcu ochii roată.

— Crezi că ne poţi spune şi nouă? zise mătuşa Juley. Ce este?

— Irene a născut un fiu la Robin Hill.

Mătuşa Juley răsuflă adânc.

— Dar... dar, s-au căsătorit abia în martie!

— Chiar aşa, mătuşico, tocmai asta e interesant!

— Îmi pare bine, zise Winifred. Mi-a fost foarte milă de el când şi-a pierdut fiul. Mi-am închipuit ce-ar fi fost pe sufletul meu dacă murea Val.

Mătuşa Juley parcă visa.

— Sunt curioasă să ştiu ce va zice dragul meu Soames, murmură. Atât a dorit să aibă şi el un fiu!

O păsărică mi-a şoptit întotdeauna că asta era dorinţa lui.

— Aşa şi este. Dacă nu intervine ceva neaşteptat, va avea şi el un fiu, zise Winifred.

Ochii mătuşa Juley scânteiau de bucurie.

— Ah, ce minunat! Pe când?

— Noiembrie.

Ce lună norocoasă! Dar ea ar fi încântată să se întâmple mai curând. James era bătrân, avea prea mult de aşteptat la vârsta lui!

Să aştepte! Le era grijă de James, căci în ceea ce le privea pe ele, se obişnuiseră cu aşteptarea. Într-adevăr, asta era singura lor distracţie. Să aştepte! Aşteptau să citească *The Times;* aşteptau să vină la ei vreo nepoată sau vreun nepot pentru a le aduce puţină viaţă; aşteptau veşti despre sănătatea lui Nicholas; despre hotărârea lui Christopher de a se face actor; informaţii cu privire la mâna nepotului doamnei MacAnder; aşteptau doctorul, căci Hester se trezea în ultima vreme în zorii zilei şi nu mai putea readormi; aşteptau să li se trimită cărţi de la biblioteca de împrumut, dar cele pe care le cereau erau întotdeauna date altcuiva; aşteptau ca Timothy să răcească; aşteptau o zi frumoasă, liniştită, caldă, dar nu prea fierbinte, pentru ca să poată face o plimbare în Kensington Gardens. Aşezate una la un colţ şi alta la celălalt colţ al căminului din salonul lor, aşteptau să bată ceasul, în timp ce mâinile lor slabe, noduroase, cu vine îngroşate, lucrau sârguincios cu andrelele sau cârligele de croşetat; părul lor primise poruncă să nu-şi mai schimbe culoarea şi rămânea mereu acelaşi. Îmbrăcate în rochii negre, de satin sau de mătase, aşteptau să fie primite la Curtea Regală, întrebându-se dacă Hester va putea merge în rochia ei verde închis şi Juley în cea cafenie, ceva mai închisă la culoare. Da, aşteptau în timp ce mintea lor era ocupată cu micile bucurii şi necazuri, evenimente şi speranţe de ale familiei – care reprezenta pentru ele lumea – întocmai cum vacile rumegă, încet şi liniştit, iarba de pe păşunea lor. Iar

naşterea copilului lui Soames era un eveniment care merita să fie aşteptat. Soames a fost întotdeauna nepotul lor preferat; le dăruise din când în când tablouri, venea pe la ele aproape în fiecare săptămână – în ultima vreme le-a lipsit foarte mult, vizitele lui rărindu-se – dar îl iubeau pentru că şi-au dat seama câtă nevoie avusese de simpatia lor pe vremea dezastrului din prima căsătorie. Naşterea moştenitorului lui Soames era un eveniment de importanţă covârşitoare atât pentru el, cât şi pentru tatăl său, căci James nu putea închide ochii până nu ştia precis cum stau lucrurile. James nu putea suporta incertitudinea; cu un ginere ca Montague, nici nu e de mirare că nu putea muri liniştit, lăsând în urmă numai nepoţi ai căror tată era Dartie. Şi apoi numele, numele familiei, era important! Pe măsură ce se apropia aniversarea de nouăzeci de ani, se întrebau ce măsuri de precauțiuni va mai lua James. El va fi primul Forsyte care a ajuns la vârsta aceasta, stabilind astfel un nou record pentru ele, căci împliniseră una optzeci şi şapte, cealaltă optzeci şi cinci; cu toate că nu se gândeau atât la ele, cât mai ales la Timothy, care n-avea încă nici optzeci şi doi de ani! Desigur că dincolo e o lume mai frumoasă! „În casa tatălui meu sunt multe lăcaşuri” era unul din versetele biblice preferate ale mătuşii Juley – ori de câte ori îl spunea, simţea mângâiere, căci îşi aducea aminte de casele cumpărate de Roger, graţie cărora şi-a strâns o avere atât de mare. Într-adevăr, *Biblia* le era de mare ajutor, în duminicile foarte frumoase se duceau la biserică. Câteodată, când ştiau că Timothy e plecat în oraş, Juley intra pe furiş în biroul lui şi punea, printre cărţile de pe masă, *Noul Testament* deschis – el citea mult, doar fusese editor! Dar băgase de seamă că, de fiecare dată, Timothy era bosumflat la masă. De altfel, şi Smither i-a spus că de mai multe ori a găsit câte o carte aruncată pe jos, când făcea curăţenie în biroul lui. Însă, cu toate acestea, ele nu erau convinse că în cer vor găsi camere atât de comode ca acestea, în care ele şi Timothy au

aşteptat atâţia ani. Îndeosebi mătuşa Hester se temea de clipa morţii. Pe ea o tulbura peste măsură orice schimbare, mai bine zis ideea unei schimbări, căci în viaţa lor nu se schimba, niciodată, nimic. Mătuşa Juley, care era mai vioaie, se gândea uneori cu plăcere la schimbarea reşedinţei. Ce plăcere îi făcuse ei călătoria la Brighton în anul în care a murit scumpa lor Susan! Dar, în acelaşi timp, ştia precis că Brighton era o localitate frumoasă, în vreme ce era greu de spus cum sunt lăcaşurile din cer; de aceea parcă tot mai bine era să aştepte aici, în lumea aceasta.

În dimineaţa zilei de 5 august, aniversarea lui James, amândouă erau din cale-afară de emoţionate. Smither, care le servea ceaiul la pat, ducea de la una la alta bileţele în care se sfătuiau ce au de făcut. Smither trebuia să se ducă până în Park Lane, să-i transmită cele mai bune urări din partea lor şi două mici daruri, să întrebe cum se simte domnul James şi cum a petrecut noaptea, căci, desigur, şi el era emoţionat foc. La întoarcere să treacă prin Green Street – nu prea era în drumul ei, dar de la Bond Street poate merge cu omnibuzul, şi poate că o mică schimbare îi va face chiar plăcere – şi să-i spună doamnei Dartie că e rugată să treacă neapărat pe la ele înainte de a pleca în vilegiatură.

Smither a făcut totul aşa cum i s-a poruncit; era o servitoare excelentă, formată cu treizeci de ani în urmă sub îndrumarea mătuşii Ann; astăzi nu mai găseşti o servitoare desăvârşită. Doamna James a spus că domnul James a dormit foarte bine astă-noapte, şi le trimite salutări; doamna James a mai spus că domnul este foarte ciudat şi că nu pricepe de ce e atâta agitaţie în jurul lui. Doamna Dartie le-a trimis salutări; va veni la ceai. Mătuşile Juley şi Hester erau cam ofuscate pentru că James nu le-a mulţumit în mod special pentru cadouri; în fiecare an uitau că James nu poate suferi cadourile – „Bani azvârliţi pe fereastră din pricina mea”, spunea James de fiecare dată. Totuşi, erau încântate, căci James era sănătos şi bine dispus. Apoi a început

aşteptarea – venea Winifred. Pe la ora patru a sosit împreună cu Imogen şi Maud, care tocmai se întorsese de la şcoală: „Şi Maud se va face fată frumoasă”, dar în prezenţa ei nu puteau afla veşti despre Anette. Mătuşa Juley îşi făcu în cele din urmă curaj şi întrebă dacă Winifred ştie ceva despre ea şi dacă Soames este îngrijorat.

— Unchiul Soames e întotdeauna îngrijorat, mătuşico, interveni Imogen; el nu e mulţumit niciodată cu ceea ce are.

Cuvintele acestea parcă le mai auzise mătuşa Juley. Ah, dar erau pe caricatura aceea făcută de George, dar pe care nimeni n-a vrut să le-o arate! Dar ce voia să spună Imogen? Că unchiul ei râvnea întotdeauna la mai mult decât avea? Nu se cuvenea să gândească astfel.

Vocea lui Imogen se auzi din nou, limpede şi hotărâtă:

— Închipuiţi-vă! Anette e numai cu doi ani mai mare decât mine. Trebuie să fie îngrozitor pentru ea cu un bărbat ca unchiul Soames.

Mătuşa Juley ridică amândouă mâinile în semn de indignare.

— Draga mea, tu habar n-ai ce vorbeşti. Unchiul Soames e un bărbat ideal pentru orişicine. Om foarte inteligent, chipeş, bogat, stimat de toată lumea, serios, politicos, şi nu e bătrân deloc.

Imogen privi cu ochii ei lucioşi pe una, apoi pe cealaltă „bătrână” şi se mulţumi cu un zâmbet.

— Sper, zise mătuşa Juley, cu severitate, că o să ai şi *tu* norocul să găseşti un bărbat bun ca el.

— Eu n-am să mă mărit cu un bărbat bun, mătuşico, murmură Imogen; bărbaţii buni sunt plicticoşi.

— Dacă vorbeşti astfel, răspunse mătuşa Juley, tot enervată peste măsură, n-ai să te măriţi niciodată. Cred că e mai bine să vorbim despre altceva. Apoi, întorcându-se spre Winifred, zise: Ce mai face Montague?

Seara, aşteptând să li se servească masa, mătuşa Juley zise timid:

— Hester, i-am spus lui Smither să deschidă o sticlă mică de şampanie dulce. Cred că trebuie să închinăm un pahar în sănătatea scumpului nostru James şi... în sănătatea soţiei lui Soames. Dar asta rămâne între noi. O să spun aşa: „Bem în sănătatea lui James şi *pentru ştii tu ce*, Hester!” Apoi vom bea. Altfel poate să se tulbure Timothy.

— Cred că mai degrabă o să ne tulbure pe noi şampania, zise mătuşa Hester. Dar cred că trebuie să bem pentru un asemenea eveniment.

— Da, zise mătuşa Juley cu entuziasm, este un eveniment! închipuieşte-ţi tu ce fericire ar fi să nască un băiat, care să ducă mai departe numele familiei! Acum, că Irene are un fiu, mi se pare că este şi mai important. Winifred zice că George l-a poreclit pe Jolyon „Corabia cu trei punţi”, căci are trei familii. George e atât de caraghios! Şi apoi, închipuieşte-ţi, Hester, Irene locuieşte în casa pe care Soames a clădit-o pentru el şi ea. Trebuie să fie greu pentru scumpul meu Soames, şi doar a fost întotdeauna atât de cumsecade!

Mai târziu, cu obrajii îmbujoraţi de şampanie, cam tulburată de băutură, cât şi de secretul pentru care au ciocnit a doua oară, mătuşa Juley se culcă cu cartea de rugăciuni în mână, dar ochii îi erau aţintiţi în tavanul pe care se reflecta lumina lămpii. Tinerii! Ce bine era de ei toţi! Şi ce mulţumită ar fi ea, dacă ar vedea că scumpul ei Soames este fericit! Şi, cu toate că Imogen a spus vorbele acelea, Soames trebuie să fie fericit. Doar avea tot ceea ce a dorit! Avere, nevastă şi copii! Va trăi mult, va fi tânăr până la bătrâneţe, întocmai ca tatăl său, şi va uita tot ce a suferit cu Irene şi cu procesul acela îngrozitor. Ce bine ar fi dacă ea, Juley, ar trăi atâta, încât să le cumpere copiilor lui Soames primul căluţ de lemn pe care să se legene! Ar trimite-o pe Smither să-l cumpere, îi va spune să aleagă un cal frumos, pestriţ. Ah! Cum o legăna Roger pe căluţul lui de lemn şi n-o lăsa până nu cădea! Ah! Doamne, ce mult e de atunci! A fost odată! „În casa tatălui meu sunt multe lăcaşuri...” I se păru că aude un

zgomot, parcă zgâria cineva podeaua. „Nu poate fi şoarece”, gândi ea. Zgomotul era din ce în ce mai desluşit. Uite-l! *Era* un şoarece! Nu-i frumos din partea lui Smither! De ce a spus că nu sunt şoareci? O să roadă toată lemnăria înainte de a le descoperi cuibul, şi atunci trebuie să cheme zidarii. Ce animale distrugătoare! Culcată pe spate, cu ochii aproape închişi, urmărind zgomotul acela uşor, aştepta să-i vină somnul pentru a nu-l mai auzi.

CAPITOLUL XII

SE NAŞTE UN FORSYTE

Soames ieşi pe poarta grădinii, trecu peste pajişte, se opri pe poteca de pe malul râului, se întoarse, intră iarăşi pe poarta prin care ieşise, dar nu-şi dădu seama că se mişcase din loc. Zgomotul roţilor care striveau pietrişul de pe alee îi aduse aminte că timpul trecuse şi că doctorul plecase. Oare ce-i spusese? Nu mai ştia precis.

„Asta e situaţia, domnule Forsyte. Dacă o operez, pot să te asigur că salvez viaţa mamei, dar copilul va fi mort. Dacă n-o operez, e foarte probabil că pruncul se va naşte viu, dar viaţa mamei e în mare primejdie, riscul este enorm. Atât într-un caz cât şi în celălalt, cred că nu va mai putea naşte nici un copil. În starea în care se află, pacienta e incapabilă să ia o hotărâre, şi nu avem timp s-o aşteptăm pe mama ei. Eu mă duc să pregătesc toate cele necesare; între timp trebuie să hotărăşti dumneata singur. Mă întorc peste un ceas!"

Hotărâre! Ce hotărâre grea! Nu era vreme să cheme un specialist! Nu era vreme pentru nimic!

Zgomotul roţilor dispăruse, dar Soames stătea tot înlemnit, în acelaşi loc; apoi, brusc, îşi astupă urechile şi se întoarse pe malul apei. Naştere prematură, pe neaşteptate; era firesc să nu fie pregătit şi nici să fi avut timpul s-o fi chemat pe mama ei. *Madame* Lamotte trebuia să hotărască, şi n-avea cum sosi de la Paris mai devreme decât deseară! Măcar de-ar fi înţeles ca lumea jargonul doctorului, măcar de-ar fi convins că are în vedere toate posibilităţile şi că le cântăreşte la justa lor valoare! Dar el n-a înţeles termenii medicali, îi erau cu totul străini, cum ar fi o problemă juridică pentru un om care nu cunoaşte dreptul. Şi totuşi el *trebuie* să ia o hotărâre! îşi duse mâna la frunte; era udă, deşi afară era răcoare. Dinspre odaia ei se auzeau gemete. Nu, nu se va duce la ea, i-ar fi şi mai greu decât aici. Trebuie sa fie calm, cu mintea limpede.

Pe de o parte era viaţa, aproape sigură, viaţa tinerei sale soţii, şi absolut sigură moartea copilului său; şi – în nici un caz – ea nu va mai putea avea copii! Pe de altă parte, *poate* moartea soţiei lui, şi aproape sigură viaţa copilului. Ce să aleagă?...

De două săptămâni a plouat mereu, apa Tamisei era mare, iar în jurul bărcii acoperite, ancorată lângă debarcaderul său, se adunaseră multe frunze doborâte de aer şi aduse de valuri de prin păduri. Frunzele cădeau, vieţile erau duse de valuri! Moartea! Să hotărăşti moartea cuiva! Şi nimeni nu-i venea în ajutor. Viaţa, odată pierdută, nu se mai întoarce niciodată. Nu e bine să renunţi la ceva ce poţi păstra, căci dacă dai un lucru din mână, nu-l mai poţi lua înapoi. Rămâi gol, întocmai ca pomii cărora le-au căzut frunzele, devii din ce în ce mai gol, şi până la urmă te veştejeşti şi cazi. Şi, în vârtejul de gânduri care-l chinuiau, i se păru, pentru o clipă, că nu Anette zace acolo, în dosul jaluzelelor luminate de soare, ci Irene. Întinsă pe patul din camera lor de culcare din Montpellier Square, aşa cum s-ar fi putut întâmpla să fie cu şaisprezece ani în urmă. Oare în acest caz ar fi ezitat? Nici o clipă! Operaţie, operaţie! Salvarea vieţii ei! Nu era vorba de hotărâre, era o chemare din adâncul firii, un strigăt de ajutor, cu toate că şi atunci ştia că Irene nu-l iubeşte. Dar acum! Sentimentele lui pentru Anette nu-i întunecau raţiunea. În ultimele luni, mai ales, de când a început să-i fie teamă, Soames şi-a pus adeseori întrebări. Anette era voluntară, egoistă în felul ei. Totuşi era atât de frumoasă! Oare ce doreşte ea? Să încerce? „Ştiu că vrea un copil", gândi el. „Dacă se naşte mort şi ea nu va mai putea avea niciodată copii, va fi foarte nenorocită. Nici un copil! Totul în zadar! Căsătorit cu ea, ani şi ani de zile, fără un copil. N-ar avea scop în viaţă. Anette e prea tânără. Cum să trăiască ea fără nici o perspectivă în viitor? Dar eu? *Eu ce mă fac?"* Lovindu-se cu mâinile în piept, se întreba de ce nu poate gândi obiectiv, de ce nu poate uita de sine, pentru a şti ce are de făcut? La început simţi o

durere aprigă, dar care devenea, încetul cu încetul, mai puţin adâncă... ca şi cum inima lui ar fi fost apărată de un scut. Să uite de sine? Era cu neputinţă! Să cadă în gol, în pustiu, unde ochii nu văd, urechile nu aud, degetele nu au ce pipăi? Chiar şi gândul era hidos, insuportabil! Aici Soames veni în contact cu realitatea, temeiul sufletului său de Forsyte, şi gândurile i se opriră. Când viaţa omului se sfârşeşte, totul se sfârşeşte. Poate ca mai trăieşte undeva, dar aceea nu e viaţă! Se uită la ceas. Peste o jumătate de oră doctorul va fi acolo. *Trebuie* să ia o hotărâre! Dacă decide să nu-i facă operaţie şi Anette moare, în ce situaţie se va afla el faţă de mama ei şi de doctor? Dar faţă de conştiinţa lui? Căci copilul pe care îl va naşte ea este copilul *lui.* Dacă decide să i se facă operaţie, atât ea cât şi el sunt condamnaţi să-şi trăiască toată viaţa fără copii. Oare nu se căsătorise cu ea numai pentru a avea un moştenitor legitim? Iar tatăl său, la uşa mormântului, aşteaptă veşti! „E greu", cugetă el; „n-ar fi trebuit să ajung în faţa unei asemenea hotărâri! E greu!" Porni spre casă. „Măcar de-aş găsi o modalitate simplă, profundă, pentru a hotărî!" Scoase un ban, apoi îl puse în buzunar. Ştia prea bine că chiar dacă dă cu banul, nu se va ţine de prinsoarea pe care o face. Intră în sufragerie, căci era camera cea mai îndepărtată de cea din care se porneau gemetele acelea. Doctorul a spus că s-ar putea să scape fără operaţie. Aici, în casă, speranţele lui erau mai mari; nu vedea apa care curge, nici frunzele moarte care pluteau pe valuri. În cămin ardea focul; Soames deschise dulapul cu băuturi. El nu bea aproape niciodată, dar de data aceasta îşi turnă un pahar cu *whisky* şi-l bău până la fund; poate că sângele, va circula mai iute. „Jolyon", gândi el, „mai avusese copii. Acum are o femeie pe care o iubeşte cu adevărat; şi iată că i-a dăruit un fiu! Iar eu!... eu... Mie mi se cere să-mi ucid unicul copil! Nu, Anette nu poate să moară; nu e cu putinţă să moară. Ea e puternică!"

Soames stătea îngândurat şi trist lângă bufet, când auzi trăsura doctorului; ieşi în calea lui. Acesta urcă imediat la etaj, iar Soames îl aşteptă.

— Ce e, doctore?

— Situaţia e neschimbată. Ai hotărât?

— Da, zise Soames, nu operezi!

— Nu?! M-ai înţeles, nu-i aşa? Riscul e mare!

Faţa lui Soames era crispată, totuşi buzele îi tremurau:

— Ai spus că s-ar putea să scape fără operaţie?

— Da, am spus că e o şansă, dar foarte slabă.

— Ai spus că dacă operezi, copilul se va naşte – *în mod cert* – mort?

— Da.

— Eşti absolut convins că în nici un caz nu va mai putea avea copii?

— Nu există certitudine absolută în asemenea cazuri, dar aici este foarte probabil.

— Ea e puternică, zise Soames, să încercăm. Vom risca.

Doctorul se uită la el cu o privire foarte gravă.

— Îţi iei toată răspunderea. Dacă ar fi vorba de soţia mea, eu n-aş fi în stare să iau asemenea hotărâre.

Bărbia lui Soames se cutremură, parcă cineva i-ar fi tras o palmă.

— Pot să-ţi fiu de folos cu ceva, acolo sus? întrebă.

— Nu. Du-te unde vrei.

— Atunci, mă duc în galeria de tablouri. Ştii unde mă găseşti.

Doctorul dădu din cap şi urcă la etaj.

Soames rămase pe loc, în picioare, ascultând. „Mâine la ora asta, poate că voi avea pe conştiinţă moartea ei”, îşi zise. Nu! Nu era drept, e o monstruozitate să gândească astfel! Iarăşi îl cuprinse tristeţea; se duse în galeria de tablouri. Se opri în faţa ferestrei. Vântul bătea dinspre nord; era frig, senin; cerul era foarte albastru, nori albi, grei şi zdrenţăroşi fugeau din calea vântului; prin perdeaua aurie a pomilor se vedea râul – era albastru şi el;

pădurile străluceau în nenumărate culori, parcă ardeau în razele soarelui – venise prea repede toamna. Dacă ar fi vorba de viaţa lui oare ar risca-o astfel? „Dar *ea*, desigur, ar risca-o pe a mea, dacă ar fi vorba să-şi salveze copilul! Nu mă iubeşte cu adevărat!", îşi zise. La ce te poţi aştepta de la ea, fată tânără, şi franţuzoaică? Singurul lucru important pentru ei amândoi, vital pentru căsătoria şi viitorul lor, era un copil! „Am trecut prin multă suferinţă pentru a ajunge aici", cugetă el: „am să perseverez, nu mă las. S-ar putea să-mi rămână amândoi, s-ar putea!" Omul nu dă din mână ceea ce are, nu dă nimic până ce nu i se ia! E firesc! începu să se plimbe de-a lungul galeriei. Cumpărase, nu de mult, un tablou foarte preţios; se opri în faţa lui – o fată cu părul de aur mat, parcă făcut din fire de metal – privind cu ochii mari un mic monstru de aur pe care-l ţinea în mână. Chiar în aceste momente de groază, Soames îşi dădea seama de valoarea tabloului, de preţul relativ mic cu care-l cumpărase – admira măiestria cu care fuseseră pictate masa, podeaua, scaunul, trupul fetei, expresia feţei ei concentrate, firele de aur mat ale părului ei, şi aurul strălucitor din care era făcut micul monstru. Colecţia de tablouri... Din zi în zi era mai bogat! Şi la ce bun? Dacă... Brusc, se întoarse cu spatele la tablou şi se duse la fereastră. Unii din porumbeii lui zburau în jurul porumbarului cu aripile întinse în bătaia vântului. Soarele era atât de puternic, aerul era atât de pur, încât penele lor albe scânteiau aproape. Zburau departe, sus, sus, desenând hieroglife pe cer. Anette era cea care li hrănea; era un tablou frumos. Mâncau chiar din mâna ei, o cunoşteau bine. Soames simţi un nod în gât. Nu va muri, nu poate muri! Prea are mult bun-simţ ca să facă una ca asta... şi este puternică... cu adevărat puternică, cum e mama ei, deşi are o frumuseţe atât de fină!

Era aproape întuneric când Soames deschise uşa şi ascultă. Nici un zgomot. Scările şi etajul de jos erau învăluite în lumina alburie a amurgului.

Voia să se întoarcă în galerie, când auzi ceva. Privi în jos şi văzu o umbră neagră venind spre el; inima i se opri. Ce s-a întâmplat? A murit? Umbra morţii e cea care iese din odaia ei? Nu, era o servitoare fără bonetă şi şorţ alb. Veni până la scară şi zise gâfâind:

— Doctorul doreşte să vă vorbească, domnule!

Coborî în fugă. Femeia se lipi de perete pentru a-l lăsa să treacă şi spuse:

— Oh, domnule! S-a terminat!

— S-a terminat? strigă Soames pe un ton ameninţător: Ce vrei să spui?

— S-a născut, domnule!

Sări deodată patru trepte şi aproape se ciocni cu doctorul, care venea spre el pe coridorul întunecos. Tocmai îşi ştergea fruntea.

— Ce este? Spune repede!

— Amândoi în viaţă. Cred că totul este în ordine.

Soames se opri încremenit şi duse o mână la ochi.

— Vă felicit. Am fost la un pas de moarte, îi zise doctorul.

Soames îşi luă mâna de pe obraz.

— Mulţumesc. Îţi mulţumesc foarte mult. Ce este?

— Fată, din fericire. Un băiat ar fi ucis-o... capul.

O fată!

— Cea mai mare grijă pentru amândoi, zise doctorul, şi cred că totul va merge bine. Când soseşte mama doamnei?

— Sper că deseară, între nouă şi zece.

— Rămân aici până atunci. Doriţi să le vedeţi?

— Nu, nu acum! După plecarea dumitale. Am să spun să-ţi servească masa sus.

Soames coborî.

Nespusă uşurare! Dar... o fată... Ce nedreptate! O răspundere atât de gravă, chinurile acestea îngrozitoare pentru el... cât de îngrozitoare!... Şi toate astea pentru o fată! Se opri în faţa căminului din hol, împinse cu vârful ghetei buştenii care

ardeau cu flăcări mari şi încercă să se reculeagă. „Ce-o să zică tata!” Amarnică dezamăgire, pe care nu i-o putea ascunde! Se pare că în viaţă omul nu poate avea tot ce doreşte! Şi altă viaţă nu avem, şi chiar dacă există alta, nu serveşte la nimic!

În timp ce stătea acolo, i se aduse o telegramă.

Vino imediat. Tatăl tău se stinge văzând cu ochii.

Mama.

O citi; simţea că se sufocă. Ar fi putut crede că după tortura prin care trecuse în ultimele ceasuri, nu se mai putea emoţiona de nimic. Dar această lovitură îl duru. Era ora şapte şi jumătate, primul tren care pleca spre Londra era la nouă, iar *Madame* Lamotte, dacă vine, soseşte cu trenul de opt patruzeci de minute; o va aştepta şi va pleca imediat. Porunci să se pregătească trăsura, mâncă ceva în grabă şi urcă sus. Doctorul tocmai ieşea.

— Dorm amândouă.

— Nu intru, zise Soames uşurat. Tatăl meu e pe moarte, trebuie să plec la Londra. Totul e în ordine aici?

Pe faţa doctorului se citea admiraţie şi uluire. Parcă zicea: „Dacă toţi oamenii ar fi atât de puţin emotivi!”

— Da. Cred că puteţi pleca fără grijă. Vă întoarceţi curând, nu-i aşa?

— Mâine, răspunse Soames. Aceasta e adresa la care mă poţi găsi.

Doctorul nu ştia dacă omul acesta merită sau nu simpatia lui.

— Bună seara! zise Soames scurt şi plecă.

Se îmbrăcă cu blana. Moarte. I se făcea frig când se gândea la ea. În trăsură aprinse o ţigară, una din puţinele ţigări pe care le fumase! Se lăsase noaptea, vântul zbura pe aripi negre; felinarele trăsurii abia luminau drumul. Tatăl lui! Un om bătrân, atât de bătrân! Ce noapte sumbră pentru moarte!

Trenul dinspre Londra intra în gară chiar în momentul sosirii lui Soames. *Madame* Lamotte, puternică, îmbrăcată în negru, foarte galbenă în lumina felinarelor, purtând în mână un mic geamantan, ieşea de pe peron.

— Acesta ţi-e tot bagajul? întrebă Soames.

— Cred şi eu! N-am avut timp să împachetez. Ce face mititica?

— Bine amândouă. O fată!

— Fată! Ce bucurie! Trecerea peste Marea Mânecii a fost îngrozitoare.

Trupul ei solid, negru, neatins de spaima mării agitate, se urcă în trăsură.

— Tatăl meu e pe moarte, zise Soames printre dinţi. Plec la Londra. Spune-i sărutări lui Anette.

— *Tiens!*[47], murmură *Madame* Lamotte; *quel malheur!*[48]

Soames ridică pălăria şi plecă spre tren. Zise în gând:

„Francezii!”

CAPITOLUL XIII

JAMES AFLĂ VESTEA

O simplă răceală, căpătată în camera cu ferestre duble – unde atât aerul cât şi vizitatorii erau „filtraţi”, şi din care nu mai ieşise de la mijlocul lunii septembrie – şi James se lupta cu moartea. O mică răceală, lipsa de rezistenţă a organismului şi plămânii au fost „prinşi”. Doctorul le spusese: „Feriţi-l de răceală”, dar el a răcit totuşi. Când a simţit prima dată durere în gât, James i-a spus sorei – căci acum avea o infirmieră – „Poftim, am ştiut eu ce-o să se întâmple cu atâta aerisealǎ!” O zi întreagă a fost foarte speriat, şi voia să înghită toate medicamentele, să ia toate măsurile: respira cu cea mai mare grijă şi îşi controla temperatura la fiecare ceas. Emily nu era deloc îngrijorată.

Dar a doua zi, când intră în cameră, sora îi şopti:

— Nu mă lasă să-i iau temperatura.

Emily se apropie de pat şi îi zise blând:

— Cum te simţi, James? şi ţinu termometrul în dreptul buzelor lui.

James ridică ochii spre ea.

— La ce-mi serveşte? Nu vreau să ştiu, zise răguşit.

Atunci se sperie şi ea. Respira greu, era foarte slăbit, alb ca varul, cu mici pete roşii. Numai Dumnezeu ştie câte necazuri avea cu el, dar era James, a fost James al ei vreme de aproape cincizeci de ani; ea nu-şi mai amintea viaţa fără James; cu toată, nervozitatea, cu pesimismul, cu toată asprimea lui aparentă, era profund sentimental, bun la suflet şi atât de darnic cu toţi ai lui!

În ziua aceea şi cea următoare abia vorbi, dar se vedea cum urmăreşte din ochi tot ce se făcea pentru el, şi de pe faţa lui, Emily vedea că James luptă; iar ea nu deznădăjduia. Din tăcerea lui, din strădania lui de a economisi fărâma de energie pe care o avea, se vedea cu câtă dârzenie lupta pentru

viaţă. Emily era foarte emoţionată, şi cu toate că în camera lui faţa ei era calmă şi plină de curaj, ori de câte ori ieşea, lacrimi mari îi umezeau obrajii.

A treia zi, la ora ceaiului, tocmai îşi pusese altă rochie – James observa tot ce se petrece în jurul lui, de aceea Emily se străduia să nu schimbe nimic din obiceiurile ei, pentru a nu-l speria – starea lui se înrăutăţi. Pe faţa lui albă erau aşternute vorbele: „Nu e nimic de făcut; sunt ostenit", iar când ea se apropie de el, îi şopti:

— Cheamă-l pe Soames!

— Da, James, foarte bine, imediat, îi răspunse liniştit şi îl sărută pe frunte. Din ochii ei căzu o lacrimă şi când o şterse, întâlni privirea ochilor lui plini de recunoştinţă. De data aceasta era foarte tulburată, pierduse orice nădejde şi trimise telegrama lui Soames.

Din bezna nopţii, cu vânt năprasnic, Soames intră în casa cea mare, în care era o linişte de mormânt. Obrazul lat al lui Warmson parcă se subţiase; îl ajută cu deosebită grijă să-şi dezbrace blana, zicând:

— Doriţi un pahar de vin, domnule?

Soames refuză dând din cap, şi îl privi întrebător. Buzele lui Warmson tremurau:

— V-am chemat, domnule, şi îşi suflă nasul. Sunt ani mulţi, domnule, sunt ani mulţi de când sunt lângă domnul Forsyte.

În timp ce Warmson îi aşeza haina îmblănită, Soames urcă scările. Casa asta în care s-a născut şi a crescut nu i s-a părut niciodată atât de caldă, bogată şi comodă ca în acest ultim drum spre camera tatălui său. Nu era după gustul lui; dar, aşa demodată cum era, cu atmosfera ei de belşug, era simbolul glorios al confortului şi siguranţei. Iar noaptea era atât de întunecoasă şi cu viscol; şi mormântul atât de rece şi pustiu!

În faţa uşii se opri. În cameră nici un zgomot. Apăsă încet pe clanţă şi intră pe nesimţite. Lampa era acoperită. Mama lui şi Winifred şedeau pe marginea patului; sora liberase scaunul de lângă

căpătâiul patului. „Pentru mine”, gândi Soames. În timp ce venea dinspre uşă, mama şi sora lui se ridicară, dar le făcu semn şi ele se aşezară din nou. Se duse până la scaun şi se opri în picioare, privind pe tatăl său. James răsufla greu, parcă se sufoca; ochii îi erau închişi. Văzându-l pe tatăl său atât de ostenit, alb şi slăbit, urmărind răsuflarea lui înăbuşită, sufletul lui fu cuprins de o furie sălbatică împotriva Naturii, împotriva Naturii brutale, neîndurătoare, care s-a aşezat cu genunchii pe pieptul acestui trup firav şi-l apasă, îl apasă până scoate din el răsuflarea, până alungă din el viaţa, viaţa fiinţei pe care a iubit-o cel mai mult pe lume. Tatăl său a fost cel mai prevăzător, cel mai moderat, cel mai stăpânit dintre toţi bărbaţii pe care i-a cunoscut, şi iată răsplata: încet, dureros, Natura stoarce viaţa din el!

Şi, fără să-şi dea seama, zise cu glas tare:

— Îngrozitor!

Văzu cum mama lui îşi acoperă ochii, iar Winifred îşi culcă faţa pe pat. Femei! Ele suportă totul mult mai bine decât bărbaţii. Făcu un pas spre tatăl său. De trei zile nu-l mai bărbieriseră, buzele şi bărbia îi erau acoperite cu fire albe, tot atât de albe ca şi fruntea lui. Aceasta îi dădea un aer de suavitate, o expresie stranie, care nu mai era din lumea aceasta. Deschise ochii. Soames se duse lângă el şi se aplecă. Buzele tatălui său se mişcară.

— Am venit, tată!

— Hm... ce... ce e nou? Mie niciodată nu...

Glasul i se stinse, iar de emoţie, faţa lui Soames se crispă şi nu putu vorbi. Să-i spună?... da! Dar ce să-i spună? Făcu un efort uriaş, strânse buzele şi zise:

— Veşti bune, scumpa mea Anette... un fiu.

— Ah!

A fost cel mai ciudat sunet din câte auzise el: un sunet urât, de uşurare, îţi făcea milă şi totuşi suna a biruinţă – parcă era un copil mic, după ce i s-a dat ceea ce a cerut. Închise ochii din nou, şi Soames auzi aceeaşi răsuflare înăbuşită care continua.

Soames făcu câţiva paşi înapoi şi se aşeză pe scaun, încremenit. Spusese o minciună, căci, instinctiv, credea în adâncul sufletului că, după ce va muri, James nu va afla adevărul. Dar, în clipa aceea nu mai avea putere să simtă nimic. Se atinse cu braţul de ceva. Era piciorul tatălui său. În strădania lui de a respira, îl scosese dezvelit de sub aşternuturi. Soames îl luă în mână, un picior rece, uşor şi subţire, alb, foarte rece. N-are rost să-l aşeze la loc, de ce să-l pună sub aşternut, căci în curând se va răci şi mai tare! Fără să ştie ce face, începu să-l încălzească cu mâinile, în timp ce asculta răsuflarea chinuită a tatălui său. În acelaşi, timp îi reveni puterea de a simţi. Dinspre Winifred se auzea un mic hohot de plâns, înăbuşit imediat; mama lui şedea nemişcată, cu ochii aţintiţi asupra lui James. Soames făcu un semn sorei.

— Unde e doctorul? zise el în şoaptă.

— Am trimis după el.

— Nu puteţi face nimic pentru a-i uşura respiraţia?

— Numai o injecţie, dar n-o poate suporta. Doctorul a spus că în timp ce luptă cu...

— Nu luptă, şopti Soames, ci se înăbuşă încet-încet. E îngrozitor!

James se mişcă neliniştit, ca şi cum ştia ce au spus. Soames se ridică şi se aplecă asupra lui. James îşi mişcă puţin mâinile, iar Soames le prinse în ale lui.

— Doreşte să se ridice, şopti sora.

Soames îl ridică. I se păru că-l mişcă uşor, dar pe faţa lui James apăru o expresie aproape mânioasă. Sora îi aşeză pernele. Soames îi puse mâinile pe pat şi, aplecându-se, sărută fruntea tatălui său. Când se ridică, văzu ochii lui James aţintiţi asupra lui, cu o privire care venea parcă din profunzimea duhului ce mai rămăsese în el, şi spunea: „Eu mă duc, băiete, ai grijă de ei, ai grijă de tine; ai grijă, ţie îţi încredinţez totul”.

— Da, da, şopti Soames, da, da.

Soames nu ştia ce face sora la spatele lui James, dar tatăl lui făcu un vag gest de opoziţie, parcă nu-i plăcea ceva, şi deodată răsuflarea i se uşura, se linişti; zăcea nemişcat. Încordarea de pe faţa lui dispăru, şi în locul ei se aşternu o stranie linişte albă. Pleoapele începură să-i tremure, apoi se opriră; faţa îi rămase destinsă, senină. Numai mişcarea uşoară a buzelor le spunea că mai respiră încă. Soames se prăbuşi pe scaun şi reîncepu să-i mângâie piciorul. Sora plângea încet lângă cămin; ce curios că ea – o străină – era singura care plângea dintre cei prezenţi! Se auzeau pocnete şi vâlvătaie de flăcări în sobă. Încă un Forsyte din generaţia bătrână pleacă spre odihna de veci – ce oameni minunaţi au fost! – ce minunat s-a ţinut tatăl său până la urmă! Mama şi sora lui, aplecate înainte, urmăreau buzele lui James. Iar Soames se aplecase într-o parte şi, cu amândouă mâinile, îi încălzea picioarele; era singura lui mângâiere, cu toate că se răceau din ce în ce mai tare. Deodată se ridică; de pe buzele tatălui său veni un geamăt groaznic, înspăimântător, cum nu mai auzise; inima care suferise atâta se rupsese cu geamăt prelung. Ce inimă tare a avut, ce puternic le-a zis rămas bun! S-a oprit. Soames se uită la faţa lui. Nici o mişcare; nu mai răsufla! Mort! Îi sărută fruntea, se întoarse şi ieşi din cameră. Fugi sus în camera de culcare, în fosta lui cameră de culcare, ţinută încă la dispoziţia lui, se trânti pe pat şi izbucni în hohote de plâns pe care le înăbuşi în perne.

Puţin mai târziu, coborî şi intră în camera tatălui său. James era întins, singur, foarte liniştit; scăpase de griji şi temeri, faţa lui trasă avea un aer grav, caracteristic oamenilor bătrâni, gravitatea monedelor vechi tocite de vreme.

Soames se uită îndelung la faţa tatălui său; la focul din cămin, la toată încăperea cu ferestrele larg deschise în faţa unei nopţi londoneze.

„Rămas bun!”, îi şopti, şi ieşi.

CAPITOLUL XIV

A LUI

În seara aceea şi în ziua următoare trebui să se ocupe de multe chestiuni. O telegramă sosită dimineaţa îl înştiinţa că Anette e bine; iar el abia prinse ultimul tren spre Reading. Pe drum mai simţea încă pe frunte sărutul cald al lui Emily şi în urechi îi răsunau încă vorbele:

„Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără tine, scumpul meu!” Ajunse acasă la miezul nopţii. Vremea se schimbase, se făcuse iarăşi cald, ca şi cum după ce şi-a îndeplinit sarcina de a trimite un Forsyte în faţa Judecăţii de Apoi, vremea a socotit că se poate domoli. Pe la amiază Soames primi încă o telegramă, care confirmă veştile bune de dimineaţă. Anette era bine. De aceea, în loc să intre în casă, Soames trecu prin grădina luminată de lună şi coborî până la hangarul în care-şi ţinea barca. Acesta era destul de confortabil, de aceea putea dormi bine acolo. Ostenit peste măsură, se întinse pe canapea, aşa cum era, îmbrăcat cu haina îmblănită, şi adormi. În zorii zilei se trezi şi ieşi pe debarcader. Rezemat de balustradă, întoarse privirile spre apus, unde râul făcea o cotitură şi curgea încet prin păduri. Faţă de frumuseţile naturii, Soames avea o atitudine ciudată, foarte asemănătoare cu aceea a strămoşilor lui fermieri; o preţuia ca şi ei şi suferea când era departe de natură, iar cercetările lui în domeniul picturii, îndeosebi al peisajelor, a accentuat şi rafinat – fireşte – această înclinare. Dar zorii zilei au puterea de a transforma şi cele mai precise imagini vizuale, aşa că Soames fu emoţionat. În lumina aceasta palidă şi rece, râul apărea cu totul altfel decât îl cunoştea el; în faţa lui se dezvăluia o lume nouă, nereală, în care nu pătrunsese nici un om, ca un ţărm necunoscut pe care îl descoperă acum pentru prima oară ochii omeneşti. Coloritul nu era ca acela pe care-l cunoştea el, aproape că nu era nici o culoare; liniile

erau şterse şi totuşi desluşite; liniştea acestei lumi te năucea; nu se simţea nici un miros. Nu ştia nici el de ce era atât de emoţionat; dar, pare-se că în această atmosferă se simţea singur, fără nici o rudă şi fără nici o avere. Probabil că tatăl său călătoreşte acum spre o lume ca aceasta, cu toate că seamănă cu cea din care a plecat. Pentru a se refugia din lumea acestor gânduri, Soames se întrebă dacă vreun pictor ar putea reda un asemenea tablou. Apa era cenuşie-alburie, semăna cu... cu pântecele unui peşte! Cum e cu putinţă oare ca toată această lume care se aşternea în faţa ochilor lui să fie proprietate privată, în afară de cursul râului – dar chiar şi apa din el era îngrădită! Nu există pom, tufiş, fir de iarbă, nici pasăre sau sălbăticiune, nici chiar un peşte care să nu fie proprietatea cuiva. Şi când te gândeşti, pe vremuri, demult de tot, pe aici era junglă, mlaştină şi apă, iar vieţuitoarele sălbatice, înspăimântătoare, hoinăreau şi zburdau fără nume, căci oamenii nu le cunoşteau pentru a le da vreun nume; vegetaţia sălbatică şi bogată se dezlănţuise în voie pe meleagurile unde sunt azi aceste păduri, plantate şi îngrijite de mâna omului, care coboară până lângă apă, iar dincolo, pe câmpie, în mlaştini, creşteau trestii şi papură învăluite în ceaţă. Da! Acum oamenii au supus totul, au pus îngrădiri, le-au scris în acte, le-au înregistrat şi le-au strâns grămadă în birourile avocaţilor. Şi foarte bine au făcut! Dar odată şi odată vine un moment – ca acesta de acum – în care duhul lumii de odinioară apare, scormoneşte şi urzeşte în jurul oamenilor, şi dacă se nimereşte să găsească un om treaz, îi şopteşte la ureche: „Toţi vă trageţi din singurătatea mea, care nu era proprietatea nimănui, şi tot acolo vă veţi întoarce într-o bună zi!”

În clipa aceea Soames simţi că lumea e rece şi stranie, nouă pentru el, deşi veche cât lumea şi pământul; duhul lumii care nu e a nimănui venise pe meleagurile unde trăise... Soames intră în hangar şi îşi făcu un ceai la lampa de spirt. După ce-l bău,

scoase din dulăpior hârtie şi creion şi scrise următoarele două anunţuri:

„În ziua de 20 ale lunii curente a decedat, la locuinţa lui din Park Lane, James Forsyte, în al nouăzecişiunulea an al vieţii sale. Înmormântarea la cimitirul Highgate, în ziua de 24 a.c., la ora douăsprezece. Conform dorinţei defunctului, rugăm a nu aduce flori.”

„În ziua de 20 ale lunii curente, Anette, soţia lui Soames Forsyte, a născut o fată, la *The Shelter*, Mapledurham.”

Iar mai jos, pe sugativă, scrise cuvântul „fiu”.

La ora opt porni spre casă prin grădina îmbrăcată în veşmânt de toamnă. Pe celălalt mal al Tamisei se vedeau tufişurile rotunde, ale căror frunze bogate în culori răsăreau din ceaţa alburie care se retrăgea; din păduri se ridicau, în coloane drepte şi albastre, aburi ca fumul; iar porumbeii uguiau, curăţindu-şi penele în bătaia soarelui.

Se duse pe furiş în camera lui de toaletă, făcu baie, se rase, îşi schimbă rufele şi se îmbrăcă în haine negre.

Când coborî în sufragerie, *Madame* Lamotte se aşezase tocmai la ceai.

Se uită la hainele lui şi zise:

— Nu mai spune! şi îi strânse mâna. Anette se simte foarte bine. Dar doctorul a spus că nu va mai putea avea copii. Ştiai?

Soames dădu din cap. Ea continuă:

— Ce păcat! *Mais la petite est adorable. Du café*[49]*?*

Soames nu ştiu cum să plece mai iute din preajma ei. Îl supăra – era atât de solidă, avea atâta spirit practic, iute la minte, ştia ce vrea – franţuzoaică. Nu-i plăcea nici cum vorbea, vocalele le intona ciudat, iar litera „r” o pronunţa cu totul deosebit; l-a enervat şi expresia din ochii ei când i-a

spus că Anette nu va putea naşte niciodată un fiu – parcă el ar fi fost de vină! Vina lui! îl enerva şi admiraţia ieftină pe are o avea pentru fiica lui, pe care el nici n-o văzuse încă.

Curios, cum se ferea de întâlnirea cu soţia şi copilul său. Ne-am fi putut aştepta să alerge în goana mare la ele, chiar din prima clipă. Dimpotrivă, se dădea îndărăt, cu un fel de teamă aproape fizică, el care era atât de mândru de tot ce era proprietatea lui. Îi era frică de tot ceea ce va crede Anette despre el, după ce o supusese la atâtea chinuri, se temea să-şi privească fiica şi, mai ales, nu ştia cum să-şi ascundă dezamăgirea pentru prezentul şi viitorul care îi aşteptau.

Vreme de un ceas se plimbă în sus şi-n jos prin salon, până când – în sfârşit – îşi adună curajul necesar pentru a urca scările şi a bate la uşa camerei lor.

Îi deschise *Madame* Lamotte.

— Oh! în sfârşit, ai venit! *Elle vous attend!*[50]

Ea ieşi, iar Soames intră cu paşi uşori, cu bărbia încleştată, privind în jurul lui.

Anette, culcată în pat, era foarte palidă şi foarte frumoasă. Undeva, pe acolo, era ascunsă şi fetiţa, dar Soames n-o zări. Se duse la pat şi, cu o emoţie neaşteptată, se apleacă şi o sărută pe Anette pe frunte.

— În fine, ai venit, Soames, îi zise. Nu mă mai simt rău. Dar am suferit îngrozitor, îngrozitor. Mă bucur că nu mai pot avea copii. Ah! Cât am suferit!

Soames rămase tăcut, mângâindu-i mâna; nu era chip să rostească măcar o singură vorbă de mângâiere, de simpatie, ca fulgerul îi străbătu prin minte gândul: „O englezoaică n-ar fi spus aşa ceva!” În clipa aceea îşi dădu seama că niciodată nu se va putea apropia cu adevărat de ea, şi că nici ea nu va fi sufleteşte una cu el. Pricepu că Anette e un obiect din colecţia lui – atât şi nimic mai mult! Şi, fără să vrea, auzi glasul lui Jolyon spunându-i: „Îmi închipui că eşti bucuros că scapi de laţul de la gât”...

Ei da, a scăpat, era liber. Dar oare nu s-a legat din nou?

— Trebuie să te hrănim bine, să te refaci curând.

— Nu vrei să vezi fetiţa, Soames? Acum doarme.

— Ba da, fireşte, cu plăcere, zise Soames.

Ocoli patul, trecu de partea cealaltă şi se opri cu privirea fixă. În primul moment nu văzu nimic mai mult decât ceea ce se aştepta – un copil nou-născut. Dar în timp ce o privea, cu ochii mari deschişi – fetiţa respira, obrazul ei subţire făcu o mică mişcare în somn – lui Soames i se păru că chipul ei are ceva personal, că este un tablou, că ar recunoaşte-o între mulţi alţi nou-născuţi. Nu era respingătoare, parcă semăna cu o floare înmugurită, era emoţionantă. Avea păr negru. O atinse cu un deget, dorea să-i vadă ochii. Fetiţa îi deschise, erau întunecaţi la culoare – nu ştia dacă erau albaştri sau căprui. Clipi din ochi, îi deschise mari, privindu-l cu o profunzime care parcă venea din lumea viselor. Deodată simţi în inimă o căldură ciudată, un fel de exaltare.

— *Ma petite fleur*[51], zise Anette dulce.

— Fleur, repetă Soames: Fleur! Aşa o să-i zicem.

În sufletul lui năvăli sentimentul biruinţei şi bucuria că mai dobândise ceva.

Doamne, Dumnezeule! Aceasta... aceasta era *a lui!*

---- Sfîrşit ----

---

[1] În limba franceză în original: Ia te uită! Ce faci acolo? Dansezi, duminica! Hai, vino!

[2] În limba franceză în original: sfârşit de veac.

[3] Maris, Matthys (1839-1917), pictor (de peisaje şi compoziţii cu figuri) şi grafician olandez, unul dintre conducătorii şcolii de la Haga.

[4] Israels, Joseph (1824-1911), grafician şi pictor (de gen şi portrete) olandez. Unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai picturii realiste din Olanda secolului al XIX-lea.

[5] Mauve, Anton (1838-1888), pictor (peisagist şi animalier) olandez. Pictura lui se caracterizează printr-un desen viguros şi un colorit strălucitor.

[6] Joc de cuvinte: *Pubby* înseamnă "cârciumioară".

[7] OK, expresie întrebuinţată în S.U.A. pentru a arăta că totul este în deplină ordine.

[8] În franţuzeşte în original: un domn foarte distins.

[9] În franţuzeşte în original : Foarte prietenos, foarte gentil.

[10] Cazul Dreyfus - Proces intentat, sub acuzaţia falsă de spionaj, ofiţerului francez Dreyfus. A fost înscenat în 1894 de clica militară reacţionară franceză şi s-a transformat într-o criză politică. Afacerea Dreyfus a fost folosită de cercurile reacţionare drept punct de plecare pentru ofensiva împotriva libertăţilor democratice şi a guvernului republican

[11] Meci tradiţional între colegiile Harrow şi Eton.

[12] Erou din legendele scandinave.

[13] Gentleman care aleargă la curse în chip de jocheu.

[14] În limba franceză în original: Adorabil! Ce soare plăcut!

[15] În limba franceză în original: Biet popor de ciobani! (fr.)

[16] Nume dat, în Transvaal, imigranţilor de alte naţionalităţi, pentru a-i deosebi de buri, primii colonişti, de naţionalitate olandeză.

[17] Meissonier, Jean-Louis-Ernest (1815-1891), pictor francez, cunoscut prin mici tablouri de gen cu subiecte din trecut.

[18] Lemn de mobile fine, provenit din Indiile de răsărit şi de apus.

[19] Unitate de cavalerie formată din voluntari recrutaţi dintre fermieri.

[20] În limba franceză în original: Roşu câştigă, impar şi manco! (fr.)

[21] Incinta unde au loc cursele.

[22] Locul unde aşteaptă caii intrarea în incintă.

[23] Exclamaţie folosită de mahomedani, care înseamnă: Pentru numele lui Allah!

[24] În limba latină în original: Lucrul cel mai de preţ.

[25] Consilier Regal.

[26] Guy Fawkes (1570-1606), iniţiatorul şi conducătorul complotului pentru răsturnarea lui Iacob I. Complotul a fost numit "Gunpowder Plot" - "Complotul prafului de puşcă".

[27] În limba franceză în original: fără dragoste.

[28] Regiune de şes în Africa de Sud; pustie în sezonul secetos, dar acoperită de păşuni foarte roditoare după sezonul ploilor.

[29] Vin de Rin

[30] În limba franceză în original: Aceasta e femeia visurilor tale.

[31] Contra.

[32] Canaletto Antonio (1697-1768), pictor veneţian, a zugrăvit în special ruine antice, monumente, ansambluri arhitectonice şi canalele Veneţiei.

[33] Localitate în statul Transvaal, asediată cu îndârjire de englezi, conduşi de colonelul Baden-Powell, în timpul războiului cu burii.

[34] Personaj din mitologia greacă, simbol al maternităţii îndurerate.

[35] În limba franceză în original: Pe aici, domnule?.

[36] În limba franceză în original: domnul doctor.

[37] În limba franceză în original: Oh, da - dar mai avem vreme.

[38] Nume dat în Biblie diavolului.

[39] În limba franceză în original: E foarte distinsă.

[40] În limba franceză în original: Nu-mi place acest tip!

[41] În limba franceză în original: culoarea...

[42] În limba franceză în original: frunză moartă.

[43] Mic oraş situat pe malul stâng al Nilului Alb. În 1900 relaţiile dintre Franţa şi Anglia au fost foarte încordate din pricina stăpânirii acestui oraş.

[44] În limba franceză în original: Ce înţelept eşti! (fr.)

[45] În limba franceză în original: Şi tu eşti frumoasa mea soţie (fr.).

[46] În limba franceză în original: Oh, nu! Oh, nu! nu vorbi franţuzeşte, Soames.

[47] În limba franceză în original: Auzi!

[48] În limba franceză în original: Ce nenorocire!

[49] În limba franceză în original: Dar mititica e adorabilă. Doreşti cafea?

[50] În limba franceză în original: Te aşteaptă!

[51] În limba franceză în original: Micuţa mea floare.

Table of Contents